

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O‘RTA MAXSUS TA‘LIM VAZIRLIGI**

TOSHKENT MOLIYA INSTITUTI

M. G‘. KENJAYEV, N. S. ERNAZAROV

BANK HISOBI, TAHLIL VA AUDIT

1-QISM.

**Bank hisobi va audit yo‘nalishini kasbiy
faoliyat asoslari**

(Darslik)

TOSHKENT-2022

UO‘K:

KBK:

M.G‘.Kenjayev, N.S.Ernazarov. Bank hisobi, tahlil va audit (1-qism. Bank hisobi va audit yo‘nalishini kasbiy faoliyat asoslari. Darslik). – T.: «Nihol print» OK, 2022. – 208 bet.

ISBN 978–9943–

5233900 – “Bank hisobi va audit” bakalavriat ta’lim yo‘nalishida tahsil olayotgan mutaxassisliklarga tayyorlangan. Darslikda asosan bank hisobi, tahlil va audit yo‘nalishiga oid mavzular berilgan bo‘lib, ularning umumiy xususiyatlari bank amaliyotiga doir ma’lumot, materiallar asosida yorilgan.

DARSLIK kadrlar tayyorlash bo‘yicha ta’lim standartlari asosida ishlab chiqilgan namunaviy o‘quv dasturi asosida yaratilgan.

UO‘K:

KBK:

Taqrizchilar:

I.R. Toymuxammedov – TDIU, “Bank ishi” kafedrası dotsenti, i.f.n.
(turdosh OTMdan).

I. Raxmonov – TMI, “Bank ishi” kafedrası dotsenti, i.f.n.

**O‘zbekiston respublikasi oliy va o‘rta maxsus ta’lim vazirligining
2020 yil 30 iyundagi 359-sonli buyrug‘iga asosan darslikni nashr
etishga ruxsat berilgan.**

ISBN 978–9943–

© M.G‘.Kenjayev, N.S.Ernazarov, 2022.

© «Nihol print» OK, 2022.

KIRISH

Jahon tajribasi ta'lim jarayonida o'qitishning yangi, zamonaviy usul va vositalaridan foydalanish va ularni takomillashtirishni dolzarb masalalar sifatida ko'rsatmoqda. Shuning uchun respublikamiz ta'lim tizimida o'qitishning zamonaviy usul va interfaol metodlardan o'qitish jarayonida foydalanishiga katta e'tibor qaratilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida fuqarolarning kafolatlangan bilim olish huquqlariga rioya etilishini ta'minlovchi normativ-huquqiy baza yaratilgan. Shu bilan birga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 20 apreldagi "Oliy ta'lim tizimini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori va mazkur masalaga doir qator hujjatlar bu sohadagi ishlar samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Respublikamizda ta'lim tizimi O'zbekiston Respublikasining "Ta'lim to'g'risida" gi qonuni va Kadrlar tayyorlash milliy dasturiga muvofiq tashkil etilgan. Oxirgi yillarda ta'lim tizimini takomillashtirish va hozirgi zamon talablariga moslashtirish yo'nalishlarida katta e'tibor berilmoqda. Jumladan Toshkent Moliya institutida talabalarni o'qitishda fanlar bo'yicha o'quv – uslubiy majmualarni hozirgi zamon talablaridan kelib chiqib ishlab chiqilishiga va ularda interfaol metodlardan samarali foydalanish hamda fanlardagi mavzularni talabalar tomonidan mukammal o'zlashtirilishini ta'minlash maqsadida sifatli taqdimotlardan, tarqatma materiallardan va texnik vositalardan unumli foydalangan holda o'quv mashg'ulotlarini tashkil etilishiga katta e'tibor berilmoqda.

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.Mirziyoyev- "bank va moliya tizimida islohotlarni jadal davom ettirish, sohaga zamonaviy bozor mexanizmlarini keng joriy etish zarur"¹ – deb ta'kidladilar. Shunga asoslanib, respublikamizda iqtisodiyotni rivojlantirishda puxta va barqaror bank-moliya tizimini yaratishga katta e'tibor qaratish. aholi va tadbirkorlik sub'ektlarining bank tizimiga ishonchini kuchaytirish hamda bozor mexanizmlarini bank amaliyotiga to'la joriy etish, tijorat banklari oldidagi eng muhim vazifalardan biridir. Bank tizimidagi ishonchni ko'rsatish uchun esa tijorat banklarida o'tkazilgan auditorlik tekshiruvlari va u bo'yicha berilgan xulosalarning ham ahamiyati beqiyosdir. Tijorat banklarida hisob yuritish va uni xalqaro standartlar asosida tashkil etish,

¹Mirziyoyev Sh.M. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miziyoeyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi. – Toshkent: —O'zbekiston. , 2018y. 7-b.

banklarda sifatli auditorlik xizmatlari ko'rsatishni tashkil etish asosiy vazifalardan hisoblanadi

Zamonaviy talabga javob beradigan barkamol avlodni tarbiyalash, o'z kasbini puxta biladigan kadrlar tayyorlashda o'qituvchining roli beqiyos hisoblanadi. U ta'lim va tarbiya berish jarayonida markaziy o'rin egallagan va doimo shunday bo'lib qoladi. Shuning uchun xam u har tomonlama ma'lumotli, o'z fanini chuqur bilgan mutaxassis, o'z xalqi va Vataniga sodiq inson, pedagogik iste'dod va mahoratga ega bo'lishi va jamiyatda o'zining mafkuraviy va kasbiy-pedagogik vazifalarini sidqidildan amalga oshirishi bilan ajralib turishi kerak.

Respublikamizda olib borilayotgan islohotlar samarasini yanada oshirish, davlat va jamiyatning har tomonlama va jadal rivojlanishi uchun shart-sharoitlar yaratish, mamlakatimizni modernizatsiya qilish hamda hayotning barcha sohalarini liberallashtirish bo'yicha ustuvor yo'nalishlarni amalga oshirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli Farmoni bilan "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" qabul qilindi.

"Bank hisobi, tahlil va audit" fanini chuqur o'rganish orqali talabalar mamlakatimizning bank siyosatidagi ishtirokini faollashtirish, makroiqtisodiy barqarorlikni mustahkamlash va yuqori iqtisodiy o'sish sur'atlarini saqlab qolish, milliy iqtisodiyotning raqobatbardoshligini oshirish, investitsiyaviy muhitni yaxshilash orqali mamlakatimiz iqtisodiyoti tarmoqlari va hududlariga xorijiy sarmoyalarni faol jalb etish, xalqaro iqtisodiy hamkorlikni yanada rivojlantirish, jumladan, etakchi xalqaro va xorijiy moliyaviy institutlar bilan aloqalarni kengaytirish, puxta o'ylangan tashqi qarzlarni dasiyosatini amalga oshirishni davom ettirish, jalb qilingan xorijiy investitsiya va kreditlardan samarali foydalanish borasida tegishli nazariy bilimlar va amaliy ko'nikmalarga ega bo'lishadi.

Respublikamiz birinchi Prezidentining "Ta'lim-tarbiya va kadrlar tayyorlash tizimini tubdan isloh qilish, barkamol avlodni voyaga etkazish to'g'risida"gi Farmonida "Ta'lim to'g'risida"gi Qonun va Kadrlar tayyorlash bo'yicha Milliy Dasturni hayotga tatbiq etish davlat siyosatining ustuvor yo'nalishlaridan biri ekanligi qayd etilgan.

Respublikamizda Oliy ta'limning davlat ta'lim standartining asosiy qoidalari yildan-yilga takomillashtirilib va xalqaro ta'lim standartlari talablarida shakllantirildi. (bundan keyin OT DTS deb ataladi).

OT DTS ning asosiy qoidalari quyidagilardan iborat:

- kadrlar tayyorlash sifatiga, ta'lim mazmuniga qo'yiladigan umumiy talablarni;

- ta'lim oluvchilar tayyorgarligining zarur va etarli bilim darajasi hamda oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilariga qo'yiladigan umumiy malakaviy talablarni;

- o'quv yuklamasining hajmini;

- ta'lim muassasalari faoliyati va kadrlar tayyorlash sifatini baholash tartibotlari hamda mexanizmini belgilashni nazarda tutadi.

Shuningdek, hozirgi kunda ushbu fanni o'qitish "2017-2021 yillarda O'zbekiston Respublikasini rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi" da belgilangan iqtisodiyotni rivojlantirish va liberallashtirishning ustuvor yo'nalishlarini samarali tarzda amalga oshirishga qaratilgan mutaxassis kadrlarni tayyorlashda muhim o'rin tutadi.

I-BOB. “BANK HISOBI, TAHLIL VA AUDIT” FANNING MAQSADI VA VAZIFALARI

Reja:

- 1.1 “Bank hisobi, tahlil va audit” fanning maqsadi, predmeti va vazifalari.**
- 1.2. Iqtisodiyotda bank hisobi, tahlil, auditning o‘zaro va boshqa fanlar bilan bog‘liqligi.**
- 1.3. Bank hisobi, tahlil va auditning banklar faoliyatida o‘rni, ahamiyati.**

1.1. “Bank hisobi, tahlil va audit” fanining maqsadi, predmeti va vazifalari

Banklar har kuni bir necha yuz minglab operatsiyalarni amalga oshiradi va turli xil bank xizmatlarini ko‘rsatadi. Bularning barchasi banklarda buxgalteriya hisobida aks ettiriladi va tegishli hisobotlarda tahlil va qayd etiladi hamda auditorlik tekshiruvidan o‘tkaziladi. Banklarda buxgalteriya hisobini yuritish va hisobotlarni tuzish nafaqat bank mijozlari va aholiga sifatli bank xizmatlarini ko‘rsatish, balki bank aksiyadorlari, kreditorlari, investorlari, mijozlari va davlat moliya muassasalarini zarur axborot bilan ta‘minlash hamda bankning moliyaviy barqarorligi va iqtisodiy samaradorligini nazorat qilishda muhim o‘rin tutadi. Ayniqsa, keyingi yillarda mamlakatimiz bank tizimi buxgalteriya hisobini yuritish, mijozlarga bank xizmatlarini ko‘rsatish va hisobotlarni tayyorlash, ularni tahlili hamda auditini o‘tkazishda juda ko‘plab o‘zgarishlar va yangiliklar amalga oshirildi.

Fanni o‘qitishdan maqsad – talabalarda O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi, banklarda buxgalteriya hisobini yuritilishi, bank auditini tashkil etish va amalga oshirish, undagi islohotlar va rivojlanish yo‘nalishlari, shuningdek dunyo bank tizimidagi sodir bo‘layotgan jarayonlar xususida aniq bilim va ko‘nikmalarni shakllantirish orqali tanlagan yo‘nalishiga bo‘lgan tassavur va qiziqishni oshirishdir.

Fanning vazifalari - talabalar uchun mutaxassislik fanlari mazmuni to‘g‘risida ma‘lumot berish hamda ushbu fanlarning maqsadi, vazifalari, predmeti, boshqa iqtisodiy fanlar bilan aloqadorligi, ahamiyati, o‘qitish uslublari va baholash mezonlari xususida, shuningdek O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi va dunyo bank tizimidagi sodir bo‘layotgan jarayonlar to‘g‘risida chuqur va atroflicha bilim berish hisoblanadi.

“Bank hisobi, tahlil va audit” fani bakalavriatning “Bank hisobi va audit” ta’lim yo‘nalishida ta’lim oladigan talabalar uchun ixtisoslikka kirish fani hisoblanadi. Shu sababli, ushbu fanda “Bank hisobi va audit” ta’lim yo‘nalishi talabalariga O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi, undagi islohotlar, hisob-kitoblar, bank buxgalteriya hisobini yurilishi va rivojlanish yo‘nalishlari, shuningdek dunyo bank tizimida sodir bo‘layotgan jarayonlar, o‘zgarishlar xususida dastlabki nazariy va amaliy bilimlarni berish muhim ahamiyat kasb etadi.

“Bank hisobi, tahlil va audit” fani umum kasbiy fanlar blokiga kiritilgan kurs hisoblanib, uning 1-kursda o‘qitilishi maqsadga muvofiq. Mazkur fan mutaxassislik fanlarining nazariy va uslubiy asosini tashkil qilib, o‘z rivojida aniq yo‘nalishdagi iqtisodiy fanlar uchun zamin bo‘lib xizmat qiladi.

“Bank hisobi, tahlil va audit” fanining predmeti bo‘lib, bank faoliyati bilan bog‘liq munosabatlar va uning turli operatsiyalari hisoblanadi. Ular “Bank hisobi, tahlil va audit” fanining o‘rganish ob’ekti bo‘lib hisoblanadi.

Har qanday fan o‘z ob’ektini ma’lum usullarni qo‘llash yordamida o‘rganadi. Bank faoliyati, undagi sir-sinoatlarni ilmiy asosda o‘rganish, tahlil qilishda “Bank hisobi, tahlil va audit” fani turli xil usul va metodlardan foydalanadi.

- Tizimli yondoshuv.
- Iqtisodiy matematik yondoshuv.
- Kuzatish usuli.
- Tajriba usuli.
- Taqqoslash va boshqalar.

“Bank hisobi, tahlil va audit” fanini o‘qitishda foydalaniladigan intrefaol ta’lim metodlar:

- Aqliy hujum metodi.
- Muammoli vaziyat metodi.
- Klaster metodi.
- Venn diogrammasi.
- Bumerang metodi.
- Munozara medtodi va boshqalar.

“Ta’lim to‘g‘risida” va “Kadrlar tayyorlash milliy dasturi to‘g‘risoda”gi O‘zbekiston Respublikasi qonunlarini bajarish yuzasidan va oliy ma’lumotli yuqori malakali kadrlar tayyorlash, ta’limning uzluksizligi va davomiyligini ta’minlash, jahon ta’lim tizimiga qo‘shilish, shuningdek oliy ta’limning o‘quv-metodik va normativ-huquqiy bazasini

takomillashtirish maqsadida Vazirlar Mahkamasi 2001 yil 16 avgustdagi 343-sonli qarorni qabul qilgan.

Unga asosan:

1. Oliy ta'limning Davlat ta'lim standartini asosiy qoidalarga asosan, Oliy ta'limning Davlat ta'lim standarti va Oliy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari klassifikatoriga muvofiq tasdiqlash.

2. O'zbekiston Respublikasi Oliy va o'rta maxsus ta'lim vazirligiga oliy ta'lim muassasalariga ega bo'lgan vazirliklar va idoralar bilan kelishgan holda:

- ta'lim sohalarining davlat ta'lim standartlarini, bakalavriat ta'lim yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklari uchun malaka talablari, o'quv rejalari va fanlar dasturlarini ishlab chiqish va tasdiqlash, ular asosida darsliklar va o'quv qo'llanmalarining yangi avlodini yaratish;

- oliy ta'lim tizimi uchun normativ-huquqiy hujjatlarni, shu jumladan "Oliy ta'lim to'g'risidagi nizom" va "Oliy ta'lim muassasasining vasiylik kengashi to'g'risida"gi nizomni ishlab chiqish va tasdiqlash;

- Oliy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari klassifikatoriga zaruriyat bo'lganda O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasi bilan kelishgan holda o'zgartirish va qo'shimchalar kiritish;

- oliy va o'rta maxsus ta'lim, kasb-hunar ta'limi kadrlarini tayyorlash, qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirishni muvofiqlashtirish nazarda tutilgan.

Oliy ta'limning Davlat ta'lim standartida quyidagi atamalar qo'llaniladi:

oliy ta'lim — uzluksiz ta'limning yuqori malakali mutaxassislar tayyorlovchi mustaqil turi. Oliy ta'lim muassasalarida amalga oshiriladi.

Oliy ta'lim ikki bosqichdan iborat: bakalavriat va magistratura.

bakalavriat — o'rta maxsus, kasb-hunar ta'limi negizida oliy ta'lim yo'nalishlaridan biri bo'yicha fundamental bilimlar beradigan, o'qish muddati to'rt yildan kam bo'lmagan tayanch oliy ta'lim;

magistratura — bakalavriat negizida o'qish muddati kamida ikki yil bo'lgan aniq mutaxassislik bo'yicha oliy ta'lim;

bakalavr, magistr — oliy ta'limning tegishli bosqichiga muvofiq dasturlarni muvaffaqiyatli o'zlashtirgan shaxslarga beriladigan akademik darajalar;

oliy ma'lumot darajasi — shaxs tomonidan oliy ta'limning muayyan o'quv rejalari va fanlar dasturini mazkur ma'lumot haqida tegishli davlat hujjati berilgan holda, o'zlashtirishi natijasi;

oliy ma'lumot haqida davlat hujjati (diplom) — akkreditatsiyadan o'tgan oliy ta'lim muassasalari bitiruvchilariga beriladigan va ularning oliy

ta'limning o'quv rejalari va fanlar dasturini bajarganliklarini tasdiqlovchi davlat namunasidagi hujjat. Hujjat uzluksiz ta'limning keyingi bosqichlarida o'qishni davom ettirish yoki olingan akademik darajaga muvofiq ishlash huquqini beradi;

oliy ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari klassifikatori — oliy ma'lumotli kadrlar tayyorlash uchun bakalavriat ta'limi yo'nalishlari va magistratura mutaxassisliklarining tizimlashtirilgan ro'yxati;

oliy ta'limning davlat ta'lim standarti — muayyan ta'lim sohasiga (soha tarkibiga) qo'yiladigan malaka talablari, ta'lim mazmuni, bitiruvchilar umumiy tayyorgarligining zaruriy va etarli darajasini, kadrlar tayyorlash sifatini baholash darajalarini belgilaydigan etalon darajasi;

malaka talablari — uzluksiz ta'lim tegishli bosqichi bitiruvchisining umumiy bilim va kasb tayyorgarligi darajasiga qo'yiladigan talablar;

o'qitishning me'yoriy muddati — ta'lim oluvchilar tomonidan o'quv rejalari va fanlar dasturi o'zlashtirilishi uchun belgilangan muddat;

o'quv fanlari bloki — o'quv rejalari va fanlar dasturlarining kadrlar tayyorlash jarayonida aniq maqsad va vazifalarga erishish uchun muayyan bilim sohasi yoki faoliyatning o'zlashtirilishini ta'minlaydigan o'quv fanlarini birlashtiruvchi tarkibiy qismi;

o'quv rejasi — oliy ta'limning muayyan bakalavriat ta'lim yo'nalishi yoki magistratura mutaxassisligi bo'yicha o'quv faoliyati turlari, o'quv fanlari va kurslarining tarkibi, ularni o'rganishning izchilligi va soatlardagi hajmini belgilaydigan hujjat;

o'quv fani — ta'lim muassasasida o'rganish uchun fan, texnika, san'at, ishlab chiqarish faoliyatining muayyan sohasidan saralab olingan bilimlar, o'quv va ko'nikmalar tizimi;

o'quv yili — oliy ta'lim muassasasida bir ta'lim kursini yakunlashga mo'ljallangan o'quv faoliyati davri. O'quv yili ikki kalendar yil bilan belgilanadi, masalan, 2018/2019 o'quv yili;

o'quv semestri — oliy ta'lim muassasasida o'quv yilining yarmini tashkil etuvchi o'zaro bog'langan fanlarning ma'lum majmuini o'zlashtirishga mo'ljallangan va ular bo'yicha yakuniy nazorat bilan tugallanadigan qismi;

o'quv fani dasturi — ta'lim mazmuni, uning talabalar tomonidan o'zlashtirilishining eng maqbul usullari, axborot manbalari ko'rsatilgan normativ hujjat;

malaka amaliyoti — o'quv jarayonining nazariy bilimlarni mustahkamlash, amaliy ko'nikma va o'quv hosil qilish, o'quv rejalari va

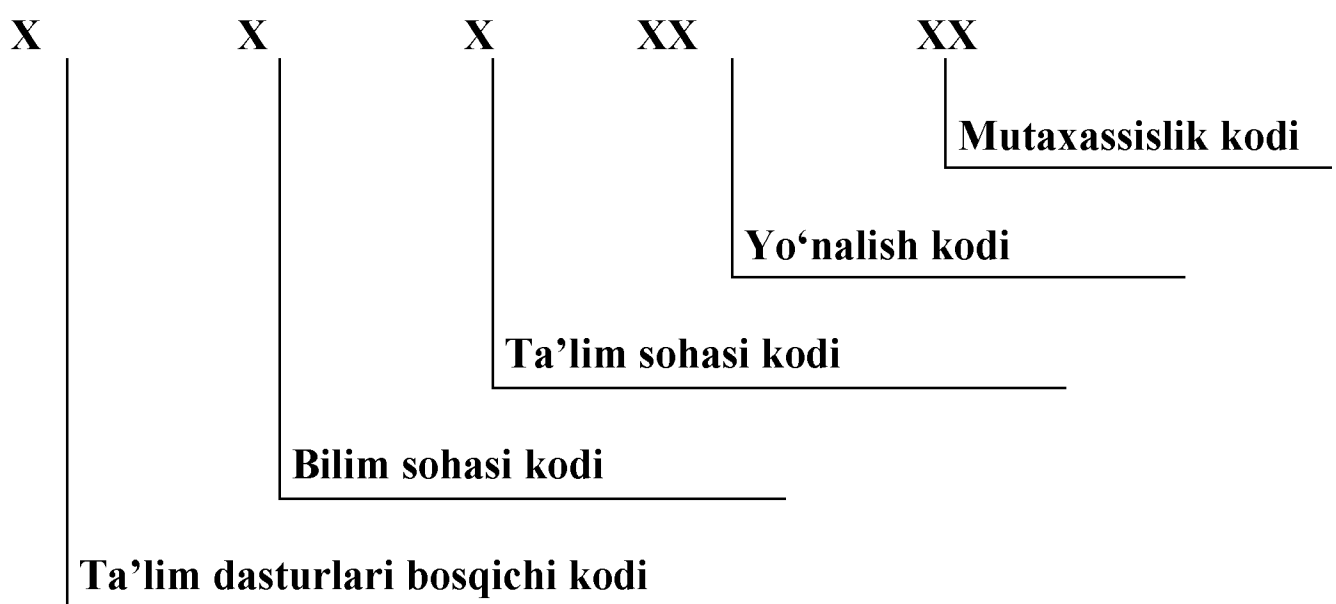
fanlar dasturlarning ma'lum (yakuniy) qismidagi mavzu bo'yicha materiallar to'plash uchun o'tkaziladigan bir qismi;

yakuniy davlat attestatsiyasi — bakalavr yoki magistr darajasiga qo'yiladigan malaka talablariga muvofiq holda, ma'lum talab va tartibotlar vositasida (fanlar bo'yicha davlat attestatsiyasi, bitiruv malakaviy ishi yoki magistrlik dissertatsiyasi himoyasi) bitiruvchi tomonidan oliy ta'lim o'quv reja va dasturlarining bajarilishi sifatini baholash;

Klassifikator — oliy ma'lumotli kadrlar tayyorlash yo'nalishlari va mutaxassisliklarining tizimlashtirilgan ro'yxati. Unda oltita bilim sohasi nazarda tutilgan:

1. Gumanitar soha.
2. Ijtimoiy soha, iqtisod va huquq.
3. Ishlab chiqarish va texnik soha.
4. Qishloq va suv xo'jaligi.
5. Sog'liqni saqlash va ijtimoiy ta'minot.
6. Xizmatlar sohasi.

Klassifikatorida ta'lim bosqichlari, bilim va ta'lim sohalari, ta'lim yo'nalishlari va mutaxassisliklari ettita raqamli kod bilan belgilanadi.



1-rasm. Klassifikatoridagi raqamli kodlarni izohi.²

5233900– “Bank hisobi va audit” yo'nalishini kasbiy faoliyat asoslarida “Bank hisobi, tahlil va audit” fanidan o'tiladigan mavzular va uning soatlariga oid ma'lumotlar fan ishchi dasturida keltirilgan.

² Vazirlar Mahkamasining 343- sonli qarori. 2001 yil 16 avgust., Oliy ta'limning Davlat ta'lim standarti.

1.2. Iqtisodiyotda bank hisobi, tahlil, auditning o‘zaro va boshqa fanlar bilan bog‘liqligi.

Iqtisodiyotda bank hisobi, tahlil va audit iqtisodiy termin sifatida hamda bank faoliyatiga ta’siri jihatidan muhim ahamiyatga ega. Ularni har birini alohida ko‘rib chiqamiz va o‘zaro bog‘liqligini ko‘satib o‘tamiz.

O‘zbekiston Respublikasining Fuqarolik kodeksi, "O‘zbekiston Respublikasining Markaziy banki to‘g‘risida"gi, "Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida"gi, "Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida"gi, "Elektron to‘lovlar to‘g‘risida"gi, "Elektron hujjat aylanishi to‘g‘risida"gi, "Elektron raqamli imzo to‘g‘risida"gi va "Bank siri to‘g‘risida"gi qonunlariga muvofiq banklar uchun majburiy bo‘lgan buxgalteriya hisobini yuritish va buxgalteriya ishlarini tashkil qilish tartibi belgilangan.

Respublikamizda banklarda buxgalteriya hisobi "O‘zbekiston Respublikasi banklarida buxgalteriya hisobini yuritish va buxgalteriya ishlarini tashkil qilish tartibi to‘g‘risida" gi yo‘riqnomaga muvofiq tashkil etiladi.

Bank hisobi, tahlil va audit fani banklar faoliyatida quyidagilarni ta’minlashni maqsad qilib qo‘ygan:

- hisob-kitob, kassa, valyuta, kredit hamda boshqa bank operatsiyalarini to‘g‘ri bajarish hamda ularni buxgalteriya hisobi va hisobotida o‘z vaqtida va aniq aks ettirish;

- bank aktivlari, majburiyatlari, daromadlari va xarajatlari hamda kapitali holati va ulardagi o‘zgarishlar to‘g‘risida ishonchli ma’lumotlar to‘plash;

- bankning moliyaviy holati, moliyaviy holatidagi o‘zgarishlar va moliyaviy natijalari to‘g‘risidagi va bank rahbariyati faoliyatiga baho beruvchi moliyaviy hisobotlarni tuzish uchun xizmat qiluvchi axborotlar tizimini yaratish;

- bank ish kuni tartibiga qat’iy rioya qilish, mijozlarga tez va aniq xizmat ko‘rsatish;

- hisob-kitoblardagi mablag‘lar aylanishini tezlashtirish;

- bankdan chiqayotgan hujjatlarni tegishli tarzda rasmiylashtirish va buning natijasida ulardan foydalanishni osonlashtirish, shuningdek, boshqa banklarda ushbu hujjatlar bilan operatsiyalar bajarilishini hamda ular tomonidan xizmat ko‘rsatuvchi mijozlarning operatsiyalari hisobini yuritishni belgilangan talablarga muvofiqlashtirishni tashkil etish;

- bankdagi pul mablag‘lari, moddiy qimmatliklar, shuningdek, qat’iy hisobda turuvchi blankalar kamomadi yoki ortiqchaligiga yo‘l qo‘ymaslik hamda belgilangan tartibda ularning saqlanishini tashkil etish;

-operatsiyalarning qonuniyligi hamda to'g'riligini doimiy ichki nazorat va auditdan o'tkazish, ularning natijalari bo'yicha ma'lumotnomalar tuzish va rasmiylashtirish imkoniyatini yaratish;

-zamonaviy kompyuter texnikasi vositalaridan foydalangan holda bank operatsiyalari hisobini dasturiy amalga oshirish, hisob ishlarini yuritish hamda hisobotlar tuzishda mehnat va mablag' sarfini qisqartirish.

“O‘zbekiston Respublikasi banklarida buxgalteriya hisobini yuritish va buxgalteriya ishlarini tashkil qilish tartibi to‘g‘risida” gi yo‘riqnomada berilgan operatsiyalarni amalga oshirish, rasmiylashtirish, hisobini yuritish va nazorat qilish to‘g‘risidagi talablari barcha banklar uchun majburiydir.

Banklar ushbu yo‘riqnomada belgilangan qoidalar doirasida o‘zlarining ish xususiyatlarini hisobga olgan holda filial, bank xizmatlari ofisi va boshqa shoxobchalar faoliyatida buxgalteriya hisobini aniq va to‘liq yuritilishi va ichki nazorat samaradorligini ta‘minlash maqsadida hamda ularning daromad va xarajatlari hisobini to‘g‘ri yuritish, moliyaviy va soliq hisobotlarini o‘z vaqtida tayyorlash va taqdim qilish hamda pul hisob-kitob hujjatlarini tikish va saqlash tartibotlarini belgilovchi ichki hisob siyosatini ishlab chiqishlari lozim.

Bank xodimlari buxgalteriya hisobida aks ettirilgan bank siriga oid ma'lumotlarni O‘zbekiston Respublikasining "Bank siri to‘g‘risida"gi qonuni talablariga qat'iy amal qilgan holda sir saqlashlari shart.

Banklar faoliyatida buxgalteriya hisobida aks ettirilgan ma'lumotlar va ko'rsatkichlarni tahlil etib borish uning barqarorligini, raqobatbardoshligini va istiqbolini belgilaydi. Shuningdek, bank faoliyatidagi salbiy holatlarni aniqlaydi.

Tahlil jarayonida bank faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan iqtisodiy munosabatlar uzluksiz ravishda o‘rganiladi. Tahlil natijasida erishilgan yutuqlarning sabablari, faoliyatning samarali va samarasiz qirralari o‘rganiladi hamda yuzaga kelishi mumkin bo‘lgan muammolarni hal qilish bo‘yicha aniq chora-tadbirlar ishlab chiqish imkoniyatlari yaratiladi. Tahlil jarayoni faoliyatning asosiy yo‘nalishlarini qamrab oladi, va u bankning likvidligi, daromadlilikini oshirish va mijozlar ishonchini qozonishga asos bo‘ladi. Har qanday tahlildan maqsad kamchiliklarni aniqlash va ularni tugatish chora-tadbirlarini ishlab chiqishdan iboratdir.

Yuqorida buxgalteriya hisobida aks ettirilgan va tahlil natijasida o‘rganilgan ma'lumotlarni haqiqiyliigi hamda qohuhiyligini aniqlashda aydit xizmatidan foydalanamiz. Manbalarga ko‘ra buxgalter-auditor kasbi XVII asrning o‘rtalarida Evropaning aksiyadorlik kompaniyalarida aksiyadorlar, kreditorlar va soliq xizmati xodimlari o‘rtasidagi munozarali

masalalarni etish zarurati tufayli shakllana boshlagan. O'sha paytlarda mustaqil faoliyat ko'rsatib, korxonaning ishlab chiqarish moliya faoliyati to'g'risida aniq xulosa beradigan mutaxassislariga ehtiyoj kuchaygan. Natijada, 1862 yili Angliyada, 1867 yili Fransiyada, 1937 yili esa AQSHda majburiy audit to'g'risidagi qonun qabul qilingan. Hozirgi davrda bozor iqtisodiyoti rivojlangan mamlakatlarda o'zining tashkiliy huquqiy infratuzilmalariga ega bo'lgan audit institutlari faoliyat ko'rsatmoqda. Mamlakatimizda auditorlik faoliyati yangi faoliyat turlaridan biri bo'lib 90 yillarning boshida – mustaqillikka erishilgandan so'ng va bozor iqtisodiga o'tishi bilan rivojlana boshladi. Iqtisodiyotning nodavlat sektorida korxonalar vujudga kelishi bilan auditorlik faoliyati xizmatiga talab yuzaga keldi, chunki bozor strukturalari o'zlarining faoliyatlariga mustakil baho berilishiga ehtiyoj sezdi.

O'zbekistondagi auditorlik faoliyati oldida turgan muhim vazifalardan biri xorijlik xamkorlar tan oladigan auditorlik xulosasini berish qobiliyatiga ega, sertarmoq va professional darajadagi umummilliy auditorlik kompaniyalari tashkil etish hisoblanadi.

Auditorlik faoliyati deganda auditorlik tashkilotlarininig auditorlik tekshiruvlarini o'tkazish, professional xizmatlar ko'rsatish borasidagi tadbirkorlik faoliyati tushuniladi.

Tijorat banklari faoliyatiga real baho berish uning faoliyat natijasini tashqaridan kuzatish, omonatchilar, kreditorlar va investorlarning bank faoliyati to'g'risida aniq ma'lumotlarga ega bo'lishlarida audit tekshirishlari muhim ahamiyatga egadir.

Bank tizimini bir maromda faoliyat ko'rsatishini, kreditorlar, omonatchilar va mijozlar manfaatini himoya qilish shu bilan birga sog'lom bank faoliyatini tashkil qilishda bank auditining o'rni beqiyosdir.

Demak, ko'rib o'tilgan ma'lumotlar bank hisobi, tahlil va audit iqtisodiy munosabatlarda o'zaro bog'liqligini ko'satmoqda.

Bank hisobi va audit yo'nalishini kasbiy faoliyat asoslaridan bakalavriyat talabalari "Bank hisobi, tahlil va audit" fani bo'yicha qo'yidagilarni bilishlari zarur:

-hozirgi zamon rivojlangan iqtisodiyotida mutaxassislikning o'rni va ahamiyati;

- iqtisodiy soha kadrlarini tayyorlashda ijtimoiy fanlarning roli;
- bozor iqtisodiyoti qonunlarini mukammal o'rganish;
- ilmiy-pedagogik kadrlar va ularning malakasini oshirish;
- o'quv rejasidagi boshqa fanlar bilan aloqasi.

Mazkur fanni o'rganish uchun bakalavr iqtisodchi Oliy ta'limning Davlat ta'lim standartlarida ko'zda tutilgan quyidagi fanlar bo'yicha atroflicha bilimlarga ega bo'lishi lozim: "Iqtisodiyotda axborot komplekslari va texnologiyalari", "Iqtisodchilar uchun matematika", "Amaliy chet tili", "Iqtisodiyot nazariyasi" "Mikroiqtisodiyot" va boshqalar. Fan "Audit", "Moliyaviy tahlil", "Bank ishi" va "Banklarda buxgalteriya hisobi" fanlari bilan uzviy bog'liq.

1.3. Bank hisobi, tahlil va auditning banklar faoliyatida o'rni, ahamiyati.

Bank hisobi, tahlil va auditning banklar faoliyatida o'rni buxgalteriya hisobining yuritilishi, buxgalteriya ishining to'g'ri tashkil etilishi va nazoratning aniq olib borilishi bankning o'z vazifalarini to'g'ri bajarishini, mavjud va bo'lg'usi investorlar, kreditorlar, hukumat muassasalari, vazirliklar, idoralar, jamoatchilik va boshqa manfaatdor foydalanuvchilar, shuningdek, bank rahbariyati va xodimlari uchun bank faoliyatiga haqqoniy baho berish imkonini yaratadigan aniq va foydali axborot olishni ta'minlaydi.

Buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishni bank filiali (bundan keyingi o'rinlarda bank deb yuritiladi) rahbari amalga oshiradi. Buxgalteriya apparatiga bankning bosh buxgalteri rahbarlik qiladi. U Bank tizimining bosh buxgalterlari to'g'risidagi namunaviy nizom asosida ish olib boradi. Bosh buxgalter bo'lmagan vaqtda uning vazifalarini bosh buxgalter o'rinbosari bajaradi.

Banklarda buxgalteriya ishlarini yuritish uchun buxgalteriya apparati tuziladi. Bank buxgalteriya apparatiga shartnoma asosida chetdan jalb qilingan buxgalterlar yoki buxgalteriya firmasi xodimlarining kiritilishi qat'iy taqiqlanadi.

Bank buxgalteriya apparatining tashkiliy tuzilishi va unda tashkil etiladigan bo'limlar soni amalga oshiriladigan operatsiyalar hajmiga va ularning avtomatlashtirilganlik darajasiga bog'liq bo'ladi.

Ish hajmi kichik banklarda buxgalteriya apparati bankning yaxlit bo'linmasi sifatida faoliyat yuritishi mumkin. Bunda banklararo hisob-kitoblar, chet el valyutasi bo'yicha operatsiyalar va bankning ichki hisobvaraqlari bo'yicha operatsiyalarning hisobini yuritish maxsus bo'limlarga topshirilishi mumkin. Ish hajmi katta banklarda buxgalteriya apparati ushbu Yo'riqnomaga talablarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. SHuningdek, barcha operatsiyalar mas'ul ijrochi buxgalterlar tomonidan dastlabki va nazoratchi buxgalterlar tomonidan joriy

nazoratdan o'tishini ta'minlash maqsadida ish hajmidan kelib chiqqan holda mas'ul ijrochi va nazoratchilar soni o'rtasida mutanosiblik saqlanishi lozim.

Buxgalteriya apparati xodimlarining aniq vazifalari bosh buxgalter tomonidan belgilab beriladi va bank rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

Mas'ul ijrochi va nazoratchi buxgalterlar zimmasiga muayyan hisobvaraqlarni yuritish yoki alohida operatsiyalarni amalga oshirish ishlari yuklatiladi. Hisobvaraqlar xodimlar o'rtasida bank ichki tartib qoidalari asosida operatsiyalar hajmi, mijozlar turi va boshqa xususiyatlardan kelib chiqqan holda taqsimlanadi.

Bank bosh buxgalteri muhrlar, shtamplar va blanklarni ularning yo'qolishiga yoki boshqa maqsadlarda ishlatilishiga yo'l qo'yilmaydigan tarzda saqlanishi hamda foydalanishi ustidan nazoratni ta'minlashi shart. Bank muhrlari va bur chakli shtamplarining hisobi ularni saqlayotgan shaxs familiyasi va lavozimi ko'rsatilgan maxsus daftarda yuritiladi. Daftar varaqlari raqamlangan, bog'langan va bank muhri, bank rahbari hamda bosh buxgalterining imzolari bilan tasdiqlangan bo'lishi va bank rahbarining yozma farmoyishi bilan tayinlangan va qimmatliklar bilan operatsiyalar olib borishdan ozod etilgan shaxs tomonidan yuritilishi lozim.

Bank xodimlarining ish joylari shunday joylashtirilgan bo'lishi kerakki, bunda mijozlar va boshqa begona shaxslarning bankning muhrlari, shtamplari, hujjatlari va blanklarini olishlariga imkon bo'lmasligi lozim.

Xodim mehnat ta'tiliga chiqqan, kasal bo'lib qolgan yoki boshqa sabablarga ko'ra ishda bo'lmagan hollarda unga birlashtirilgan hisobvaraqlar hamda uning vazifalari muhr va shtamplar bilan birgalikda boshqa xodimga topshiriladi va bu haqda maxsus daftarda tegishli yozuvlar qayd etiladi.

Bosh buxgalter zimmasiga umumiy nazoratni tashkil etish hamda har kuni buxgalteriya va kassa ishlarining barcha bo'g'inlarida o'rnatilgan tartibga amal qilinishini kuzatib borish yuklatiladi. Shuningdek, bank bosh buxgalteriga bosh va yordamchi kitoblarda operatsiyalarni qayd etish, tegishli buxgalteriya hisobi hisobotlarini dasturiy ravishda tuzish ishlariga rahbarlik qilish yuklatiladi. Bank bosh buxgalteri ishda bo'lmagan vaqtda, ushbu vazifalar bank rahbarining buyrug'iga ko'ra uning o'pinbosapiga topshiriladi.

Mijozlarning bank xodimlarining xatti-harakatlari ustidan shikoyatlari hamda boshqa murojaatlari amaldagi qonun hujjatlariga muvofiq qabul

qilinadi va ko'rib chiqiladi. Murojaat qilish tartibi e'lonlar osib qo'yish yo'li bilan mijozlarga ma'lum qilinishi lozim.

Bank rahbari buxgalteriya ishi holatini umumiy kuzatish bilan bir qatorda balans va boshqa hisobotlarni o'z vaqtida tuzilishini tekshirib borishi, mijozlarga o'z vaqtida va sifatli xizmat ko'rsatilishini muntazam nazorat qilib turishi shart. Tarkibiy tuzilmasi Front-ofis va Bek-ofis sifatida tashkil etilgan banklarning buxgalteriya apparati shu tarkibiy tuzilmalarga mos ravishda tashkil etilishi mumkin.

Bank hisobi, tahlil va audit fanining banklar faoliyatida o'rniva ahamiyatini o'zlashtirishda quyidagi asosiy tushunchalardan foydalaniladi:

- bank amaliyot kuni - bank ish kunining bir qismi bo'lib, bankka kelib tushgan barcha pul hisob-kitob hujjatlarini qabul qilish, rasmiylashtirish va buxgalteriya hisobi hisobvaraqlarida aks ettirish uchun ajratilgan vaqt;

- bank buxgalteriya apparati - pul hisob-kitob hujjatlarini rasmiylashtirish, bank operatsiyalarini bajarish va ularni ichki nazoratdan o'tkazish hamda hisob registrlarida qayd etish va buxgalteriya hisobotlarini tayyorlash bilan shug'ullanuvchi xodimlar guruhi;

- bank ish kuni - qonun hujjatlari bilan belgilangan kun ichida o'rnatilgan ish vaqti;

- bank operatsiyalari ichki nazorati (bundan keyingi o'rinlarda ichki nazorat deb yuritiladi) - bank rahbariyati va barcha bank xodimlari tomonidan kunlik bank operatsiyalarini amalga oshirish jarayonida ularning qonunchilikka mosligi, samaradorligi, yuqori malakada bajarilishi va moliyaviy hisobotlarning ishonchliligini ta'minlash tizimi;

- Ichki nazorat ma'lum yoki aniq vaqt mobaynida amal qilinishi lozim bo'lgan tartib yoki qoida bo'lmasdan, balki u bankning barcha bo'g'inlarida kunlik bank operatsiyalarning boshlanishidan tortib tugagunga qadar doimiy yuritiladigan bank faoliyatining ajralmas qismidir.

Ichki nazorat o'z navbatida dastlabki nazorat, joriy nazorat va yakuniy nazoratga bo'linadi;

- bosh kitob - hisobvaraqlar rejasidagi ikkinchi tartibli hisobvaraqlar ro'yxati;

- buxgalteriya hisobi registrlari - ikkiyoqlama yozuv usulida operatsiyalar qayd etiladigan jurnallar, qaydnomalar, daftarlar va tasdiqlangan blanklar;

- Bek-ofis - bankning tarkibiy qismi bo'lib, Front-ofis tomonidan dastlabki nazoratdan o'tgan va ijro uchun taqdim qilingan operatsiyalarni

joriy nazoratdan o'tkazish va bank operatsiyalarini amalga oshiruvchi buxgalterlar guruhi.

Bek-ofisning asosiy vazifasi Front-ofis tomonidan dastlabki nazoratdan o'tkazilib, ma'qullangan barcha bank operatsiyalarni qaytadan joriy nazoratdan o'tkazib, ularni ikkiyoqlama yozuv yordamida buxgalteriya registrlarida qayd etish va tegishli hisobotlar tayyorlashdan iborat.

Bek-ofis mijozlar bilan bevosita muloqotda bo'lmaydi. U, mijozlar operatsiyalarini buxgalteriya hisobida aks ettirish bo'yicha Front-ofis bilan, bankning ichki moliyaviy-xo'jalik operatsiyalarini buxgalteriya hisobida aks ettirish bo'yicha bank ma'muriyati bilan aloqada bo'ladi.

-Bek-ofisga Bek-ofis boshlig'i rahbarlik qiladi va u o'z navbatida bank rahbariga bo'ysunadi;

-dastlabki nazorat - Front-ofis yoki mas'ul ijrochi buxgalter tomonidan operatsiyalarni bajarmasdan oldin ularning qonunchilikka mos ekanligini aniqlash bo'yicha amalga oshiriladigan nazorat;

-yordamchi kitob - bosh kitob hisobvaraqlariga ochiladigan shaxsiy hisobvaraqlar, shuningdek alohida mablag'lar turi va qimmatliklar bo'yicha yuritiladigan kartochka, kitob yoki jurnallar;

-joriy nazorat - Bek-ofis yoki nazoratchi buxgalter tomonidan Front-ofis yoki mas'ul ijrochi buxgalter ma'qullagan barcha bank operatsiyalarining qonunchilikka mosligini aniqlash maqsadida qaytadan amalga oshiriladigan nazorat. Joriy nazorat pul hisob-kitob hujjatlarining asl va elektron nusxalarining bir-biriga mosligini tekshirishni ham o'z ichiga oladi;

-mas'ul ijrochi buxgalter - mijozlarning pul hisob-kitob hujjatlarini to'g'ri rasmiylashtirilganligi va bank operatsiyalarining qonuniyligini dastlabki nazoratdan o'tkazib, ularni buxgalteriya hisobida aks ettirishga tayyorlovchi buxgalter;

-bank xizmatlari ofisi - bank filiali binosidan tashqarida joylashgan va O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tegishli normativ-huquqiy hujjatlariga muvofiq faoliyat yurituvchi bank filialining tarkibiy tuzilmasi. Bank xizmatlari ofisi turli xil nomlanishi ("Minibank", "Chakana xizmatlar markazi", "Bank xizmatlari markazi" va boshqalar) mumkin;

-nazoratchi buxgalter - mas'ul ijrochi buxgalter tomonidan dastlabki nazoratdan o'tkazilgan barcha bank operatsiyalarini joriy nazoratdan o'tkazib amalga oshiruvchi buxgalter;

-Front-ofis - bankning tarkibiy qismi bo'lib, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan bank operatsiyalarini amalga oshirishda bank mijozlari

bilan bevosita muloqotda bo‘lgan holda ularga barcha bank xizmatlari ko‘rsatuvchi xodimlar guruhi. Ushbu guruhga Front-ofis boshlig‘i rahbarlik qiladi.

-Front-ofisning asosiy vazifasi mijozlar topshirig‘i hamda bank ichki faoliyati bo‘yicha amalga oshirilishi lozim bo‘lgan operatsiyalarning qonunchilikka mos ekanligini aniqlash va ularni buxgalteriya hisobida aks ettirishga tayyorlashdan iborat;

-yakuniy nazorat - amaliyot kun tugagandan so‘ng, keyingi bank ish kunidan kechikmagan holda bankda amalga oshirilgan barcha bank operatsiyalarini buxgalteriya hisobida to‘g‘ri aks ettirilganligini, shu jumladan birlamchi hujjatlar asosida o‘tkazilganligini tekshirish maqsadida amalga oshiriladigan nazorat;

-Banklar faoliyatini izchil, chuqur va ilmiy asoslangan ravishda uzluksiz tahlil etib borish, ular faoliyatining barqarorligini ta‘minlash muhim iqtisodiy masalalardan bir bo‘lib qolaveradi va ulkan ahamiyat kasb etadi.

Bank faoliyatini tahlil etish uchun bank faoliyati bilan bog‘liq bo‘lgan barcha iqtisodiy jarayonlarni har tomonlama chuqur his etmoq, anglamoq zarur bo‘ladi. Buning uchun esa eng avallo bankning mohiyati, bajaradigan vazifalari, ushbu vazifalarni bajarish asoslari, usullari, xullas, butun bank faoliyatiga tegishli jarayonlarni his etmoq lozim. Bank faoliyatini yuritish uchun lozim bo‘lgan mablag‘lar va ularning manbalari, o‘z mablag‘lari hamda majburiyatlari tarkibi, ular o‘rtasidagi mutanosiblikni ta‘minlash masalalari, ushbu mablag‘larni samarali yo‘naltirish, bankning likvidliligi, to‘lov qobiliyatini ta‘minlash asoslari kabilar chuqur o‘rganilishi zarur.

Banklarni audit qilishda asosiy vazifalardan biri moliyaviy faoliyatni va boshqaruv sifatini to‘la tahlil qilish hisoblanadi. Shu bilan birga oxirgi yillarda bank kredit portfeli sifatida o‘zgarishlarni aniqlash bank boshkaruvchilarining likvidlilik, ishonchlilik va daromadlilik ko‘rsatkichlarini ta‘minlash qobiliyatini aniqlashga imkon beradi. Bank moliyaviy hisobotidan foydalanuvchilar uchun bank balansi va balansdan tashqari moddalaridagi aktiv va passivlariga bog‘liq likvidlilik, to‘lov qobiliyati va risklar to‘g‘risida ishonchli ma‘lumot berishdan iborat.

Ijobiy audit xulosasi bankka bo‘lgan ishonchni oshirib, uning imidjini oshiradi, mijozlar sonini ko‘paytirib, bank samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Yuqoridagilarga asoslanib shuni aytish mumkinki, “Bank hisobi, tahlil va audit” fanining banklar faoliyatida ahamiyati juda katta va beqiyos hisoblanadi

I-bob bo'yicha o'z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari.

1. Bank hisobi, tahlil va audit” fanining predmeti.
2. “Bank hisobi, tahlil va audit” fanining vazifalari.
3. Fanini o‘qitishda foydalaniladigan intrefaol ta’lim metodlari.
4. Fanini o‘rganishda foydalaniladigan tahlil usullari.
5. Oliy ta’limning Davlat ta’lim standarti.
6. Oliy ma’lumotli kadrlar tayyorlash klassifikatori.
7. 5233900– “Bank hisobi va audit” ta’lim yo‘nalishi.
8. Fanning Iqtisodiy fanlar bilan bog‘liqligi.
9. “Bank hisobi, tahlil va audit” fani bo‘yicha talabalar bilishlari zarur.
10. “Bank hisobi, tahlil va audit” fanining banklar faoliyatida ahamiyati.
11. Yordamchi kitob - bosh kitob hisobvaraqlariga ochiladigan shaxsiy hisobvaraqlar .
12. Bank faoliyatini tahlil etish.
13. Banklarni audit qilishda asosiy vazifalar.

II-BOB. BANKNING PAYDO BO‘LISHI VA BANK FAOLIYATINI RIVOJLANISH BOSQICHLARI

Reja:

2.1. Dastlabki banklar paydo bo‘lishi va ularni operatsiyalari.

2.2. Tijorat banklarining tashkil topishi va rivojlanishi.

2.3. Banklarning turlari.

2.1. Dastlabki banklarning paydo bo‘lishi va ularning operatsiyalari

Banklarning vujudga kelishi tovar – pul munosabatlarining asosiy elementlari sifatida, pulning qiymat shakli paydo bo‘lishi bilan bir davrga to‘g‘ri kelgan. Iqtisodiy adabiyotlarda dastlabki banklarning vujudga kelishi haqida aniq ma‘lumotlar mavjud emas. Ayrim iqtisodchi olimlar banklarni feodalizm davrida vujudga kelganligini ta‘kidlashsa, ularning ayrimlari esa kapitalistik tuzumning dastlabki davrlarida paydo bo‘lganligini ta‘kidlaydi. Uchinchi guruh olimlar, banklar faoliyatiga xos bo‘lgan operatsiyalar miloddan ilgarigi davrlarda paydo bo‘lganligini qayd etadilar.

Manbalarga ko‘ra, dastlabki bankirlar kichik – kichik do‘konlarda mahalliy pullarni xorijiy pul birliklariga ma‘lum darajadagi to‘lov evaziga almashtirib berishgan. Shuningdek, yirik pul egalarining pullari va tijorat veksellarini tegishli haq evaziga saqlash bilan shug‘ullangan. Keyinchalik banklar vaqtinchalik bo‘sh pul mablag‘larni tegishli shartlar asosida jalb etib, ushbu mablag‘larga ehtiyoji bo‘lgan shaxslarga ma‘lum to‘lov evaziga bera boshlagan.

Bankning kelib chiqish tarixini o‘rgangan bir qator iqtisodchi olimlarning xulosasiga ko‘ra dastlabki banklar Italiyaning Venetsiya va Genuya shaharlarida X asrda paydo bo‘lgan. Shuning uchun ham bank so‘zi italyanча “banco” so‘zidan olinib “stol” degan ma‘noni anglatadi. Garchi valyuta ayirboshlash operatsiyalari dastlabki banklarning birinchi operatsiyasi bo‘lsada, hozirgi paytda banklarning jamiyatdagi o‘rni ularning kredit operatsiyalari bilan belgilanadi. Qadimgi Gretsiyada pul almashtiruvchi odamlarni “trapezida” (grekcha-stol), Qadimgi rimda “mensarilar”(lotincha-stol) deb atashgan³. 1401-yili turli savdo uyushmalari birlashtirilib, mashhur Muqaddas Grigoriy banki Genuyada ochildi. Bu bank shahar xokimligining ximoyasida bo‘lib, shahar meri

³ “Money, Bank credit and Economic cycles”. JESÚS HUERTA DE SOTO. Second edition 2009. 41-42 pages.

xokimlik lavozimiga o'tirayotganda bu bankni himoya qilishga qasam ichgan. Chunki bu bank Respublikaning kreditori vazifasini bajargan. 1463-yildan to 1505-yilgacha Rim papasigi bankning qarzdorlarini murtab deb e'lon qilish (cherkovdan chetlashtirish bunday takdirga uchraganlar ko'p xuquqlardan mahrum bo'lib, qattiq jazolangan) xuquqi berilgan hamda buning natijasida bankning qarzdorlari bo'lmagan. Faqatgina 1675-yildagina bu bank jirobankka aylantirildi.

XV asrda Fransiyada tarixda birinchi marta Lombardlar paydo bo'ldi, ular asosan sudxo'rlik bilan shug'ullanganlar. 1848 yillardan esa Prussiyada ham Lombardlar o'z faoliyatlarini boshlaganlar.

XVI asr oxirlarida va XVII asrning boshlarida Gollandiyada kassirlar pul almashtiruvchilarning faoliyatini bajarardilar. Shuning uchun kassirlik hamda pul almashtiruvchi ixtisosliklari qo'shib ketish xavfi paydo bo'ldi va kuchaydi. Shu xavfni oldini olish uchun Amsterdam hukumati 1609-yili Amsterdam jamoatchilik bankini tashkil qildi. Bu bank pul almashtirishda o'rnatilgan rasmiy foiz stavkasi 5 % bo'lgan hamda bank ma'lum muddat monopoli bo'lib faoliyat yurgiza boshladi. Ammo 1621-yili pul almashtiruvchi kassirlar faoliyati qaytadan tiklandi, natijada pul almashtiruvchi kassirlar va bank o'rtasida raqobat kuchaydi. 1641-yili harakatdagi pullarni qiymatini o'rnatilgan qonuniy narxlarga yaqinlashtirish uchun ba'zi monetalar «yaxshi bank pullari» deb nomlandi. Bank kreditor sifatida «yaxshi» pullardan, pul almashtiruvchi sifatida esa «kassa pullari» deb nomlangan pullardan foydalangan. 1651-yili shahar xukumati pul islohotini amalga oshirdi va harakatga mayda pul birliklari «gulden»lar zarb qilina boshlandi va nihoyat 1681-yili bu bank depozit va jirobank ko'rinishini oldi. Amstredamning tajribasiga tayangan holda xuddi o'sha sabablar bilan Gamburg shahrida ham Gamburg Veksel Banki tashkil etildi hamda u 1812-yilgacha faoliyat olib bordi.

Bu banklarda pul almashinuvi asosiy operatsiya bo'lganligi uchun ularda almashinuv birliklari paydo bo'la boshladi. Ularning mashhurlari Hamburger-Mark Banco, Bankgeld Surantgeld va boshqalar.

Germaniyalik Ya. Fuggerning (1450-1528) savdo uyi turli xildagi pulli va bank operatsiyalarini bajargan. Ammo bu savdo muassasasi 1637-yili Genoyaliklarga sotib yuborilgan. 1648-yili yirik fransuz savdogarlari Germaniyada birinchi xunarmandlik hamda savdogarlik tijorat bankini tashkil qilishdi. Bu bank «Germen Credit» deb nomlangan.

XII asrlarda Genuyada pul almashtiruvchilar «bancherii» deb atagan. Agar puldorlardan birortasi ishonchni oqlamasa va o'z ishiga mas'uliyasizlik qilsa, u o'tirgan stolni sindirib tashlashgan va uni «Banco

rotto», yani bankrot deb atashgan. Ya'ni bizga ma'lum bo'lgan «bankrot» so'zi ham italyanча “banca” so'zidan olingan.

Banklar paydo bo'lishining boshlang'ich bosqich XVI asrda Florensiya va Venetsiyada tashkil qilingan kichik jirobanklar hisoblanadi. Keyinchalik shunday banklar Amsterdamda (1605 y.), Gamburgda (1618 y.), Milanda, Nyurnbergda, Genuyada vujudga kelgan. Bu banklar asosan o'z mijozlari–savdogarlarga xizmat qilgan, ular o'rtasida naqd pulsiz hisob-kitoblarni olib borgan. Bu banklar o'z mijozlarini monetalar tarkibi buzilishi tufayli zarar ko'rishdan himoya qilgan. Ular hisoblarni ma'lum summadagi qimmatbaho metallni ifodalovchi maxsus pul birligida olib borishgan. O'zlari-ning bo'sh pul mablag'larini jirobanklar davlatga, shaharlarga, chet el savdogarlariga ssudaga berishgan.

Tarixda birinchi yuzaga kelgan bank Angliya banki hisoblanib, u 1694 yilda aksionerlik banki sifatida tashkil bo'lgan. Bu bank aksioner-emission bank bo'lib, unga davlat tomonidan banknotlar chiqarishga ruxsat berilgan. Keyinchalik, sanoat rivojlanishi natijasida banklar boshqa mamlakatlarda ham tashkil qilinib borgan. Banklarning kelib chiqishi va rivojlanish ishlab chiqarish bilan bog'liq xarajatlar va talablarning oshishi, savdo kapitali aylani-shining tezlashuvi bilan bog'liq bo'lgan. Natural xo'jalik munosabatlarining tugashi, savdo-sotiq munosabatlarining rivojlanishi pullik hisob-kitoblar olib borishga, kreditning rivojlanishiga yo'l ochdi. Ishlab chiqarishni rivojlantirish yollanma mehnatni jalb qilishga olib kelgan. Yollanma mehnat uchun haqning pul shaklida to'lanishi, doimiy pul aylanishini yuzaga keltirdi. Pul aylani-shini esa bank tomonidan boshqarilishi zarur edi. Shunday qilib, banklar mablag'larni yig'ish va taqsimlash orqali ssuda kapitali harakatini boshqara boshladi. Ssuda kapitalistidan farqli o'laroq bankir tadbirkor sifatida o'z ish faoliyatini olib borgan.

Agar sanoat sohasidagi puldor o'z kapitalini sanoatga, savdogar o'z mablag'ini savdoga qo'ysa, bankir o'z kapitalini bank ishiga qo'yadi. Ssuda kapitalisti asosan o'zining bo'sh kapitalini qarzga bersa, bankirlar asosan chetdan jalb qilingan mablag'larga tayanadi. Ssudaga mablag' beruvchi puldorning daromadi ssuda foizi bo'lsa, bankir-ning daromadi bank foydasi hisoblanadi. Banklar korxonalar, tashkilot, davlat muassasalari, aholi bo'sh pullarini jalb qilish orqali katta hajmdagi kapitalni o'z qo'llarida jamlaydilar va daromad keltiruvchi kapital harakatini boshqarib boradilar. Banklarning yiriklashuvi va ular faoliyatining takomillashuvi ularning maxsus korxonalar – kredit muassasalariga aylanishiga olib keladi.

Shunday qilib, bank faoliyati xalq xo'jaligi mavjud bo'lgan bo'sh mablag'larni jalb qilish va ssuda kapitalini taqsimlashni o'z ichiga oladi. Bank o'z faoliyati davomida ma'lum daromadga ega bo'ladi. Bu daromad bank jalb qilgan resurslarga yo'naltirilgan foiz va joylashtirgan resurslar bo'yicha oladigan foiz o'rtasidagi farqdan iborat bo'ladi.

Kredit tizimi deb kredit munosabatlar majmuasi va kredit munosabatlarni tashkil qiluvchi va amalga oshiruvchi kredit institutlar yig'indisiga aytiladi. Kredit tizimi orqali huquqiy va jis-moniy shaxslarning vaqtincha bo'sh mablag'lari yig'iladi va korxonalar, tashkilotlarga, aholiga, davlatga vaqtincha foydalanishga beriladi. Kredit tizimi bir necha bo'g'inlardan iborat bo'lishi mumkin. Mablag'larni jalb qilishi va taqsimlanishiga qarab kredit tizimi bo'g'inlari o'z xususiyatlariga ega bo'ladi. Jahon amaliyotida kredit tizimi o'zining tashkil qilinish turiga qarab quyidagi guruhlariga bo'linadi:

- Markaziy bank;
- tijorat banklar;
- maxsus-kredit institutlar.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ikki pog'onali kredit bank tizimi ko'p mamlakatlar iqtisodining asosi hisoblanadi. Bu Markaziy bank, bank institutlari va nobank kredit muassasalaridir.

Bank institutlariga quyidagi banklar kiradi:

- tijorat banklar;
- investitsiya banklari;
- jamg'armalar jalb qiluvchi banklar (O'zbekistonda Xalq banki);
- ipoteka banki;
- savdo banklari;
- tashqi iqtisodiy aloqalar bo'yicha banklar;
- tarmoqlar bo'yicha ixtisoslashgan banklar va boshqalar.

Nobank kredit tashkilotlarga:

- investitsiya kompaniyalari;
- sug'urta kompaniyalari;
- nafaqa va boshqa fondlar kiradi.

Kredit tizimida asosiy o'rinni bank institutlari, bank institutlari tarkibida salmoqli o'rinni tijorat banklari egallaydi. Tijorat banklari kredit tizimining boshqa bo'g'inlariga nisbatan ko'proq bo'sh resurslarni jalb qiladi va ko'p miqdorda mijozlarga kreditlar beradi.

Maxsus ixtisoslashgan kredit institutlari (banklar) tijorat banklari faoliyatini to'ldiradi va ular iqtisodiyotning kam rentabellik, kam foydali tarmoqlariga (qishloq xo'jaligi, uy-joy qurilish, tadbirkorlikni

rivojlantirish va boshqalar) engil sharoitda kreditlar berish yo‘li bilan ularning faoliyatini rag‘batlantirib, rivojlantirib boradi.

2.2. Tijorat banklarining tashkil topishi va rivojlanishi

Dastlabki banklar qachon va qanday paydo bo‘lganligini aniqlash ancha qiyinchilik tug‘diradi. Gap shundaki, hozirgi davr banklar faoliyati xususiyatidan kelib chiqib turlicha bo‘lgan operatsiyalarni bajaruvchi universal moliyaviy tashkilotlarni o‘zida namoyon qiladi.

Banklar faoliyatining eng “qadimgi” operatsiyalari bo‘lib, pullarni saqlab berish bo‘yicha operatsiyalar hisoblanadi. Ma‘lumki, eng qadimgi davlatlarda ham omonatlarni qabul qilish operatsiyalari mavjud bo‘lgan. Ilk bor bunday ish bilan ma‘lum obro‘ga va ishonchga ega bo‘lgan puldor shaxslar, Evropa mamlakatlarida cherkov muassasalari shug‘ullanganlar. Masalan, mashhur grek ehromlari (masalan, Delfiya, Efes ehromlari) bir paytning o‘zida o‘ziga xos bank muassasalari bo‘lib xizmat qilgan. Yillar o‘tishi bilan o‘sha qadimgi davrlardan boshlab, ayrim hollarda qo‘yilgan pul yoki mulk bo‘yicha foizlar ham hisoblangan. Banklarning kelib chiqishiga bag‘ishlangan mavjud adabiyotlarning tahlili shuni ko‘rsatadiki, banklarning paydo bo‘lishining asosiy yoki boshlang‘ich zamini birinchidan, pul mablag‘larini saqlab berish bo‘lsa, ikkinchidan, pul mablag‘larini almashtirib berishdan iborat ekanligini ko‘rishimiz mumkin.

Tarixiy taraqqiyot davomida banklar mablag‘larni yig‘ish, saqlab berish, kredit-hisob va boshqa turli xil vositachilik operatsiyalarini bajarib kelganliklari sabab, banklar kredit muassasa bo‘lib, foyda olish maqsadida bank barcha risklarni o‘ziga qabul qilgan holda operatsiyalarini amalga oshiradi. O‘zbekiston Respublikasining 1996 yil 26 aprelda qabul qilingan “Banklar va bank faoliyati to‘g‘risida»gi qonunining 1-moddasiga asosan “Bank -tijorat tashkiloti bo‘lib, bank faoliyati deb hisoblanadigan quyidagi faoliyat turlari majmuini amalga oshiradigan, ya’ni:

-yuridik va jismoniy shaxslardan omonatlar qabul qilish hamda qabul qilingan mablag‘lardan tavakkal qilib kredit berish yoki investitsiyalash uchun foydalanish;

-to‘lovlarni amalga oshirish bilan shug‘ullanuvchi yuridik shaxsdir.

Demak, bank barcha riskni o‘z zimmasiga olib, yuridik va jismoniy shaxslarning pul mablag‘larini jalb qilib, bank resurslarini tashkil qilgan holda, bu mablag‘larni muddatida qaytarib berish, to‘lov va ta‘minlash shartlari asosida o‘z nomidan ularni joylashtiradi hamda yuridik va jismoniy shaxslar o‘rtasidagi hisob-kitob va vositachilik operatsiyalarini olib boruvchi kredit muassasa hisoblanadi.

Ba'zi adabiyotlarda «bank-bu korxonalar», deb ham izoh beriladi. Ma'lumki, bank yaxlit olingan korxonalar sifatida ishlab chiqarish jarayonini amalga oshirmaydi. Tijorat banklarining faoliyatini korxonalar faoliyatiga shu jihatdan o'xshatish mumkinki, tijorat banklari ham korxonalar singari o'z faoliyatini o'z daromadini ko'paytirishga qaratadi, lekin korxonalar faoliyatidan farqli ravishda banklar shu asosida birinchidan, o'z ta'sisчилari–aksiyadorlarining manfaatlarini, ikkinchidan, o'z mijozlarining manfaatlarini himoya qilishni ta'minlaydi.

Tijorat banklariga, bizning fikrimizcha, shunchaki “korxonalar” emas, balki “maxsus korxonalar” deb qarash zarur. Chunki tijorat banklari ssuda kapitali harakatini amalga oshiradi va shu asosda bank o'z aksiyadorlariga, paychilariga foyda olishni ta'minlaydi.

Tijorat banklari bank tizimining muhim bo'g'ini bo'lib, kredit resurslarining asosiy qismi shu banklarda yig'iladi va bu banklar xuquqiy, jismoniy shaxslarga o'z xizmatlarini ko'rsatadilar.

Bank bu shunday korxonaki, unda xom ashyo bo'lib depozit va qo'yilmalar hisoblansa, oxirgi tovar – bu berilgan ssudalardir. Depozit va qo'yilmalar jalb qilingan qarz mablag'lari, berilgan ssudalar esa – joylashtirilgan mablag'lar bo'lib hisoblanadi.

Har xil jismoniy shaxslar va tashkilotlardan pul mablag'larini jalb qilish uchun, qarz hajmiga qarab ma'lum summani foizlar shaklida to'lash kerak. Bo'lmasa mablag' qo'yuvchilar yoki boshqa bankni tanlaydilar, yoki pul saqlashni boshqa shakllariga o'tadilar: masalan, oltin yoki valyuta sotib olish, boshqa moliyaviy vositachilar xizmatlaridan foydalanish va boshqalar. Pul saqlash shaklini tanlashda mablag' qo'yuvchini ikkita muhim omil - moliyaviy vositachilarning ishonchli ekanligi va daromad olish darajasi (qarzga to'lanadigan foizlar) ko'proq qiziqtiradi.

Boshqa tomondan, bank ssuda berganda uning summasiga qarab foiz shaklida to'lov undiradi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida tijorat banklarining bozor munosabatlari sub'ektlari bilan aloqasi yanada kengayadi va chuqurlashadi. Bank bu holda barcha mablag'lari harakatini boshqarib boradi.

Bu ikkita foiz stavkalari o'rtasida farq - bank daromadining asosiy manbasi bo'lib, iqtisodiy adabiyotlarda u “marja” nomi bilan yuritiladi.

Shunday qilib, marja - bu jalb qilinuvchi va joylashtirila- digan qarz va ssuda foiz stavkalari o'rtasidagi farqdir.

Banklar mablag'larni jalb qilish va joylashtirish yo'li bilan barcha pul mablag'lari harakatini boshqarib boradi.

Bankning asosiy faoliyati vositachilik bilan bog'liq bo'lib, u pul mablag'larni qarz beruvchidan qarz oluvchilarga o'tkazish bilan bog'liq bo'lgan operatsiyalarni bajarishdan iborat. Banklar bilan bir qatorda pul mablag'lari harakatini boshqa moliyaviy va kredit tashkilotlari, investitsion fondlar, sug'urta kompaniyalari ham amalga oshiradilar. Biroq, bankning moliyaviy risklarning sub'ekti sifatida yuqorida keltirilgan boshqa sub'ektlar faoliyatidan farq qiladigan ikkita o'ziga xos xususiyati mavjud:

-birinchidan, banklar faqat ular uchun xos bo'lgan qarz majburiyatlarini (depozitlar, omonat sertifikatlari va boshqalar) chiqaradilar va bu yo'l bilan yig'ilgan mablag'larni boshqa sub'ektlar tomonidan chiqarilgan qimmatli qog'ozlar va qarz majburiyatlariga joylashtiradilar. Bankning bu xususiyati moliyaviy broker va dillerlar faoliyatidan farq qiladi, chunki ular moliya bozorida o'z qarz majburiyatlarini chiqarmasdan faoliyat ko'rsatadilar.

-ikkinchidan, banklar jismoniy va yuridik shaxslar oldida mijozlarning pul mablag'larini hisob varaqlariga qo'yish va jamg'arma o'tkazish, depozit sertifikatlarini chiqarish va boshqalar orqali qat'iy belgilangan qarz majburiyatlarini oladilar. Qat'iy belgilangan qarz majburiyatlar bilan faoliyat ko'rsatish banklar uchun riskli hisoblanadi, chunki banklar o'z kreditorlari oldida olgan majburiyatlarini to'liq bajarishlari lozim. Investitsion fondlar esa o'z aktivlari va passivlarining qiymati o'zgarishi bilan bog'liq risklarni o'z aksiyadorlari zimmasiga yuklaydilar.

O'zbekiston Respublikasida tijorat banklarini tashkil etish va ularning faoliyatini olib borish "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi qonunga asoslanadi. Yuqorida qayd etilgan qonunga asosan O'zbekiston Respublikasida banklar universal faoliyatni amalga oshiradilar. Aniqroq qilib aytadigan bo'lsak, turli xilda kreditlar berish, qimmatli qog'ozlar va xorijiy valyuta oldi-sotdisi bilan shug'ullanish, bo'sh turgan pul mablag'larni jalb etish, hisob-kitoblarni amalga oshirish, kafolat va garantiyalar berish va hokazolar tijorat bankining asosiy faoliyat turlaridan hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasida xorijiy banklar va har qanday mulkchilik shakliga asoslangan banklar faoliyat ko'rsatishi mumkin. O'zbekiston Respublikasida faoliyat ko'rsatayotgan tijorat banklari va ularning mulkchilik shakli turli mulkchilikka asoslangandir.

Hozirgi kunda Respublikamizda 29 ta tijorat banklar faoliyat yuritmoqda. Ular to'g'risidagi batafsil ma'lumotlar 2-ilovada keltirilgan.

2.3. Banklarning turlari.

Bozor iqtisodiyotini rivojlanishi turli mulkchilik shakllarining rivojlanishiga, moliyaviy mablag'larning alohida moliyaviy muassasalar ixtiyorida markazlashuviga olib keldi. Ikkinchi jahon urushidan keyin ko'pchilik iqtisodiy rivojlangan mamlakatlarda ayrim banklarning milliylashtirilishi yuz berdi. Bu o'z navbatida banklarning mulkiy, huquqiy, funksiyasi, tabiati va boshqa qator mezonlari bo'yicha tavsiflanishiga sabab bo'ldi. Zamonaviy iqtisodiyotda banklar quyidagi mezonlar bo'yicha tavsiflanadi. Mulkiy jihatdan – davlat banki, aksiyadorlik banki, kooperativ bank, xususiy va xorijiy kapital ishtirokida qo'shma banklariga bo'linadi. Banklarni mulkchilik nuqti nazardan tasniflanganda asosan ularning ustav kapitali tarkibida kimning ulushi 51 foizdan yuqori bo'lsa, bank shu shaxslarning nomlarini oladi.

Masalan, bank kapitalining asosiy ulushi xususiy yoki kooperativ tashkilotlar hissasiga to'g'ri kelsa, mazkur banklar xususiy yoki kooperativ bank deya yuritiladi. Davlat banklari kapitalining asosiy ulushi davlatga tegishli bo'ladi, ko'pchilik mamlakatlarda mamlakat Markaziy banklari davlat banki hisoblanadi. O'zbekistonda Tashqi iqtisodiy faoliyat Milliy banki, Davlat – aksiyadorlik Xalq banki, aksiyadorlik tijorat "Asaka" banklarning kapitali tarkibida asosiy ulush davlatga tegishli bo'lganligi bois mazkur banklar davlat banklari hisoblanadi. Mamlakatimizda aksiyadorlik tijorat banklari sifatida, aksiyadorlik tijorat "Agrobank"ni, Aloqabank, Turonbank va boshqalarni keltirish mumkin. Mamlakatimizda yopiq turdagi aksiyadorlik tijorat banklari mavjud emas.

Xorijiy kapital ishtirokida qo'shma banklar mamlakat qonunchiligiga asosan belgilangan miqdordagi ustav kapitali xorijiy ishtirokchilar tomonidan shakllantirilsa mazkur banklar shu maqomga ega bo'ladi. Mamlakatimizda xorijiy kapital ishtirokidagi banklarni tashkil etish O'zbekiston Respublikasining tegishli qonun hujjatlariga muvofiq amalga oshiriladi. Huquqiy jihatdan – banklar ochiq va yopiq turdagi jamiyatlar sifatida tasniflanadi. Banklarning kapitalini asosiy ulushi yuridik shaxslar hissasiga to'g'ri keladi, ushbu banklar ochiq aksiyadorlik yoki yopiq aksiyadorlik banklari bo'lishi mumkin. Ochiq yoki yopiq aksiyadorlik banklari deyilishiga sabab ularning aksiyalarini sotish va sotib olish jarayoni bilan bog'liq bo'ladi. Qatnashchilari o'zlariga tegishli aksiyalarini o'zga aksiyadorlarning roziligisiz boshqa shaxslarga berishi mumkin bo'lgan aksiyadorlik jamiyati ochiq aksiyadorlik jamiyati deb hisoblanadi.

Aksiyalari faqat o'z muassislari yoki oldindan belgilangan doiradagi shaxslar orasida taqsimlanadigan aksiyadorlik jamiyati yopiq aksiyadorlik jamiyati deb hisoblanadi. Mamlakatimizda mulkiy jihatdan tashkil topishidan qa'tiy nazar, faoliyat yuritayotgan barcha banklar ochiq aksiyadorlik banklari hisoblanadi.

Banklar bajaradigan funksiyasi (operatsiyalari) jihatidan –emission, tijorat, investitsion, ipotekali va jamg'arma banklar sifatida tasniflanadi. Emission banklar mamlakat iqtisodiyotiga pullarni emissiya qilish, shuningdek, kredit muassasalari faoliyatini tartibga solish va pul – kredit siyosatini amalga oshirish bilan shug'ullanadi. Bunday vazifani hozirgi paytda mamlakat Markaziy banklari bajaradi. Markaziy banklar bevosita mijozlarga bank xizmatlarini ko'rsatmaydi va tijorat faoliyati bilan shug'ullanishi ta'qiqlanadi.

Tijorat banklari mamlakat bank tizimi va kredit muassasalari tarkibidagi muhim ahamiyatga ega bo'lgan moliyaviy muassasalar hisoblanadi. Ushbu banklar banklar bajarishi mumkin bo'lgan barcha operatsiyalarni bajaradi.

Investitsion banklarning asosiy faoliyati passiv operatsiyalari natijasida shakllantirgan moliyaviy mablag'larini asosiy ulushini qimmatli qog'ozlarga investitsiya qilishdan iborat bo'ladi. Mamlakatda investitsion banklar faoliyat yuritishi uchun qimmatli qog'ozlar bozori rivojlangan va etarli darajada investitsion muhit yaratilgan bo'lishi lozim.

Ipoteka banklari jismoniy va yuridik shaxslarga garov asosida uzoq muddatli kreditlar berish bilan shug'ullanadi. Ipoteka atamasi ko'chmas mulklarni garovga qo'yish natijasida vujudga keladigan moliyaviy munosabat bo'lib, uning o'ziga xos xususiyatlaridan biri garovga qo'yilgan ko'chmas mulk kredit (qarz) oluvchining tasarrufida qolishidir. Odatda ipoteka banklari faoliyatining asosiy yo'nalishini ipoteka krediti berishga qaratilgan bo'lishi lozim. Biroq, amaliyotda ushbu qoida doimo ham o'zining isbotini topmaydi, chunki hozirgi kunda faoliyat yuritayotgan ipoteka banklari kredit portfeli tarkibida nafaqat ipoteka krediti, balki boshqa maqsadlarga yo'naltirilgan kreditlarning hajmi salmoqli ulushni tashkil etadi.

Jamg'arma banklarining asosiy mijozlari jismoniy shaxslar bo'lib, ushbu banklarning asosiy faoliyati aholidan muddatli omonatlarni jalb qilishga qaratilgan bo'ladi. Jamg'arma sifatida shakllantirilgan mablag'larni yirik tijorat banklariga, savdo va qurilish tashkilotlariga investitsiya va kreditlar ko'rinishida joylashtiradi.

Banklar bajaradigan operatsiyalarining tabiati jihatidan –universal va ixtisoslashgan banklarga bo‘linadi. Universal banklar banklar bajaradigan barcha operatsiyalarni bajaradi. Bunga misol sifatida tijorat banklarini keltirish mumkin. Ixtisoslashgan banklar esa iqtisodiyotning ma’lum tarmog‘iga xizmat ko‘rsatish va shu tarmoqni rivojlantirish maqsadida tashkil etiladi. Mamlakatimiz mustaqilligining dastlabki yillarida qator ixtisoslashgan banklar (O‘zmevasabzavot, Zaminbank, Engilsanaot, G‘allabank, Paxtabank) tashkil etildi. Milliy iqtisodiyotning rivojlanishi va bozor munosabatlarining chuqurlashuvi natijasida ushbu banklar universal banklarga aylantirilib, bir – biriga qo‘shib yuborildi yoki universal tijorat banklariga aylantirildi.

Shuningdek, ixtisoslashgan banklar, tashqi iqtisodiy operatsiyalarni bajarish, investitsion faoliyat bilan shug‘ullanishi mumkin. Biroq mamlakatimizda, alohida tarmoqqa xizmat ko‘rsatadigan yoki operatsiyalarni bajaradigan ixtisoslashgan banklar mavjud emas.

Shu bilan birga banklarning faoliyati xizmat ko‘rsatadigan tarmoqlari, filiallarining soni, xizmat ko‘rsatish doirasi, kapitalining hajmi nuqtai nazaridan ham tasniflanadi.

Xizmat ko‘rsatadigan tarmoqlari bo‘yicha – banklarning faoliyatiga e’tibor qaratadigan bo‘lsak, ayrim banklar iqtisodiyotning turli tarmoqlariga xizmat ko‘rsatadi. Jumladan, avtomobilsozlik, neft sanoati, qurilish va boshqa sohalar. Masalan, mamlakatimiz Sanoatqurilishbanki ko‘plab tarmoqlarga xizmat ko‘rsatadi, biroq asosiy faoliyati og‘ir sanoat korxonalariga xizmat ko‘rsatishga qaratilgan. Shuningdek, Agrobankning asosiy faoliyati qishloq xo‘jaligi korxonalariga, Asakabank mashinasozlik sohasiga va hokazo.

Filiallarining soni bo‘yicha – ayrim banklarda filiallar umuman mavjud emas, ayrimlarida esa mamlakatning barcha hududlarida filiallari mavjud. Mamlakatimizda bunday banklar sirasiga Agrobank, Xalqbank, Mikrokreditbanklarni kiritish mumkin. Ushbu banklarning mamlakatimiz tumanlarining deyarli barchasida o‘z filiallari faoliyat yuritadi. Banklarning filiallari yuridik shaxs sifatida barcha huquq va majburiyatlarga ega bo‘lmaydi, ular tegishli nizom asosida bosh bank tomonidan berilgan chegaralangan huquq va majburiyatlar doirasida faoliyat yuritadi.

Xizmat ko‘rsatish doirasi bo‘yicha – banklar ma’lum hududga, hududlararo, xalqaro darajada mijozlarga xizmat ko‘rsatishi e’tiborga olinadi. Buning uchun banklar Markaziy bankning tegishli litsenziyalariga ega bo‘lishi talab etiladi. Masalan, mamlakatimizda Markaziy bankning

tegishli talablarni bajargan tijorat banklariga milliy valyutada va xorijiy valyutalarda faoliyat yuritishi uchun alohida – alohida litsenziyalar beradi.

Kapitalining hajmi bo'yicha – banklar kichik, o'rta va yirik tijorat banklarga guruhlanadi. Masalan, mamlakatimiz barcha banklari ustav kapitalining 40 foizdan ortig'i TIF Milliy banki hisasiga to'g'ri keladi, yoki mamlakatimizda beshta yirik bankning (TIF Milliy banki, Sanoatqurilishbank, Agrobank, Asakabank, Ipotekabank) kapitali jami banklar kapitalining 85 – 90 foizini tashkil etadi.

Yakuniy so'z sifatida ta'kidlash mumkinki, banklarning turlarini ko'p qirraligi, ularning bajaradigan operatsiyalarining sonini ortib borishi jamiyatning ijtimoiy – iqtisodiy rivojlanishi bilan bevosita bog'liqdir. Bozor iqtisodiyoti sharoitida bularning barchasi tegishli qonun, qoida, tartib va mexanizmlar asosida tartibga solib boriladi.

II-bob bo'yicha o'z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. Dastlabki banklarning kelib chiqishi.
2. Bankning kelib chiqish tarixini o'rgangan iqtisodchi olimlar.
3. Banklarning dastlabki operatsiyalari.
4. Kredit tizimi.
5. Bank tizimi.
6. Nobank kredit tashkilotlari.
7. Banklarning turlari.
8. Tijorat banklarini tashkiliy asoslari.
9. Tijorat banklarning vazifalari.
10. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi qonuni.

III-BOB. BANK TIZIMI VA UNING POG‘ONALARI

Reja:

3.1. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi va uning shakllanishi.

3.2. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi va banklar faoliyatining huquqiy asoslari.

3.3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki maqsadi, vazifalari va funksiyalari.

3.1. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi va uning shakllanishi.

Bank tizimi bozor iqtisodiyotining muhim va ajralmas qismidir. Tovar pul munosabatlarining keng miqyosda rivojlanishi banklar oldida yangidan-yangi operatsiyalar bajarishga imkoniyatlar ochib beradi.

Shuning uchun ham, respublikamizda bozor iqtisodiyoti talablari-ga mos keluvchi zamonaviy bank tizimini yaratish zaruriyati tug‘ildi. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimining bosh maqsadi jahon tala-biga mos keluvchi, rivojlangan milliy kredit tizimiga ega bo‘lish, xo‘jaliklar va aholining bo‘sh turgan mablag‘larini jalb qilish va uni samarali taqsimlash asosida aholining talablarini qondirish uchun zamin yaratish va yashash sharoitini yaxshilashga erishishdan iborat. Bu maqsadga erishishni taminlash uchun davlatimiz tomonidan mamlakatimiz bank sektorining rivojlanishini ta‘minlovchi zaruriy makroiqtisodiy sharoitlarni hamda bank tizimi barqarorligini ta‘minlash, shuningdek, bank nazorati tizimini va banklar faoliyatini boshqarish usullarini takomillashtirish, banklarning depozit, kredit, va investitsiya faoliyatini yanada rivojlantirishga erishish va banklar o‘rtasida raqobat bo‘lishini ta‘minlashga asos yaratishdan, nobank tashkilotlari faoliyatini rivojlantirish, moliya-kredit sektorining huquqiy bazasini yaxshilash, ularning moddiy-texnik jihatdan samarali taminlanganligiga erishish kabi choralarni amalga oshirish ko‘zda tutilgan.

Bank tizimini qayta tashkil qilishni amalga oshirish quyidagi tamoyillarga acoclangan holda olib borilishi mumkin:

– xorijiy va mahalliy investorlarning ishonchini qozonish maqsadida bank-moliya tizimi barqarorligiga erishish;

– Bank tizimidagi islohotlar umumiy iqtisodiy islohotlarning o‘tkazilishi bilan mos kelishi;

– bank-moliya tizimini bosqichma-bosqich takomillashtirish yo‘li bilan jahon bank tizimiga yaqinlashtirish;

– pul-kredit siyosatini olib borishda mamlakatning ichki ehtiyoj-lari va iqtisodiyotning xususiyatini hisobga olish;

– banklar faoliyatida mijozlar manfaatini ustun qo‘yish va boshqalar.

Bizning zaminimizda mavjud bo‘lgan banklarning rivojlanishini ikki yirik davrga bo‘lib qarash mumkin. Birinchi davr bu –O‘zbekiston mustaqillikka erishgungacha bo‘lgan davrdagi bank tizimi va ikkinchi davr O‘zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi davrdagi bank tizimi va uning rivojlanish bosqichlarini o‘z ichiga oladi.

Biz ta’kidlaganimizdek, O‘zbekistonda bank tizimi ikki pog‘ona-li bo‘lib, banklar tizimining birinchi pog‘onasi – bu O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, ikkinchi pog‘onasi – tijorat banklari hisoblanadi.

Butun dunyo mamlakatlari tomonidan tan olingan bozor iqtisodiyoti bizning respublikamizga mustaqillik bilan kirib keldi. Shuning uchun respublikamizda bozor iqtisodiyoti talablariga mos keluvchi zamonaviy bank tizimini yaratish zaruriyati tug‘ildi.

O‘zbekiston mustaqillikka erishgunga qadar bo‘lgan bank tizimining rivojlanishini tahlil qilib qaraydigan bo‘lsak, uning rivojlanishining quyidagi bosqichlarini keltirish mumkin:

– birinchi bosqich XIX asrning oxiridan 1930-32 yillargacha bo‘lgan davrni o‘z ichiga oladi. Bu davr ichida oldingi mavjud bo‘lgan banklar zaminida Sobiq Sovet Ittifoqining kredit tizimi tashkil qilindi. Bu davrda 30-yillarda iqtisodning rivojlanishiga mos keluvchi banklar: tarmoq banklari, o‘lka banklari, tijorat banklari, maxsus banklar, davlat banklari kabi banklar faoliyat ko‘rsatgan;

– ikkinchi bosqich 1932 yildan 1959 yillargacha bo‘lgan davrni o‘z ichiga oladi. Bu davrda banklar faoliyatida o‘zgarishlar yuz berdi va banklar veksel orqali kreditlashdan (o‘sha davrlarda bu kreditlash amaliyotda «egri» kreditlash deb nom olgan) to‘g‘ridan-to‘g‘ri korxonalarini kreditlashga o‘tkazilgan. Bu davrda xo‘jaliklar o‘rtasidagi vazifalar taqsimlangan va iqtisodiyot sohalari bo‘yicha banklar tashkil qilingan hamda bu banklar faqat shu sohalarni uzoq muddatli kreditlash va moliyalashtirish bilan shug‘ullangan. Davlat banki esa asosan qisqa muddatli kreditlash jarayonlarini olib borgan;

– uchinchi bosqich 1959 yildan 1988 yilgacha bo‘lgan davrni o‘z ichiga oladi. Bu davrda mavjud tarmoq banklari qayta tashkil qilinib, mamlakatdagi barcha kredit munosabatlarini olib borish maqsadida uchta bank tashkil qilindi. Bular: Davlat banki, qurilish banki, tashqi savdo banki bo‘lgan. Davlat banki iqtisodiyotning barcha sohalariga faqat qishloq xo‘jaligining ba’zi ehtiyojlari uchun uzoq muddatli kreditlar berilgan) qisqa muddatli kreditlar berish bilan shug‘ullangan. Qurilish banki kapital

qo'yilmalar bilan bogg'liq bo'lgan xarajatlarni, qurilishni moliyalashtirish, uzoq muddatli kreditlar berish bilan bog'liq operatsiyalarni bajargan. Tashqi savdo banki Moskvada joylashgan bo'lib, mamlakatning eksport-import bilan bog'liq faoliyatini boshqarib borgan;

– to'rtinchi bosqich bank tizimini qayta tashkil qilish davri bo'lib, u 1988 yildan 1990 yilgacha bo'lgan davrni o'z ichiga olgan. Bu davrda bank tizimida katta o'zgarishlar ro'y berdi va Davlat banki bilan bir qatorda maxsus tarmoq banklari tashkil qilindi.

Bu banklar jumlasiga, Sanoat Qurilish banki, Agrosanoat banki, Uy-joy qurilish va ijtimoiy ta'minot banki, jamg'arma bank va tashqi iqtisodiy faoliyat banki kabilar kiradi. Bu banklar faoliyatining xususiyatli tomoni shunda ediki, ular o'zi xizmat ko'rsatadigan sohaga uzoq va qisqa muddatli kreditlar berish huquqiga ega edilar.

Shu davrdan boshlab Davlat bankidan kreditlash funksiyasi olib tashlandi va u emission bank sifatida faoliyat ko'rsatadigan bo'ldi. 90-yillarda bank tizimini qayta tashkil qilishdan asosiy maqsad mamlakatda yuz berayotgan asosiy o'zgarishlarni hisobga olgan holda banklar zimmasiga korxonalar va tashkilotlarga kompleks xizmat ko'rsatishni ta'minlash va korxonalar bilan banklar o'rtasidagi munosabatlarni xo'jalik hisobiga o'tkazish, quyi bank muassasalari-ning huquq va majburiyatlarini oshirishdan iborat edi.

Mustaqillikka erishgunga qadar O'zbekiston hududidagi bank muassasalari SSSR bank tizimi tarkibiy qismiga kirar edi. Shu bilan birga bu banklar sobiq «Ittifoq» bank tizimi doirasidan tashqarida faoliyat ko'rsata olmasdilar. Sobiq SSSR bank tizimida Davlat banki monopol mavqega ega bo'lib, u bir vaqtning o'zida emis-siya instituti, qisqa muddatli kreditlashtirish va xo'jaliklarga hisob-kitob operatsiyalari bo'yicha xizmat ko'rsatuvchi markaz hisob-lanardi. Davlat bankining ham emissiya funksiyalarini ham hisob-kitoblar va 90-yillargacha kreditlar bo'yicha mijozlarga xizmat ko'rsatish funksiyalarini bajarishga mononollashuvi uni davlat boshqaruv va nazorat organiga aylangan edi.

Ma'muriy buyruqbozlik davrida kredit munosabatlari iqtisodiyotni boshqarishda normal xarakterga ega. Davlat banki kredit resurslari bo'yicha cheklanmagan monopol mavqega ega edi. Kredit resurslari harakatini ham boshqarish ham nazorat qilish Davlat bankining monopol ta'siri ostida edi. Rivojlangan mamlakatlar bank tizimiga xos barcha xususiyatlarining inkor etilishi, sobiq "Ittifoq" bank tizimining tor doirada rivojlanishiga olib keladi.

Markazlashtirilgan bank tizimi boshqaruv asosida faoliyat ko'rsatayotgan respublika banklar tor doirada pul resurslari harakati boshqarar, lekin resurslarni taqsimlash, emission jarayonlarni amalga oshirish va nazorat qilish sobiq "Ittifoq" Davlat banki qo'lida edi.

Iqtisodiyotni boshqarishning markazlashtirilgan usulidan voz kechish va bozor iqtisodiyoti tomon dastlabki qadamlar qo'yilishi bilan oq markazlashtirilgan bank tizimini qator kamchiliklari ro'yobga chiqdi. Bu esa bank tizimida tub o'zgarishlarni amalga oshirishni talab etardi. Albatta, bu bozor iqtisodiyotiga ilk qadamlar qayta qurish sharofati bilan bozorga xos ba'zi bir belgilarni totalitar iqtisodiyotga tatbiq etilishi bilan tushuniladi. Bu jarayonda bank tizimining tashkiliy strukturasi o'zgartirish, banklarning rolini oshirish, iqtisodiy tizimni rivojlanishiga ularning ta'sirini kuchaytirish, kreditni harakatdagi iqtisodiy dastakka aylantirish ko'zda tutilgandi.

Bank tizimi rivojlanishining ikkinchi davri asosan O'zbekiston mustaqillikka erishgandan keyingi davrni o'z ichiga oladi. Bu davrni quyidagi bosqichlarga bo'lib tahlil qilishimiz mumkin.

Mustaqil O'zbekiston bank tizimini tashkil qilishning birinchi bosqichi. Bu 1991-1994 yillarni o'z ichiga oladi. Bu davrda 1992 yilning sentyabrgacha O'zbekiston davlat banki sobiq SSSR Davlat bankining respublika bo'limi sifatida faoliyat ko'rsatdi va u kredit resurslarni davlat korxonalarini miqyosida taqsimlash, emission operatsiyalarni olib borish bilan shug'ullandi. Qolgan tarmoq bank-lar ham davlat mulkiga asoslangan edi.

O'zbekistonda ikki pog'onali bank tizimini tashkil qilishga 1988 yildan boshlab kirishilgan bo'lsa-da, bu maqsadning to'liq amalga oshirilishiga sharoit 1994 yildan boshlab yuzaga keldi. Bu davrga kelib Markaziy bankning tashkiliy tarkibiy asosi, faoliyat olib borish uslubi o'zgardi, tijorat banklarning soni va ular bajara-digan operatsiyalar salmog'i oshib bordi.

Bank tizimini tashkil qilishning birinchi bosqichida markazlashgan rejalashtirishda Markaziy bankning mavqei hali ham yuqori edi, sohalarning deyarli hamma qismi davlat tasarrufida edi.

O'zbekiston Respublikasida ikki bosqichli bank tizimining tashkil etilishi tamal toshi 1991 yil 15 fevraldagi "Banklar va bank faoliyati to'g'risidagi" qonun hisoblanadi. Bu qonunga binoan davlat boshqaruv organlari respublika Markaziy banki faoliyatiga aralashmasliklari kerak, u faqat Respublika Oliy Majlisiga hisobot berish o'rinli ekanligi belgilab

berildi. Bu qonunni amalga tatbiq etish asosan Respublikamiz o'z mustaqilligini qo'lga kirit-ganidan so'ng boshlandi.

O'zbekistonda bozor iqtisodiyotiga bosqichma-bosqich o'tish yo'li-ni tanlanganligi bois, birinchi bosqichdagi pul-kredit siyosati sohasidagi asosiy vazifalar quyidagilardan iborat qilib belgilandi:

- Markaziy bank boshchiligida keng tarmoqli tijorat va xususiy banklarni ikki bosqichli bank tizimi shaklida vujudga keltirish;
- Respublika hududida yirik chet el banklarining bo'limlari va vakolatxonalarini ochish uchun qulay sharoit yaratish;
- Barqaror pul muomalasini ta'minlash, kredit va naqd pul emissiyasini, asossiz o'sishini keskin cheklash;
- O'zbekiston Respublikasining milliy pulini muomalaga kiritish uchun zarur iqtisodiy va tashkiliy shart-sharoitlar hamda imkoniyatlarni yaratish va boshqalar.

Qayta tashkil etish jarayonining birinchi bosqichida davlat banklarini yangi strukturasi tashkil etish boshlandi. Qayta tashkil etish modeli quyidagilarni o'z ichiga oldi:

- ikki bosqichli bank tizimini vujudga keltirish: Markaziy emission bank va bevosita xo'jaliklarga xizmat ko'rsatuvchi ixtisoslashgan banklarni tashkil qilish;
- ixtisoslashgan banklarni to'laligicha xo'jalik hisobiga va o'z-o'zini moliyalashga o'tkazish;
- iqtisodiy tizim doirasida huquqiy va jismoniy shaxslar bilan bo'ladigan kredit munosabatlari uslublari va shakllarini takomillashtirish va boshqalar.

Bank tizimini takomillashtirish jarayoni davomida davlat banki o'zining kredit tizimidagi markaziy o'rnini saqlab qolgan holda korxonalar va tashkilotlarga kredit berish va ular bilan hisob-kitob-larni olib berish funksiyasini maxsus ixtisoslashgan banklarga topshiradi, ya'ni bankning emission faoliyati, kreditlash faoliyati bilan birga olib borish funksiyasiga chek qo'yildi. Davlat banki ixtisoslashgan banklar faoliyatini boshqaruvchi, barcha banklar uchun bir xil pul-kredit siyosatini olib boruvchi muassasalarga aylanadi.

Bank tizimining takomillashtirilishi natijasida vujudga kelgan maxsus ixtisoslashgan banklar: Sanoat Qurilish banki, Kommunal Qurilish va ijtimoiy taraqqiyot banki, Agrarsanoat banki, Tashqi iqtisodiy faoliyat banki, Jamg'arma banki xo'jaliklar bilan banklar o'rtasidagi aloqalarni tobora yaqinlashtirishda ixtisoslashtirilgan davlat banklari o'zlarida ma'lum darajada boshqaruvchilik mavqeini saqlab qoladilar. Bank tizimini

takomillashtirish jarayonida juda muhim natijalarga erishildi, lekin tashkil qilingan banklar iqtisodiy munosabatlarining xususiyatlarini to'liq ifoda qilolmasdi. SHuning uchun ham, bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida bank tizimini takomillashtirishning ikkinchi bosqichi ob'ektiv zaruriyatga aylandi.

O'zbekistonda bank tizimini tashkil qilishning ikkinchi bosqichi 1994 yildan keyingi davrni o'z ichiga oladi. Bu davrda bank tizimining takomillashgan faoliyatini belgilab beruvchi bank qonunlari: 1995 yil 21 dekabrda "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida"gi va 1996 yil 25 aprelda "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonunlar qabul qilingan. Hozirgi kunda ushbu qonunlarga o'zgartirish va qo'shimchalar kiritildi. Ya'ni: 2019 yil 11 noyabrda "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki to'g'risida"gi va 2019 yil 5 noyabrda "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi qonunlar amal qilmoqda. Bu qonunlarga asosan banklar faoliyatining huquqiy asoslari belgilab berildi va ularning ishlash usullarini boshqarish, takomillashtirish choralari ishlab chiqildi.

Tijorat banklarining samarali faoliyatini ta'minlash maqsadida bank nazorati va monitoringini amalga oshirish, tijorat banklari faoliyatini boshqarish usullarini takomillashtirish va xalqaro talablarga moslash, yangi schetlar tizimiga o'tish, chet el banklarining sho'balarini ochish, to'lov tizimini takomillashtirish, tijorat banklarining qimmatbaho qog'ozlar bilan operatsiyalarini rivojlanlantirish, pul va valyuta bozorida banklarning aktiv faoliyatini ta'minlash kabi dolzarb masalalar hozirgi kunda mustaqil bank tizimining rivojlanishi tufayli o'z yechimini topmoqda.

3.2. O'zbekiston Respublikasi bank tizimi va banklar faoliyatining huquqiy asoslari.

Respublikamizda ikki pog'onali bank tizimini jahon tajribasida qabul qilingan tamoyillarga muvofiq shakllantirish ko'zda tutilgan. Ixtisoslashish va kredit-investitsiyalarni iqtisodiyot tarmoqlari bo'yicha taqsimlash Respublikamizdagi bank muassasalarining o'ziga xos xususiyati hisoblanadi. Ularning faoliyati asosan ustuvor tarmoqlar qishloq xo'jaligi va uning mahsulotlarini qayta ishlovchi korxonalar, uy-joy qurilishi, avtomobilsozlik savdo va boshqa sohalarni rivojlantirishga qaratilgan. Hozirgi banklar aksiyador-tijorat banklari sifatida tashkil qilinib, bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlashga moslashgan va ular ixtisoslashgan banklar bo'lsa-da, boshqa tarmoqlardagi mijozlarga ham kredit va hisob-kitoblar bo'yicha xizmat ko'rsatishlari mumkin. Banklar faoliyatining

universallasuvi ular o'rtasida raqobatning yuzaga kelishiga, bu esa ularning bozor iqtisodiyotiga barqaror kirib borishini ta'minlaydi.

Hozirgi zamonda jahonda umum qabul qilingan tizim bo'lib ikki pog'onali bank tizimi xizmat qiladi va u davlat Markaziy banki va tijorat banklari tarmog'ini o'z ichiga oladi.

Markaziy Bank banklarning banki sifatida bank va moliya muassasalari faoliyatining barqarorligini ta'minlaydi. Birinchi navbatda, u ko'pchilik moliya institutlari, banklarning faoliyatida moliyaviy jihatdan muammolar yuzaga kelganida, banklar omonatchilar oldidagi o'z majburiyatlarini bajarolmay qolgan holda moliyaviy sarosima paydo bo'lishining oldini olishi kerak. Bu masalani hal qilish uchun Markaziy bank, avvalo, tartibga solish va nazorat qilish funksiyalarini ikkinchi pog'ona - tijorat banklari tizimiga nisbatan bajaradi. Markaziy bank majburiyatiga tijorat banklarining har kunlik faoliyatiga aralashish kirmaydi. Markaziy bank tijorat banklarning me'yoriy boshqarilishi, ularning to'lovga qobiliyatligi va likvidligini ta'minlanishini kuzatib borishi va omonatchilar manfaatlarini himoya qilishi kerak. Bularning barchasi nazorat me'yorlari tizimi yordamida amalga oshirilib tijorat banklari pog'onasiga etkaziladi.

Markaziy bank pul siyosatini o'tkazish yo'li bilan muomaladagi pul massasi ustidan nazoratni amalga oshiradi va inflyasiya, ishsizlikning past darajasini ta'minlash va iqtisodiy o'sish uchun shart-sharoitlar yaratishi kerak. Bunda Markaziy bank emission bank vazifasini bajaradi, ya'ni muomalaga pul belgilarini chiqarish va ularni muomaladan olish huquqiga ega bo'ladi.

Markaziy bank yana tijorat banklari o'rtasidagi hisob-kitoblarni olib borishga imkoniyat yaratadi.

Bank tizimining ikkinchi pog'onasi - bu xalq xo'jaligi va aholiga xizmat ko'rsatishda bosh bo'g'in bo'lgan mustaqil tijorat banklarning tarmog'idir. Ular yuridik va jismoniy shaxslarga shartnoma asosida turli hisob-kitob va kredit operatsiyalarini amalga oshirish va xizmatlar ko'rsatish hamda boshqa turli bank xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq operatsiyalarni amalga oshiradilar.

Markaziy bank mazkur tizimning bosh banki bo'lib, pul-kredit siyosatini, emissiya jarayonlarini olib boradi va milliy pulning barqarorligini ta'minlovchi muassasa hisoblanadi.

Markaziy bank maqomi va maqsadlari "O'zbekiston Respublikasining Markaziy Banki to'g'risida" gi O'onuning 3-moddasida belgilangan: "O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki yuridik shaxs bo'lib, faqat davlat mulki hisoblanadi. O'zbekiston

Respublikasi Markaziy banki - iqtisodiy jihatdan mustaqil muassasa, o'z xarajatlarini o'zining daromadlari hisobidan amalga oshiradi, O'zbekiston Respublikasi Davlat gerbining tasviri tushirilgan va o'z nomi yozilgan muhrga ega."

O'onunning 5-moddasida "Markaziy bank faoliyatining asosiy maqsadlari " deb qayd qilinadi. Narxlarning barqarorligini ta'minlash va milliy pul birligini xorijiy valyuta bozorlarida ayirboshlash kursining barqaror bo'lishiga erishishni ko'zda tutuvchi bu maqsad davlatning iqtisodiy siyosatida O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining o'rni juda muhim ekanligini belgilaydi.

Mustaqil bank tizimini vujudga keltirishning ikkinchi bosqichining xususiyatlaridan biri shundaki, 1995 yildan boshlab O'zbekistonda maxsus nobank kredit tashkilotlari tashkil qilina boshlandi. Bozor iqtisodiyotiga o'tishni tezlashtirish, korxonalar va tashkilotlar faoliyatini rivojlantirish maqsadida maxsus moliya-kredit institutlari – "Madad" sug'urta kompaniyasi, "O'zbekinvest" milliy sug'urta kompaniyasi, xususiylashtirish investitsion fondlari va boshqalar tashkil qilinishi respublika bank-moliya tizimining rivojlanishini tezlashtirmoqda.

Hozirda respublikadagi keng tarmoqli banklar zamonaviy talab-larga javob beradigan shaklda xo'jaliklar, tashkilotlar va aholiga xizmat ko'rsatmoqda. Tarixiy taraqqiyot davomida banklar mablag'larni yig'ish, saqlab berish, kredit-hisob va boshqa turli xil vositachilik operatsiyalarini bajarib kelganliklari sabab, banklar kredit muassasa bo'lib, foyda olish maqsadida bank barcha risklarni o'ziga qabul qilgan holda operatsiyalarini amalga oshiradi. O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 5 noyabrda qabul qilingan "Banklar va bank faoliyati to'g'risida»gi qonunining 3-moddasiga asosan "Bank-tijorat tashkiloti bo'lgan yuridik shaxs hisoblanadi".

Mamlakatimizda bank tizimini yanada takomillashtirish va rivojlantirish, unda moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash, kapitallashtirish va likvidlikni oshirish borasida olib borilayotgan islohotlar samarasi natijasida bir qator ijobiy natijalarga erishildi. Ayniqsa, ko'plab rivojlangan mamlakatlar iqtisodiyoti va moliya bozorlarini tahlikali holatga keltirgan jaxson moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida respublikamiz bank-moliya tizimida kuzatilgan barqaror iqtisodiy natijalar, shu jumladan, tijorat banklar tizimini kapitallashtirish va likvidligining saqlab qolinishiga amalga oshirilgan islohotlarning amaliy natijasi sifatida qarash mumkin. Ma'lumki, jadal islohotlarni amalga oshirish sharoitida respublika moliya-bank tizimining muhim bo'g'inlaridan biri bo'lgan tijorat banklarni samarali va barqaror faoliyat yuritishi mamlakat

iqtisodiyotini yanada taraqqiy etishiga va uning pul-kredit siyosatini samarali tashkil etish hamda rivojlantirish uchun imkoniyat yaratadi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 16 iyundagi “Tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va kapitallashuvi darajasini oshirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-3066 qarorida iqtisodiyotning barcha sohalarida bo‘lgani kabi tijorat banklari boshqaruv tizimini davr talablariga mos ravishda olib borish va tijorat banklar faoliyati barqarorligini jahon standartlari talablariga to‘liq javob berishini talab etmoqda.

Jahonda tijorat banklari barqarorligini samarali boshqarish mexanizmini takomillashtirishga oid muammolarni ilmiy asosda hal etish yuzasidan ilmiy izlanishlar davom ettirilmoqda, jumladan, banklarning kapitallashuv va likvidlilik darajasini oshirish, kreditlash mexanizmini takomillashtirish, har toifadagi risk darajasini pasaytirish masalalariga e‘tiborni kuchaytirilmoqda. Bank tizimining moliyaviy barqarorligini ta‘minlash, xalqaro tajribani hisobga olgan holda, bank tavakkalchiligini baholashni takomillashtirish, tijorat banklari faoliyatini tartibga solish va nazoratining zamonaviy tamoyillari hamda mexanizmlarini joriy etish kabi tadbirlar tijorat banklari amaliyotida samarali boshqaruv tizimini qo‘llashning dolzarb masalasi bo‘lib qolmoqda.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017 yil 7 fevraldagi PF-4947-sonli “O‘zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo‘yicha Harakatlar strategiyasi to‘g‘risida”, 2017 yil 2 sentyabrdagi PF-5177-sonli “Valyuta siyosatini liberallashtirish bo‘yicha birinchi navbatdagi chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi farmonlari, 2017 yil 12 sentyabrdagi PQ-3270-sonli “Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi qarori va boshqa me‘yoriy-huquqiy hujjatlarda belgilangan vazifalar sifatida asosan tijorat banklar faoliyatining barqarorligini ta‘minlash va rivojlantirishga e‘tibor qaratilgan.

O‘zbekiston Respublikasini yaqin besh yilda barqaror taraqqiy etishida Harakatlar strategiyasi bank tizimi uchun yangi rivojlanish bosqichini boshlab berdi. Barcha sohalarda bo‘lgani kabi moliya bozorida, shu jumladan, bank sektorida o‘tkazilayotgan islohotlar tufayli sohada sezilarli darajadagi o‘zgarishlar amalga oshirilmoqda.

3.3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki maqsadi, vazifalari va funksiyalari.

Markaziy bankning vazifalari va funksiyalari to‘g‘risidagi fikrlar O‘zbekiston Markaziy bankiga ham tegishlidir. Bu paragrafda biz O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki faoliyatining ba‘zi bir xususiyatli tomonlari to‘g‘irisida to‘xtalib o‘tmoqchimiz.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida O‘zbekiston Respublikasida Markaziy bankning asosiy maqsadi pul-kredit tizimi va milliy valyuta barqarorligini ta‘minlash asosida iqtisodiy o‘shishga erishishdan iborat.

Pul-kredit siyosatini samarali amalga oshirish uchun Markaziy bank pul-kredit siyosatini rivojlantirishning bir yilga mo‘ljallangan asosiy yo‘nalishlarini ishlab chiqadi. Bu yo‘nalishlar Oliy Majlis tomonidan tasdiqlangandan keyin harakat dasturi sifatida qabul qilinadi. Markaziy bankning vazifalari xilma-xil bo‘lib, bu qonunda aks ettirilgan.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki huquqiy shaxs sifatida, davlat mulkiga asoslangan bo‘lib, iqtisodiy jihatdan mustaqil muassasa sifatida o‘z xarajatlarini daromadlari hisobidan qoplashi kerak. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki o‘z miqyosi va faoliyat darajasiga ko‘ra respublikamizdagi eng yirik bank hisoblanadi.

Hozirgi kunda O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki 2019 yil 11 noyabrda qabul qilingan “O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki to‘g‘risida”gi qonun asosida faoliyat ko‘rsatmoqda. Bu qonunning 5-moddasida ko‘rsatilganidek, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining asosiy maqsadlari milliy valyutaning barqarorligini ta‘minlashdir. Valyuta barqarorligi pul massasi, narx-navo va milliy valyuta kursining barqaror bo‘lish tushunchasini o‘z ichiga oladi. Albatta, pul massasi, valyuta kursi, narx-navoga ta‘sir qiluvchi boshqa omillar ham mavjud. Milliy valyutaning barqarorligini ta‘minlash uchun O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki qator muhim vazifalarpi hal etadi. Ularning asosiylari quyidagilardir:

– monetar siyosatni va valyutani boshqarish siyosatini shakl-lantirish, qabul qilish hamda amalga oshirish;

– O‘zbekiston Respublikasida hisob-kitoblarning samarali tizimini tashkil qilish va ta‘minlash;

– banklar faoliyatini tartibga solish va banklar faoliyati ustidan nazorat qilish;

– O‘zbekiston Respublikasining rasmiy oltin-valyuta zahirasini saqlash va ularni boshqarish;

– Moliya vazirligi bilan birgalikda davlat byudjetining kassa ijrosini tashkil etish.

Markaziy bankka ayrim bank korxonasi va tashkilotlarning kapitalida qatnashishi, ularga moliyaviy yordam ko'rsatishi, tijorat turi-dagi faoliyatlarni olib borishi man qilinadi. Markaziy bankni boshqarishning yuqori tashkiloti boshqaruv bo'lib, u monetar siyosatni hamda o'z zimmasiga yuklatilgan boshqa vazifalarni amalga oshirishda boshqa davlat tashkilotlarining bevosita va bilvosita arala-shuvidan holi hisoblanadi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalarni bajarish uchun quyidagi asosiy funksiyalarni bajaradi.

1. Iqtisodiyotni pul-kredit dastaklari yordamida boshqarish.
2. Hisob-kitob va pul o'tkazish operatsiyalarini bajarishni yo'lga qo'yish.
3. Tijorat banklari faoliyatini boshqarish va nazorat qilish.
4. Boshqa kredit muassasalarining kassa zaxiralarini saqlash.
5. Rasmiy oltin-valyuta zahiralari saqlash.
6. Hukumat uchun hisob-kitob va kredit operatsiyalarini bajarish.
7. Tijorat banklariga kredit berish.
8. Pul emissiyasi.

Markaziy bank o'z sarf xarajatlarini daromadlari hisobidan qoplovchi iqtisodiy jihatdan mustaqil muassasadir. Markaziy bankning mol-mulki uning pul va boshqa moddiy boyliklardan iborat bo'lib, ularning qiymati Markaziy bank balansida aks ettiriladi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki pul-kredit siyosati iqtisodiy vaziyatni tahlil qilish va oldindan aytishni, pul miqdorini yillik o'stirish sur'atlarining maqsadli ko'rsatkichlarini, kredit, foiz va valyuta siyosatini amalga oshirish yo'nalishlarini o'z ichiga olib muhim makroiqtisodiy jarayonlar: pulning qadrsizlanishi, milliy ishlab chiqarishning umumiy hajmi hamda mehnat resurslarining bandligi, to'lov balansini barqarorlashtirishga yo'naltirilgan bo'ladi.

O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki o'zaro hisob-kitoblarning O'zbekiston tijorat banki tomonidan belgilangan va hamma bank hamda mijozlar uchun majburiy bo'lgan qoidalar asosida olib borilishini nazorat qiladi. Chunki belgilangan qoidalarning bir taxlitda qo'llanilishi butun respublika hududida hisob-kitoblarning uzluksizligini ta'minlaydi.

“O'zbekiston Respublikasining Markaziy banki to'g'risida” gi Qonunning 60-moddasiga muvofiq, banklarni nazorat qilishdan asosiy maqsad bank tizimining barqarorligini ta'minlash, omonatchi va kreditorlar manfaatlarini himoya qilishdan iborat. O'zbekiston

Respublikasi Markaziy banki bank faoliyatini amalga oshirishga ruxsat beradi. Bundan tashqari, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki bank muassasalarining rivojini xar tomonlama hi-sobga olib va kuzatib boradi, kapitalning aynan bir xilligi, likvidlikka doir talablarni o‘z ichiga oluvchi iqtisodiy me‘yorlarni (65-modda), shuningdek, kreditlash hajmi, limitlarini belgilaydi. Kapitalning etarliligi, aktivlarining sifati, foydaligi va likvidliligiga qarab tijorat banklarining moliyaviy ahvoli baholanadi.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki valyutani tartibga solish va valyutani nazorat qilish davlat organidir. Shu bilan birga, Markaziy bank yuridik va jismoniy shaxslarga chet el valyutasida operatsiyalar o‘tkazishga litsenziyalar beradi va milliy valyutani chet el valyutasiga nisbatan kursini aniqlash shartini belgilaydi.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki xalqaro hisob-kitoblarda zaxiradagi aktiv va kafolatli sug‘urta fondi vazifasini bajarish bilan birga dunyo moliya bozorlarida operatsiyalarni amalga oshirish yo‘li bilan mamlakatimizning oltin-valyuta zaxiralari qiymatini ham yaratadi. Boshqa moliya muassasalari, korxonalar va xususiy shaxslar ham xorijiy valyutaga ega bo‘lish va valyuta opera-siyalari o‘tkazish huquqi borligiga qaramasdan, O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki valyuta zaxiralarini saqlovchi asosiy depozitariy bo‘lib qolishi lozim.

“O‘zbekiston Respublikasining Markaziy banki to‘g‘risida” gi qonunning 51-moddasiga muvofiq Markaziy bank hukumat bankiri sifatida hukumat muassasalari va tashkilotlarining hisob varaqlarini yuritadi, ana shu hisob varaqlarda mablag‘larni jamg‘aradi va ulardan to‘lovlarni amalga oshiradi; davlat qimmatbaho qog‘ozlari bilan operatsiyalar o‘tkazib turadi; davlatga bevosita qisqa muddatli va uzoq muddatli ssudalar shaklida yoki davlat obligatsiyalarini xarid qilish tarzida kredit beradi; hukumat idoralarining topshirig‘iga binoan oltin bilan yoki xorijiy valyutada operatsiyalar bajaradi.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki hukumatning xazina vakili sifatida hukumat hisobvaraqlarini yuritadi, Hukumatning moliya operatsiyalariga ko‘maklashadi byudjet daromad va xarajatlari masalalari yuzasidan maslahatlar beradi, davlat qimmatli qog‘ozlarini joylashtiradi, ular bo‘yicha hisobvaraqlar yuritadi va davlatning boshqa qarz majburiyatlari bo‘yicha to‘lovlarni amalga oshiradi.

Banklar banki sifatida O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki hisob-kitob-to‘lov operatsiyalarini o‘tkazish, banklararo to‘lovlarning hisob-kitob-kliring xizmatini uyushtirish tartibini belgilaydi, tijorat banklariga kreditlar, tegishlicha ko‘rsatmalar beradi.

Tijorat banklari O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankidagi o‘z hisob varaqalaridan o‘zaro hisob-kitoblar uchun foydalanadilar. Bundan tashqari, ularning o‘z mablag‘lari kamlik qilsa, Markaziy bankdan kredit olishlari, naqd pul bo‘yicha ham Markaziy bankka murojaat qilishlari mumkin. Shuningdek, o‘z hisob va kredit operatsiyalari bo‘yicha stavkalarni mustaqil ravishda belgilaydi. Markaziy bank O‘zbekiston Respublikasi hududida qonuniy to‘lov vositasida banknotalar va tanga ko‘rinishidagi pul belgilarini muomalaga chiqaradi.

Markaziy bank va u vakolat bergan talabga ko‘ra bir nominal qiymatdagi banknota va tangalarni boshqasiga hech qanday to‘lovsiz yoki vositachilik haqisiz almashtirib beradi. Naqd pul mablag‘larini muomalaga chiqarish va qaytarib olishni faqat Markaziy bank amalga oshiradi.

Markaziy bank tijorat banklari uchun majburiy zaxira miqdorini belgilab beradi. U pul muomalasini barqarorlashtirish va banklar likvidligini ta‘minlashda ahamiyatga ega.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki qayta moliyalash stavkasini belgilash asosida foyz stavkalarini belgilashga ta‘sir qiladi. Hozirgi kunda qayta moliyalash stavkasi 14 foizni tashkil etmoqda. (3-ilovaga qarang).

III-bob bo‘yicha o‘z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimini huquqiy asoslari.
2. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimini shakllanishi.
3. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimining rivollanish bosqichlari.
4. Ikki va uch pog‘onali bank tizimi.
5. “O‘zbekiston Respublikasining Markaziy banki to‘g‘risida” gi q‘onuni.
6. Markaziy bankning maqsadi funksiyalari.
7. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki hukumatning xazina vakili sifatida
8. Tijorat banklari faoliyatini boshqarish va nazorat qilish.

IV-BOB. BANK OPERATSION APPARATINING TASHKIL ETILISHI

Reja:

- 4.1. Banklarda buxgalteriya hisobini mazmuni va operatsion apparatni tashkil etishning ahamiyati.**
- 4.2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki, tijorat banklari buxgalteriya hisobining hisobvaraqlar rejalari va ularning tavsifi.**

4.1. Banklarda buxgalteriya hisobini mazmuni va operatsion apparatni tashkil etishning ahamiyati.

Banklarda buxgalteriya hisobining yuritilishi, hisob-operatsion ishlarining to‘g‘ri tashkil etilishi va samarali nazoratning joriy etilishi bank vazifalarini to‘liq bajarishini, investorlar, kreditorlar, hukumat muassasalari, vazirliklar va mijozlar, shuningdek, bank aksiyadorlari uchun zarur axborotlar olish va qarorlar qabul qilish imkoniyatini ta‘minlaydi.

Banklarda moliyaviy resurslarni shakllantirish va ularni joylashtirish jarayonida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlarni hisob varaqlarda aks ettirish va buxgalteriya hisobotlarini tuzish bank buxgalteriya hisobining predmeti hisoblanadi.

Banklarning aktivlari, majburiyatlari, kapitali, zahirasi, daromad va xarajatlari, foyda va zararlari hamda ularning harakati bilan bog‘liq operatsiyalari bank buxgalteriya hisobining ob‘ekti hisoblanadi.

O‘zbekiston banklarida buxgalteriya hisobini tashkil etish, yuritish va tegishli me‘yoriy hujjatlarni ishlab chiqish va joriy etish O‘zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida”gi Qonunning 5–moddasiga asosan O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankiga yuklatilgan. Markaziy bank “O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki” to‘g‘risidagi qonunga muvofiq samarali to‘lov tizimini tashkil etish va banklarda buxgalteriya hisobi hamda hisobotlarini aniqlash huquqiga ega.

O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki banklarda buxgalteriya hisobini samarali tashkil etish, banklar orqali amalga oshirilayotgan operatsiyalarning haqqoniyligini ta‘minlash maqsadida respublika Markaziy banki va uning hududiy bosh boshqarmalarida tegishli tarkibiy tuzilmalarga ega. Shuningdek, respublika tijorat banklari tarkibiy tuzilmalarida buxgalteriya hisobini tashkil etish, nazoratini amalga oshirish

va amaliyotga joriy qilish bo'yicha mas'ul boshqarma va bo'limlar faoliyat ko'rsatadi.

O'zbekiston bank tizimida buxgalteriya hisobini tashkil etish va amalga oshirish to'liq avtomatlashtirilgan elektron to'lov tizimiga o'tkazilgan, mazkur vazifalarni amalga oshirish Markaziy bank va uning hududiy Bosh boshqarmalari tarkibida tashkil etilgan Axborotlashtirish bosh markazi va uning hududiy bo'linmalari zimmasiga yuklatilgan.

Iqtisodiyotning boshqa tarmoqlaridagi kabi, banklar buxgalteriya hisobining asosiy maqsadi undan foydalanuvchilarni o'z vaqtida to'liq hamda aniq moliyaviy va boshqa buxgalteriya axboroti bilan ta'minlashdan iboratdir. Ushbu maqsadni amalga oshirishda bank buxgalteriya hisobi quyidagi funksiyalarni bajaradi:

–hukumatni iqtisodiyot tarmoqlari o'rtasida pul oqimlari ustidan monitoring o'tkazish va ijtimoiy–iqtisodiy ahamiyatiga ega bo'lgan qarorlarni qabul qilish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan ta'minlash;

–xalqaro moliya tashkilotlari, investorlar va xorijiy hamkorlarni banklarning faoliyati va moliyaviy holati bo'yicha ma'lumotlarga bo'lgan ehtiyojini qondirish;

–Markaziy bankning mamlakat pul tizimi, pul o'tkazmalari ustidan nazorat qilish, monetar siyosatni amalga oshirish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bilan ta'minlash;

–tijorat banklari boshqaruv kengashi va aksiyadorlari, investorlari va mijozlar uchun qarorlar qabul qilish va zarur axborotlarni olish imkoniyatini yaratish va boshqa maqsadlarni o'z ichiga oladi.

Markaziy bank va tijorat banklari buxgalteriya hisobini yuritishda quyidagi masalalarga e'tibor qaratiladi:

- hisob–kitob, kassa, valyuta, kredit hamda boshqa bank operatsiyalarini to'g'ri bajarish hamda ularni buxgalteriya hisobi va hisobotida o'z vaqtida va aniq aks ettirish;

- bank aktivlari, majburiyatlari, daromadlari va xarajatlari hamda kapitali holati va ulardagi o'zgarishlar to'g'risida ishonchli ma'lumotlar to'plash;

- bankning moliyaviy holati, moliyaviy holatidagi o'zgarishlar va moliyaviy natijalari to'g'risidagi va bank rahbariyati faoliyatiga baho beruvchi moliyaviy hisobotlarni tuzish uchun xizmat qiluvchi axborotlar tizimini yaratish;

- bank ish kuni tartibiga qat'iy rioya qilish, mijozlarga tez va aniq xizmat ko'rsatish;

- hisob–kitoblardagi mablag'lar aylanishini tezlashtirish;

- bankdan chiqayotgan hujjatlarni tegishli tarzda rasmiylashtirish va buning natijasida ulardan foydalanishni osonlashtirish, shuningdek, boshqa banklarda ushbu hujjatlar bilan operatsiyalar bajarilishini hamda ular tomonidan xizmat ko'rsatuvchi mijozlarning operatsiyalari hisobini yuritishni belgilangan talablarga muvofiqlashtirishni tashkil etish;

- bankdagi pul mablag'lari, moddiy qimmatliklar, shuningdek, qat'iy hisobda turuvchi blankalar kamomadi yoki ortiqchaligiga yo'l qo'ymaslik hamda belgilangan tartibda ularning saqlanishini tashkil etish;

- operatsiyalarning qonuniyligi hamda to'g'riligini doimiy ichki nazorat va auditdan o'tkazish, ularning natijalari bo'yicha ma'lumotnomalar tuzish va rasmiylashtirish imkoniyatini yaratish;

- pul-to'lov hujjatlari asosida amalga oshiriladigan to'lovlar va pul o'tkazmalarining iqtisodiy xafsizligi hamda qonuniyligini ta'minlash;

- zamonaviy kompyuter texnikasi vositalaridan foydalangan holda bank operatsiyalari hisobini dasturiy amalga oshirish, hisob ishlarini yuritish hamda hisobotlar tuzishda mehnat va mablag' sarfini qisqartirish kabi masalalar shular jumlasidandir.

Banklarning moliyaviy mablag'larini vujudga kelish manbalari va ularning joylashtirilishi buxgalteriya balansida aks ettiriladi. Bankning balansi aktiv va passiv qismdan tashkil topgan ikki tomonning o'zaro tengligidir. Bank balansining passivida moliyaviy mablag'larning vujudga kelish manbalari, uning aktivida esa moliyaviy resurslarning tegishli maqsadlarga joylashtirilishi aks etadi.

Buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etishni bank filiali (bundan keyingi o'rinlarda bank deb yuritiladi) rahbari amalga oshiradi. Buxgalteriya apparatiga bankning bosh buxgalteri rahbarlik qiladi. U Bank tizimining bosh buxgalterlari to'g'risidagi namunaviy nizom asosida ish olib boradi. Bosh buxgalter bo'lmagan vaqtda uning vazifalarini bosh buxgalter o'rinbosari bajaradi. Banklarda buxgalteriya ishlarini yuritish uchun buxgalteriya apparati tuziladi. Bank buxgalteriya apparatiga shartnoma asosida chetdan jalb qilingan buxgalterlar yoki buxgalteriya firmasi xodimlarining kiritilishi qat'iy taqiqlanadi.

Bank buxgalteriya apparatining tashkiliy tuzilishi va unda tashkil etiladigan bo'limlar soni amalga oshiriladigan operatsiyalar hajmiga va ularning avtomatlashtirilganlik darajasiga bog'liq bo'ladi.

Ish hajmi kichik banklarda buxgalteriya apparati bankning yaxlit bo'linmasi sifatida faoliyat yuritishi mumkin. Bunda banklararo hisob-kitoblar, chet el valyutasi bo'yicha operatsiyalar va bankning ichki

hisobvaraqlari bo'yicha operatsiyalarning hisobini yuritish maxsus bo'limlarga topshirilishi mumkin.

Ish hajmi katta banklarda buxgalteriya apparati ushbu Yo'riqnoma talablarini hisobga olgan holda tashkil etilishi lozim. SHuningdek, barcha operatsiyalar mas'ul ijrochi buxgalterlar tomonidan dastlabki va nazoratchi buxgalterlar tomonidan joriy nazoratdan o'tishini ta'minlash maqsadida ish hajmidan kelib chiqqan holda mas'ul ijrochi va nazoratchilar soni o'rtasida mutanosiblik saqlanishi lozim.

Buxgalteriya apparati xodimlarining aniq vazifalari bosh buxgalter tomonidan belgilab beriladi va bank rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

Mas'ul ijrochi va nazoratchi buxgalterlar zimmasiga muayyan hisobvaraqlarni yuritish yoki alohida operatsiyalarni amalga oshirish ishlari yuklatiladi. Hisobvaraqlar xodimlar o'rtasida bank ichki tartib qoidalari asosida operatsiyalar hajmi, mijozlar turi va boshqa xususiyatlardan kelib chiqqan holda taqsimlanadi.

Bank bosh buxgalteri muhrlar, shtamplar va blanklarni ularning yo'qolishiga yoki boshqa maqsadlarda ishlatilishiga yo'l qo'yilmaydigan tarzda saqlanishi hamda foydalanishi ustidan nazoratni ta'minlashi shart. Bank muhrlari va bur chakli shtamplarining hisobi ularni saqlayotgan shaxs familiyasi va lavozimi ko'rsatilgan maxsus daftarda yuritiladi. Daftar varaqlari raqamlangan, bog'langan va bank muhri, bank rahbari hamda bosh buxgalterining imzolari bilan tasdiqlangan bo'lishi va bank rahbarining yozma farmoyishi bilan tayinlangan va qimmatliklar bilan operatsiyalar olib borishdan ozod etilgan shaxs tomonidan yuritilishi lozim.

Bank xodimlarining ish joylari shunday joylashtirilgan bo'lishi kerakki, bunda mijozlar va boshqa begona shaxslarning bankning muhrlari, shtamplari, hujjatlari va blanklarini olishlariga imkon bo'lmasligi lozim.

Xodim mehnat ta'tiliga chiqqan, kasal bo'lib qolgan yoki boshqa sabablarga ko'ra ishda bo'lmagan hollarda unga biriktirilgan hisobvaraqlar hamda uning vazifalari muhr va shtamplar bilan birgalikda boshqa xodimga topshiriladi va bu haqda maxsus daftarda tegishli yozuvlar qayd etiladi.

Bosh buxgalter zimmasiga umumiy nazoratni tashkil etish hamda har kuni buxgalteriya va kassa ishlarining barcha bo'g'inlarida o'rnatilgan tartibga amal qilinishini kuzatib borish yuklatiladi. SHuningdek, bank bosh buxgalteriga bosh va yordamchi kitoblarda operatsiyalarni qayd etish, tegishli buxgalteriya hisobi hisobotlarini dasturiy ravishda tuzish ishlariga

rahbarlik qilish yuklatiladi. Bank bosh buxgalteri ishda bo'lmagan vaqtda, ushbu vazifalar bank rahbarining buyrug'iga ko'ra uning o'pinbosapiga topshiriladi.

Mijozlarning bank xodimlarining xatti-harakatlari ustidan shikoyatlari hamda boshqa murojaatlari amaldagi qonun hujjatlariga muvofiq qabul qilinadi va ko'rib chiqiladi. Murojaat qilish tartibi e'lonlar osib qo'yish yo'li bilan mijozlarga ma'lum qilinishi lozim.

Bank rahbari buxgalteriya ishi holatini umumiy kuzatish bilan bir qatorda balans va boshqa hisobotlarni o'z vaqtida tuzilishini tekshirib borishi, mijozlarga o'z vaqtida va sifatli xizmat ko'rsatilishini muntazam nazorat qilib turishi shart.

Tarkibiy tuzilmasi Front-ofis va Bek-ofis sifatida tashkil etilgan banklarning buxgalteriya apparati shu tarkibiy tuzilmalarga mos ravishda tashkil etilishi mumkin. Buxgalteriya apparatini Front-ofis va Bek-ofisga ajratish zaruriyati yuzasidan sharhlar 7-ilovada keltirilgan.

Front-ofis va Bek-ofis xodimlarining aniq vazifalari mos ravishda Front-ofis va Bek-ofis boshliqlari tomonidan belgilab beriladi va bank rahbari tomonidan tasdiqlanadi.

Bank xizmatlari ofislarida buxgalteriya hisobi mavjud ish hajmidan kelib chiqqan holda tashkil etilishi lozim.

Bank xizmatlari ofislarida dastlabki nazoratni o'tkazish uchun mas'ul ijrochi buxgalter shtati bilan ta'minlangan bo'lishi lozim. Joriy nazorat bank xizmatlari ofisi buxgalteriyasi boshlig'i tomonidan (bundan buyon matnda etakchi buxgalter deb yuritiladi) amalga oshiriladi.

Bank xizmatlari ofislaridan o'tkaziladigan to'lovlar joriy nazoratdan o'tkazilganidan so'ng amalga oshiriladi. Bunda to'lovlar joriy nazoratdan o'tkazilganligi bank filialining Bek-ofisi boshlig'i yoki Bosh buxgalteri tomonidan tasdiqlanishi talab etilmaydi.

Bank xizmatlari ofislari ularda amalga oshirilgan operatsiya va o'tkazilgan to'lovlarning nazoratini ta'minlash maqsadida, operatsiyalarga va (yoki) to'lovlarga asos bo'lgan hujjatlar, shu jumladan pul-hisob-kitob hujjatlarining elektron nusxasini bankka (filialga) taqdim etishi mumkin.

Bank xizmatlari ofislarida bank ish kuni davomida amalga oshirilgan operatsiyalarga asos bo'lgan pul hisob-kitob hujjatlari belgilangan tartibda yakuniy nazoratdan o'tkazilishi lozim.

Bank xizmatlari ofislarida kunlik buxgalteriya hujjatlari yig'majildi belgilangan tartibda shakllantirilishi va saqlanishi yoki shakllantirilgan kunlik buxgalteriya hujjatlari yig'majildi saqlash uchun davriy ravishda, lekin bir oyda kamida bir marotaba bank xizmatlari ofisini tashkil etgan

bankka (filialga) etkazilishi lozim. Mazkur holat bankning ichki qoidalarida (hujjatlarida) aniq ko'rsatilishi lozim. Ushbu qoidalarga qat'iy rioya qilish imkoniyati mavjud bo'lgan banklar (filial) bank xizmatlari ofislari ochishi mumkin.

Bank rahbari va bosh buxgalteri o'zlariga qarashli bo'lgan minibanklarda buxgalteriya ishlarini to'g'ri tashkil qilish va bank operatsiyalarini aniq va o'z vaqtida bajarilishi ustidan doimiy nazorat o'rnatishlari lozim.

Buxgalteriya xodimlarining ish kuni shunday tashkil etilishi kerakki, bunda bank tomonidan amaliyot kuni davomida ijroga qabul qilingan pul hisob-kitob hujjatlari dastlabki va joriy nazoratdan o'tkazilib, ular o'z vaqtida ijro etilishi, ya'ni hisobvaraqlar bo'yicha operatsiyalar buxgalteriya hisobida aks ettirilib, kunlik balans hisoboti tuzilishi hamda keyingi bank ish kunidan kechiktirmasdan bajarilgan barcha operatsiyalar yakuniy nazoratdan o'tkazilishi shart, bundan bank hisobvaraqlariga masofadan xizmat ko'rsatish tizimlari orqali amalga oshirilgan operatsiyalar mustasno.

Har bir bank quyida keltirilgan talablarga rioya qilgan holda, amaliyot kuni davomida mijozlarga xizmat ko'rsatish va hujjatlar aylanish tartibini mustaqil belgilaydi:

-banklar yangi ish kunini O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankning Hisob-kitob markazi (bundan keyingi o'rinlarda HKM deb yuritiladi)da ochilgan tashqi ("21302-Rezident bankning vakillik hisobvarag'i") vakillik hisobvarag'ining kun boshiga aylanma va qoldiq summalarini, o'zlarining ichki ("10301-Markaziy bankdagi vakillik hisobvarag'i") vakillik hisobvarag'ining aylanma va qoldiq summalari bilan mosligini tekshirish bilan boshlashadi. Ichki va tashqi vakillik hisobvarag'i aylanma va qoldiq summalarini mosligini tasdiqlash uchun HKM ga elektron fayl yuboradi;

-HKM tijorat banklari yuborgan elektron faylni qabul qilib oladi va bankning tashqi va ichki vakillik hisobvaraqlar qoldiq summalarini dasturiy ravishda taqqoslaydi hamda ularni mosligini tasdiqlab banklarga qaytaradi. Vakillik hisobvaraqlar qoldiq summalari mos kelmasa, mavjud farq bartaraf etilmaguncha bank amaliyot kuni ochilmaydi hamda banklararo to'lovlarni amalga oshirishga ruxsat etilmaydi;

-HKM dan tasdiq (W-fayl) olgandan so'ng, banklarga banklararo to'lovlarni amalga oshirish uchun ruxsat beriladi;

-filiallari mavjud bank filiallariga "To'lov markazi"da ochilgan tashqi ("22204-Bosh bank-filiallarga to'lanadigan mablag'lar") va filiallarda

ochilgan ("16103-Bosh bank/filiallardan filiallararo va banklararo hisob-kitoblar bo'yicha olinadigan mablag'lar") ichki vakillik hisobvaraqlar qoldiq summasini mosligini tasdiqlash Bosh bank tomonidan amalga oshiriladi. Filiallar ichki vakillik hisobvarag'i (16103) va "To'lov markazi"da ochilgan tashqi (22204) vakillik hisobvarag'i o'rtasida farq mavjud bo'lsa, ushbu filialga uni bartaraf etmaguncha filiallararo va banklararo to'lovlarni amalga oshirish va yangi kunga o'tib ishlashga ruxsat etilmaydi;

- filiallararo va ichki to'lovlarni o'tkazish uchun bank o'z mijozlaridan to'lov hujjatlarini qabul qilish vaqtini o'zi mustaqil ravishda belgilaydi. Filiallararo to'lovlarga bir bank filiallari o'rtasidagi to'lovlar, ichki to'lovlarga kassa amallari, to'lanishi va olinishi lozim bo'lgan foizlar hisobini hisoblash hamda xodimlarga ish haqi hisoblash va shunga o'xshash amallar kiradi;

-banklararo to'lovlar bo'yicha banklar mijozlaridan bank amaliyot kuni davomida (qog'oz shakldagi to'lov hujjatlari uchun soat 16-00 gacha) qabul qilingan to'lov hujjatlari bo'yicha buxgalteriya o'tkazmalarini banklararo to'lovlar vaqti tugagunga qadar HKMga etkazib berishlari kerak, aks holda banklararo to'lovlar amalga oshirilmaydi. Bank aybi bilan amalga oshmay qolgan hujjat bo'yicha bank javobgar hisoblanadi, bundan bankka taalluqli bo'lmagan tashqi omillar mustasno;

-HKM banklarga banklararo to'lovlar tugaganligi to'g'risida ma'lumotni (END fayl) jo'natadi, shundan so'ng shu amaliyot kuni uchun banklar o'rtasida banklararo to'lovlar to'xtatiladi. Banklar bank ish kuni yakunlangandan so'ng, lekin keyingi bank ish kuni soat 10-00 dan kechiktirmagan holda Markaziy bankka elektron balans (0106BS) hisobotini jo'natadilar.

Banklarda ish kuni bank operatsiyalari buxgalteriya hisobotida to'liq aks ettirilib, kunlik balans hisoboti tahlil qilinib, bank filiali rahbari hamda bosh buxgalteri tomonidan imzolangandan so'ng yakunlanadi.

4.2. O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki va tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisobvaraqlar rejalari va ularning tavsifi.

Bank balansi aktiv va passiv qismlardan iborat bo'lib, uning iqtisodiy mohiyati tenglik degan ma'noni anglatadi. Bank balansi dastlabki buxgalteriya ma'lumotlari asosida ish kunining oxirida tuziladi. Balansda yordamchi (analitik hisob) kitobning ma'lumotlari asosida jamlangan bosh (sintetik hisob) kitob qoldiq summalarining yig'indisi aks ettiriladi.

Bankning yordamchi kitobida ish kuni davomida bajarilgan barcha aktiv va passiv, daromad va xarajatlar bo'yicha operatsiyalar qayd etiladi. Yordamchi kitobning dastlabki ma'lumotlari asosida bank balansi tuziladi. Balans yordamida bank resurslarining shakllanishi va joylashishi, kredit, hisob–kitob, kassa va boshqa operatsiyalar holati ustidan nazorat amalga oshiriladi. Bank buxgalteriya hisobvaraqlari rejasi O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik Kodeksi, O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuni hamda "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi qonun talablari asosida Markaziy bank tomonidan ishlab chiqilib 2004 yil 17 iyuldagi 15/3–son Qarori bilan tasdiqlangan va O'zbekiston Respublikasi Adliya Vazirligidan 2004 yil 13 avgustda 773-17–son bilan ro'yxatdan o'tkazilgan. Mazkur hisobvaraqlar rejasi O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida yagona buxgalteriya hisobini tashkil etish va yuritishning metodologik asosini belgilab beradi.(1-Ilovada keltirilgan).

O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida buxgalteriya hisobi hisobvaraqlar rejasi O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi, O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida", "Bank va banklar faoliyati to'g'risida"gi qonunlari talablariga muvofiq hamda Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari asosida ishlab chiqilgan bo'lib, u O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida buxgalteriya hisobini yuritish va tashkil etishning yagona metodologik asoslarini belgilab beradi. Tijorat banklari tomonidan buxgalteriya hisobi ular O'zbekiston Respublikasi qonunchiligida belgilangan tartibda yuridik shaxs sifatida ro'yxatdan o'tkazilgan vaqtdan boshlab qayta tashkil etilgunga yoki tugatilgunga qadar uzluksiz ravishda yuritiladi.

Tijorat banklari bank operatsiyalarini amalga oshirishda va ularni buxgalteriya hisobida aks ettirishda Markaziy bankning me'yoriy hujjatlariga va amaldagi qonunchilikka qat'iy rioya qilishlari lozim. Mazkur hisobvaraqlar rejasi bank operatsiyalarining buxgalteriya hisobini aks ettirish uchun asos bo'lib xizmat qiladi.

Hisobvaraqlar rejasi bank operatsiyalarining hisobini yuritish, tahlil qilish, guruhlash va ularga doir hisobotlarni tuzishda qo'llanadigan Bosh kitob hisobvaraqlarini ro'yxatidan iboratdir. Xatolarni to'g'rilash va hisob siyosatidagi o'zgarishlar bo'yicha tuzatishlar kiritishda, hisobvaraqlarning ta'riflarida ko'zda tutilmagan bo'lsa ham hisobvaraqlarning debet va kreditlari bo'yicha tuzatish o'tkazmalari berishga ruxsat beriladi.

Tijorat banklarining hisobvaraqlar rejasi buxgalteriya hisobining ko'p valyutali tizimiga asoslangan bo'lib, chet el valyutasidagi

operatsiyalarning hisobi yuritilishi mumkin bo'lgan barcha hisobvaraqlarda xorijiy valyutadagi operatsiyalar hisobini aks ettirish imkonini beradi. Har bir valyuta turi bo'yicha sintetik hisobni yuritish uchun alohida Bosh kitob, analitik hisobni yuritish uchun esa Yordamchi kitoblar ochiladi. Har bir valyuta bo'yicha YOrdamchi kitoblardagi summalar yig'indisi Bosh kitoblarning tegishli balans hisobvaraqlaridagi summalar yig'indisiga mos kelishi kerak. Bank tomonidan amalga oshiriladigan har bir operatsiya tegishli valyuta turi bo'yicha Bosh va Yordamchi kitoblarda ro'yxatga olinishi kerak. Hisobot sanasida Bosh kitoblarning xorijiy valyutalar bo'yicha jami summolari milliy valyutaga o'tkaziladi va hisobot davri davomida amalga oshirilgan barcha operatsiyalar bo'yicha bankning jamlanma balansi tuziladi.

Hisobvaraqlarni kodlashtirish quyidagi maqsadlar uchun ishlab chiqilgan:

- hisobvaraqlarning Bosh va Yordachi kitoblarda joylanishini engillashtirish;
- hisobvaraqlarni bir tizimda tasniflash va guruhlashga yordam berish;
- hisob jarayonlarini avtomatlashtirishni engillashtirish;
- operatsiyalar yozuvini tezlashtirish.

Balans hisobvaraqlarining Bosh kitobda kodlashtirilish tizimi quyidagi sxema bo'yicha beshta belgidan iboratligi qabul qilingan:

C	MM	SS
----------	-----------	-----------

C	Hisobvaraq turkumi (kategoriyasi):
1	Aktiv
2	Majburiyatlar
3	Kapital
4	Daromadlar
5	Xarajatlar
9	Ko'zda tutilmagan holatlar

MM	Hisobvaraq turkumiga tegishli asosiy hisobvaraqlar (birinchi tartib)
-----------	---

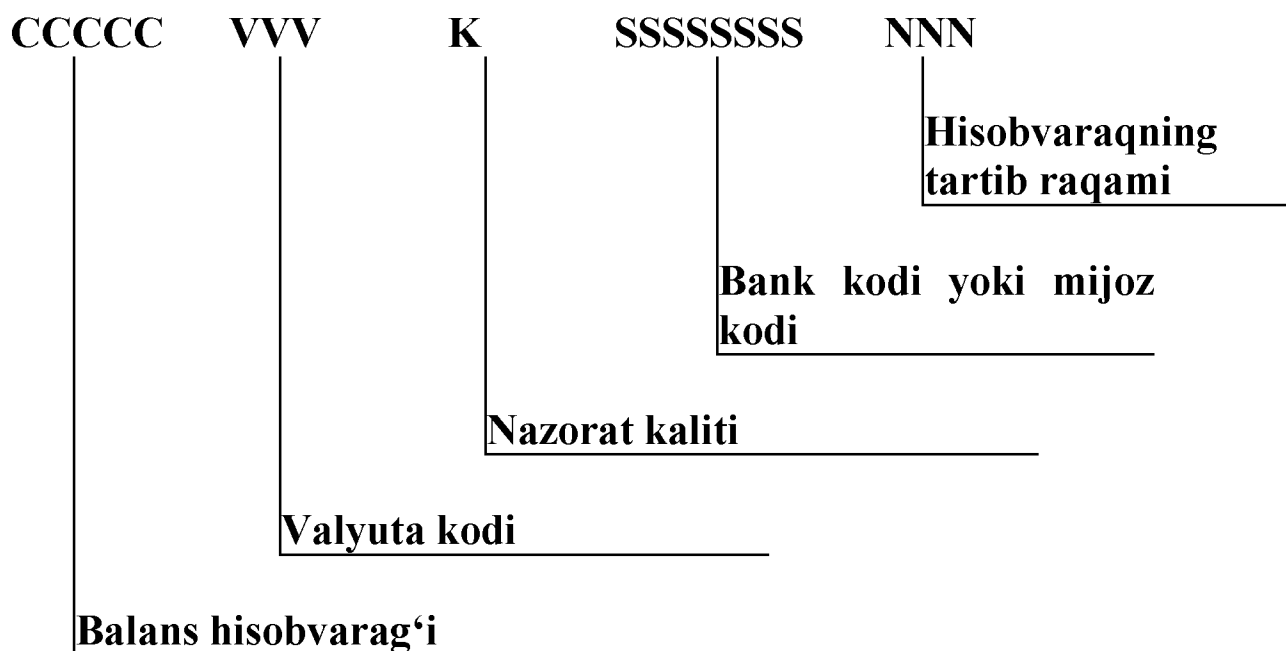
SS	Hisobvaraq turkumiga tegishli asosiy hisobvaraqlar (birinchi tartib)
-----------	---

Raqamli kodlashtirishga quyidagi zarur shartlar joylashtirilgan:

- jamlanma hisobvaraqlar uchun MM va/yoki SS nol raqamlariga ega (masalan, 10000 - "Aktivlar", 10100 - "Kassadagi naqd pul va boshqa to'lov hujjatlari" va boshqalar);

- "Aktivlar" bo'limidagi "...zararlarni qoplash zaxirasi" sarlavhali subhisobvaraqlar uchun SS o'rnida 99 raqam qabul qilingan.

Yordamchi kitobda shaxsiy hisobvaraqlar quyidagi sxema bo'yicha kodlashtiriladi:



Bundan tashqari, operatsiyalarni boshqarish maqsadida YOrdamchi kitoblarga Markaziy bank, tijorat banklari boshqarmalari hamda tijorat banklari menejmenti (boshqarishi) uchun zarur bo'lgan batafsil axborotlar bilan ta'minlovchi qo'shimcha ma'lumotlar kiritiladi.

Hisobvaraqlar rejasida har bir hisobvaraqlarning aktiv yoki passiv bo'lishi aniq belgilab qo'yilgan, aktiv-passiv qoldiqlarga ega bo'ladigan ayrim hisobvaraqlar bundan mustasno. Aktiv hisobvaraqlarga "Aktivlar", "Xarajatlar" va "Ko'zda tutilmagan holatlar" bo'limlaridagi balans hisobvaraqlari, passiv hisobvaraqlarga "Majburiyatlar", "Kapital" va "Daromadlar" bo'limlaridagi balans hisobvaraqlari taalluqlidir.(1-Ilovaga qarang).

Aktivlarning real qiymatini aks ettirish maqsadida "Aktivlar" bo'limiga kontr-aktiv hisobvaraqlari, majburiyatlarning real qiymatini aks ettirish maqsadida esa "Majburiyatlar" bo'limiga kontr-passiv hisobvaraqlar kiritilgan.

"Koʻzda tutilmagan holatlar" boʻlimiga operatsiyalarni ikki yoqlama yozuv uslubi boʻyicha aks ettirish va amalga oshirilgan operatsiyalarning toʻgʻriligini qoʻshimcha nazorat qilish imkonini beruvchi kontr-aktiv hisobvaraqlar kiritilgan.

Baʼzi hisobvaraqlardan tashqari "Aktivlar" likvidlilik, "Majburiyatlar" esa muddatlilik tamoyillariga asosan tasniflangan.

Mazkur hisobvaraqlar rejasida har bir ikkinchi tartibli balans hisobvaragʻi uchun hisobvaraq taʼrifi berilgan boʻlib, unda hisobvaraqlarning debeti va krediti boʻyicha qanday operatsiyalarni aks ettirish hamda analitik hisobni yuritish koʻrsatilgan. Batafsil analitik hisob yuritish uchun banklarda shaxsiy hisobvaraqlardan tashqari qoʻshimcha jurnal hisobi va reestrlar yuritilishi mumkin.

"Daromadlar" va "Xarajatlar" boʻlimi uchun analitik hisob koʻrsatilmagan boʻlib, ushbu boʻlimlardagi hisobvaraqlar bank ichki hisobvaraqlari hisoblanadi. Tijorat banklari Markaziy bank talablari va ichki hisob siyosatidan kelib chiqqan holda ushbu hisobvaraqlarda analitik hisobni qanday yuritishni oʻzlari belgilaydilar. (20210 000 8003 93443 001 6- ilovaga qarang).

Buxgalteriya hisobvaraqlar rejasi bosh buxgalter kitobiga kiruvchi barcha hisobvaraqlarni oʻzida aks ettirgan boʻlib, ular buxgalteriya hisobini amalga oshirishda, tahlilda, guruhlarga ajratishda va bank operatsiyalari boʻyicha hisobotlarni tuzishda qoʻllaniladi.

Buxgalteriya hisobvaraqlar rejasida ayni paytda banklar tomonidan amalga oshiriladigan barcha operatsiyalarning turlari mujassamlashgan boʻlib, ular hisobvaraqlar orqali bank balansida oʻz aksini topadi.

Hisobvaraqlar rejasi koʻp valyutali buxgalteriya hisobiga asoslangan boʻlib, barcha hisobvaraqlar belgilangan tartibda chet el valyutalarini turlari boʻyicha hisobga olish va balans tuzish imkoniyatini beradi. Valyutalarning har bir turi boʻyicha alohida sintetik hisobni yuritish uchun Bosh kitob ochiladi, analitik hisob Yordamchi kitobda yuritiladi.

Yordamchi kitobda hisobga olingan summalarning yigʻindisi Bosh kitob summasiga albatta mos kelishi lozim. Bank tomonidan amalga oshirilayotgan valyutalarning turi boʻyicha har bir operatsiya Yordamchi va Bosh kitobda mos ravishda qayd etilishi lozim boʻladi. Bosh kitob summasining yigʻindisi asosida tuzilgan chet el valyutalaridagi balanslar kunning oxirida Markaziy bank tomonidan oʻrnatilgan kurs boʻyicha milliy valyutada umumlashtirilgan (konsolidirovanniy) balansga oʻtkaziladi.

Aktiv hisob–varaqlarda mablag‘larning ko‘payishi debetda, kamayishi esa kreditda aks ettiriladi. Ushbu hisobvaraqlarda qoldiq summalar debetda vujudga keladi, kontr aktiv hisobvaraqlar bundan mustasno. Aktiv hisobvaraqlarda hisobga olingan summalar bank tomonidan mablag‘larni ma‘lum maqsadlarga joylashtirganligini anglatadi.

Passiv hisob–varaqlarda mablag‘larning ko‘payishi kreditda, kamayishi esa debetda aks ettiriladi. Ushbu hisobvaraqlarda qoldiq summalar kreditda vujudga keladi, kontr passiv hisobvaraqlar bundan mustasno. Passiv hisobvaraqlarda hisobga olingan summalar bankning o‘z mablag‘lari va jalb qilingan mablag‘alarning manbalarini anglatadi.

Shu bilan birga, hisobvaraqlar rejasining 9 bo‘limida ko‘zda tutilmagan holatlar mavjud bo‘lib, ushbu hisobvaraqlar bo‘yicha buxgalteriya yozuvlari amalga oshirilsada, kunlik balansga bevosita ta‘sir etmaydi. Ammo ular bo‘yicha amalga oshirilgan buxgalteriya yozuvlarining haqqoniyligini tekshirib borish maqsadida ushbu hisobvaraqlar bo‘yicha kunning oxirida balans tuziladi.

“Ko‘zda tutilmagan holatlar” bo‘limiga operatsiyalarni ikki yoqlama yozuv uslubi bo‘yicha aks ettirish va amalga oshirilgan operatsiyalarning to‘g‘riligini qo‘shimcha nazorat qilish imkonini beruvchi kontr–aktiv hisobvaraqlar kiritilgan.

Bank depozitorlari milliy axborotlar bazasida ro‘yxatga olingan mijozlar va ularga ochilgan hisobvaraqlar to‘g‘risida ma‘lumotlar mavjud bo‘lib, unda mijozlarga ochilgan hisobvaraqlar soni 7 263 621 tani va mijozlar soni 1 880 634 tani tasgkil etganligini ko‘ramiz. (4-ilogaga qarang).

IV-bob bo‘yicha o‘z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. Banklarda buxgalteriya hisobini Tashkil etish agoglari.
2. Bank buxgalteriya hisobining ob‘ekti.
3. Banklar buxgalteriya hisobining asosiy maqsadi.
4. Ikki yoqlama yozuv uslubi.
5. Bank balansi.
6. O‘zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to‘g‘risida"gi qonuni.
7. Hisobvaraqlar rejasi.
8. Hisobvaraqlarni kodlashtirish maqsadlari.
9. Bosh kitob materiallari.
10. Yordamchi kitob materiallari.
11. Balans hisobvaraqlar.
12. Balansdan tashqari hisobvaraqlar

V-BOB. BANK BUXGALTERIYA XODIMLARINING HUQUQI VA MAJBURIYATLARI

Reja:

5.1. Bank buxgalteriya xodimlarini malaka talablari.

5.2. Bosh buxgalterning huquqlari va javobgarligi.

5.1. Bank buxgalteriya xodimlarini malaka talablari.

Banklarda hisob–operatsion apparati ularning bajaradigan operatsiyalari va ularga yuklatilgan ishlarning hajmidan kelib chiqib tashkil etiladi. Bankning hisob–operatsion apparati pul–to‘lov hujjatlarini qabul qilish, nazoratdan o‘tkazish, rasmiylashtirish va bankning buxgalteriya hisobini aks ettirish bilan band bo‘lgan bankning mas’ul xodimlaridan tashkil topadi.

Banklarning xizmat ko‘rsatish darajasi va ish hajmiga qarab hisob–operatsion apparati quyidagi mutaxassis xodimlardan shakllantiriladi:

- bosh buxgalter;
- mas’ul ijrochilar (bevosita mijozlar bilan ishlaydi);
- nazoratchi buxgalterlar;
- operatsiyalarni amalga oshiruvchi xodimlar;
- operatorlar.

Mas’ul ijrochi va nazoratchi buxgalterlar zimmasiga muayyan hisobvaraqlarni yuritish yoki alohida operatsiyalarni amalga oshirish ishlari yuklatiladi. Bankning bosh buxgalteri mas’ul ijrochilarga vazifalarni taqsimlaganda mijozlar va ular tomonidan amalga oshirilayotgan operatsiyalarning o‘ziga xos jihatlarini e’tiborga olishi lozim. Xususan, hisobvaraqlar buxgalteriya xodimlari o‘rtasida shunday taqsimlanishi kerakki, bunda bir xo‘jalik yurituvchi sub’ektning barcha depozit va ssuda hisobvaraqlari bitta buxgalteriya xodimi tomonidan yuritilishi kerak, chet el valyutasida ochilgan hisobvaraqlar bundan mustasno. Hisobvaraqlarni buxgalteriya xodimlari o‘rtasida taqsimlash va qayta taqsimlash kitobi dasturiy ravishda yuritiladi hamda maxsus daftarda qayd etib boriladi.

Banklarda hisob–operatsion apparati tarkibini tashkil etish, ularning bank qonunchiligi doirasida faoliyat yuritishi bilan bog‘liq mas’uliyat bank boshqaruvchisi zimmasiga yuklatiladi.

Banklarda bosh buxgalter lavozimiga tavsiya etilayotgan nomzod shaxslarga nisbatan malaka talablari Tijorat banklari va ularning filiallari rahbarlari, bosh buxgalterlari, boshqaruv a’zolari, mikrokredit tashkilotlari

hamda kredit byurolarining ijro organlari rahbarlariga nisbatan malaka talablariga (ro'yxat raqami 2989, 2018 yil 30 mart) muvofiq belgilanadi.

Bosh buxgalter o'z ish jarayonida O'zbekiston Respublikasining Konstitutsiyasi, qonunlariga, O'zbekiston Respublikasi Oliy Majlisi palatalarining qarorlariga, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining farmon va qarorlariga, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar Mahkamasining qarorlariga va boshqa normativ-huquqiy hujjatlarga, Moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlariga va buxgalteriya hisobini yuritish, moliyaviy hisobotlarni tuzish bo'yicha boshqa normativ-huquqiy hujjatlariga, shuningdek ushbu Nizomga asoslanib ish yuritadi.

Bosh buxgalter quyidagilarni bilishi shart:

- a) buxgalteriya hisobi qonunchiligini;
- b) fuqarolik huquqi, bank, moliya, soliq va xo'jalik qonunchiligining buxgalteriya hisobini yuritishga tegishli qismini;
- v) bank tuzilishi, strategiyasi va uning rivojlanish istiqbollari;
- g) bankning moliyaviy-xo'jalik faoliyatiga, buxgalteriya hisobini tashkil etishga va moliyaviy hisobotlarni tuzishga tegishli normativ-huquqiy va uslubiy hujjatlarni;
- d) soliq, statistika, boshqaruv va moliyaviy hisoblarni;
- e) operatsiyalarni rasmiylashtirish va hisob uchastkalarida hujjatlar aylanishini tashkillashtirish tartibi, pul mablag'lari va ularning ekvivalentlari, shuningdek boshqa tovar-moddiy zaxiralarni qabul qilish, kirim qilish, saqlash va sarflash (chiqim qilish) tartibini;
- yo) asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar va boshqa tovar-moddiy zaxiralarni kirim qilish va hisobdan chiqarish tartibini, shuningdek, debitor va kreditor qarzdorlikni hisobdan chiqarish, asosiy vositalar, nomoddiy aktivlarga eskirish hisoblash, mulkni baholash va qayta baholash tartibini;
- j) debitor va kreditorlar bilan hisob-kitob qilish qoidalarini;
- z) yuridik va jismoniy shaxslarni soliqqa tortish shartlarini;
- i) mulk va majburiyatlarni inventarizatsiyadan o'tkazish tartibi, auditorlik tekshiruvini o'tkazish tartibini;
- y) buxgalteriya, soliq, statistika hisobotlarini tuzish tartibi va muddatlarini;
- k) bank moliya-xo'jalik faoliyatining iqtisodiy tahlilini, bank ichki zaxiralarini aniqlashni;
- l) tekshiruvlarni o'tkazish va hujjatli taftish qilish tartibini;
- m) buxgalteriya hisobi bo'yicha kompyuter dasturlari, buxgalteriya hisobi va moliyani boshqarish sohasida zamonaviy ma'lumotlar va axborot tizimini;

n) buxgalteriya hujjatlarini saqlash va axborotlarni himoya qilish tartibini;

o) mehnat qonunchiligi, mehnatni muhofaza qilish tartibi va me'yorlarini;

p) ishlab chiqarish texnologiyasining o'ziga xos xususiyatlarini;

r) buxgalteriya hisobini tashkil qilishning ilg'or milliy va xorij tajribalarini.

Bosh buxgalter zimmasiga pul mablag'lari va moddiy qimmatliklar uchun bevosita moddiy javobgarlik bilan bog'liq vazifalar, shuningdek bank rahbari vaqtincha ishda bo'lmagan vaqtda uning vazifalarini bajarib turish yuklatilishi mumkin emas. Bosh buxgalterga bevosita cheklar va boshqa hujjatlar asosida bank uchun mablag' va tovar-moddiy qimmatliklarni qabul qilish taqiqlanadi.

Bosh buxgalter vaqtincha ishda bo'lmagan vaqtda (xizmat safari, ta'til, kasallik va shu kabilar) bosh buxgalterning huquq va majburiyatlari uning o'rinbosariga, o'rinbosar ham ishda bo'lmagan taqdirda, bank rahbarining alohida buyrug'i asosida boshqa mansabdor shaxsga yuklatiladi.

O'zbekiston Respublikasining Mehnat kodeksi va O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonunining 20-moddasiga muvofiq, bank xizmatchisi bank Boshqaruvining roziligiga ko'ra boshqa joyda o'rindoshlik asosida ishlashi mumkin.

5.2. Bosh buxgalterning vazifalari, huquqlari va javobgarligi

O'zbekiston Respublikasida Bank bosh buxgalterining vazifalari, huquqlari va javobgarligi "Bank tizimining bosh buxgalterlari to'g'risida"gi namunaviy nizom asosiga tartibga solinadi va belgilanadi. O'zbekiston Respublikasi banklari (filiallari)ning bosh buxgalterlariga taalluqli bo'lib, bosh buxgalterlarning vazifalari, huquqlari va mas'uliyatini belgilaydi.

O'zbekiston Respublikasining "Buxgalteriya hisobi to'g'risida"gi qonuniga muvofiq, banklarda buxgalteriya hisobi va hisobotini tashkil etish uchun bank rahbari javobgar hisoblanadi hamda u buxgalteriya hisobi to'g'ri yuritilishi uchun zarur shart-sharoitlar yaratishi lozim.

Bosh buxgalterning xo'jalik operatsiyalarini hujjatlar asosida rasmiylashtirish va ularni buxgalteriya hisobi xizmatiga taqdim etish bo'yicha talablari bankning barcha xodimlari uchun majburiydir. Bank rahbari bankning barcha bo'linmalari, xizmatlari va hisobni yuritishga

aloqador xodimlari tomonidan mazkur talablarga rioya etilishini ta'minlashi shart.

Bosh buxgalter bankda buxgalteriya hisobini to'g'ri tashkil etilishini hamda Bank Kengashi tomonidan tasdiqlangan Hisob siyosatini amalga oshirilishini ta'minlaydi. Zarur hollarda Hisob siyosatiga tegishli o'zgartirishlar kiritish bo'yicha takliflar kiritadi.

Bankning bosh buxgalteri bank rahbarining buyrug'i bilan tayinlanadi va ozod qilinadi. Filiallari mavjud banklarda filial bosh buxgalteri lavozimiga tayinlash va lavozimidan ozod qilish bank boshqaruvi raisi yoki uning o'rinbosari tomonidan, Buxgalteriya hisobi va hisoboti departamenti direktori (boshqarma boshlig'i) bilan kelishilgan holda tayinlanadi. Shuningdek, u bevosita bank rahbariga, buxgalteriya hisobini tashkil etish, hisobotlar tuzish, nazorat qilish tartibi va metodikasi bilan bog'liq masalalar bo'yicha esa, bevosita Bosh bank Buxgalteriya hisobi va hisoboti departamenti direktori (boshqarma boshlig'i)ga bo'ysunadi.

Bank bosh buxgalteri boshchilik qiladigan buxgalteriya hisobi bo'limi mustaqil tarkibiy bo'linma bo'lib hisoblanadi va boshqa biron-bir bo'linma tarkibiga kirmasligi lozim. Buxgalteriyaning barcha xodimlari, shu jumladan bosh buxgalter o'rinbosari va bankdan tashqarida joylashgan kassir va nazoratchilar bosh buxgalterga bo'ysunadilar.

Bosh buxgalterlarning vazifalari

Bosh buxgalter buxgalteriya hisobini bank hisob siyosatida va boshqa qonun hujjatlarida belgilangan qoidalar asosida tashkil etib, quyidagilarni ta'minlashi shart:

- buxgalteriya hisobi ishlarini zamonaviy texnik vositalari va axborot texnologiyasidan foydalangan holda oqilona tashkil etilishi, buxgalteriya hisobi hisobvaraqlarida bank operatsiyalarini to'g'ri va haqqoniy aks ettirilishi hamda foydalanuvchilar uchun ishonchli moliyaviy hisobotlarni o'z vaqtida taqdim qilish;

- bankka kelib tushgan pul hisob-kitob hujjatlarini ularga ishlov beriladigan barcha uchastkalardan o'tishining aniq muddatlariga rioya etilib, bankning barcha tegishli hisobvaraqlarida aks ettirilib, kunlik balans tuzilishi va uni tegishli joyga topshirilishini tashkil etish;

- mijozlarga hisobvaraqlar ochish, ular bilan bog'liq hujjatlarni qabul qilish, mijoz hisobvaraqlarini yuritish, Bank Depozitorlari Milliy Axborotlar Bazasi (bundan keyingi o'rinlarda BDMAB deb yuritiladi)ga

so'rovnomalar shakllantirish, jo'natish va undan ma'lumotlar qabul qilish, hisobvaraqlarni yopishga doir amallarni nazorat qilish;

- mijozlardan kelib tushadigan pul hisob-kitob hujjatlarining shakli va mazmuni bo'yicha to'g'ri rasmiylashtirilishi va ular bo'yicha operatsiyalarni o'z vaqtida o'tkazilishi;

- ichki bank operatsiyalarining qonuniy tarzda bajarilishini va ular ustidan kunlik monitoring o'rnatish, hamda mablag' va qimmatliklar but saqlanishi;

- birlamchi hujjatlar hamda buxgalteriya yozuvlari asosida haqiqiy holatni aks ettiruvchi buxgalteriya hisobotlarini tuzish, bu hisobotlarni belgilangan muddatlarda O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankiga, shuningdek, tegishli organlarga taqdim etish;

- elektron to'lov hujjatlarining to'g'ri shakllantirilishini ularning asl nusxasi bilan solishtirish orqali tekshirish, agar bu ish bosh buxgalter o'rinbosari yoki buxgalteriyaning boshqa xodimiga yuklatilmagan bo'lsa;

- bank amaliyot kunini to'liq yakunlash va ish kuni oxiriga qadar kunlik balans tuzish;

- operatsiyalarni amalga oshirish uchun asos bo'lgan buxgalteriya (kirim-chiqim) hujjatlarining asl va elektron nusxalarini o'z vaqtida (ish kuni oxirigacha yoki keyingi bank ish kuni ertalab soat 10.00 dan kechiktirmasdan) Yo'riqnomaning V bob, 7-paragrafida belgilangan tartibda taxlanishi hamda rasmiylashtirilishi, shuningdek ularni o'rnatilgan tartibda arxivga topshirilishi;

- o'z tasarrufida bo'lgan bank filiallari, sho'ba va qaram xo'jalik jamiyatlarining buxgalteriya ko'rsatkichlari bo'yicha belgilangan tartibda yillik jamlangan moliyaviy hisobotlar tuzish va boshqa bo'linmalar bilan hamkorlikda buxgalteriya hisobi va hisoboti ma'lumotlari asosida bankning moliyaviy faoliyatini iqtisodiy tahlil qilib borish;

- moddiy va moliyaviy resurslardan oqilona, tejamkorlik bilan foydalanilishi hamda mulkning but saqlanishi ustidan nazorat olib borilishi;

- buxgalteriya hisobining ilg'or shakl va usullaridan keng foydalanish;

- kelib tushgan pul mablag'lari, qimmatbaho qog'ozlar, tovar-moddiy qimmatliklar va asosiy vositalar hisobining to'g'ri yuritilishi, shuningdek ular holati va harakati bilan bog'liq operatsiyalarning buxgalteriya hisobida o'z vaqtida aks ettirilishi;

- qat'iy hisobda turuvchi blanklarning but saqlanishi va ular hisobining to'g'ri yuritilishi;

- bank daromadlari va xarajatlarini hisoblash usulini qoʻllagan holda Bosh kitob va hisobotlarda toʻgʻri aks ettirilishi hamda davlat byudjetiga va byudjetdan tashqari jamgʻarmalarga toʻlovlarning toʻgʻri yozilishi hamda oʻz vaqtida oʻtkazilishi;

- mijozlarning depozit va ssuda hisobvaraqlari boʻyicha foizlarning toʻgʻri va belgilangan muddatlarda hisoblanishi;

- xoʻjalik shartnomalari tuzishda buxgalteriya hisobiga oid qonunchilik hujjatlari talablarining bajarilishi;

- kamomad hamda pul mablagʻlari va tovar-moddiy qimmatliklarning talon-toroj qilinishi boʻyicha hujjatlarni taftishdan oʻtkazish yuzasidan yuridik xizmat xodimlari tekshiruvlarida qatnashish, tegishli hollarda ushbu materiallar sud va tergov organlariga taqdim etilishini nazorat qilish, yuridik xizmat xodimlari ishtirok etmagan taqdirda, bu vazifalarni bevosita oʻzi bajarish;

- buxgalteriya hisobi, hisoboti, nazorat va iqtisodiy tahlil masalalari yuzasidan xodimlarga oʻz vaqtida yoʻl-yoʻriqlar koʻrsatib borish;

- buxgalteriya hujjatlarining but saqlanishi, ularning oʻrnatilgan tartibda rasmiylashtirilishi va arxivga topshirilishi.

Bosh buxgalter tegishli boʻlinmalar va xizmatlarning rahbarlari bilan birgalikda quyidagilarni sinchiklab nazorat qilishi shart:

a) tovar-moddiy qimmatliklarning qabul qilinishi va topshirilishini rasmiylashtirishda belgilangan qoidalarga rioya etilishini;

b) ish haqi fondining toʻgʻri sarflanishi, mansab maoshlarining toʻgʻri belgilanishi, shtatlar, moliya va kassa intizomiga qatʻiy rioya etilishini;

v) pul mablagʻlari, tovar-moddiy qimmatliklar, asosiy fondlarni yoʻqlama qilish, hisob-kitoblar va toʻlov majburiyatlarini bajarishning belgilangan qoidalarga rioya etilishini;

g) belgilangan muddatlarda debitorlik qarzi undirib olinishi va kreditorlik qarzining qaytarilishi, toʻlov intizomiga rioya etishni;

d) kamomadlar, debitorlik qarzi va boshqa yoʻqotishlarni buxgalteriya hisobining balans hisobotlaridan qonuniy tarzda chiqarilishini.

Bank tarkibida mustaqil moliya xizmati boʻlgan hollarda, bosh buxgalter zimmasiga bankning moliyaviy hisob-kitob operatsiyalarning qonuniyligini, oʻz vaqtida va toʻgʻri rasmiylashtirilishini nazorat qilish vazifalari yuklatiladi.

Bosh buxgalter bankning ichki nazorat va ichki audit xodimlari bilan birgalikda kamomadlar yuzaga kelishi, pul mablagʻlari va tovar-moddiy qimmatliklarning noqonuniy tarzda sarflanishining oldini oluvchi tadbirlarni tayyorlashda faol qatnashishi shart. Mansabdor shaxslar

tomonidan noqonuniy xatti-harakatlar qilinayotgani (ya'ni oshirib yozish, mablag'lardan noto'g'ri foydalanish hamda boshqa qoidabuzarlik va mansabni suiiste'mol qilish hollari) ma'lum bo'lib qolgan hollarda bosh buxgalter chora ko'rish uchun bu haqda bank rahbariga axborot beradi.

Bosh buxgalter bank rahbari bilan birgalikda bank faoliyatini tashqi audit, Markaziy bank inspektorlari va boshqa vakolatli tashkilotlar tomonidan o'tkazilgan tekshiruvlar natijasida buxgalteriya bo'yicha aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha barcha choralarni ko'rishlari shart.

Pul mablag'lari va tovar-moddiy qimmatliklarni qabul qilish hamda berish uchun asos bo'lib xizmat qiladigan hujjatlar, shuningdek kredit va hisob-kitob majburiyatnomalari bank rahbari va bosh buxgalter yoki ular shunday vakolat berilgan boshqa shaxslar tomonidan imzolanadi. Ushbu vakolatli shaxslarga hujjatlarni imzolash huquqining berilishi to'g'risida bank bo'yicha chiqariladigan buyruq bilan rasmiylashtirilishi kerak.

Yuqorida aytilgan hujjatlarga bosh buxgalter yoki shunday vakolat berilgan boshqa shaxslar tomonidan imzo chekilmasa, ular haqiqiy emas deb hisoblanadi va mazkur bankning mas'ul shaxslari hamda buxgalteriya xodimlari tomonidan ijroga qabul qilinmaydi.

Bosh buxgalterning pul mablag'lari, tovar-moddiy va boshqa qimmatliklarni qabul qilish, saqlash va sarflash bo'yicha qonunchilikka zid bo'lgan operatsiyalar bilan bog'liq hujjatlarni ijroga qabul qilishi hamda rasmiylashtirishi taqiqlanadi.

Bank rahbaridan shunday xatti-harakat qilish to'g'risida farmoyish olingan hollarda, buxgalter uni ijro etmay turib, yozma ravishda bank rahbari e'tiborini u bergan farmoyish noqonuniy ekanligiga qaratadi. Bank rahbaridan yozma farmoyish olingan yoki hujjatga ikkinchi imzo qo'yilgan hollarda bosh buxgalter uni bajaradi. Bunda bajarilgan operatsiya noqonuniyligi uchun butun javobgarlik bank rahbari zimmasiga tushadi. Bank rahbari o'zi qabul qilgan qaror to'g'risida yozma ravishda darhol yuqori turgan bank rahbariga yozma ravishda xabar berishi shart.

Shunday xabarni olgan yuqori bank rahbari uni zudlik bilan ko'rib chiqadi hamda tegishli qaror qabul qilib, bu haqda bank Boshqaruvi raisiga xabar beradi.

Bosh buxgalter vakolatli tashkilotlar tomonidan tashkil qilinadigan maxsus kurslarda har yili o'z malakasini oshirib borishi, o'zi boshqarayotgan buxgalteriya apparati xodimlarining malakasini oshirib borishni tashkil qilish va har yili albatta bir marta ularni attestatsiyadan o'tkazishi shart.

Ushbu Nizomda sanab o'tilgan bosh buxgalter vazifalari ular bajarishlari lozim bo'lgan barcha vazifalarni qamrab olmagan, shu sababli bank rahbariyati tomonidan amaldagi qonun hujjatlari va moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlari talablaridan kelib chiqqan holda bosh buxgalterlarga buxgalteriya hisobini yuritishga oid boshqa vazifalar qo'shimcha ravishda yuklatilishi mumkin.

Bosh buxgalterning huquqlari

Bosh buxgalter o'ziga bo'ysunuvchi xodimlar uchun xizmat vazifalarini belgilab beradi. Bunda har bir xodim o'z majburiyatlarini bilishi hamda ularning bajarilishi uchun javobgar bo'lishi zarur. Boshqa bo'linmalar va xizmatlarning buxgalteriya hisobi va hisobotini yuritish hamda uni tashkil etish masalalari bilan shug'ullanuvchi xodimlari o'z vazifalari bo'yicha bosh buxgalterga bo'ysunadilar.

Bosh buxgalterning bajarilgan operatsiyalarni rasmiylashtirish hamda ma'lumotlarni hisoblash qurilmalari orqali jo'natish uchun zarur bo'lgan hujjatlar va ma'lumotlarni buxgalteriyaga taqdim etish borasidagi talablari bankning barcha bo'linmalari va xizmatlari uchun majburiydir.

Bosh buxgalter o'z zimmasiga yuklatilgan vazifalardan kelib chiqib bergan ko'rsatmalarining bajarilmaganligi yoki buzilganligi uchun aybdor shaxslar belgilangan tartibda bank rahbarining farmoyishiga binoan mukofotdan to'liq yoki qisman mahrum etilishi, zarur hollarda esa qonunda belgilangan tartibda javobgarlikka tortilishi mumkin.

Moddiy javobgar shaxslarni (kassirlar, ombor mudirlari va boshqalar) lavozimga tayinlash, ozod etish va boshqa lavozimga o'tkazish masalasi bosh buxgalter bilan kelishib hal qilinadi.

Xodimlarga mansab maoshlari, ish haqi ustamalari hamda mukofotlarni belgilash to'g'risidagi buyruqlar va farmoyishlarni dastlab bosh buxgalter ko'rib chiqadi va ularga imzo chekadi.

Bosh buxgalter quyidagi huquqlarga ega:

a) buxgalteriya hisobi va nazorat ishlari to'g'ri tashkil etilishini ta'minlash yuzasidan chora-tadbirlar ko'rishni bank rahbaridan talab qilish;

b) tarkibiy bo'linmalarda pul mablag'lari, tovar-moddiy va boshqa qimmatliklarni qabul qilish, kirim qilish, saqlash hamda sarflash yuzasidan belgilangan tartibda amal qilinishini tekshirib turish;

v) mukofotlar hajmlarini pasaytirish yoki mukofotdan mahrum etish to'g'risida takliflar berish.

Bank rahbari bosh buxgalterga ushbu Nizomda ko'zda tutilgan o'z majburiyatlarini bajarishi hamda huquqlaridan foydalanishida atroflicha yordam berishga majbur.

Bosh buxgalter ana shu majburiyatlarni bajargani hamda o'z huquqlaridan foydalangani uchun unga tazyiq o'tkazish borasida qilinadigan har qanday urinishlarga qat'iyan barham berishi, bunga aybdor bo'lgan shaxslar esa qat'iy javobgarlikka tortilishi lozim.

Bosh buxgalterlarning javobgarligi

Bosh buxgalter quyidagi hollarda javobgar bo'ladi:

a) buxgalteriya hisobi noto'g'ri yuritilib, oqibatda pala-partish holatga kelgan va buxgalteriya hisoboti buzilganda;

b) pul mablag'lari, tovar-moddiy va boshqa qimmatliklarni qabul qilish, ularni kirim qilish, saqlash va sarflash yuzasidan qonunchilikda belgilangan tartibga zid operatsiyalar bo'yicha hujjatlar rasmiylashtirilgan va ijroga qabul qilingan hollarda;

v) talab qilib olinguncha va boshqa hisobvaraqlar bo'yicha operatsiyalar, shuningdek debitorlar va kreditorlar bilan hisob-kitoblar kechikib hamda noto'g'ri amalga oshirilganda;

g) kamomadlar, debitorlik qarzlari va boshqa yo'qotishlarni buxgalteriya balans hisobotlaridan chiqarish tartibi buzilganda;

d) buxgalteriya xodimining aybi bilan noto'g'ri buxgalteriya hisoboti tuzilganda;

e) buxgalteriya hisobini tashkil etishga doir boshqa normativ-huquqiy hujjatlar talablari buzilganda.

33. Bosh buxgalter quyidagi holatlar uchun bank rahbari bilan teng javobgar hisoblanadi:

a) moliyaviy-xo'jalik faoliyatini tartibga soluvchi qonun hujjatlarining buzilishi;

b) mansabdor shaxslardan ular etkazgan zarar summasini o'z vaqtida undirib olmaslik;

v) kunlik, oylik, choraklik va yillik balans hisoboti hamda boshqa buxgalteriya hisobotlarini tegishli organlarga taqdim etish muddatlarining buzilishi;

g) bankning balans hisobotida aks ettirilgan ma'lumotlar hamda elektron to'lovlar tizimi orqali o'tkazilgan to'lov hujjatlarining but saqlanish hamda kunlik arxivlash tartibi uchun.

Bosh buxgalterlarning tartib-intizomi, moddiy va jinoiy javobgarligi amaldagi qonunchilikka muvofiq tarzda belgilanadi. Bunda bosh buxgalter

bo'ysunish tartibiga muvofiq tegishli yuqori bank tomonidan intizomiy javobgarlikka tortilishi mumkin.

V-bob bo'yicha o'z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. Banklarda hisob–operatsion apparati tarkibi.
2. Banklarda bosh buxgalter lavozimiga tavsiya etilayotgan nomzod shaxslarga nisbatan malaka talablari
3. Bosh buxgalter nimalarni bilishi shart.
4. Bosh buxgalterning vazifalari.
5. Bosh buxgalterning huquqlari.
6. Bosh buxgalterning javobgarligi.
7. Operatsiyalarni amalga oshiruvchi xodimlar.
8. Hisobvaraqlarni buxgalteriya xodimlari o'rtasida taqsimlash.

VI-BOB. TIJORAT BANKLAR FAOLIYATINI TAHLIL QILISH ASOSLARI

Reja:

- 6.1. Tijorat banklari faoliyatini tahlil qilish va uning uziga xos xususiyatlari.**
- 6.2. Bank majburiyatlarining tarkibiy jihatdan tahlili.**
- 6.3. Bank aktivlari tarkibining tahlili.**

6.1. Tijorat banklari faoliyatini tahlil qilish va uning uziga xos xususiyatlari

Har qanday jarayonning keyingi taqdiri uni har tomonlama chuqur tahlil etilishiga asoslanadi. Ayniqsa iqtisodiy jarayonlarning takomillashuvi va rivojlanishini iqtisodiy tahlilsiz tasavvur etish mumkin emas.

Bozor iqtisodiyoti davrida banklar Prezidentimiz ta'kidlab o'tganlaridek iqtisodiyotning qon tomirlari hisoblanar ekan, ular faoliyatini tartibga solish, muvofiqlashtirish muhim masalalardan bir bo'lib qolaveradi. Chunki, banklar iqtisodiyotda kredit munosabatlari va hisob-kitoblarda vositachi vazifasini bajarar ekan, barcha iqtisodiy sub'ektlarning barqaror faoliyat yuritishi bank tizimining barqarorligi bilan chambarchas ravishda bog'liq bo'lib qoladi. Banklar ish yurituvchilar faoliyatining uzluksizligini ta'minlash maqsadida ularni doimiy ravishda kredit mablag'lari bilan ta'minlab turadilar. Bundan tashqari barcha iqtisodiy sub'ektlar o'rtasidagi hisob-kitoblar banklar orqali amalga oshiriladi. Shunday ekan, iqtisodiy munosabatlarning barqarorligi va samaradorligini bank faoliyatisiz, uning barqaror rivojisiz amalga oshirish mumkin emas.

Banklar barqaror va samarali faoliyat yuritmasa uning mijozlari o'z faoliyatini uzluksizligini ta'minlashning iloji bo'lmay qoladi. Mijozlar faoliyati ko'p jihatdan banklarning likvidligi, to'lov qobiliyati va samarali faoliyat yuritishiga bog'liqdir.

Yuqorida bildirilgan fikrlarning barchasi banklar faoliyati bilan butun iqtisodiy jarayonlarning uzluksiz ravishda bog'liqligini bildiradi.

Shunday ekan, banklar faoliyatini izchil, chuqur va ilmiy asoslangan ravishda uzluksiz tahlil etib borish, ular faoliyatining barqarorligini ta'minlash muhim iqtisodiy masalalardan bir bo'lib qolaveradi va ulkan ahamiyat kasb etadi.

Bank faoliyatini tahlil etish uchun bank faoliyati bilan bog'liq bo'lgan barcha iqtisodiy jarayonlarni har tomonlama chuqur his etmoq, anglamoq zarur bo'ladi. Buning uchun esa eng avallo bankning mohiyati, bajaradigan vazifalari, ushbu vazifalarni bajarish asoslari, usullari, xullas, butun bank faoliyatiga tegishli jarayonlarni his etmoq lozim. Bank faoliyatini yuritish uchun lozim bo'lgan mablag'lar va ularning manbalari, o'z mablag'lari hamda majburiyatlari tarkibi, ular o'rtasidagi mutanosiblikni ta'minlash masalalari, ushbu mablag'larni samarali yo'naltirish, bankning likvidligi, to'lov qobiliyatini ta'minlash asoslari kabilar chuqur o'rganilmog'i zarur.

Yuqorida bildirilgan fikrlarni umumlashtirgan holda, Bank faoliyati tahlili fanining predmeti, bank faoliyatini o'zida aks ettiruvchi iqtisodiy jarayonlarni uzsluksiz ravishda o'rganishdan iboratdir.

Bank faoliyati tahlili fani banklarda muomaladagi bo'sh mablag'larni o'ziga jalb etish, o'z mablag'larini to'plash va boshqarish, jamlangan passivlarning aktiv operatsiyalarga joylashtirish, aktivlarni boshqarish daromad va xarajatlarni shakllantirish hamda mijozlarga bank xizmatlarini ko'rsatish bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy jarayonlarni o'rganadi.

Har qanday tahlil kabi, banklar faoliyati tahlili jarayonida birinchidan haqiqiy holat o'rganiladi, ikkinchidan haqiqiy holat normativ ko'rsatkichlar bilan taqqoslanadi uchinchidan olingan natijalarga ta'sir etuvchi omillar va ular ta'sirining bank faoliyatiga ta'siri tahlil qilinib faoliyatni yanada takomillashtirish yuzasidan bank boshqaruviga takliflar tayyorlanadi. Shunday ekan, Bank Boshqaruvi tomonidan bank faoliyati samaradorligini oshirish uchun qabul qilinadigan qarorlari albatta bank faoliyati tahlil natijalariga asoslanadi. Qabul qilingan qarorlarning samarasi faoliyat tahlili natijalarining nechog'lik to'g'riligiga proporsional ravishda bog'liqdir.

Bank faoliyati tahlilining asoslari bo'lib, quyidagilar hisoblanadi:

- birinchidan, bank balansi ma'lumotlari;
- ikkinchidan bank daromad va xarajatlari (moliyaviy natijalar) balansi;
- uchinchidan bank buxgalteriyasi analitik va sintetik hisob raqamlari ma'lumotlari.

Bank faoliyatining o'ziga xos xususiyatlardan bir bo'lib, banklarda kunlik balans hisobotlari tuziladi. Har bir ish kuni oxirida, bankning har bir filiali tomonidan balans tuziladi va u Respublika Boshqaruvi tomonidan umumlashtiriladi. Bu holat bank faoliyatini tezkor ravishda tahlil qilib borish imkoniyatini yaratadi.

Bankning daromadlari va xarajatlari balans ma'lumotlariga asosan uning daromadlari manbalari, miqdori, xarajatlarining turlari va hajmi hamda faoliyat samaradorligi tahlil qilinadi.

Bank faoliyatini operativ (tezkor) tahlil qilishda analitik va sintetik hisob raqamlar oboroti va qoldig'idan foydalanadi. Shunday ekan, 1,2,3 ilovalarda keltirilgan ma'lumotlar bank faoliyatini tahlil qilishning asosini tashkil etadi.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida har qanday faoliyat yurituvchi korxonada faoliyati tahlilidan asosiy maqsad faoliyat samaradorligi oshirishdan iboratdir.

Bank faoliyati tahlilin amalga oshirishdan ham bosh maqsad bo'lib, bank faoliyati samaradorligini oshirishga erishishdan iboratdir.

Bank faoliyati natijasida olinadigan sof foydaning miqdori oshishini ta'minlash, omonatchilar va kreditorlarning ishonchini qozonish va bank aksionerlariga to'lanadigan dividendlar miqdorini oshirib borish uchun bank faoliyati domiy va uzluksiz ravishda tahlil qilib borilishi lozim.

Bosh maqsadga erishish uchun bank faoliyatining barcha jihatlari uzluksiz ravishda tahlil etilishi, uning natijalari to'g'ri va aniq talqin qilingan holda Bank Boshqaruviga xulosa chiqarish va qaror qabul qilish uchun muntazam ravishda taqdim etib borilmog'i lozim. Bank strategiyasini belgilash, Bank Boshqaruvi, Kuzatuv kengashi va Aksionerlarning umumiy yig'ilishi qarorlari ham bank faoliyati tahliliga asoslanadi va ushbu qabul qilingan qarorlar samaradorligini belgilab beradi.

6.2. Bank majburiyatlarining tarkibiy jihatdan tahlili.

Avvalambor shuni yana bir bor eslatib o'tishni lozim topdikki, bank resurslarini tashkil etish bilan bog'liq bo'lgan operatsiyalari - passiv operatsiyalar deyiladi.

Passiv operatsiyalar bank oborotiga chetdan mablag'lar jalb etish va o'z mablag'larini tashkil etish bilan bog'liq operatsiyalardan iboratdir. Bank resurslari uning majburiyatlari va o'zining kapitalidan tashkil topadi. Bank faoliyatining yana bir asosiy o'ziga xos xususiyatlaridan biri shundan iboratki, uning resurslari asosan chetdan jalb etilgan majburiyatlaridan tashkil topadi.

“A” Bankning chetdan jalb etilgan va o‘z mablag‘lari tarkibi⁴

№	Ko‘rsatkichlar	01.01.2016y.		01.01.2017y.		O‘zgarishi 01.01.2017 y. 01.01.2015 y. Dan	
		Summa mln so‘m	Salmog‘i -g‘i %	Summa mln so‘m	Salmog‘i %	Summa mln so‘m	Salmog‘i -da %
1	O‘z mablag‘lari	3910	8,8	4100	9,1	190	4,9
2	Chetdan jalb etilgan mablag‘lar	40510	91,2	41000	90,9	490	1,5
3	JAMI:	44420	100	45100	100,0	680	

Jadval ma’lumotlaridan ko‘rinib turibdiki, “A” bank passivining asosiy qismi, 1 yanvar 2016 yil holatiga 40510 mln so‘m ya’ni 91,2 foizi 2017 yil

1 yanvar holatiga 41000 mln so‘m yoki 90,9 foizi chetdan jalb etilgan mablag‘lar qolgan qismi esa (8,9% va 9,1%) o‘z mablag‘lari hisobiga tashkil etilgan. Tahlil etilayotgan davrda o‘z mablag‘lari 1900 mln so‘m ya’ni 4,9 foizga, chetdan jalb qilingan mablag‘lar esa 490,0 mln. so‘m ya’ni 1,2 foizga o‘sgan.

Bank majburiyatlari qoldig‘i bank balansining ikkinchi bo‘limida aks ettiriladi. Bank majburiyatlari ularning o‘ziga xos-xususiyatlari, manbalari va muddatlari hisobga olingan holda asosan quyidagi guruhlariga bo‘linadi:

- Talab qilib olingunicha saqlanadigan depozitlar;
- Jamg‘arma depozitlar;
- Muddatli depozitlar;
- Boshqa banklarning hisobraqamlari;
- Olingan qisqa muddatli kreditlar;
- Olingan uzoq muddatli kreditlar;
- Mijozlarning boshqa depozitlari.

Ushbu guruhlariga hisobvaraqlar, ularning manbalari nuqtai-nazaridan yana bir necha hisobraqamlardan tashkil topadi.

⁴ “A” tijorat banki shartli ravishda olingan.

2-jadval

«A» Bankning chetdan jalb etilgan mablagʻlari tarkibi va dinamikasi

№	Balans hisob varagʻi	Koʻrsatkichlar	01.01.2015y.		01.01.2016y.		Oʻzgarishi	
			Qoldigʻi mln. soʻm.	Salmogʻi %	Qoldigʻi mln. soʻm.	Salmogʻi %	01.01.2011 y. da 01.01.2010 y. ga nisbatan	
							Miqdori (+,-)	Salmogʻi %
1.	20200	Talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlar	6100	15,1	6100	14,9	-	-
2.	20400	Jamgʻarma depozitlar	1140	2,8	1000	2,4	-140	-12,3
3.	20600	Muddatli depozitlar	7900	19,5	7700	18,8	200	-2,5
4.	21000	Boshqa banklarning hisobraqamlari	4400	10,5	4100	10,0	-300	-6,8
5.	21600	Olingan qisqa muddatli kreditlar	3600	8,9	3900	9,5	300	8,3
6.	22000	Olingan uzoq muddatli kreditlar	15100	37,3	14600	35,6	-500	-3,3
7.	22600-29800	Mijozlarning boshqa depozitlari	2270	5,5	3600	8,8	1330	58,6
		JAMI:	40510	100,0	41000	100,0	490	1,2

Shuning uchun ham har bir hisobvara qoldiqlari alohida tahlil etilishi lozim boʻlgan taqdirda ularning tarkibi ushbu hisobvara q tarkibiga kiruvchi hisobraqamlar qoldiqlariga asoslangan holda amalga oshiriladi. Bank majburiyatlarini tahlil etishda asosiy eʼtibor ularning tarkibi, dinamikasi va barqarorlik darajasiga qaratiladi. Yuqoridagi maʼlumotlarga

qaraganda bankning talab qilib olingunicha saqlanadigan depozitlari miqdori tahlil qilinayotgan davrda o'zgarishsiz qolgan. Lekin jamg'arma depozitlari miqdori 140 mln.so'm ya'ni 12,3 foizga, muddatli depozitlar esa 200 mln so'm, ya'ni 2,5 foizga kamayib ketgan. Shu bilan birga, boshqa banklarning hisobraqamlaridagi mablag'lar 300 mln so'm 6,8 foizga va olingan uzoq muddatli kreditlar ham 500 mln so'm 3,3 foizga kamayganligi kuzatilgan. Tahlil qilinayotgan davrda mijozlarning boshqa depozitlari miqdori 1330 mln so'm ya'ni 58,6 foizga o'sgan. Bankning jamg'arma va muddatli depozitlarining kamayib ketishi, uning depozit siyosatida kamchiliklar mavjudligini bildiradi. Jamg'arma va muddatli depozitlar bank uchun eng barqaror resurslardan hisoblanadi. Ularning barcha depozitlar hajmida salmog'ining qisqarishi bank depozit bazasining barqarorlik darajasining pasayib borishidan dalolat beradi. Bank tomonidan jamg'arma va muddatli depozitlarni jalb etish borasida muhim chora va tadbirlar belgilanishni talab etiladi. Boshqa banklar hisobraqamlarida pul mablag'larining kamayishi, ushbu bankning boshqa banklar bilan korrespondentlik munosabatlarining qisqarib borishini bildiradi.

Olingan uzoq muddatli kreditlar salmog'ining kamayishi ularning o'z muddatlarida qaytarilganligini bildiradi. Lekin bank uning likvidligini ta'minlash,

oldiga qo'ygan rejalarini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan hollarda Markaziy bank va boshqa Banklarning uzoq muddatli kreditlariga doimo ehtiyoj sezadi.

Talab qilib olinadigan depozit mablag'larining o'zgarmasligi ko'p hollarda uning mijozlari tarkibi va ular faoliyatida sezilarli darjada rivojlanish bo'lmaganligini bildiradi. Bank o'zining mijozlari tarkibini son va sifat jihatidan yaxshilab borishiga e'tibor qaratmog'i lozim bo'ladi.

Tahlil qilinayotgan davrda bankning mijozlar boshqa depozitlari miqdorining 58,6 foizga oshganligi kuzatilgan. Uning sabablarini aniqlash uchun bank balansida 22600 - mijozlarning boshqa depozitlari, 22800 – forvard, opsiya, fyuchers, svop operatsiyalarida realizatsiya qilinmagan zararlar, 23200-kliring transaksiyalari, 23400- hukumat hisobraqamlari daromad va boshqa tushumlari, 23600-bank tomonidan muomalaga chiqarilgan qimmatbaho qog'ozlar, 29800-boshqa majburiyatlar tarkibi o'rganilmog'i lozim bo'ladi.

Biz tahlil qilayotgan bankda mijozlarning boshqa depozitlari mablag'alarining o'sishi asosan 22618 - jismoniy shaxslar plastik kartochkalari bo'yicha majburiyat, 22600 - korporativ plastik kartochkalar

bo'yicha majburiyatlar, 23218 - Moliya Vazirligi Fondidan ajratilgan maqsadli mablag'lar, 23220 - Moliya Vazirligi maxsus Fondidan olingan mablag'alar, 23222 - Moliya Vazirligining maqsadli mablag'lari hisobiga tashkil topgan . Bu holat hisobot davrida plastik kartochkalar muammosi yo'lga qo'yilganligi va bank mijozlari orasida Moliya Vazirligi qoshida tashkil etilgan qishloq xo'jaligini moliyalashtirishi fondi mablag'laridan foydalanuvchi paxta va g'alla etishtiruvchi fermer xo'jaliklarining ko'payganligini bildiradi.

Bank majburiyatlari tarkibida olingan qisqa muddatli kreditlarning o'sishi, asosan bankning joriy likvidligi holatini yaxshilashdan iboratdir.

Xulosa qilib aytganda, bank keyingi yil uchun o'zining depozit siyosatini ishlab chiqishda mijozlari tarkibini barqarorlashtirishga, jamg'arma va muddatli depozitlar jozibadorligini oshirishga hamda uzoq muddat foydalanishi mumkin bo'lgan muomalaga chiqariladigan obligatsiya va depozit sertifikatlarining jozibadorligini oshirishga e'tibor qaratilmog'i lozim.

6.3. Bank aktivlari tarkibining tahlili

Ma'lumki, bank resurslarini joylashtirish bilan bog'liq bo'lgan operatsiyalar, aktiv operatsiyalar deyiladi, boshqacha qilib aytganda bankning aktiv operatsiyalari bu bank tomonidan foyda olish maqsadida o'z mablag'lari va jalb qilingan mablag'larni samarali yo'nalitishdir.

Ko'pchilik iqtisodiy adabiyotlarda bankning aktiv operatsiyalari deganda eng avvalo resurlarni daromad olish maqsadida yo'naltirilgan aktivlar ya'ni qimmatbaho qog'ozlarga qilingan investitsiyalar, kreditlar, lizing va faktoring operatsiyalari nazarda tutiladi. Boshqacha qilib aytadigan bo'lsak, bank aktiv operatsiyalari daromad keltiruvchi aktivlarni ko'paytirish, ya'ni bank likvidligini saqlagan holda aktivlarning qolgan qismini daromad keltirish uchun joylash bo'lib, hisoblanadi. Bundan tashqari, bank aktivlariga uning faoliyatini xavfsiz va samarali tashkil etish uchun zurr bo'lgan kassadagi naqd pullar, Markaziy bankdagi vakillik hisobvaraqlari va majburiy zaxira fondidagi mablag'lar, boshqa banklar bilan vakillik hisobraqamlari qoldiqdari, asosiy vositalar, nomoddiy aktivlar, kambaholi tez eskiruvchi buyumlar kabi aktivlarga ega bo'lmog'i lozim.

Bankning aktiv operatsiyalarini to'rt guruhga bo'lish mumkin:

-kredit operatsiyalari, buning natijasida bankning kredit portfeli shakllanadi;

- investitsiya operatsiyalari, investitsiya portfelini shakllantirish uchun asos bo'ladi;

- kassa va hisob-kitob operatsiyalari, bank o'z mijozlariga ko'rsatadigan asosiy xizmat turlari;

- boshqa aktiv operatsiyalar, ya'ni barcha bank operatsiyalarini samarali amalga oshirishga tegishli infrastruktura yaratish bilan bog'liq operatsiyalar.

- Bank aktivlarining tarkibi deyilganda balans yakuniga nisbatan har xil sifatdagi aktivlar salmog'i tushuniladi.

Bank aktivlari holati, dinamikasi, samaradorligi kabi masalalar doimiy ravishda tahlil etilmog'i lozim. Shu bilan birga aktivlarning likvidligi, daromadligi va risklilik darajasi tahlili faoliyat muvoffaqiyatining garovi hisoblandi. Bank aktivlarining uning passivlari bilan mutanosibligini ta'minlash ham muhim ahamiyat kasb etadi. Shuning uchun ham bank aktivlari uning xodimlari, auditorlar va markaziy bank tomonidan o'rganilib, tahlil qilib borishning davr talabi bo'lib, qoladi.

Har qanday bank ham o'zining aktivlarining tarkibini samarali shakllantirishda ma'lum bir muammolarga uchraydilar. Bank aktivlarining sifati, aktivlarning maqsadga muvofiq tuzilishiga, likvidligi, aktiv operatsiyalarning diversifikatsiyasiga, riskli aktivlarning hajmiga, muammoli va sifatsiz aktivlarning salmog'i va aktivlarning o'zgaruvchanlik sifatlariga bog'liq.

Bank aktivlarini tahlil qilganda quyidagilarni aniqlash lozim:

- Bank aktivlarining umumiy qoldig'i hisobot davrida qancha o'zgarganligini;

- aktivlarning tarkibini – mablag'lari asosan qaysi aktivlarga sarflanganini;

- Bank aktivlari tarkibining hisobot davrida (tahlil qilinayotgan davrda) qanchalik o'zgarganligini va ularning o'zgarish sabablarini;

- Bank aktivlarining likvidligini;

- Bank aktivlarining samarali foydalanish ko'rsatkichlarini hamda ularning hisobot va o'tgan davrdagi tafovutlarini;

- Bank aktivlaridan samarali foydalanishga ta'sir etuvchi omillarni (ijobiy va salbiy) hamda foydalanish samaradorligini oshirish yo'llarini.

Bu ko'rsatkichlarni aniqlab tahlil qilib, bank aktivlaridan foydalanish samadorligini oshirish yo'llarini belgilash lozim bo'ladi.

Bank aktivlarining holati uning faoliyati davomida o'zgarib turadi. Bank aktivlarining holati ijobiy yoki salbiy tamonga o'zgarishi mumkin. Bank aktivlarining qanday o'zgarishi aktivlarni boshqarishga va to'g'ri

yoʻnaltirishga bogʻliq. Shuning uchun ham bank aktivlarining holatini muntazam ravishda oʻrganib, ularning oʻzgarishini tahlil qilib borish lozim.

Tahlilda birinchi navbatda bank aktivlarining umumiy summasi hisobot davrida qanchalik oʻzgarganligini (koʻpaygan yoki kamayganligini) aniqlash, undan keyin esa oʻzgarish sabablarini aniqlash lozim.

Asosiy eʼtibor aktivlarlar tarkibining oʻzgarishiga qaratilmogʻi lozim. Bunda daromad keltiradigan va daromad keltirmaydigan aktivlar, likvid yoki nolikvid aktivlar holati toʻliq talqin qilinmogʻi lozim. Bundan tashqari, bank aktivlari tarkibida bank faoliyati uchun umuman keraksiz aktivlar mavjudligi va ularni “ishchan” aktivlarga aylantirish chora-tadbirlari ishlab chiqilishi lozim. Kredit garoviga olingan mol-mulklar, ombordagi keraksiz asbob-uskunalar va vaqtincha foydalanilmayotgan bino-inshoatlar shular jumlasiga kiradi.

3-jadval

“A” Bankning aktivlari holati va dinamikasi

№	Koʻrsatkichlari	01.01.2016y.		01.01.2017y.		Farqi		Oʻzgarishi %
		qoldigʻi mln. soʻm	ulushi %	qoldigʻi mln. soʻm	ulushi %	mln. soʻm	%	
1.	Kassadagi naqd pullar va boshqa toʻlov hujjatlari (10100)	1728	3,89	1560	3,46	-168	-0,43	-9,7
2.	Bankning OʻzRMB hisobvaraqlari (10300)	2037	4,59	2150	4,77	113	0,18	5,5
3.	Bankning boshqa banklardagi hisobvaraqlariga (10500)	593	1,33	593	1,31	0	-0,02	0
4.	Davlat obligatsiyalari (10700)	55	0,12	55	0,12	0	-0,01	0
5.	Qimmatli	342	0,77	320	0,71	-22	-0,06	-6,2

	qogʻozlarga qilingan investitsiyalar (10800)							
6.	Sotib olingan debitorlik qarzlari –faktoring (11100)	18	0,04	0	0	-18	-0,04	0
7.	Kreditlar (12100; 12500; 12600; 12700; 13100; 14500; 14900; 15000; 15100; 15200; 15300; 15400; 15500.	2889 5	65,05	28240	62,62	-655	-2,43	-2,3
8.	Lizing (15600)	2021	4,55	2860	6,34	839	1,79	41,5
9.	Asosiy vositalar (16500)	5059	11,39	5280	11,71	221	0,32	4,4
10.	Nomoddiy aktivlar (16600)	162	0,36	162	0,36	0	-0,01	0
11.	Boshqa aktivlar (19900)	3510	7,901	3880	8,603	370	0,70	10,5
	JAMI:	4442 0	100	45100	100	680	0	1,5

Bankning aktivlari holatini tahlil qiladigan boʻlsak, eng likvid sanalgan kassadagi naqd pullar yil davomida 1,7 mlrd soʻmdan 1,6 mlrd soʻmgacha kamaygan, yaʼni yil davomida kassadagi naqd pul qoldigi 168 mln soʻmga kamaygan. Markaziy bankdagi mablagʻlar esa aksincha oʻsish surʼati boʻlgan,

natijada yil davomida 2,03 mlrd soʻmdan 2.15 mlrd soʻm (yoki 105.55%)ga oshgan, bu bankning likvidligiga ijobiy taʼsir koʻrsatadi. Bankning boshqa banklardagi pul mablagʻlari oʻzgarishsiz qolgan ammo uning aktivlardagi tutgan ulushi biroz kamaygan xolos, bundan banklardan pul mablagʻlarini oldi-sottisi yil davomida yaxshi yoʻlga qoʻyilmaganligini koʻrish mumkin. Daromad keltiruvchi aktivlarning faqat lizingdan tashqari barchasi kamayish tendentsiyasini qayd qilgan. Jumladan, davlat obligatsiyalari bilan savdo hajmi yil davomida oʻzgarishsiz qolgan, demak, yil davomida davlatning byudjet mablagʻlari profitsit bilan chiqqan hamda

bank keyinchalik ham foyda olish maqsadida bu aktivlarni sotmagan. Faktoring operatsiyalarini tahlilni ko'radigan bo'lsak, bank yil boshida 18 mln so'm miqdorida debitorlik qarzlarni sotib olgan, yil davomida bu miqdor o'smagan, fikrimizcha bank xodimlari sotib olingan debitorlik qarzini yil davomida uzishga qiynalgan, shuning uchun yil oxiriga kelib bu aktivdan zo'rg'a qutilgan va yil oxiriga xech qanday vositachilik mablag'larisiz yopgan. Kredit operatsiyalari bo'yicha ham shu xolat ya'ni yil davomida kredit hajmi 28.9 mlrd so'mdan 28.6 mlrd so'mga kamaygan, kredit operatsiyalarning kamayishi bankning to'lovga qodirligi hamda likvidlik masalalariga ehtiyotkorlik bilan yondoshganligidan bilish mumkin. Lizing operatsiyalari esa aksincha yil davomida o'sish sur'atlarini tashkil qilgan. Yil boshida 2 mlrd so'm miqdorda lizing operatsiyalari amalga oshirilgan bo'lsa, yil oxiriga kelib bu ko'rsatkich 2.8 mlrd so'mni tashkil qildi, ya'ni o'sish sur'atlari deyarli 1.5 marta yoki 839 mln so'm bo'lgan. Demak, korxonada yil davomida daromad keltiruvchi aktivlardan lizing operatsiyalarini risksizroq va ko'proq daromad olish manbasi sifatida ko'rgan.

Daromad keltirmaydigan hamda likvidlikni ta'minlaydigan aktivlar miqdori ham o'sgan yil boshida asosiy vositalar 5 mlrd so'm bo'lib, yil oxiriga kelib bu 5.2 mlrd so'mni tashkil qilgan, o'sish sur'atlari 105 % yoki 221 mln so'm, bu holni bank yil davomida o'zining texnologik holatini yaxshilashga qaratilgan siyosati natijasi sifatida qarash mumkin.

Umuman olganda bank aktivlari yil boshida 44.4 mlrd so'm bo'lib, yil oxiriga borib bu 45.1 mlrd so'mni tashkil qilgani holda 101.5 %ga o'sgan. Bunga salmoqli ta'sir qilgan lizing operatsiyalari (839 mln so'm), boshqa aktivlar (370 mln so'm), asosiy vositalar (221 mln so'm) va Markaziy bankdan olish kerak bo'lgan pul mablag'lari o'sishini (113 mln so'm) keltirish mumkin. Kassadagi naqd pullar (-168 mln so'm) hamda kredit operatsiyalari (-655 mln so'm)ga kamayishi jami aktivlar miqdorining o'sishiga salbiy ta'sir o'tkazgan. Eng asosiysi, bank mutloq likvid mablag'lar hamda eng ko'p daromad keltiruvchi aktivlarning keskin kamayishi bankni daromadligini pasaytirgan, ammo likvidligini saqlab qolishiga harakat qilgan, demak, yil davomida bank qandaydir yo'qotish yoki zararlarni qoplash bilan shug'ullangan, ikkinchi holda esa bank noto'g'ri strategiya tanlovi asosida harakat qilgan.

Bank aktivlari miqdorining tarkibi va dinamikasini o'rgangan holda, ularga ta'sir etuvchi omillar va ularni bartaraf etish chora-tadbirlar belgilanmogi lozim.

Buning uchun aktivlar daromadliligi nuqtai nazaridan ham tahlil etilmog'i lozim.

VI-bob bo'yicha o'z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. Tijorat banklari faoliyatini tahlil qilishdan maqsad.
2. Bank faoliyati tahlilining predmeti.
3. Bank faoliyati tahlilining asoslari.
4. Bank majburiyatlari tarkibi.
5. Bankning aktiv operatsiyalari.
6. Bankning passiv operatsiyalari.
7. Daromad keltirmaydigan aktivlar.
8. Daromad keltiruvchi aktivlar.
9. Aktivlar daromadliligi.
10. Bankning aktivlari holatini tahlili.

YII-BOB. TIJORAT BANKLARI OPERATSIYALARI TURLARI VA TAHLILI

Reja:

7.1. Bank kapitali va uning tarkibi

7.2. Bank aktivlarini daromadlilik jihatlari tahlili

7.3. Bank aktivlarini risklilik darajasi bo'yicha tahlili

7.1. Bank kapitali va uning tarkibi

Xalqaro bank amaliyoti tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, bozor munosabatlari sharoitida tijorat banklari kapitalining samaradorligini va uning yetarliligini ta'minlamasdan turib, banklarning to'lov qobiliyatini mustahkamlash va aholining bank tizimiga bo'lgan ishonchini qozonish mushkul vazifalardan biri hisoblanadi. Ma'lumki, bank kapitalining mavjudligi bankni tashkil topishi va faoliyat ko'rsatishi uchun eng asosiy zaruriyatdan biridir.

Aytish joizki, Amerika Qo'shma Shtatlarida ipotekali kreditlash tizimida ro'y bergan tanglik holatidan boshlangan, bugungi kunda butun dunyoni qamrab olgan jahon moliyaviy inqirozi natijasida yirik banklar va moliyaviy tuzilmalarning likvidlik va to'lov qobiliyati zaiflashib borayotgan bir paytda, banklarning to'lov qobiliyatini mustahkamlashda bank kapitali va uning yetarlilik darajasi birlamchi zaruriy omil bo'lib hisoblanadi.

Iqtisodiy islohotlar va bozor munosabatlarining samaradorligini ta'minlashda tijorat banklari kapitalini shakllantirish va uning muvofiqligini ta'minlashga erishish muhim o'rin tutadi.

Xalqaro bank amaliyotida bank kapitali va uning yetarliligini ta'minlash masalasiga to'xtalishdan oldin bank kapitalining iqtisodiy mohiyati to'g'risida to'xtalib o'tish joiz.

Bank kapitali murakkab kategoriya sifatida "bank ishi"da muhim ahamiyat kasb etadi. Zero, u bank faoliyatining boshlang'ich moliyaviy asosi va keyinchalik uning rivojlanishi, barqarorligi hamda xavfsizligini ta'minlovchi manba bo'lib hisoblanadi.

Qisqa qilib aytganda, tijorat banki kapitali – bu bank faoliyatini moliyalashtirishning barqaror manbasi bo'lib, bankning operatsion jarayonida kutilmaganda yuzaga keladigan zararlarni qoplash imkonini beruvchi o'ziga xos himoya vositasidir.

Bank kapitalining iqtisodiy mazmuni yanada to'liqroq u bajaradigan funktsiyalarda namoyon bo'ladi.

Bank kapitalining quyidagi ikkita funksiyasini ajratib ko'rsatish mumkin:

Himoya funksiyasi. Bank omonatchilari manfaatlarini himoya qilish bank kapitalining asosiy funksiyasi bo'lib xizmat qiladi. Chunki bank aktivlarining asosiy qismi omonatchilar hisobiga shakllantiriladi.

Himoya funksiyasi zarar ko'rish xavfi tug'ilganda aktiv rezervlar shakllantirish yo'li orqali bankning to'lov qobiliyatini saqlab qolish, agarda bank tugatilganda omonatchilarga kompensatsiya to'lash imkoniyatini beradi. Bu esa, o'z navbatida, bankning keyingi faoliyatiga keng yo'l ochib beradi.

Kapital o'ziga xos himoya yostig'i rolini o'ynab, yirik ko'zda tutilmagan xarajatlar sharoitida bank operatsiyalarini davom ettirish imkoniyatini beradi. Bank kapitalining mavjudligi uning ishonchliligi va likvidligining birinchi shartidir.

Bank kapitali tartibga soluvchi funksiyani ham bajaradi. Bank kapitalini tartibga soluvchi funksiyasi bankning ssuda va investitsion operatsiyalarini chegaralashni nazarda tutadi.

Bank kapitali yuqorida keltirilgan vazifalarni bajarishi uchun quyidagi uchta xususiyatga ega bo'lishi lozim:

U uzoq muddatli bo'lishi zarur (doimiy).

Tijorat banklarining kapitali uzoq muddatli bo'lishi zarur deganda, asosiy e'tibor kapital egasining ushbu mablag'ni istalgan paytda talab qilish imkoniyatining chegaralanganligi nazarda tutilmoqda. Agar bank aktsiyadori istalgan paytda bank kapitalini shakllantirish uchun yo'naltirilgan mablag'ni to'liq yoki qisman qaytarib olsa, bank iqtisodiy jihatdan tang ahvolga tushib qolishi tabiiy.

O'zbekiston Respublikasining 2019 yil 5 noyabrda qabul qilingan "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonunida "Bank muassislari bank aktsiyadorlari tarkibidan u ro'yxatga olingan kundan boshlab bir yil mobaynida chiqib ketish huquqiga ega emaslar", deya qayd etilgan.

Demak, tijorat banklari ustav kapitaliga qo'yilgan mablag'larni bir yil davomida erkin ishlatish huquqiga ega.

Bank kapitali majburiy to'lovlarga tobe bo'lmasligi kerak.

Tijorat banklari kapitalining majburiy to'lovlardan ozodligi bankning barqaror faoliyat yuritishiga keng imkoniyat yaratadi. Aksincha, bank kapitali soliq, penya va boshqa to'lovlar, shuningdek, bankning majburiyatlari bo'yicha tobe bo'lsa, uning iqtisodiy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi va kapital doimo iqtisodiy jihatdan xavf ostida bo'ladi. Mazkur holat banklarga o'z nomidan moliya bozorlarida operatsiyalarni

amalga oshirishda, omonatchilar va investorlarni bankka jalb qilishda hamda aholining ishonchini ta'minlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi.

Bank kapitali omonatchilar va kreditorlarning huquqiy manfaatidan mustaqil bo'lishi lozim.

Tijorat banklari moliyaviy vositachi sifatida omonatchilar va kreditorlardan juda katta miqdorda mablag'larni jalb etadi. Bank kapitali jalb qilingan mablag'larni qaytarish bilan bog'liq bo'lgan holatlar bo'yicha omonatchilar va kreditorlarning manfaatiga bevosita bog'liq bo'lmasligi zarur. Ya'ni omonatchilar va kreditorlarning bank kapitaliga nisbatan hech qanday qonuniy yoki bilvosita da'volari mavjud bo'lmasligi zarur.

Tijorat banklari kapitali tarkibini oqilona shakllantirilishi bank kapitalining mustahkamligiga va uning yetarliligiga ijobiy ta'sir qiladi.

Bugungi kunda dunyoning ko'pchilik mamlakatlarida tijorat banklari kapitalining tarkibini shakllantirishda xalqaro Bazel qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan standartlardan asos sifatida foydalanilmoqda.

Xalqaro Bazel qo'mitasining standartlariga asosan bankning jami kapitali asosiy va qo'shimcha kapitalga ajratiladi. Ushbu standartlar birinchi marta 1988 yilda ishlab chiqilib, amaliyotga 1993 yildan boshlab joriy etilgan.

Bazel standartlariga ko'ra asosiy kapital quyidagi elementlardan tashkil topadi:

- Ustav kapitalining to'langan qismi (oddiy aktsiyalar qiymati);
- Muddatsiz nokumulyativ imtiyozli aktsiyalar;
- Emission daromad;
- Sof foyda hisobidan shakllantirilgan zahira summalari;
- Sof foyda;
- O'tgan yillarning taqsimlanmagan foydasi.

Shunisi e'tiborga molikki, xorijiy bank amaliyotida banklarda audit tekshiruvini o'tkazilib, audit xulosasi tasdiqlangunga qadar joriy yilning foydasi asosiy kapital tarkibiga kiritiladi. Audit xulosasidan keyin esa faqat taqsimlanmagan foyda kiritiladi.

Xalqaro Bazel standartlari bo'yicha banklarning qo'shimcha kapitali tarkibiga quyidagi asosiy elementlar kiritiladi:

Kreditlardan ko'riladigan zararlarni qoplashga mo'ljallangan zahiraning riskka tortilgan aktivlar miqdorining 1,25 foizidan oshib ketmaydigan qismi;

Qayta baholash zahirasi. Bunda bankka tegishli bino va inshootlar hamda urning qiymatini qayta baholash natijasida yuzaga keladigan zaxira miqdori tushuniladi;

Subordinatsiyalashgan qarz majburiyatlari.

Konsolidatsiyalashgan sho'ba korxonalarini tashkil etish maqsadiga yo'naltirilgan qo'yilmalar.

Bazel andozalari bo'yicha konsolidatsiyalashgan sho'ba korxonalari deganda bank qoshida tashkil etilgan, mustaqil balansga ega bo'lmagan kredit muassasalari (lizing, faktoring, trast, forfeiting kompaniyalari) ko'zda tutiladi.

Respublikamiz tijorat banklarining kapital tarkibi Markaziy bankning 1998 yil 2 noyabrda tasdiqlangan 420-sonli «Tijorat banklari kapitalining yetarliligiga qo'yiladigan talablar to'g'risida»gi Nizomida quyidagicha keltirilgan:

I - darajali kapital quyidagilardan iborat:

- to'liq to'langan va muomalaga chiqarilgan oddiy aksiyalar,
- nokumulyativ muddatsiz imtiyozli aksiyalar. Bu aksiyalar:
 - muayyan sotib olish sanasi va shartlariga ega emas;
 - egasining hoxishiga ko'ra sotib olinishi mumkin emas;
 - bank aksiyadorlari umumiy yig'ilishi qaroriga muvofiq ularga doir dividendlar to'lanmasligi mumkin;
 - ular bo'yicha o'tgan davrdagi olinmagan (nokumulyativ) dividendlar to'lanmaydi;
 - qo'shimcha kapital (kapitalning ortiqcha qismi) — oddiy va imtiyozli aksiyalar bozor narxining ularning nominal qiymatidan oshib ketishi;
 - taqsimlanmagan foyda:
 - kapital zaxiralar;
 - avvalgi yillar taqsimlanmagan foydasi;
 - joriy yil zararlari.

Ozchilik aksiya egalarining birlashgan korxonalar aksiyadorlik hisobvaraqlaridagi ulushi. Bu ulush sho'ba korxonalari hisobvaraqlari bank moliyaviy hisobotlarida umumlashtirilganda va bank ulushi bunday korxonalar kapitalining 100 foizdan kam qismini tashkil qilganda vujudga keladi.

Bankning ustav kapitalidagi valyuta qismiga teng bo'lgan valyuta aktivlarini qayta baholanish hisobiga tashkil etilgan devalvatsiya zahirasi.

II - darajali kapital tarkibi esa quyidagilardan iborat:

- joriy yildagi sof foyda;
- riskni hisobga olgan holda aktivlar summasining 1,25 foizi va hisob-kitoblardan so'ng I darajali 100 foizli kapitaldan oshmagan miqdordagi umumiy zahira;

-hisob-kitoblardan so'ng I darajali 100 foizli kapitaldan oshmagan miqdorda aralash turdagi majburiyatlar I darajali kapitalga kiritilmagan aralash turdagi majburiyatlar, jumladan, imtiyozli aksiyalar agarda ular quyidagi shartlarga javob bersalar, II darajali kapitalga kiritilishi mumkin;

- to'liq to'langan bo'lishi kerak;

- garov bilan ta'minlanmagan;

- bank tugatilganda ularga doir talablar bank depozitorlari talablari qondirilganidan so'ng qondirilishi;

- aksiya egasining tashabbusi bilan va oldindan olingan Markaziy bank ruxsatisiz to'lanishi mumkin emas;

- bankning har qanday zararlarini qoplashi va bankni to'lovga qobiliyatsiz deb e'lon qilish huquqini bermasligi;

- agar bank oxirgi 3 chorak mobaynida foyda olmagan bo'lsa, emitent hohishiga ko'ra yoki oddiy va imtiyozli aksiyalar bo'yicha dividendlar to'lash to'g'risida qaror qabul qilishda ushbu majburiyatlarga doir dividendlarni to'lash muddati kechiktirilishi mumkinligi;

- Subordinar qarz, bu bankning qarz majburiyatlari shakli bo'lib, bank kapitalini aniqlash maqsadida hisob-kitoblardan so'ng I darajali kapitalning 50 foizidan oshmasligi kerak.

II darajali kapitalga kiruvchi subordinar qarz to'lash muddati etib kelgunga qadar oxirgi 5 yil davomida yiliga 20 foizga kamayib borishi shart. II darajali kapital tarkibiga kiruvchi subordinar qarz quyidagi talablarga javob berishi lozim:

- garov ta'minotiga ega bo'lmaslik;

- bank tugatilayotganda ushbu majburiyatlar bo'yicha talablar depozitorlar talablari qondirilganidan so'ng amalga oshirilishi;

- boshlang'ich to'lov muddati 5 yildan ortiq bo'lishi lozim.

Bank kapitalining bosh maqsadi – riskni kamaytirish, «himoya devori» sifatida zararlarini qoplab, bank to'lovga qobilligini saqlash imkonini berishdir. Shu bilan birga kapital bankni likvidlik muommasidan himoya qiladi va moliyaviy resurslar bozoriga kirish imkonini ta'minlaydi. Zero, yirik kapital bankka barqaror obro', omonatchilar ishonchini beradi. Bank kapitali mijozlarning bankka ishonchini mustahkamlaydi va kreditorlarni

Xulosa qilib aytganda, bank kapitali - bu bank tijorat faoliyatining asosi bo'lib, uning mustaqilligini ta'minlaydi va moliyaviy barqarorligini kafolatlaydi hamda bank risklarining salbiy oqibatlarini engillashtiradi.

Bank kapitali bank balansining passivida joylashgan bo'lib, bank bankrot holatiga tushganda da'volarni qoplashning muhim qoplash

(zahira) fondi hamda bank operatsiyalarini rivojlanishi uchun moliyalashtirish manbasi bo'lib hisoblanadi.

Bank barqarorligini ta'minlash, xavf-xatarlarli qo'yilmalarni sug'urtalash hamda aktiv va passiv operatsiyalar orasidagi chegaralarni aniqlashda bank kapitali muhim asos hisoblanadi.

Bank kapitali likvidlikning kafolatlangan manbasi bo'lib, u maksimal jalb qilish mumkin bo'lgan resurslarni aniqlaydi va kredit operatsiyalarini bajarishda maksimum qo'yish mumkin bo'lgan xatarni belgilaydi.

Banklarining o'z mablag'lari bank balansining uchinchi bo'limida aks ettiriladi. Odatda ularni bank kapitali deb ham atashadi.

Bank kapitali tarkibi quyidagilardan iboratdir:

- Ustav kapitali;
- Qo'shilgan kapital;
- Zahira kapitali;
- Joriy yilning sof foydasi;
- Taqsimlanmagan foyda;

Yuqoridagilarning har biri uning manbalari hisobga olingan holda bir necha elementlardan tashkil topadi (ilova-3 O'zbekiston Respublikasi Banklarida buxgalteriya hisobining hisobvaraqlari rejasining uchinchi bo'limga qarang).

Bankning ustav kapitali asosan uning oddiy va imtiyozli aktsiyalarini sotishdan kelib tushgan mablag'lardan tashkil topadi. Qo'shilgan kapital bank aktsiyalarining real va nominal qiymatlari o'rtasidagi farqlardan tashkil topadi.

Zahira kapitali bank daromadi hisobidan turli riskli aktivlarni qoplash uchun tashkil etilgan jamg'armalar, kichik korxonalarni imtiyozli kreditlash jamg'armasi, asosiy vositalar bahosi boshlang'ich qiymatidan o'sgan qismi kabilardan tashkil topadi.

Taqsimlanmagan foyda o'tgan yilgi olingan foydaning taqsimlanmagan qismi yoki ko'rilgan zararlar hamda joriy yilning foyda yoki zarari hisobidan tashkil topadi.

4-jadval

Bank ustav kapitalining minimal miqdoriga quyilgan talablar

Yillar	Banklari uchun	Chet el kapitali ishtirokida ochilayotgan banklar uchun	Xususiy banklar uchun
1998y. 1 yanvar	1,5 mln. AQSh dol. ekv.	1,5 mln. AQSh dol. ekv.	0,3 mln AQSh dol. ekv. so'mda

	Soʻmda	Soʻmda	
1999y. 1 yanvar	2,0 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	2,0 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	0,3 mln AQSh dol. ekv. soʻmda
2000 y. 1 yanvar	2,5 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	2,5 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	0,3 mln AQSh dol. ekv. soʻmda
2002 y. 1 yanvar	2,5 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	2,5 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	1,25 mln AQSh dol. ekv. soʻmda
2005 y. 1 yanvar	5,0 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	5,0 mln. AQSh dol. ekv. soʻmda	2,5 mln AQSh dol. ekv. soʻmda
2008 y. 1 yanvar	5,0 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	5,0 mln. AQSh dol. ekv. soʻmda	2,5 mln AQSh dol. ekv. soʻmda
2009 y. 1 yanvar	10,0 mln. AQSh dol. ekv. Soʻmda	10,0 mln. AQSh dol. ekv. soʻmda	5,0 mln AQSh dol. ekv. soʻmda
2010 y. 1 yanvar	10,0 mln.Evro ekv. soʻmda	10,0 mln.Evro ekv. soʻmda	5,0 mln.Evro ekv. soʻmda
2011 y. 1 yanvar	10,0 mln.Evro ekv. soʻmda	10,0 mln.Evro ekv. soʻmda	5,0 mln.Evro ekv. soʻmda
2017 y. 1 oktyabr	100 milliard soʻm		

Bank tizimining moliyaviy barqarorligini taʼminlash, xalqaro tajribani hisobga olgan holda, bank tavakkalchiligini baholashni takomillashtirish, tijorat banklari faoliyatini tartibga solish va nazorat qilishning zamonaviy tamoyillari hamda mexanizmlarini joriy etish maqsadida:

2017 yilning 1 oktyabridan ustav kapitalining (fondining) minimal miqdori yangi tashkil etiladigan:

- tijorat banklariga - 100,0 mlrd.soʻm;
- mikrokredit tashkilotlariga - 2,0 mlrd. soʻm;
- lombardlarga - 500 mln.soʻm etib belgilanishi nazarda tutildi.

Tijorat banklari, mikro kredit tashkilotlari va lombardlar 2019 yilning 1 yanvarigacha ustav kapitallarining minimal miqdorlarini mazkur bandga muvofiq belgilangan minimal talablar darajasiga etkazilishini ta'minlash belgilandi.

Banklari kapitali ularning o'ziga "himoya yostiqchasi" vazifasini bajarilish bilan birga, bugungi kunda ular tomonidan uzoq muddatli investitsiyalar amalga oshirish va uzoq muddatli kreditlar ajratishning manbai bo'lib qoladi. Bank tizimining barqarorligini ta'minlash, bank kreditlari va omonatchilari manfaatlarini himoyalash, banklarning likvidliligi va to'lov qobiliyatlarini mustahkamlash nuqtai nazaridan, dastavval bank faoliyatini boshlash uchun Markaziy bank tomonidan bank kapitalining minimal miqdoriga talablar o'rnatilgan.

Jahon moliyaviy-iqtisodiy inqirozi sharoitida Respublikamiz Banklarning kapitali miqdorini oshirib borishga katta e'tibor qaratilmoqda. Birgina 2009 yil davomida Hukumat dasturi doirasida 6 ta yirik banklarning ustav kapitaliga jami 460,5 mlrd so'mlik mablag'lar yo'naltirildi.

Shu jumladan:

- O'z sanoat qurilish bankka - 64,5 mlrd so'm;
- Mikro kredit bankka – 72,0 mlrd so'm;
- Xalq bankiga – 50,0 mlrd so'm;
- Agrobankka - 50,0 mlrd so'm;
- Asaka bankka – 147,1 mlrd so'm;
- Qishloq qurilish bankka – 76,0 mlrd.so'm.

Banklar kapitali tahlilida asosiy e'tibor kapitalning tarkibi va dinamikasi, uning barqarorligi, yetarliligi va samaradorligi masalalariga qaratilmog'i zarur.

7.2. Bank aktivlarini daromadlilik jihatlari tahlili.

Bank faoliyatining asosiy pirovard maqsadi daromadni maksimal darajada olishdan iboratdir. Shu nuqtai-nazardan olganda, bank aktivlarining daromadlilikini baholash muhim ahamiyat kasb etadi.

Bank aktivlari faoliyat natijasida daromad keltirishiga qarab; daromad keltiradigan aktivlar va daromad keltirmaydigan aktivlarga bo'linadi. Daromad keltiruvchi aktivlarni baholash muhim ahamiyatga ega. Ular kredit salohiyatining asosini va bankning ssuda portfelini tashkil etadi. Daromad tahlili sifat ko'rsatkichiga nisbatan miqdor ko'rsatkichiga ko'proq tegishlidir, shu sababdan u bank faoliyatini baholashda katta

ahamiyatga ega. Bank kapitalini oshirish va kredit potentsialini mustahkamlash uning mustahkamligiga bog'liqdir. Bankning daromadi, asosan, kreditlar bo'yicha foiz stavkasi, kredit qo'yilmalari hajmi va bank likvidliligiga bog'liq.

Bankning daromad keltiradigan aktivlarga:

- barcha turdagi turli xil kreditlar berishga sarflangan mablag'lar;
- DQMO va boshqa qimmatbaho qog'ozlarga sarflangan mablag'lar;
- qimmatli qog'ozlar, lizing va faktoring operatsiyalari va boshqalar kiradi.

Bank aktivlarining asosiy qismini, odatda mijozlarga beriladigan kreditlar va banklararo kreditlar tashkil etadi. Bank amaliyotida bank krediti, bank oladigan daromadlarning asosiy qismini ta'minlaydi. Bank krediti iqtisodiyotda kredit munosabatlarining keng tarqalgan shakli bo'lib, bunda pul mablag'lari kredit ob'ekti bo'lib xizmat qiladi.

Ma'lumki bankda daromad keltiruvchi aktivlar katorida kreditlardan tashqari, qimmatli qog'ozlar, chet el valyutasiga jalb qilingan mablag'lari ham mavjud. Albatta ushbu aktivlarning ham tarkibini o'rganib chiqish muhimdir. Aktivlarning maqsadga muvofiq joylashishi bo'yicha umumiy ko'rsatgich bu daromad keltiruvchi aktivlarning umumiy aktivlar summasiga nisbati bilan aniqlanadi. Bankning daromad keltiruvchi asosiy aktivlari bu mijozlarga berilgan kreditlardir. Bankning ikkinchi daromad keltiruvchi aktiv turi bu davlatning qisqa muddatli obligatsiyalari (DQMO)ga jalb qilingan aktivlardir. Banklarning daromad keltiruvchi aktivlari qatorida banklararo kreditlar va investitsiyalar kichik salmoqni tashkil qiladi.

Bankning aktiv operatsiyalarida daromad keltiruvchi aktivlarni ko'paytirish, ya'ni bank likvidligini saqlagan holda aktivlarning qolgan qismini daromad keltirish uchun joylash muhim ahamiyat kasb etadi. Daromad keltiruvchi aktivlarning asosiy daromad tarkibi foizli daromadlardir. Foizli daromad manbai kreditlarni bir soha yoki tarmoqqa emas balki bir nechta tarmoqqa joylashtirish kerak. Banklarda daromadlar tarkibini ko'paytirish uchun bank daromad keltiruvchi xizmatlar turini ko'paytirish kerak.

Bankning daromad keltirmaydigan aktivlariga qo'yidagilar kiradi;

- kassadagi naqd pullar va boshqa pul mablag'lari;
- asosiy vositalar va nomoddiy aktivlar;
- kapital va boshqa joriy xarajatlar;
- Markaziy bankdagi vakillik va zaxira fondi hisobraqamlar qoldig'i.

5- jadval.

“A” bankning daromad keltiruvchi aktivlari tarkibi va dinamikasi

№	Daromad keltiruvchi aktivlar	01.01.2016y.		01.01.2017y.		Farqi	
		Qoldig‘i mln. so‘m	ulus hi %	Qoldig‘i mln. so‘m	ulus hi %	mln. so‘m	ulushi %
1	Davlat obligatsiyalari	55	0,2	55	0,2	0	0
2	Qimmatbaho qog‘ozlarga qilingan investitsiyalar	342	1,1	320	1,0	-22	-6,4
3	Sotib olingan debitorlik qarzlari-faktoring	18	0,06			-18	-100,0
4	Kreditlar- jami:	28895		28240		-655	-2,3
	shu jumladan: daromad hisoblanishi to‘xtatilgan muommoli kreditlar;	102		110		8	7,8
	Daromad keltiruvchi kreditlar	28793	92,2	28130	89,7	-663	-2,3
5	Lizing	2021	6,5	2860	9,1	839	41,5
	Jami:Daromad keltiruvchi aktivlar.	31229	100	31365	100	136	0,4

Bank aktivlari hajmida daromad keltirmaydigan aktivlar salmog‘ini yuqori bo‘lishi bankning resurslar bazasidan samarasiz foydalanilganini ifodalaydi. Bankka daromad keltiruvchi va daromad keltirmaydigan aktivlarni tahlil qilish, ularning funksiyalari iqtisodiy sharoitga bog‘liq holda ular tarkibini o‘zgartirib turish kerakligi to‘g‘risida xulosa chiqarishga imkon bermoqda. Iqtisodiy beqarorlik sharoitida faoliyatsiz aktivlarning ko‘pgina qismi faoliyat qilayotgan aktivlarning elementlariga aylanadi, ko‘pincha bu valyuta va harakatsiz aktivlarga tegishlidir. Bank o‘zlarining balanslari strukturasi doimiy ravishda uning daromadlilik nuqtai nazaridan tahlil qilib borishlari kerak.

“A” bankning 01.01.2016 yil holatiga daromad keltiruvchi aktivlarning jami aktivlardagi ulushi;

daromad keltiruvchi aktivlar

$$\frac{\quad}{\text{Jami aktivlar } 44420} \times 100\% = \frac{31229}{44420} \times 100\% = 70,3\%.$$

31365

$$01.01.2017 \text{ yil holatiga} = \frac{31365}{45100} \times 100\% = 69,5\%.$$

Daromad keltiruvchi aktivlarning bank aktivlaridagi ulushi yil davomida 0,8 foizgi kamaygan. Bankning daromad keltiruvchi aktivlaridan past daromad keltiruvchi lekin nisbatan past riskga ega bo‘lgan davlat qisqa muddatli obligatsiyalari yil davomida o‘zgarmagan. Yil boshida 55 mln so‘m so‘m qoldig‘i bo‘lib, yil ohiriga kelib bu qiymat o‘zgarmagan. Biroq aktivlarning ulushidagi qiymati 0.05 %ga kamaygan.

Qimmatli qog‘ozlarga qilingan investitsiyalar hajmi esa yil boshidagi 342 mln. so‘mdan yil ohiriga borib 22 mln. so‘mga kamayib 320 mln. so‘mni tashkil qilgan, bu ikki holat bilan izohlasa bo‘ladi, birinchidan bank yil davomida yo‘lantirilgan investitsiyalarni miqdorini qimmatli qog‘ozlarni sotib olishni kamaytirish hisobiga kamaytirgan yoki ikkinchidan, qimmatli qog‘ozlarga yo‘lantirish kerak bo‘lgan mablag‘larni yuqori daromad keltiruvchi aktivlarga yoki likvidligni ta‘minlash maqsadida vaqtincha saqlab turgan bo‘lishi hisobiga kamaygan bo‘lishi mumkin.

Sotib olingan kreditorlik qarzlari ham yil davomida 18 mln. so‘mdan umuman yo‘qotilgan. Demak, yil davomida bank tomonidan o‘tgan yil qoldig‘i asosida qolgan mablag‘larni undirish bilan shug‘ullangan, ehtimol bank undirish vaqtida kechgan qiyinchiliklarni undan kelgusida kelishi mumkin bo‘lgan daromadga almashtirmagan, demak bank yil davomida kreditorlik qarzlarni sotib olmagan.

Bank tomonidan yil boshida berilgan kreditlar qoldig‘i 28,9 mlrd so‘mni tashkil etgan bo‘lib, o‘sha holatga nisbatan 102 mln so‘m (berilgan kreditlarning 0,4 %) ni muammoli kreditlar bo‘lgan, yil oxiriga kelib berilgan kreditlar miqdori 8 mlrd so‘mga kamaygani holda 20,8 mlrd so‘mni tashkil qilgan, ammo bankning muammoli kreditlari miqdori 510 mln so‘m (yil oxiridagi berilgan kreditlarning 2,4 %) bo‘lgan yoki 5 marta

oshgan. Yil boshida daromad keltirayotgan kreditlar jami daromad keltirayotgan aktivlarning 91.6 % ini tashkil qilgan bo'lsa, yil oxiriga kelib bu ko'rsatkich 43.9 %ga kamaygani holda 49,5 ni tashkil qildi, demak, bankning yil boshida daromad keltirayotgan kreditlari yil davomida o'tkazilgan kredit monitoringi natijasida kreditlarning sifat ko'rsatkichlari pasaytirilgan, bu yil boshida daromad keltirayotgan kreditlarning keyinchalik daromad keltirmasligi, foiz to'lovlari to'lanmayotgandan muammoli kreditlar ko'paygan bo'lishi mumkin.

Bu salbiy holatdir, bank yil davomida muammoli kreditlari ko'payotganligi sababli kredit berishni kamaytirgan bo'lishi mumkin.

6- jadval.

“A” bankning aktiv operatsiyalaridan olgan daromadlari tahlili

№	Daromad keltiruvchi aktivlar	2016 yil			2017 yil			Farqi		
		o'rtacha qoldig'i (mln.so'm)	daromad darjasi (%)	daromad miqdori (mln.so'm)	o'rtacha qoldig'i (mln.so'm)	daromad darjasi (%)	daromad miqdori (mln.so'm)	o'rtacha qoldig'i (mln.so'm)	daromad darjasi (%)	daromad miqdori (mln.so'm)
1.	Davlat obligatsiyalari	55	10	5,5	55	10	5,5	0	0	0
2.	Qimmatli qog'ozlarga qilingan obligatsiyalar	345	6	20,7	331	8	26,5	-14	2	5,78
3.	Sotib olingan debitorlik qarzlari- Faktoring	18	20	3,6	9	20	1,8	-9	0	-1,8
4.	Daromad keltiruvchi kreditlar	26860	20	5372	28461	18	5123,0	1601	-2	-249,0
5.	Lizing	1830	16	292,8	2440	16	390,4	610	0	97,6
	JAMI:	29108	X	5694,6	31296	X	5547,16	2188	X	-147,44

Bankning 2010-yil davomida olingan aktivlardan daromadlari eng salmoqlisi lizing operatsiyalaridan olingan daromad bo'lgan. Yil boshida lizing operatsiyalari 2 mlrd so'mni tashkil qilgan bo'lsa, yil davomida 10 marta (yoki 18,9 mlrd so'mga) ko'payib 20,1 mlrd so'mni tashkil qilgan. Ko'rinib turibdiki lizing operatsiyalaridan olingan daromad barqaror

bo'lganligi sababli bank lizing operatsiyalarini eng asosiy daromad keltiruvchi aktivlar sifatiga qaragan.

Bank yil boshida daromad keltiruvchi aktivlarining 91,6 % ini kredit operatsiyalari tashkil qilgan. Ammo yil davomida bank daromad keltiruvchi aktivlarini difersifikatsiya qilgani holda kredit operatsiyalarining ulushini 91,6 % dan 47,7 %ga kamaygan bo'lsa, buning hisobiga lizing operatsiyalari yil boshida 6,43 %dan 48,99 % ga oshgan. O'rganilayotgan davrda bankning Davlat obligatsiyalariga kiritgan mablag'laridan o'rtacha 5,5 mln so'm miqdorda daromad olgan, yil oxiriga ham bu qiymat o'zgarmay qolgan. Yil boshida qimmatli qog'ozlarga yo'naltirilgan mablag'lardan 21,12 mln so'm miqdorida daromad olgan bo'lsa, bank yil oxiriga borib, qimmatli qog'ozlarga yo'naltirilgan mablag'larning yil boshidagi qoldig'i yil oxiridagi qoldig'iga nisbatan kamaygan bo'lsa hamki, daromadlilik darajasi 2 foizga oshganligi samarasida 25,6 mln so'm daromad oldi. Sotib olingan debitorlik qarzlari bo'yicha esa daromad yil oxiriga borib olinmagan, bunda faktoring operatsiyalarini yil davomida qilinmaganligi sabab. Daromad keltiruvchi kreditlarning yil boshiga daromadlilik darajasi 20 % bo'lib 5758,6 mln so'm daromad olib kelgan, biroq yil oxiriga borib daromadlilik darajasining 2%ga kamaygani hamda berilgan kreditlar miqdorining keskin tushishi natijasida ham kreditdan olingan daromadlilik 663 mln so'mga kamayib 457,6 mln so'mni tashkil qilgan. Lizing operatsiyalari esa aksincha yil boshida qilingan lizing operatsiyalari natijasida 323,4 mln so'm daromadlilik bo'lsa, yil oxiriga borib bu qiymat 457,6 mln so'mni tashkil qilgan, bu holatda lizingni yil boshidagi daromadlilik darajasi 16 % yil oxiriga borib ham o'zgarmagan, lekin lizingning miqdori 839 mln so'mni tashkil qilgan.

Bankning yil davomida daromad keltiruvchi aktivlarining daromadlilik darajasini tahlili jarayonida yil boshida eng ko'p daromad keltirgan bu faktoring hamda kredit operatsiyalari bo'lgan. Yil oxiriga borib esa kredit operatsiyalarining daromadlilik darajasi kamaygan, bu berilgan kreditlar tarkibida shubhali kreditlarning salmog'i ko'payib ketganidan bo'lishi mumkin. Lizing operatsiyalarining daromadlilik darajasi o'zgarmagan bo'lsa ham lekin, yil oxiriga qoldig'ining ko'pligi sababli daromad keltirgan mablag'lar qiymati ortgan.

Hisobot yilida bankning aktiv operatsiyalaridan olgan daromadlarining miqdori, asosan lizing operatsiyalarining rivojlanishi hisobiga to'g'ri keladi. Bank kelgusi davrda asosiy e'tiborni kredit operatsiyalari sifatini oshirishga va investitsion operatsiyalarni rivojlantirishga qaratishi lozim.

7.3. Bank aktivlarini risklilik darajasi bo'yicha tahlili.

Aktiv operatsiyalar uchun risk darajasi muhim rol o'ynaydi. Ma'lumki ko'pgina banklar katta foyda izidan quvib, likvidlilikni esdan chiqaradi. Bu yo'nalishda ularga o'z mijozlarining moliyaviy holatini chuqur o'rganish va to'lovga qobiliyatlilik darajasini tahlil qilishni tavsiya qilish mumkin. Bank risklari aktivlarning qiymatini oshishi yoki pasayishiga sabab bo'ladi. Xalqaro Bazil qo'mitasi tomonidan ishlab chiqilgan aktivlarni riskka tortish tizimi Xalqaro standartlar sifatida qabul qilingan. Aktivlarning shkalasi bo'yicha riskka tortishda ularni quyidagicha guruhlash mumkin:

1. Risksiz, ya'ni risk darajasi nolga teng bo'lgan aktivlar. Bunday aktivlarga kassadagi pul mablag'lari, Markaziy bankdagi «Nostro» vakillik hisob varag'idagi mablag'lar, hukumatning qisqa muddatli qimmatli qog'ozlari, Markaziy bankka kayta hisobga olinadigan trattalar kiradi.

2. Risk darajasi 10 % ga teng bo'lgan aktivlar:

Bunday aktivlarga hukumatning uzoq muddatli qimmatli qog'ozlari, hukumat tomonidan kafolatlangan obligatsiyalar kiradi.

Ushbu qimmatli qog'ozlar bo'yicha to'lov summasi kafolatlangan. Lekin uzoq muddat davr mobaynida qimmatli qog'ozlar bozorida kurs oshishi mumkin. Bunday sharoitda hukumatning uzoq muddatli qimmatli qog'ozlarining daromadlilik darajasi pasayadi.

3. Risk darajasi 20 % ga teng bo'lgan aktivlar:

Bunday aktivlar toifasiga bankning boshqa banklardagi "Nostro" vakillik hisobvarig'ining qoldig'i, inkassatsiya jarayoniga qo'yilgan pul mablag'lari kiradi.

4. Risk darajasi 50 % ga teng bo'lgan aktivlar:

Bunga ipoteka bilan ta'minlangan ssudalar, boshqa bankning qimmatli qog'ozlari kiradi. Bo'larga 50 % risk darajasini berilishiga sabab, banklar boshqa tijorat strukturalariga nisbatan yuqori likvidlik va to'lovga qobillikka ega bo'lgan muassasalar hisoblanadi. Shu sababli ularga korxonalar va tashkilotlarning qimmatli qog'ozlariga qaraganda past risk beriladi.

5. Risk darajasi 100 % ga teng bo'lgan aktivlar:

Bunday aktivlar toifasiga korxonalar va tashkilotlarning qimmatli qog'ozlari, mijozlarga berilgan ssudalar, bankning asosiy vositalari kabi aktivlar kiradi.

Aktivlarning risklilik darajasi inobatga olingan miqdoridan bank bank kapitalining yetarlilik darajasini aniqlashda foydalaniladi.

Mijozlarga berilgan ssudalarga 2 xil risk uchraydi: a) kreditni qaytmaslik riski; b) foiz riski.

Bank aktivlarining barchasi riskga moildir. Ushbu risklarni aniqlash va mavjud bank to'g'risidagi qonunchiligidan hamda har bir bankning o'zining olib borayotgan siyosatidan kelib chiqib ushbu risklarni me'yorida saqlashni ta'minlash kerak. Bank aktivlarining tarkibini o'rganib olinadigan natijaga qarab turli xil risklarni tahlil qilish mumkin. Foiz riskini aktivlarning tuzilishiga qarab, daromadlilikiga qarab aniqlash mumkin. Ammo bank ishida asosiy risk bu aniq operatsiyalar bo'yicha mablag'larni yo'qotishdir. Shuning uchun ham ushbu risklarni kamaytirish uchun aktivlarning tuzilishini chuqur o'rganishga to'g'ri keladi.

Bank aktivlari birinchi navbatda qisqa muddatli kelajakni nazarda tutadi va har kungi bank balansini boshqarish ishi bilan bog'liqdir. U bank faoliyatida daromadni oshirish va risklarni chegaralashga yo'naltirilgan. Shuning uchun aktivlarni boshqarishning moliyaviy jihatdan asosiy maqsadi:

- uning daromadini oshirish;
- faoliyatidagi risklarni pasaytirish.

Shuningdek, u uzoq muddatli strategik rejalashtirishda ham muhim rol uynaydi. Bank aktivlarini tahlil qilish uchun muammoli kreditlarni tasniflash asosida berilgan ssudalar va boshqa aktivlarni baholash zarur. Aktivlarni andozaviy, shubhali va zarar keltiradigan turlariga tasniflash tizimi barcha aktivlar reytingini miqdor jihatdan aniqlash, shuningdek, kreditlardan zarar ko'rish hollariga mo'ljallangan zahiralarni yetarliligini baholash imkonini beradi. Asosan uzoq muddatli ssudalar, naqd pullar va vakillik hisobvaraklari, ssuda va boshqa aktivlar holatiga e'tibor qaratiladi. Bankning aktiv operatsiyalari tahlili daromadlilik, risk darajasi, likvidlilik nuqtai nazaridan amalga oshirilishi kerak. Bank taraqqiyoti manbalaridan ma'lumki, bank aktivlari daromadlilik va likvidlilik bir-biriga qarama-qarshidir.

Likvidlilik va uning daromadlilik o'rtasidagi aloqadorlik tahlili likvidlilik ahamiyatining ustunligi to'g'risida xulosa chiqarishga imkon beradi. Bu mezonning ustunligini hisobga olish natijasi ko'rsatilgan qarama-qarshilikni muvofiqlash-tirishga va bank faoliyatining asosiy maqsadi bo'lgan foyda olishga erishishga olib keladi.

Bankning faoliyatida aktivlarning tutgan rolini yana ham mukammalroq o'rganish uchun quyidagi ko'rsatkichlarni hisoblash muhimdir:

-Buerda: tashkilotlar, korxonalar, jismoniy shaxslar va banklarga berilgan kreditlar bo'yicha umumiy kredit koldig'ini hisoblash;

-berilgan kreditlarni ularning muddatlari, tarmoqlarga berilishi va ularning umumiy qarzdagi salmog'i bo'yicha hisoblash;

-ssudalarning o'rtacha foiz stavkalarini hisoblash;

-umumiy ssudalarning ichida muddati o'tgan qarzlarning salmog'i bo'yicha hisoblash.

-bank tamonidan berilgan eng katta kreditlarning hajmini hisoblash;

-berilgan turli darajadagi kreditlarning Markaziy bank yo'riqnomalariga javob berishini hisoblash;

-aktivlardan foydalanish samaradorligi;

-**DKAO'S/JAO'S** Bu koeffitsent aktivlarning qancha bo'lagi foyda keltirishini ko'rsatadi.

DKAO'S -daromad keltiruvchi aktivlarning o'rtacha summasi

JAO'S -jami aktivlarning o'rtacha summasi

Ushbu ko'rsatkichlar bankning kredit siyosatning mohiyatini ko'rsatib, bankning aktivlarining maqsadga muvofiq tuzilishini ko'rsatadi, ularning risklilik darajasini va bankning likvidligiga, daromadliligiga, rentabelligiga ta'sirini ko'rsatadi.

Aktivlarni risklilik darajasi inobatga olgan holda amalga oshirilgan tahlil, aktivlar tarkibini boshqarish imkoniyatini beradi, bu esa o'z navbatida bank likvidliligi va to'lovga qobiliyatini ta'minlash asos hisoblanadi.

VII-bob bo'yicha o'z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. Bank kapitalining iqtisodiy mohiyatini tushuntiring.

2. Bank kapitalining tashkil topish manbalari.

3. Bankning ustav kapitalini tushuntiring.

4. bankning qo'shimcha kapitaliga izoh berng.

5. Aktivlarning risklilik darajasini izohlang.

6. Aktivlarni risklilik darajasini minimallashtirish.

VIII-BOB. BANK AUDITINI TASHKIL QILISH ASOSLARI

Reja:

8.1. Bank auditining predmeti va metodi.

8.2. Bank auditning maqsadi va vazifalari.

8.3. Respublikada bank auditini shakllanish bosqichlari va rivojlanish ustiqbollari.

8.1. Bank auditining predmeti va metodi.

Tijorat banklari faoliyati yuqori darajadagi iqtisodiy risklar bilan chambarchas bogʻliq boʻladi. Banklar faoliyati asosan jalb qilingan mablagʻlar hisobidan amalga oshiriladi. Shunga koʻra banklar faoliyatida doimo likvidlilik riski, kredit riski va tizimli risk yaqqol koʻzga tashlanib turadi. Tijorat banklarining bosh maqsadi - yuqori darajada foyda olishni taʼminlash, bu esa bankni yuqori daromadli, ayni vaqtda, yuqori riskli operatsiya-larni (kreditlar berish, tijorat qimmatli qogʻozlarini sotish-sotib olish operatsiyalari va h.k.) amalga oshirishni taqozo etadi. Bularning barchasi pirovard natijada banklar faoliyatida foydalilik va likvidlilik kategoriyalari oʻrtasidagi murakkab, ziddiyatli bogʻliqlikni yuzaga keltiradi.

Tijorat banklarining bankrot boʻlishi aholining, korxonalar va tashkilotlarning pul mablagʻlarini yoʻqotilishiga olib keladi. Ayniqsa, banklar tizimli bankrot boʻlishi korxonalarining omma-viy tarzda bankrot boʻlishiga olib kelishi mumkin. Oqibatda, birinchidan, aholining, korxonalar va tashkilotlarning bank tizimiga boʻlgan ishonchiga putur etadi. Ikkinchidan, jamiyatdagi ijtimoiy vaziyatni yomonlashuvi yuzaga keladi. Uchinchidan, hukumatning fiskal manfaatlariga ziyon etadi.

Yuqorida bayon etilgan holatlar tijorat banklarining milliy iqtisodiyotda yuksak va maʼsuliyatli mavqega ega ekanligidan dalolat beradi. Shu boisdan ular faoliyatini tartibga solish davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yoʻnalishlaridan biri hisoblanadi.

Barcha davlatlarda tijorat banklari faoliyatini makrodarajada joriy tartibga solish Markaziy bank tomonidan amalga oshiriladi. Markaziy bank banklar faoliyatini tartibga solish orqali moliya-bank tizimining yuqori darajadagi likvidliligini, banklarning toʻlovga qobilligini taʼminlaydi va bir vaqtning oʻzida uzluksiz faoliyat koʻrsatadigan toʻlov tizimini yaratish orqali banklarning mijozlarini himoya qiladi.

Tijorat banklari faoliyatiga real baho berish, aksiyadorlar va omonatchilar, kreditorlar va investorlarning bank faoliyati toʻgʻrisida aniq,

ishonchli ma'lumotlarga ega bo'lishlarida audit tekshiruvi xulosa va natijalari muhim ahamiyatga ega.

Ma'lumki, audit atamasi lotincha "audit" - eshitmoq so'zidan olingan bo'lib, turli mulk shaklidagi korxonalar va tashkilotlarning buxgalteriya hisobini yuritish, moliyaviy hisobotlarining haqqo-niyatini tekshirish jarayonini anglatadi. Audit mustaqil nazo-rat qiluvchi tadbirkorlik sub'ekti sifatida xo'jalik sub'ekti tomonidan berilayotgan moliyaviy axborotlarning haqiqiylikini tasdiqlaydi. Undan kutilgan maqsad xo'jalik sub'ekti faoliyati-ning barcha qirralari bo'yicha faktlarni yig'ish va baholash, hisobotlarini tekshirish, ularning me'yoriy hujjatlarga mos ravishda bajarilgan yoki bajarilmaganini tekshirishdan iborat.

Iqtisodiyotning real sektoridagi korxonalar va tashkilotlarda buxgalteriya hisobi yuritilishi va hisobotini tashkil etish metodologiyasi bilan Moliya vazirligi shug'ullanadi. 2000 yil 1 sentyabrdan kuchga kirgan "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi qonunning 1-moddasiga muvofiq "Banklarni auditorlik tekshiruvidan o'tkazishning o'ziga xos jihatlari O'zbekiston Res-publikasining Markaziy banki tomonidan belgilanadi» deb mus-tahkamlandi hamda banklar va boshqa kredit tashkilotlarining har yili majburiy auditorlik tekshiruvidan o'tishi kerakligi aniq belgilandi. Shu bilan birga mazkur hujjatda bank auditori bilan shug'ullanadigan auditorlik kompaniyalari va auditorlarga lizensiyalarni Markaziy bank berishi belgilangan.

Bank auditining ob'ekti O'zbekiston Respublikasi tijorat banklari faoliyati hisoblanadi.

Bank auditining predmeti O'zbekiston Respublikasida faoliyat ko'rsatayotgan tijorat banklarida auditorlik tekshiruvlarini o'tkazishda va ular faoliyatini baholash jarayonida vujudga keladigan iqtisodiy munosabatlar hisoblanadi.

Bank auditini o'tkazish usuliga ko'ra 2 xil ya'ni majburiy audit va tashabbus tarzidagi auditorlik tekshiruvi tarzida amalga oshiriladi.

Majburiy audit - Auditorlik faoliyati to'g'risidagi qonunning 10 moddasida ko'rsatilgan hollarda o'tkaziladi.

Tashabbus tarzidagi auditorlik tekshiruvi: xo'jalik yurituvchi sub'ektning yoki boshqa auditorlik tekshiruvi buyurtmachilarining qaroriga binoan, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan tartibda o'tkazilishi mumkin. Tashabbus tarzidagi auditorlik tekshiruvining predmeti, muddatlari va boshqa shartlari auditorlik tekshiruvining buyurtmachisi bilan auditorlik tashkiloti o'rtasida tuziladigan auditorlik tekshiruvini o'tkazish to'g'risidagi shartnomada belgilab qo'yiladi.

Bank auditini o'tkazish xususiyatiga ko'ra tashqi va ichki audit turlariga bo'linadi:

Ichki audit – bu xo'jalik ichida uning faoliyati samaradorligini tekshirish va aniqlashda mustaqil baho berishdir. Ichki audit uchun kredit tashkilotining o'zi yoki uning bir bo'limi – kredit tashkilotining ichidagi nazorat bo'limi javob beradi. Uning faoliyati va tekshirish yo'nalishlari qonun bilan tartibga solinmasdan kredit tashkiloti rahbariyati tomonidan belgilanadi. Ichki auditning maqsadi – bank xizmatchilariga o'zlarining majburiyatlarini a'lo darajada bajarishga yordam berishdir. Ichki audit bankka tekshirilayotgan ob'ektlar haqida aniq tahlil, baholash, tavsiya maslahat va ma'lumotlarni beradi. Bank faoliyatida omonatchilar manfaatlarini ximoya qilish va aniq natijalarga erishish maqsadida ichki nazorat tizimi joriy etiladi. Ichki nazorat tizimi bankning ish rejasi, usuli va jarayonlari, foydaning ko'payishi hamda bank rahbariyati topshiriqlarining aniq bajarilishini ta'minlashni uz ichiga oladi. Ichki audit bank tarkibining tashkilotchilik bulinmasi sifatida tan olingan bulib, bank rahbariyatiga buysunadi. Ichki auditning vazifasi turlicha bulishi mumkin: buxgalteriya hisobini to'g'ri olib borishni tekshirish; bank daromadlari va xarajatlari hisobining to'g'ri olib borilishini nazorat qilish (foydani to'g'ri hisoblash, xarajatlarni uz vaqtida hisoblarda aks ettirish va boshqalar); boshqa muomalalarning qonuniy bajarilishini nazorat qilish va boshqalar. Ichki auditni tashkil etish va o'tkazish uchun uslubiy topshiriqnomalar yoki yuriqnomalar ishlab chiqilishi tavsiya etiladi. Ushbu yuriqnomalar kerakli ish ob'ektlarida nimalarni nazorat qilishni aniqlab beradi. Ichki audit yillik reja asosida olib boriladi. Tekshiruvni tashkil etish va o'tkazishda ichki audit boshligi tula javobgarlikni uz buyniga oladi. Ichki audit boshqaruv nazorat tizimining bir qismi sifatida qaraladi. Ichki auditorlar rahbariyat oldida hisobot beradi va auditorlar qumitasi bilan to'g'ri aloqada bo'ladi.

O'zbekiston respublikasi qonunchiligiga ko'ra banklar tashqi auditorlik tekshiruvidan o'tish uchun auditorlik kompaniyasini mustaqil tanlaydilar. Yillik hisobotni tasdiqlash maqsadida, har yillik majburiy auditni utkazayotgan auditorlik firma, kredit tashkilotining aksionerlari tomonidan umumiy yig'ilishda tasdiqlanishi lozim. Tasdiqlangan auditorlik firmasi (auditor) hakida malumotlarni, kredit tashkilotlari MBning joylardagi muassasalariga habardor qilish kerak;

Tashqi audit - xo'jalik yurituvchi sub'ektning buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotining haqiqiyiligini ob'ektiv baholash maqsadida shartnoma asosida auditorlik kompaniyalari tomonidan o'tkaziladi. Uning asosiy maqsadi moliyaviy hisobotning to'g'riligini, uning xalqaro

standartlarga mosligini tekshirish va u bo'yicha xulosa berishdan iborat. Bundan tashqari tashqi audit xo'jalik yurituvchi sub'ektning xarajatlarini minimallashtirish va foydani maksimallashtirish maqsadida ularning faoliyatini yaxshilash, hisob ishlarini tashkil qilish va qayta tashkil qilish, hisob ishlarini yuritish, soliqqa tortish bo'yicha takliflar beradi. Tashqi audit ichki audit bilan uzaro aloqada olib boriladi. Birinchi o'rinda ichki nazorat faoliyati va tashkilotchiligi baholanadi, bunda ichki auditning ob'ektivlik darajasi, mustaqilligi, bajarilgan ishlar xajmiga e'tibor qaratiladi. Tashqi auditorlar tekshirilayotgan bankning umumiy faoliyatini o'rganadilar. Ob'ektiv baholash uchun eng birinchi o'rinda aktiv va passiv muomalalarning holati ko'rib chiqilishi,

O'zbekistonda bank auditiga katta e'tibor qaratilayotganining o'z sabablari bor. Chunki davlat nazorati organlari-ning tijorat banklarining operatsiyalarni o'tkazish va ularning hisobini rasmiy jihatdan olib borishiga qo'yiladigan barcha ta-lablarga rioya etilishi mamlakat kredit tizimining sifati va ishonchliligini ta'minlaydi. Bu talablar, birinchi navbatda, banklarga jalb etilgan omonatchilar va mulkdorlar kapitalining yo'qotishlar riskini bartaraf etish yoki uni eng past darajaga tushirish sharti bilan bank operatsiyalarining daromadlilikini maqbul darajada ta'minlashga qaratilgan.

Tijorat banklarida o'tkaziladigan auditorlik tekshiruvlari sifati va ta'sirchanligini oshirish, tashqi audit faoliyatini takomillashtirish, auditorlik firmalari o'rtasida erkin va sog'lom raqobat munosabatlarini kuchaytirish hamda aholi va sarmoyadorlarning bank tizimiga bo'lgan ishonchini yanada oshirish maqsadida 1996 yil 24 iyulda O'zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining "Bank audit tizimini rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi farmoni qabul qilindi. Aytish mumkinki, mazkur farmon ijrosi respublikada bank auditini shakllantirish va mustahkamlashning amaliy bosqichini boshlab berdi.

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018 yil 19 sentyabrdagi "O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori, PQ-3946, respublikamizda bank auditini yanada takomillashuviga va rivojlanishiga xizmat qiladi.

8.2. Bank auditning maqsadi va vazifalari

Bank tizimidagi islohotlarning chuqurlashuvi moliyaviy re-surslarni oqilona boshqarish usullari va vositalaridan kengroq foydalanish, tijorat banklari faoliyatini muvofiqlashtirishda esa bevosita va bilvosita nazorat vositalarini keng qo'llashni taqozo etadi. Shu bois Markaziy bank tijorat

banklari va ular-ning filiallari moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini vaqti-vaqti bilan muntazam nazorat qilib turishga katta e‘tibor qaratmoqda. Dunyo bankchilik tajribasining ko‘rsatishicha, tijorat banklari barqarorligini saqlashda tashqi va ichki audit katta ahamiyat kasb etadi. Markaziy bankning ichki va tashqi auditni kuchaytirishga nisbatan qo‘yayotgan qat’iy talablari nazorat organlari va moliya-kredit muassasalarining o‘z zimmalariga yuklanayotgan vazifalarni sifatli va o‘z vaqtida bajarishiga sharoit yaratmoqda.

Bank auditning asosiy maqsadi moliyaviy hisobot va boshqa moliyaviy axborot to‘g‘riligi va qonun hujjatlariga va Markaziy bank me‘yoriy hujjatlariga mosligini aniqlash maqsadida xo‘jalik yurituvchi sub‘ektning moliyaviy hisobotini hamda u bilan bog‘liq moliyaviy axborotni tekshirishdir.

Ichki va tashqi auditdan kutilgan asosiy maqsad ilgariroq ta’kidlaganidek, ko‘p jihatdan o‘xshash bo‘lib, nazorat qilib bo-rishdan iborat. Biroq ular o‘rtasida muayyan farqlar ham borki, bu auditorlar faoliyati xarakteriga bog‘liq. Tashqi audit hisobot tizimini baholash bankning aktiv va passivlarini baholash va tek-shirish, mavjud ichki nazorat tizimini testdan o‘tkazishdan iborat. Tashqi audit tekshirilayotgan bankning taqdim etgan hisoboti va balanslari haqiqatga to‘g‘ri keladimi yoki yo‘qmi, uning moliya-viy ahvoli va muayyan davrdagi faoliyati natijalarini baholash-dan iborat. Chetdan taklif etilgan, mustaqil auditorlik firmalari tomonidan tayyorlangan xulosalar yuqori tashkilotlarga, aksiyadorlar, kreditorlar va hokazolarga mo‘ljallanadi va undan ichki auditorlar ham foydalanadi.

Ichki audit tashqi auditga nisbatan belgilanishi va tashkil etilishiga qarab, boshqacha xarakterga, mazmunga ega bo‘ladi. Ichki audit bank doirasida mustaqil bo‘linma sifatida bank faoliya-ting har kungi faoliyatini tekshiruvdan o‘tkazib boradi. Umum tomonidan qabul qilingan qoidalarga ko‘ra, ichki audit bankning o‘z majburiyatlarini samarali bajarishga xizmat qiladi, ya’ni birinchi navbatda muammolarning endigina vujudga kelayotgan davrida aniqlashga yo‘naltirilgan bo‘ladi. Ichki audit boshqaruv quroli, bank operatsiyalarini ichki kuchlar yordamida juda yaqindan kuzatish imkoniyati bo‘lib, boshqaruv maqsadiga erishish kafolatidir. Buning uchun ichki audit xizmati boshqaruvni bajarilgan analiz natijalari haqidagi axborot bilan ta’minlab, bo‘linmalar faoliyatini, har xil yo‘riqlarni tahlil etib, ularga yuzaga chiqayotgan muammolarni bartaraf qilish bo‘yicha tavsiyalar berib boradi. Ichki audit xizmati xodimlari tashqi auditorlar bilan hamkorlikda ish olib boradi.

Ichki audit natijalaridan bank rahbarlari tomonidan amal-dagi qonunlar doirasida mavjud resurslarni hisobga olgan holda joriy ishlarni boshqarishda foydalaniladi. Shu tariqa ichki audit tashkilotning o'z maqsadiga erishishi uchun xizmat qiladi. Bank faoliyatining ichki audit vazifalari yuqorida sanalganlar-dan farq qilmaydi, ammo bank faoliyatining xususiyatlari, bank mahsulotlari, buxgalteriya hisobi, ishni tashkil etish jarayoni, risk omillarining ko'pligi bilan o'zgacha xususiyatga egadir.

Ichki audit jarayonida topshiriqlarning bajarilishi turli-tuman bo'lib, uning maqsadi va tashkilot faoliyati xarakteriga bog'liqdir. Qo'yilgan vazifalarni har xil mezonlarga suyangan hol-da turli yo'llar, har xil teranlik va detallar bilan echish mumkin. Bunda standartlar katta o'rin tutadi.

Moliyaviy hisobotlarni audit qilishdan maqsad operatsiyalar buxgalteriya hisobi talablariga rioya etilgan holda bajarilgan yoki bajarilmagani xususida auditor fikrini olishdan iborat. O'zbekiston, umuman ko'pgina rivojlangan va rivojlanayotgan mam-lakatlar tijorat banklarining moliyaviy hisobotlari haqqoniy-ligini tasdiqlovchi hujjat bu moliyaviy hisobotlarning xalqaro standartlaridir.

Audit xizmatlari o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi qo-nunlari, Markaziy bankning me'yoriy hujjatlari, bankning ichki me'yoriy hujjatlari hamda o'z nizomlari asosida olib boradi.

Audit xizmati, bugungi kunda, aytish mumkinki, tijorat ban-ki va uning barcha filiallari va boshqa tarkibiy tuzilmalari faoliyatini auditdan o'tkazish orqali Bank kengashiga bank fao-liyati istiqbollari va maqsadlariga erishishda haqiqiy ko'makchi bo'lmoqda. Audit xizmati mustaqil tarkibiy tuzilma bo'lgani bi-lan o'z faoliyatini bankning boshqa mustaqil boshqarmalari bilan hamkorlikda olib boradi. Audit xizmati bevosita Bank kengashi va uning auditorlik qo'mitasiga bo'ysunadi. Audit xizmatining tarkibiy tuzilishi va shtat birligini ham Bank Kengashi tasdiqlaydi.

8.3. Respublikada bank auditini shakllanish bosqichlari va rivojlanish ustiqbollari.

O'zbekiston Respublikasi iqtisodiyotining jahon iqtisodiy integratsiyasiga asta-sekin qo'shila borishi barcha sohada bo'lgani kabi auditorlik faoliyatida ham tub o'zgarishlarni amalga oshirishni taqozo etmoqda. SHu boisdan, auditni xalqaro talablarga muvofiq o'zgartirish keyingi vaqtlarda O'zbekiston uchun tobora dolzarb ishga aylanmoqda. Bozor munosabatlarini jadallashtirishda respublikamizning jahon bozoriga

yanada chuqurroq kirib borishi iqtisodiy islohotlarni rivojlantirishni, iqtisodiy munosabatlarni yanada kengroq amalga oshirish uchun auditorlik faoliyatini xalqaro standartlarga moslashtirishni taqozo qilmoqda.

O‘zbekiston Respublikasining mustakil deb e‘lon kilinishi, uning iqtisodiy-ijtimoiy yunalishida tub o‘zgarishlar olib keldi. Mustaqillik yillarida auditning shakllanishi va rivojlanishi uchun bir qator islohotlar amalga oshirildi. Avvalambor audit va auditorlik munosabatlarni tartibga soluvchi huquqiy baza shakllantirildi. Auditning huquqiy asosi ham uni isloh qilish bosqichlariga mos ravishda rivojlanib bordi. Yani audit huquqiy asosining rivojlanishi auditorlik faoliyatini isloh qilishning bosqichlari bilan muvofiq tarzda amalga oshirilib borildi. Moliyaviy tizimda islohotlarni chuqurlashtirish siyosatini izchil amalga oshirish va respublika bozor infrastrukturasi takomillashtirish natijasida respublikada auditorlik faoliyatining kompleks me‘yoriy-huquqiy asosi yaratildi, uning faol rivojlanishi uchun amaliy iqtisodiy rag‘batlar va soliq imtiyozlari hamda preferensiyalar yaratilgan, litsenziyalarni berish tizimi jiddiy ravishda soddalashtirildi va erkinlashtirildi.

O‘zbekistonda auditorlik faoliyatini isloh qilishni shartli ravishda 3 bosqichga bo‘lib o‘rganishimiz mumkin.

1 - bosqich 1992-1999 yillarni;

2 - bosqich 2000-2006 yillarni;

3 - bosqich 2007 yildan – hozirgacha bo‘lgan vaqtni o‘z ichiga oladi.

Yuqoridagi bosqichlarning har birida maxsus dasturlar orqali alohida ishlar olib borilgan. Birinchi bosqichni xususiyati shundan iboratki, unda qonunchilik bazani yaratishga alohida etibor qaratilgan.

1– bosqichdagi dastlabki qadam 1992- yil 9 dekabrda “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi qonun qabul qilinishi bo‘ldi. Ammo bu qonun umumiy auditga xos bo‘lib unda bank auditiga taaluqli qism mavjud emas edi . SHuning uchun 2000- yil 26 mayda “Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi qonunning yangi tahriri qabul kilindi. Qonun 29 moddadan tarkib topgan bo‘dib, unda auditorlik faoliyatini tashkil kilish, uni amalga oshirish tartibi, auditor va audit tashkilotlariga auditorlik faoliyatini amalga oshirish uchun qo‘yilgan malakaviy va litsenziya talablaridan iborat.

Tijorat banklarida o‘tkazilayotgan auditorlik tekshirishlari sifati va ta‘sirchanligini oshirish, tashqi audit faoliyatini takomillashtirish, auditorlik firmalari o‘rtasida erkin va sog‘lom raqobat munosabatlarini kuchaytirish hamda aholi va sarmoyadorlarning bank tizimiga bo‘lgan ishonchini yanada oshirish maqsadida 1996 yil 24 iyulda O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Bank auditi tizimini rivojlantirish chora-

tadbirlari to'g'risida"gi Farmoni qabul qilingan edi. Mazkur farmon doirasida Respublikamiz bank auditini mustahkamlash va takomillashtirish maqsadida o'tgan davr mobaynida Markaziy Bank tomonidan bir qator ishlar amalga oshirildi. O'zbekiston Respublikasi bank tizimiga kiruvchi tijorat banklari auditini o'tkazish borasidagi ishlarni muvofiqlashtirish maqsadida tijorat banklariga litsenziyalar berish va ular faoliyatini tartibga solish departamenti tarkibida "Auditni muvofiqlashtirish bo'limi" tashkil etildi.

Shuningdek, mazkur Farmonga muvofiq tijorat banklarida audit tekshiruvlarini o'tkazish, auditorlik firmalari va auditorlarga banklarda audit o'tkazishga ruxsat berishning huquqiy asoslarini yaratish maqsadida Markaziy Bank tomonidan "O'zbekiston Respublikasi Markaziy Bankining bank auditini o'tkazishga qo'yadigan talablari to'g'risida"gi, "Bank auditini o'tkazish huquqini beruvchi sertifikatni berish, bekor qilish va auditorlarni malaka attestatsiyasidan o'tkazish to'g'risida"gi, "O'zbekiston Respublikasi bank auditini o'tkazish uchun sertifikat berish va auditorlarni malaka attestatsiyasidan o'tkazish komissiyasi to'g'risida"gi bir qator nizomlar ishlab chiqildi. Ushbu davrda amalga oshirilgan eng katta ishlardan biri –bu 1997-yilning mart oyidan boshlab xalqaro standartlar asosida ishlab chiqilgan yangi bank hisobvaraqlar rejasining amalda joriy qilinishi bo'ldi.

Bank auditini huquqiy asosining yanada mustahkamlanish yulidagi qadam keyingisi O'zbekiston Respublikasi Markaziy Banki tomonidan 1998 yil 4 iyulda 403-sonli "O'zbekiston Respublikasi banklarida audit tekshiruvlarini o'tkazish to'g'risida" gi nizomning qabul qilishi bo'ldi. Ushbu nizomga hozirgacha turli o'zgartirish kiritildi. Jumladan 1999yil 18 sentyabrda, shuningdek 2000 yil 24 iyulda uning yangi tahriri qabul qilindi. Nizom - bank auditini o'tkazish tartibi va uni amalga oshirish uchun tegishli litsenziya (1-ilova) va malaka sertifikatini (2-ilova) olishga va uni amal qilishiga doir qo'yiladigan talablardan tashkil topgan. Nizomga muvofiq bank auditini bilan shug'ullanish uchun attestatsiya va litsenziyalash Markaziy bank tomonidan, bank auditini bo'yicha auditorlik faoliyati bilan shug'ullanish uchun attestatsiya o'tkazish va litsenziya berish komissiyasi tomonidan amalga oshiriladigan bo'ldi.

Auditni isloh qilishning 2- bosqichi 2000-2006 yillarni o'z ichiga oladi va u 2000- yil 26 mayda "Auditorlik faoliyati to'g'risida"gi qonunning yangi tahriri qabul kilinishi bilan boshlanadi. Ushbu qonun bank auditini ham qamrab olgan. Bundan tashqari bu davrda o'n birta auditorlik faoliyatining milliy standartlari ro'yxagga olindi. Shuningdek mamlakatimizda

“Auditorlik faoliyatini takomillashtirish va auditorlik tekshirishlarning ahamiyatini oshirish to‘g‘risida”gi Vazirlar Mahkamasining 2000 yil 22 sentyabrdagi 365-sonli qarori va bir qator auditga oid me‘yoriy hujjatlar qabul qilindi.

Keyingi auditni isloh qilishning 3- bosqichi 2007 yildan boshlanib hozirgi vaqtgacha bo‘lgan davrni o‘z ichiga oladi. Bu davr auditorlik faoliyatini yanada takomillashtirishga bag‘ishlangan davr desak adashmaymiz. Fikrimiz dalili sifatida esa “Auditorlik tashkilotlari faoliyatini yanada takomillashtirish hamda ular ko‘rsatayotgan xizmatlar sifati uchun javobgarlikni oshirish to‘g‘risida”gi O‘zbekiston Respublikasi birinchi Prezidentining 2007 yil 4 apreldagi PQ-615-sonli Qarori qabul qilinganligini keltirish mumkin. Ushbu qarorda auditorlik xizmatlari sifatini oshirish, auditorlik tashkilotlarini tashkil qilishga oid bir qator talablar belgilangan. Auditorlik tashkilotlari litsensiya talablari va shartlariga rioya qilishini O‘zbekiston Respublikasi Moliya vazirligi har uch yilda kamida bir marotaba tekshirib turishi borasida talab joriy qilindi. Auditorlik tashkilotiga esa litsenziyani olgandan keyin litsenziya talablari va shartlariga nomuvofiqlikni ma’lum muddat davomida bartaraf etish imkoniyati berilgan.

VIII-bob bo‘yicha o‘z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. Bank auditining predmetini tushuntiring.
2. Auditorlik faoliyati to‘g‘risida”gi qonungan izoh bering.
3. Bank auditining maqsadida nimalar nazarda tutiladi.
4. Bank auditining vazifalariga baho bering.
5. Bank auditini shakllanish bosqichlarini tushuntiring.

IX-BOB. TIJORAT BANKLARI OPERATSIYALARINI AUDITORLIK TEKSHURUVIDAN O‘TKAZISH TARTIBI

Reja:

- 9.1. Tijorat banklarini hisob-kitob operatsiyalarini auditorlik tekshiruvdan o‘tkazish tartibi.**
- 9.2. Bankning moliyaviy natijalarini auditorlik tekshiruvdan o‘tkazish.**

9.1. Tijorat banklarini hisob-kitob operatsiyalarini auditorlik tekshiruvdan o‘tkazish tartibi

Markaziy bank tijorat banklari va ularning filiallari moliyaviy-xo‘jalik faoliyatini vaqti-vaqti bilan muntazam nazorat qilib turishga katta e‘tibor qaratmoqda. Jaxon tajribasi ko‘rsatishicha, tijorat banklari barqarorligini saqlashda tashqi va ichki audit katta ahamiyat kasb etadi. Markaziy bankning ichki auditni kuchaytirishga nisbatan qo‘yayo‘tgan qat’iy talablari nazorat organlari va moliya-kredit muassasalarining o‘z zimmalariga yuklanayo‘tgan vazifalarni sifatli va o‘z vaqtida bajarishiga sharoit yaratmoqda.

Ichki audit xizmatini yo‘lga qo‘yishdan kutilgan maqsad ichki nazorat tizimi, jumladan, moliyaviy hisobotlarni tuzish ustidan nazorat o‘rnatishdir. Ichki audit tomonidan bank faoliyati, boshqaruv jarayo‘ni sifatini oshirish, bank faoliyatini yanada yaxshilashga yo‘naltirilgan ob’ektiv baho va maslahat berish bankning moliyaviy bozordagi o‘rnini mustahkamlashga olib keladi. Tijorat banklarida ichki auditni tashkil etish bank kengashining zimmasiga yuklatilgan bo‘lib, ichki nazoratning samaradorligi bilan bog‘liq masalalarni vaqti-vaqti bilan ko‘rib boradi, bankdagi ichki nazorat ahvolini bank menejerlari, ichki auditorlar bilan muhokama etadi. Ichki auditorlar nazorat muassasalarining bankda aniqlangan kamchiliklarni barataraf etishdagi takliflarining bank rahbarlari tomonidan bajarilishini ta‘minlaydi, mavjud tavakkalchilik va limitlarning bank strategiyasiga mos kelishini kuzatib boradi. Bank rahbariyati xodimlarning o‘z burchlarini og‘ishmay bajarishini ta‘minlaydigan vakolat va mas‘uliyatini aniq belgilab berishi kerak. Chunki bank risklarini nazorat qilish va monitoring qilish uchun birinchi navbatda bank rahbarlari javobgardir.

Ichki audit o‘z faoliyatining maqsadlariga erishish uchun asosan quyidagi vazifalarni bajaradi:

-Bank kengashini audit tekshiruvlariga asoslangan bankning haqiqiy moliyaviy holati va bankning ichki nazorat tizimi samaradorligi to'g'risidagi aniq va mustaqil (holis) ma'lumotlar bilan ta'minlab boradi;

- ichki audit tizimining samaradorligi va audit tekshiruvini o'tkazishga doir qabul qilingan tartib va tadbirlarning amalda qanday qo'llanilayo'tgani va ta'sirchanligini baholaydi va tahlil qiladi;

-bank faoliyatida ko'zlangan maqsadlarga erishish uchun qo'llanilgan ma'muriy va amaliy tadbirlarning samaradorligini tahlil qiladi;

-tavakkalchiliklarni boshqarishga va ularni baholash uslublariga doir tartiblarning qo'llanilishi hamda ularning samaradorligini tahlil qiladi;

-moliyaviy ma'lumotlar tizimini, jumladan elektron ma'lumotlar tizimi va elektron bank xizmatlarini tahlil qiladi;

-buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisobotlarning ishonchliligi va haqqoniyligini tahlil qiladi;

-bank faoliyatining amaldagi qonun va Markaziy bankning me'yo'riy

-hujjatlari talablariga muvofiqligini baholaydi;

-bank kengashi tomonidan qabul qilingan ichki siyo'satlar va bankning ichki me'yo'riy hujjatlariga rioya qilinishini tekshiradi;

-doimiy hisobotlarning to'liqliligi, ishonchliligi va o'z vaqtida taqdim qilinishini tekshiradi;

-buxgalteriya kitobi va moliyaviy hisobotlarning to'g'riligi va haqqoniyligini o'rganadi;

-kapital tarkibi va etarliligi, aktivlar sifati va ssuda portfelini tasniflash asosida zahiralar tashkil qilinishini, balans va balansdan tashqari moddalar tarkibidagi o'zgarishlar harakati va jihatlarini, bosh bank tomonidan tasdiqlangan moliya rejasi ijrosining bajarilishini, daromadlar tarkibidagi balansning asosiy jihatlarini, boshqaruvning iqtisodiy samaradorligini tahlil qiladi;

-bank kengashi talabiga asosan maxsus tekshirishlar o'tkazadi yo'ki maxsus tekshirishlar o'tkazishga yo'rdam beradi;

-bank xodimlariga ularning o'z vazifalarini samarali bajarishda ko'maklashish;

-oylik, choraklik va yillik moliyaviy hisobotlarni joriy auditdan o'tkazish;

-buxgalteriya, amaliyo't va ma'muriy nazorat tizimining monandligini baholashga yo'rdam beradi.

Bundan tashqari, ichki audit xizmati:

-bank ichki siyo'sati va boshqa ichki me'yo'riy hujjatlarini ishlab chiqishda qatnashadi;

- o'zaro tajriba almashish va malaka oshirish maqsadida boshqa tijorat banklari va tashkilotlarning ichki audit xizmatlari bilan hamkorlik qiladi;

- ma'lumotlarni almashish orqali ichki audit xodimlari tashqi auditorlarga yo'rdam beradi va ularning ishida ko'maklashadi;

- o'tkazilgan audit tekshiruvlari materiallarini umumlashtiradi va auditorlik qo'mitasiga tekshirish natijalari to'g'risidagi hisobotni taqdim etadi;

- audit o'tkazish jarayo'nida aniqlangan kamchiliklarni bartaraf etish bo'yicha bank kengashi va boshqaruv tomonidan qabul qilingan qarorlarning o'z vaqtida va to'liq ijro etilishi ustidan doimiy nazorat olib boradi.

Audit xizmatiga bank kengashi tomonidan tayinlangan bosh auditor rahbarlik qiladi. U audit o'tkazishni rejalashtiradi, siyo'sat va jarayo'nlarini belgilaydi, xodimlar malakasini oshirish va o'qitish choralari ko'radi, sifatga javob beradi.

Bosh auditorning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

- audit xizmati faoliyatiga umumiy rahbarlik qiladi;

- audit xizmatining tarkibiy bo'limlari to'zilishini, ularning lavozim vazifalarini, audit xizmatining nizomini, audit tekshirishlari tartiblarini, audit xizmatining yillik harajatlar smetasini ishlab chiqadi va ushbu hujjatlarning ichki audit standartlariga muvofiqligini ta'minlaydi;

- audit xizmatiga malakali xodimlarni jalb qiladi va ular faoliyatini bevosita boshqaradi;

- audit xizmati xodimlarining malakalarini oshirish choralari ko'rib boradi;

- bank kengashi va auditorlik qo'mitasiga audit xizmati faoliyati bo'yicha doimiy hisobotlar berib boradi;

- bosh auditor lavozim yo'riqnomasida qayd etilgan boshqa vazifalarni bajaradi.

- Audit xizmati xodimlarining huquq va vakolatlarining aniq belgilanishi o'z faoliyatini sifatli va samarali bajarilishini ta'minlaydi.

Tekshiruv davomida ular:

- tekshirish o'tkazish maqsadida bosh bank va bank filiallarining barcha bino va xonalariga, shu jumladan kassa tarmog'i, pul almashtirish shoxobchalari, jamg'arma kassalariga to'siqsiz kirish;

- bank faoliyatiga tegishli bo'lgan va audit tekshiruvi predmeti hisoblangan barcha zarur hujjatlarni bank va bank filiallari rahbarlari hamda xodimlaridan talab qilish;

-tekshirish davomida bank va uning filiallari rahbarlari, xodimlaridan yuzaga kelgan savollar bo'yicha tushuntirishlar olish, zarur hollarda ulardan yo'zma tushuntirishlar olish;

-hujjatlardan nusxalar olish;zarur hollarda, belgilangan tartibda (kelgusida saqlanishi gumon bo'lgan) hujjatlarning asl nusxalarini olib qo'yish;

-alohida bank operatsiyalari va hujjatlari tekshirilayo'tganda rasmiy so'rovnoma orqali bank mijozlaridan zarur ma'lumotlar, tasdiqnomalar va hujjatlarni talab qilib olish huquq va vakolatlariga ega bo'lishi kerak.

Bundan tashqari, tekshirish jarayo'nida aniqlangan xato va kamchiliklar bo'yicha filiallarga nisbatan tegishli choralar ko'rilishi to'g'risida bank kengashiga takliflar kiritib borishi lozim.

Audit xizmati xodimlari bank faoliyatining barcha qirralarini tekshirish huquqi o'z navbatida, ularga muayyan majburiyatlar ham yuklaydi, hisobotlarning to'g'ri va haqqoniy to'zilishida katta mas'uliyatga ega bo'ladilar.

Bu jihatdan ular:

-bank muassasasida tekshirish o'tkazish haqidagi farmoyish va xizmat guvohnomasiga ega bo'lishi;

-bank va uning filiallarida o'tkazilgan tekshirish jarayo'nida ma'lum bo'lgan bank va tijorat sirlarining maxfiyligini ta'minlashi;

-audit tekshiruvlarini mutlaq mustaqil ravishda olib borishi;

-audit tekshiruvlarini o'z vaqtida va sifatli o'tkazishi;

-tekshirish natijalari bo'yicha o'z vaqtida holis audit hisobotlarini tayyorlash va taqdim etishi;

-audit tekshiruvi o'tkazishga doir Markaziy bank me'yo'riy hujjatlari va bankning ichki me'yo'riy hujjatlariga rioya qilishi lozim.

-Shu bilan birga ichki audit xizmati xodimlari:

-tekshirish natijalarini bo'zib ko'rsatgani, bank va uning filiallari moliyaviy holatiga holis baho bermagani;

-tekshirish jarayo'nida ma'lum bo'lgan bank va tijorat sirlarining maxfiyligini ta'minlamagani;

-tekshirish davomida olingan hujjatlarning butligi va qaytarilishini ta'minlamagani uchun ichki audit xizmati xodimlari O'zbekiston Respublikasining amaldagi qonunchiligi va bankning tegishli ichki me'yo'riy hujjatlariga binoan javobgar bo'lishi lozim.

Alohida bank operatsiyalari va hujjatlari tekshirilayo'tganda rasmiy so'rovnoma orqali bank mijozlaridan zarur ma'lumotlar, tasdiqnomalar va hujjatlar ham talab qilib olinishi mumkin. Filiallar faoliyati auditdan

o'tkazilayotganda ayrim holatlarda hujjatlardan nusxalar olinishi, zarur hollarda esa belgilangan tartibda hujjatlar rasmiylashtirilgandan so'ng, hujjatlarning asl nusxalari olinishi mumkin. Auditorlar tekshiruv o'tkazish jarayonida ayrim holatlar bo'yicha yo'l qo'yilgan kamchiliklar yuzasidan filial xodimlaridan tushuntirish xatlari talab qilishi mumkin.

Audit tekshiruvining so'nggi bosqichida tekshiruv materiallari umumlashtirilib, dalolatnoma rasmiylashtiriladi va ushbu hujjat auditda qatnashgan barcha audit xizmati xodimlari hamda filial rahbariyati tomonidan imzolanadi. Filial rahbarlari ushbu materiallarni imzolashdan bosh tortgan hollarda esa yo'zma ravishda tushuntirish berishlari shart.

Amaliyot kassalari bo'yicha tuzilgan materiallar maxfiyligi tufayligi alohida dalolatnoma rasmiylashtiriladi hamda ushbu hujjat filial kassasida ishtirok etgan auditorlar va kassa uchun mas'ul filial xodimlari tomonidan imzolanadi. Ushbu hujjatning birinchi nusxasi filialning maxsus bo'limi orqali Bosh bankka jo'natiladi hamda uning to'laligicha va o'z vaqtida jo'natilishi uchun filial rahbarlari javobgar isoblanadi.

Audit tekshiruvlari tugashi bilan audit xizmati tomonidan qisqa muddat ichida auditorlik hisobotlari tayyo'rlanadi. Ushbu hisobotlar bevosita Auditorlik qo'mitasiga taqdim etiladi. Boshqarmalarga tegishli bo'lgan audit xizmatining materiallarida aks ettirilgan kamchiliklar yuzasidan ularni bartaraf etish bo'yicha qanday tadbirlar ishlab chiqilishi, kamchiliklarga yo'l qo'ygan xodimlarga nisbatan qanday choralar ko'rilishi kerakligi haqida ikki kun muddat ichida tegishli boshqarmalar o'z fikr-mulohazalarini yo'zma ravishda audit xizmatiga taqdim etishlari lozim.

Kredit operatsiyalari auditi Markaziy bankning me'yo'riy hujjatlariga va bevosita tijorat bankining kredit siyo'satiga asoslangan holda o'tkaziladi.

Kredit portfeli tahliliga asoslangan holda audit muayyan berilgan kreditga bankning tavakkalchiligini aniqlaydi. Ushbu bosqich alohida e'tibor berishni talab etadi. Chunki auditorlar tavakkalchilik darajasiga qarab aniq kreditga nisbatan hisoblangan zahirani ko'paytirish yo'ki kamaytirishga haqlidir, bu esa bank aktivining sifatida o'z ifodasini opadi. Kredit portfelinig holatini tahlil qilishda auditor kredit berish bilan bog'liq bir nechta ko'rsatkichlarni, ya'ni berilgan kreditning o'ziga xos xususiyati, uning ta'minlanishi, foizlarning to'g'ri hisoblanishi va o'z vaqtida daromad hisobvaraqlariga olinishi, qaytarilish muddatlari va hokazolarni o'rganishi lozim bo'ladi.

9. 2. Bankning moliyaviy natijalarini auditorlik tekshiruvidan o'tkazish tartibi.

Tijorat banklari yillik hisobotlari auditorlik xulosasisiz Markaziy bank tomonidan qabul qilinmaydi va matbuotda chop qilishga ruxsat berilmaydi.

Ma'lumki auditorlik hisoboti – tijorat banki rahbari, mulkdori, ishtirokchilari (aksiyadorlari) umumiy yig'ilishiga taqdim etiladigan, auditorlik tekshiruvining borishi, buxgalteriya hisobini yuritishning belgilangan tartibidan aniqlangan chetga chiqishlar, moliyaviy hisobotdagi huquq buzilishlari to'g'risida batafsil ma'lumotlar, shuningdek, auditorlik tekshiruvini o'tkazish natijasida olingan va auditorlik xulosasini tuzish uchun asos hisoblanadigan boshqa axborotdan iborat bo'lgan hujjatdir. Auditorlik xulosasi esa - moliyaviy hisobotning haqqoniyligi (to'g'riligi) va buxgalteriya hisobini yuritish tartibining qonun hujjatlari bilan belgilangan talablarga muvofiqligi to'g'risida auditorlik tashkilotining fikri yo'zma shaklda ifodalangan va xo'jalik yurituvchi sub'ektning moliyaviy hisobotidan foydalanuvchilar uchun ochiq bo'lgan hujjat hisoblanadi.

Auditorlik hisobotida quyidagilar bo'ladi:

- a) nomi;
- b) adresatning nomi;
- v) kirish qismi;
- g) tahliliy qism;
- d) yakuniy qism.

Auditorlik hisobotining har bir sahifasiga moliyaviy hisobotning auditorlik tekshiruvini amalga oshirgan auditor (auditorlar) imzo chekishi shart.

Auditorlik hisobotining kirish qismida auditorlik tashkiloti rekvizitlari, shu jumladan auditorlik faoliyatini amalga oshirishga litsenziyaning raqami va sanasi, auditorlar va auditorlik tekshiruvida qatnashgan boshqa shaxslar to'g'risidagi ma'lumotlar, shuningdek, auditorlik tekshiruvini o'tkazish uchun asos va xo'jalik yurituvchi sub'ekt faoliyatining umumiy tavsifi keltiriladi.

Auditorlik hisobotining tahliliy qismida quyidagilar bo'lishi shart:

- bank ichki nazorat holatini tekshirish natijalari (batafsil bayo'ni);
- buxgalteriya hisobi holati va moliyaviy hisobotni tekshirish natijalari;
- moliyaviy-xo'jalik faoliyatini amalga oshirish paytida qonunchilik talablariga rioya etilishini tekshirish natijalari;

- soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni hisoblash hamda to'lashning to'g'riligini tekshirish natijalari;

- aktivlarning butligini tekshirish natijalari;

Tijorat banki ichki nazoratining holatini tekshirish natijalari to'g'risidagi axborot quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- ichki nazorat tizimining bank faoliyatining miqyo'slari va xususiyatiga muvofiqligi umumiy bahosi;

- auditorlik tekshiruvi mobaynida aniqlangan ichki nazorat tizimining bank faoliyatining miqyo'slari va xususiyatiga jiddiy nomuvofiqliklari bayo'ni.

Banklarda buxgalteriya hisobi va moliyaviy hisoboti holatini tekshirish natijalari to'g'risidagi axborot quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tuzishning belgilangan tartibiga rioya qilinishini baholash;

- auditorlik tekshiruvi davomida aniqlangan buxgalteriya hisobini yuritish va moliyaviy hisobotni tayyorlashning belgilangan tartibini jiddiy buzishlar bayo'ni.

Bank tomonidan moliyaviy-xo'jalik operatsiyalarini amalga oshirish paytida qonunlarga rioya etishini tekshirish natijalari to'g'risidagi axborot quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- tijorat banki amalga oshirgan moliyaviy-xo'jalik operatsiyalarining qonunchilikka muvofiqligini baholash;

- auditorlik tekshiruvi davomida aniqlangan, bank amalga oshirgan moliyaviy-xo'jalik operatsiyalarning qonunchilikka jiddiy nomuvofiqliklari bayo'ni.

Soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni hisoblashi va to'lashning to'g'riligini tekshirish natijalari to'g'risidagi axborot quyidagilarni o'z ichiga olishi kerak:

- tuzilgan va tegishli organlarga taqdim etilgan soliqlar va boshqa majburiy to'lovlar to'g'riligining bahosi;

- soliqlar va boshqa majburiy to'lovlarni hisoblash va to'lashning belgilangan tartibini buzish faktlari, soliq solinadigan bazani belgilash paytidagi chetga chiqishlar bayo'ni.

Aktivlar butligini tekshirish natijalari aktivlarni inventarlashga asoslanishi va o'z ichiga ularning haqiqatda mavjudligi va butligi to'g'risidagi ma'lumotlarni olishi kerak.

Auditorlik hisobotining yakuniy qismi auditorlik tashkilotining aniqlangan chetga chiqishlar va huquq buzilishlarini bartaraf etishga doir

tavsiyalarini, shuningdek xo‘jalik yurituvchi sub’ektning moliyaviy-xo‘jalik faoliyati samaradorligini oshirishga doir takliflari va maslahatlarini o‘zi ichiga olishi kerak.

Auditorlik tashkiloti auditorlik hisobotini tuzganlik uchun qonun hujjatlariga muvofiq javobgar bo‘ladi. Auditorlik hisobotida keltirilgan axborot maxfiy hisoblanadi va oshkor etilmasligi kerak. Ammo qonunchilik hujjatlariga asosan tijorat banklari va auditorlik tashkilotlari o‘rtasidagi shartnomalarda auditorlik hisobotini Markaziy bankga taqdim qilishni cheklovchi moddalar bo‘lmasligi lozim. Axborotni oshkor etganlik uchun ushbu axborotdan foydalana oladigan shaxslar qonun hujjatlariga muvofiq javobgarlikka tortiladilar.

Qayd etuvchi qismda auditorlik tekshiruvi moliyaviy hisobot va boshqa moliyaviy axborot qonun hujjatlariga, shuningdek, moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining haqiqiy holatiga muvofiqligi va haqqoniyligini baholashga asoslanishi ko‘rsatilishi kerak. Shuningdek auditorlik tekshiruvi fikrni ifodalash uchun etarlicha asoslar berishi xususida auditorlik tashkilotining tasdig‘i berilishi kerak.

Auditorlik xulosasining yakuniy qismida auditorlik tashkilotining tekshirilgan moliyaviy-hisobot xo‘jalik yurituvchi sub’ekt moliyaviy-xo‘jalik faoliyatining haqiqiy holati to‘g‘risida haqqoniy tasavvur berish-bermasligi va moliyaviy hisobot qonun hujjatlariga muvofiqligi yo‘ki muvofiq emasligi xususidagi fikri ravshan bayo‘n etilishi kerak.

IX -bob bo‘yicha o‘z bilimini tekshirishga doir nazorat savollari

1. Banklarni hisob-kitob operatsiyalarini audit tekshiruvidan o‘tkazish.
2. Auditorlik hisobotini tarkibiy qismlariga izoh bering.
3. Banklarning yillik hisobotlarini auditorlik tekshiruvidan o‘tkazish.
4. Auditorlik xulosasining asosiy qismlari.
5. Tashqi audit va uning ahamiyati.
6. Ichki auditning mohiyati.

GOLOSARIY

Aksept – to‘lovchining to‘lov hujjatini to‘lash uchun bergan roziligi.

Avizo – banklararo hisob-kitoblarda hujjatning yuborilganligi to‘g‘risidagi ogohnoma.

Akkreditiv – ishonch, ishonchli ma‘nosini bildiradi, naqd pulsiz hisob-kitob shakllaridan biri.

Amortizatsiya (eskirish) – bu aktivning foydali xizmat qilish muddati davomida uning amortizatsiya qilinadigan qiymatini muntazam ravishda taqsimlash va bank xarajatlari uchun o‘tkazib borish ko‘rinishidagi eskirishning qiymat ifodasi

Asosiy vositalar – bu moddiy aktivlar bo‘lib, bank faoliyatida bank xizmatlarini ko‘rsatish jarayonida, ijaraga berish uchun yoki ma‘muriy maqsadlarda foydalaniladi va bir yildan ortiq vaqt mobaynida foydalanishga mo‘ljallangan.

Auditorlik faoliyati deganda - auditorlik tashkilotlarining auditorlik xizmatlari ko‘rsatish bo‘yicha tadbirkorlik faoliyati tushuniladi.

Auditor — auditor malaka sertifikatiga ega bo‘lgan jismoniy shaxsdir.

Auditorlik tashkiloti - tanlov asosida tanlab olingan auditorlik faoliyatini amalga oshirish litsenziyasiga ega bo‘lgan yuridik shaxs;

Auditorning malaka sertifikati - auditorning malakasini tasdiqlovchi va auditorlik tashkiloti nomidan auditorlik xizmatlari ko‘rsatish huquqini beruvchi hujjat.

Auditorning yordamchisi - auditor malaka sertifikatiga ega bo‘lmagan va auditorlik hisobotida, auditorlik xulosasida auditorning ekspert xulosasida hamda auditorlik tekshiruvini o‘tkazish bilan bog‘liq bo‘lgan boshqa rasmiy hujjatda imzo chekish huquqiga ega bo‘lmagan tarzda auditorning topshirig‘iga binoan auditorlik tekshiruvida ishtirok etayotgan jismoniy shaxsdir.

Auditorlik tekshiruvi- moliyaviy hisobot va boshqa moliyaviy axborot to‘g‘riligi va buxgalteriya hisobi to‘g‘risidagi qonun hujjatlariga mosligini aniqlash maqsadida xo‘jalik yurituvchi sub‘ektning moliyaviy hisobotini hamda u bilan bog‘liq moliyaviy axborotini auditorlik tashkilotlari tomonidan tekshirishdir.

Auditorlik tekshiruvining buyurtmachisi - auditorlik tekshiruvi o‘tkazilishini qo‘zg‘atuvchi xo‘jalik yurituvchi sub‘ekt, uning mulkdori, shuningdek ustav kapitalida qonun hujjatlarida belgilanganidan kam bo‘lmagan miqdordagi ulushga ega qatnashchilar va aksiyadorlar, nazorat qiluvchi yoki huquqni muhofaza qiluvchi organlardir.

Auditorlik hisoboti — auditorlik tekshiruvining borishi, buxgalteriya hisobini yuritishning belgilangan tartibidan aniqlangan chetga chiqishlar, moliyaviy hisobotdagi qoidabuzarliklar to'g'risidagi mufassal ma'lumotlardan, shuningdek auditorlik tekshiruvi o'tkazish natijasida olingan boshqa axborotdan iborat bo'lgan va xo'jalik yurituvchi sub'ekt rahbariga, mulkdoriga, qatnashchilari (aksiyadorlari)ning umumiy yig'ilishiga yo'llangan hujjat. Auditor hisobotida aniqlangan chetga chiqishlar va qoidabuzarliklarni bartaraf etish bo'yicha tavsiyalar, shuningdek xo'jalik yurituvchi sub'ektning moliya-xo'jalik faoliyati samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar va takliflar mavjud bo'lishi kerak.

Auditorlik xulosasi — moliyaviy hisobotning to'g'riligi va buxgalteriya hisobi yuritish tartibining qonun hujjatlarida belgilangan talablarga muvofiqligi to'g'risida auditorlik tashkilotining fikri yozma shaklda ifodalangan, xo'jalik yurituvchi sub'ekt moliyaviy hisobotidan foydalanuvchilar uchun ochiq bo'lgan hujjat.

Bank - tijorat tashkiloti bo'lib, bank faoliyati deb hisoblanadigan quyidagi faoliyat turlari majmuini amalga oshiradigan yuridik shaxsdir:

-yuridik va jismoniy shaxslardan omonatlar qabul qilish hamda qabul qilingan mablag'lardan tavakkal qilib kredit berish yoki investitsiyalash uchun foydalanish;

-to'lovlarni amalga oshirish.

Bank filiali - uni tashkil etgan bank nomidan bank faoliyatini amalga oshiruvchi alohida bo'linmadir.

bank amaliyot kuni - bank ish kunining bir qismi bo'lib, bankka kelib tushgan barcha pul hisob-kitob hujjatlarini qabul qilish, rasmiylashtirish va buxgalteriya hisobi hisobvaraqlarida aks ettirish uchun ajratilgan vaqt.

bank buxgalteriya apparati - pul hisob-kitob hujjatlarini rasmiylashtirish, bank operatsiyalarini bajarish va ularni ichki nazoratdan o'tkazish hamda hisob registrlarida qayd etish va buxgalteriya hisobotlarini tayyorlash bilan shug'ullanuvchi xodimlar guruhi.

bank ish kuni - qonun hujjatlari bilan belgilangan kun ichida o'rnatilgan ish vaqti.

bank operatsiyalari ichki nazorati (bundan keyingi o'rinlarda ichki nazorat deb yuritiladi) - bank rahbariyati va barcha bank xodimlari tomonidan kunlik bank operatsiyalarini amalga oshirish jarayonida ularning qonunchilikka mosligi, samaradorligi, yuqori malakada bajarilishi va moliyaviy hisobotlarning ishonchligini ta'minlash tizimi.

Bank depoziti – bank mijozi-yuridik yoki xususiy shaxs tomonidan bankka saqlash uchun qo‘yilgan pul mablag‘lari. Ular bank hisobotida passiv sifatida ko‘rsatiladi.

Bank kafolati – mijozning iltimosiga ko‘ra tijorat banki tomonidan bo‘nak (avans) sifatida summani shartnoma shartlari bo‘yicha bajarish va kafolatlash. Bank kafolati berilishida kafolat majburiyatining mazmuni bankning o‘z farmoyishi bilan so‘zsiz tartibda qarzdor tashkilotning hisobdan uning summasini kafolat tashkilot hisobidan qoplash yo‘li bilan yoki u tashkilotga taalluqli bo‘lgan pullarni undirish yo‘li bilan ssudani qoplash huquqidan iboratdir.

Banklarning passiv operatsiyalari – shunday operatsiyalarki, banklar ular vositasida kredit va boshka aktiv bank operatsiyalarini o‘tkazish uchun o‘z resurslarini tashkil qiladilar.

bank xizmatlari ofisi - bank filiali binosidan tashqarida joylashgan va O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining tegishli normativ-huquqiy hujjatlariga muvofiq faoliyat yurituvchi bank filialining tarkibiy tuzilmasi. Bank xizmatlari ofisi turli xil nomlanishi ("Minibank", "Chakana xizmatlar markazi", "Bank xizmatlari markazi" va boshqalar) mumkin.

Balans qiymati – bu jamg‘arilgan eskirish va qiymatini yo‘qotishdan ko‘riladigan jamg‘arilgan zararni chegirib tashlagandan keyin qolgan va ushbu summa bo‘yicha aktiv balans hisobotida tan olinadigan summa.

bosh kitob - hisobvaraqlar rejasidagi ikkinchi tartibli hisobvaraqlar ro‘yxati.

buxgalteriya hisobi registrlari - ikkiyoqlama yozuv usulida operatsiyalar qayd etiladigan jurnallar, qaydnomalar, daftarlar va tasdiqlangan blanklar.

Bek-ofis - bankning tarkibiy qismi bo‘lib, Front-ofis tomonidan dastlabki nazoratdan o‘tgan va ijro uchun taqdim qilingan operatsiyalarni joriy nazoratdan o‘tkazish va bank operatsiyalarini amalga oshiruvchi buxgalterlar guruhi.

Bosh bitim -depozit operatsiyalarini amalga oshirishning umumiy shartlari va tartibini belgilovchi Markaziy bank bilan tijorat banklari o‘rtasida tuziladigan o‘zaro harakat.

valyuta birjasi - chet el valyutasi, davlat qimmatli qog'ozlari, moliyaviy hosila instrumentlari (derivativlar) oldi-sotdisi hamda ular bilan bog'liq boshqa birja bitimlari bo'yicha birja savdolarini, shuningdek banklararo pul bozorini hamda Markaziy bankning tijorat banklari bilan amalga oshiriladigan kredit va depozit auksionlarini tashkil etuvchi yuridik shaxs.

dastlabki nazorat - Front-ofis yoki mas'ul ijrochi buxgalter tomonidan operatsiyalarni bajarmasdan oldin ularning qonunchilikka mos ekanligini aniqlash bo'yicha amalga oshiriladigan nazorat;

depozit auksioni - tijorat banklarining pul mablag'larini jalb qilish bo'yicha Markaziy bank tomonidan tijorat banklari o'rtasida amalga oshiriladigan kimoshdi savdolari.

joriy nazorat - Bek-ofis yoki nazoratchi buxgalter tomonidan Front-ofis yoki mas'ul ijrochi buxgalter ma'qullagan barcha bank operatsiyalarining qonunchilikka mosligini aniqlash maqsadida qaytadan amalga oshiriladigan nazorat. Joriy nazorat pul hisob-kitob hujjatlarining asl va elektron nusxalarining bir-biriga mosligini tekshirishni ham o'z ichiga oladi.

nazoratchi buxgalter - mas'ul ijrochi buxgalter tomonidan dastlabki nazoratdan o'tkazilgan barcha bank operatsiyalarini joriy nazoratdan o'tkazib amalga oshiruvchi buxgalter.

Markaziy bankning tijorat banklari bilan depozit operatsiyalari (bundan buyon matnda depozit operatsiyalari deb yuritiladi) - Markaziy bank tomonidan tijorat banklarining pul mablag'larini depozitlarga jalb qilish operatsiyalari.

mas'ul ijrochi buxgalter - mijozlarning pul hisob-kitob hujjatlarini to'g'ri rasmiylashtirilganligi va bank operatsiyalarining qonuniyligini dastlabki nazoratdan o'tkazib, ularni buxgalteriya hisobida aks ettirishga tayyorlovchi buxgalter.

Omonat (depozit) - talab qilinishi bilanoq yoki to'lovni amalga oshiruvchi shaxs bilan to'lovni oluvchi shaxs yoxud ularning qonuniy vakillari o'rtasida kelishilgan muddatda foizlar yoki ustama haq to'lagan holda yoxud bunday to'lovlarsiz hammasini qaytarib berish sharti bilan topshiriladigan pul summasi.

raqobatli ariza - depozit auksionida ishtirok etish uchun tijorat banklari tomonidan foiz stavkasi ko'rsatilgan holda taqdim etiladigan ariza;

raqobatsiz ariza - depozit auksionida ishtirok etish uchun tijorat banklari tomonidan foiz stavkasi ko'rsatilmagan holda taqdim etiladigan ariza;

Chet el banki - chet el bankining o'z faoliyatini O'zbekiston Respublikasi hududida amalga oshiradigan shu'ba banki bo'lib, uning ustav kapitalining hammasi chet el banki tomonidan to'lanadi.

Chet el banki vakolatxonasi - bank faoliyatini amalga oshirmagan holda bankning manfaatlarini ko'zlab ish yurituvchi alohida bo'linmadir.

chegirish foiz stavkasi - depozit auksioni natijalariga ko'ra tijorat banklarining qondiriladigan raqobatli arizalari bo'yicha taklif etilgan maksimal stavka.

o'zgarmas foiz stavkasi - pul-kredit siyosati maqsadlaridan kelib chiqqan holda tijorat banklarining depozit mablag'larini jalb qilish bo'yicha Markaziy bank Kredit qo'mitasi tomonidan o'rnatiladigan stavka;

Front-ofis - bankning tarkibiy qismi bo'lib, qonun hujjatlarida nazarda tutilgan bank operatsiyalarini amalga oshirishda bank mijozlari bilan bevosita muloqotda bo'lgan holda ularga barcha bank xizmatlari ko'rsatuvchi xodimlar guruhi.

elektron savdo platformasi - banklararo pul bozorida elektron shaklda birja savdolarini o'tkazish imkonini beruvchi hamda qabul qilingan buyurtmalarni ro'yxatga olish, birja bitimlarini tuzish, joriy ma'lumotlarni savdo ishtirokchilari ish o'rinlarida aks ettirish, savdo jarayonini bayonlashtirish va yakuniy birja hujjatlarini shakllantirishni ta'minlovchi valyuta birjasining avtomatlashtirilgan tizimi.

yakuniy nazorat - amaliyot kun tugagandan so'ng, keyingi bank ish kunidan kechikmagan holda bankda amalga oshirilgan barcha bank operatsiyalarini buxgalteriya hisobida to'g'ri aks ettirilganligini, shu jumladan birlamchi hujjatlar asosida o'tkazilganligini tekshirish maqsadida amalga oshiriladigan nazorat.

yordamchi kitob - bosh kitob hisobvaraqlariga ochiladigan shaxsiy hisobvaraqlar, shuningdek alohida mablag'lar turi va qimmatliklar bo'yicha yuritiladigan kartochka, kitob yoki jurnallar;

Adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi –T.: “O'zbekiston”, 2017 yil, 29 b.
2. O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. – T.:“Adolat”, 2019yil
3. O'zbekiston Respublikasining “O'zbekiston Respublikasi Markaziy bank to'g'risida”gi qonuni.–T.: 2019 yil 11 noyabr.
4. O'zbekiston Respublikasining “Bank va banklar faoliyati to'g'risida”gi qonuni.- T.: 2019 yil 5 noyabr.
5. O'zbekiston Respublikasining “Buxgalteriya hisobi to'g'risida”gi Qonuni. – Toshkent, 2016 yil 13 aprel.
6. O'zbekiston Respublikasining “Auditorlik faoliyati to'g'risida”gi qonuni. Toshkent. 2000 yil 26 may.
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasi markaziy bankining faoliyatini tubdan takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida” gi farmoni, PF-5296-sonli, 2018 yil 9 yanvar.
8. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha harakatlar strategiyasi to'g'risida”gi farmoni PF-4947-sonli 2017 yil 7 fevral.
9. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida” qarori, PQ-3270, 2017 yil 12 setyabr.
10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Bank xizmatlarim mabotligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida” gi qarori, PQ-3620, 2017 yil 23 mart.
11. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “Tadbirkorlik faoliyati sohasidagi litsenziyalash va ruxsat berish tartib-taomillarini yana-da qisqartirish va soddalashtirish, shuningdek, biznes yuritish shart-sharoitlarini yaxshilash chora-tadbirlari to'g'risida”gi farmoni PF-5409-sonli, 2018 yil 11 aprel.
12. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining “O'zbekiston Respublikasida auditorlik faoliyatini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida”gi qarori. PQ-3946, 2018 yil 19 sentyabr.
13. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining “O'zbekiston Respublikasi banklarida auditorlik tekshiruvlarini o'tkazish to'g'risida gi Nizomi. Adliya vazirligi tomonidan 982-son bilan davlat ro'yxatidan o'tkazilgan 2000 yil 4 noyabr.
14. O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining “O'zbekiston Respublikasi banklaridabuxgalteriya hisobini yuritish va buxgalteriya

ishlarini tashkil qilish tartibi to'g'risida"gi yo'riqnomasi, Adliya vazirligida 1834-son bilan ro'yxatga olingan 2008 yil 11 iyul.

15. Mirziyoyev Sh.M. Buyuk kelajagimizni mard va olijanob xalqimiz bilan birga quramiz. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017 y. – 488 b.

16. Mirziyoyev Sh.M. Tanqidiy tahlil, qat'iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo'lishi kerak. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017 y. – 104 b.

17. Mirziyoyev Sh.M. Erkin va farovon, demokratik O‘zbekiston davlatini birgalikda barpo etamiz. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017 y. – 56 b.

18. Mirziyoyev Sh.M. Qonun ustuvorligi va inson manfaatlarini ta'minlash – yurt taraqqiyoti va xalq farovonligining garovi. – Toshkent: “O‘zbekiston” NMIU, 2017 y. – 48 b.

19. Mirziyoyev Sh.M. Milliy taraqqiyot yo'limizni qat'iyat bilan davom ettirib, yangi bosqichga ko'taramiz /Sh. M. Mirziyoev. Toshkent: O‘zbekiston, 2017 y.. - 592 b.

20. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi // “Xalq so‘zi”, 2018 yil, 29 dekabr. № 271-272 (7229-7230).

21. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning O‘zbekiston Respublikasi Oliy Majlisga Murojaatnomasini keng jamoatchilik o‘rtasida targ‘ib etishga bag‘ishlangan ilmiy-ommabop qo‘llanma. –Toshkent: “Ma’naviyat” nashriyoti, 2018 yil. 290 b.

22. Abdullaeva Sh. Z. “Bank ishi”. Darslik. - T.: “Iqtisod Moliya” 2017 y. – 768 b.

23. Абрамова М. А. Денги, кредит, банки . Учебник. – М.:KNORUS, 2017 г. – 312 с.

24. Azizov U.O‘, Qoraliev T.M. va boshqalar. Bank ishi. T.: “Fan va texnologiya” nashriyoti, 2016 y. 640 b.

25. Болвачев А.И., Богачева М.Ю. Денги, кредит, банки . Учебник INFRA. – М. 2017 г. – 591с .

26. Jesus Huerta de Soto. Money, bank credit, and economic cycles. Union editorial. 2017. 885 pages.

27. Rashidov O.Yu., Alimov I.I., Toymuhamedov I.R., Tojiev R.R. Pul, kredit va banklar. Darslik. – T.: TDIU. 2018 y. – 428 b.

28. Karaliyev T.M., Sattarov O.B. va boshqalar. “Tijorat banklari faoliyati tahlili”. O‘quv qo‘llanma. – T.: “IQTISOD-MOLIYA”, 2018 y. – 192 bet.

29. Лаврушин О.И. Денги. Кредит. Банки. Учебник. – М.: KNORUS. 2018 г. – 448 с.

30. Mullajanov F.M. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi. – T.: O‘zbekiston, 2016 y. – 368 b.

31. Frederic S.Mishkin. The economics of money, banking and financial markets. Pearson education Limited. 2016. 695 pages.

Internet saytlari:

1. www.lex.uz – O‘zbekiston Respublikasi Qonun hujjatlari ma’lumotlari milliy bazasi.

2. www.norma.uz – Axborot – huquqiy portal

3. www.tfi.uz - Toshkent moliya institute rasmiy sayti

4. www.bir.uz – Buxgalterlar malakasini baholash tizimi.

5. www.cbu.uz – O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki rasmiy sayti.

6. www.finance.uz – Moliya – iqtisodiy tahlil portali.

7. www.stat.uz – O‘zbekiston Respublikasi Davlat Statistika qo‘mitasining rasmiy sayti.

8. www.sciencedirect.com. – ommabop ilmiy jurnallar sayti.

9. www.reader.elsevier.com. – ommabop ilmiy jurnallar sayti.

10. www.scopus.com. – xalqaro maqola va anjumanlar sayti.

1-ILOVA

O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida buxgalteriya hisobining HISOBVARAQLAR REJASI⁵ (2019 yil 1 yanvargacha bo'lgan o'zgartirishlar kiritilgan holatda)

10000 AKTIVLAR

10100 KASSADAGI NAQD PUL VA BOSHQA TO'LOV HUJJATLARI

- 10101 - Aylanma kassadagi naqd pullar (AV 17.09.2005 y. 773-20-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi)
- 10102 - Naqd pullar zahirasi (AV 17.09.2005 y. 773-20-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi)
- 10103 - Pul almashtirish shoxobchalaridagi naqd pullar
- 10105 - CHEklar va boshqa to'lov hujjatlari
- 10107 - Bankomatlardagi naqd pullar
- 10109 - Yo'ldagi naqd pullar va boshqa to'lov hujjatlari (AV 24.07.2006 y. 773-22-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 10111 - Amaliyot (operatsion) kassalardagi naqd pullar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)
- 10113 - Pensiyalar, ijtimoiy nafaqalar, kompensatsiyalar va boshqa to'lovlarni berish bo'yicha maxsus kassalardagi naqd pullar (AV 04.04.2017 y. 773-32-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 10196 - CHet el valyutasini sotib olish uchun Markaziy bankdan olingan naqd pullar zaxirasi va jismoniy shaxslardan sotib olingan chet el valyutalari (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

⁵ O'zbekiston Respublikasi Adliya vazirligida 2004 yil 13 avgustda 773-17-son bilan ro'yxatga olingan O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki Boshqaruvining 2004 yil 17 iyuldagi 15/3-son qarori bilan tasdiqlangan.

10198 - Markaziy bankka topshiriladigan naqd pullar zaxirasi (AV 19.01.2009 y. 773-26-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

**10300 BANKNING O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
MARKAZIY BANKIDAGI (MB) HISOBVARAQLARI**

10301 - Markaziy bankdagi vakillik hisobvarag'i - Nostro

10305 - Markaziy bankning vakillik hisobvarag'i - Vostro, overdraft

10307 - Markaziy bankdan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar Naqd pullar

10309 - Markaziy bankdagi majburiy zaxira hisobvarag'i

10311 - O'zRMBdan olinadigan, topshirilgan naqd pullar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

10397 - Markaziy bankdagi boshqa hisobvaraqlar - Depozitlar

**10500 BANKNING BOSHQA BANKLARDAGI
HISOBVARAQLARI**

10501 - Boshqa banklardagi vakillik hisobvaraqlari - Nostro

10505 - Boshqa banklarning vakillik hisobvaraqlari - Vostro, overdraft

10507 - Boshqa banklardan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar - Naqd pullar

10511 - Jismoniy shaxslarning plastik kartalaridan berilgan naqd pul mablag'lari bo'yicha boshqa banklardan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

10513 - Plastik kartalardan amalga oshirilgan to'lovlar bo'yicha boshqa banklardan olinishi lozim bo'lgan mablag'lar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

10597 - Boshqa banklardagi hisobvaraqlar - Depozitlar

10599 - Bankning boshqa banklardagi hisobvaraqlari bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

10700 OLDI-SOTDI QIMMATLI QOG'OZLARI

- 10701 - Davlat xazina veksellari
- 10705 - Davlat obligatsiyalari
- 10709 - O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli qog‘ozlari
- 10711 - Korxonalarining qarz qimmatli qog‘ozlari
- 10715 - Evroobligatsiyalar
- 10719 - Korxonalarining ulushli qimmatli qog‘ozlari
- 10723 - Tijorat banklarining obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli qog‘ozlari (AV 27.12.2017 y. 773-36-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 10725 - Tijorat banklarining ulushli qimmatli qog‘ozlari (AV 27.12.2017 y. 773-36-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 10779 - Boshqa qimmatli qog‘ozlar
- 10791 - Oldi-sotdi qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha diskont (kontr-aktiv)
- 10793 - Oldi-sotdi qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha mukofot
- 10795 - Oldi-sotdi qimmatli qog‘ozlar haqiqiy qiymatining o‘zgarishi
- 10799 - Oldi-sotdi qimmatli qog‘ozlardan ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

10800 SOTISHGA MO‘LJALLANGAN QIMMATLI QOG‘OZLARGA QILINGAN IVESTITSİYALAR

- 10801 - Davlat xazina veksellari
- 10805 - Davlat obligatsiyalari
- 10809 - O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli qog‘ozlari
- 10813 - Korxonalarining qarz qimmatli qog‘ozlari
- 10817 - Evroobligatsiyalar
- 10821 - Korxonalarining ulushli qimmatli qog‘ozlari
- 10823 - Tijorat banklarining obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli qog‘ozlari (AV 27.12.2017 y. 773-36-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 10825 - Tijorat banklarining ulushli qimmatli qog‘ozlari (AV 27.12.2017 y. 773-36-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 10879 - Boshqa qimmatli qog‘ozlar
- 10889 - Sotishga mo‘ljallangan qarz qimmatli qog‘ozlarni xarid qilish

- 10891 bo'yicha xarajatlar
- 10891 - Sotishga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar bo'yicha diskont (kontr-aktiv)
- 10893 - Sotishga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar bo'yicha mukofot
- 10895 - Sotishga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar haqiqiy qiymatining o'zgarishi
- 10899 - Sotishga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

10900 OLDI-SOTDIGA MO'LJALLANGAN QIMMATBAHO METALLAR, TOSHLAR VA TANGALAR

- 10901 - Qimmatbaho metallar
- 10905 - Qimmatbaho toshlar
- 10909 - Qimmatbaho tangalar
- 10999 - Qimmatbaho metallar, toshlar va tangalarning savdosidan ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

11100 SOTIB OLINGAN DEBITORLIK QARZLARI - FAKTORING

- 11101 - Sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring
- 11103 - Muddati o'tgan sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring
- 11105 - Sud jarayonidagi sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring
- 11195 - Sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring bo'yicha diskont (kontr-aktiv)
- 11199 - Sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

11300 SOTIB OLINGAN VEKSELLAR

- 11301 - Eksport bilan bog'liq sotib olingan veksellar - Hujjatsiz
- 11305 - Eksport bilan bog'liq sotib olingan veksellar - Hujjatli
- 11309 - Sotib olingan mahalliy veksellar - Hujjatsiz
- 11311 - Sotib olingan mahalliy veksellar - Hujjatli
- 11315 - Muddati o'tgan sotib olingan veksellar
- 11319 - Sud jarayonidagi sotib olingan veksellar
- 11395 - Sotib olingan veksellar bo'yicha diskontlar (kontr-aktiv)

- 11399 - Sotib olingan veksellar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 11500 MIJOZLARNING AKKREDITIV VA/YOKI TRAST HUJJAT-LARI BILAN KAFOLATLANGAN TRATTALARI BO'YICHA MAJBURIYATLARI**
- 11501 - Mijozlarning import bilan bog'liq veksellar bo'yicha majburiyatlari
- 11505 - Mijozlarning trast hujjatlari bilan kafolatlangan import bilan bog'liq veksellar bo'yicha majburiyatlari
- 11509 - Mijozlarning trast hujjatlari bilan kafolatlangan mahalliy veksellar bo'yicha majburiyatlari
- 11511 - Muddati o'tgan import bilan bog'liq veksellar va akseptlar
- 11515 - Muddati o'tgan mahalliy veksellar va akseptlar
- 11519 - Sud jarayonidagi import bilan bog'liq veksellar
- 11521 - Sud jarayonidagi mahalliy veksellar
- 11599 - Import bilan bog'liq va mahalliy veksellar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 11700 BANKNING TO'LANMAGAN AKSEPTLARI BO'YICHA MIJOZLARNING MAJBURIYATLARI**
- 11701 - Mijozlarning mahalliy akseptlar bo'yicha majburiyatlari
- 11705 - Mijozlarning xorijiy akseptlar bo'yicha majburiyatlari
- 11800 REPO BITIMLARI BO'YICHA SOTIB OLINGAN QIMMATLI QOG'OZLAR**
- 11801 - REPO bitimlari bo'yicha MBdan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11803 - REPO bitimlari bo'yicha boshqa banklardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11805 - REPO bitimlari bo'yicha hukumatdan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11807 - REPO bitimlari bo'yicha jismoniy shaxslardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11809 - REPO bitimlari bo'yicha yakka tartibdagi tadbirkorlardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11811 - REPO bitimlari bo'yicha davlat korxonasi, tashkilot va muassasalaridan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11813 - REPO bitimlari bo'yicha chet el kapitali ishtirokidagi

- korxonalardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11815 - REPO bitimlari bo'yicha xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11897 - REPO bitimlari bo'yicha boshqa qarzdorlardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar
- 11899 - REPO bitimlari bo'yicha sotib olingan qimmatli qog'ozlardan ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 11900 MARKAZIY BANKKA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 11901 - Markaziy bankka berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12100 BOSHQA BANKLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 12101 - Boshqa banklarga berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12105 - Boshqa banklarga berilgan muddati o'tgan kreditlar
- 12109 - Boshqa banklarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12199 - Boshqa banklarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 12300 HUKUMATGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 12301 - Hukumatga berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12305 - Hukumatga berilgan muddati o'tgan kreditlar
- 12309 - Hukumatga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12399 - Hukumatga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 12400 BYUDJET TASHKILOTLARIGA BERILGAN QISQA MUD-DATLI KREDITLAR (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqq)**
- 12401 - Byudjet tashkilotlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB

Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12405 - Byudjet tashkilotlariga berilgan muddati o'tgan kreditlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12409 - Byudjet tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12499 - Byudjet tashkilotlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12500 JISMONIY SHAXSLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR

12501 - Jismoniy shaxslarga berilgan qisqa muddatli kreditlar

12502 - Aholining kam ta'minlangan qatlamlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12503 - Jismoniy shaxslarga plastik kartochnalar orqali berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 28.07.2007 y. 773-24-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12504 - Jismoniy shaxslarga davlat dasturlari bo'yicha uy-joy sotib olish uchun berilgan qisqa muddatli ipoteka kreditlari (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12505 - Jismoniy shaxslarga berilgan muddati o'tgan kreditlar

12509 - Jismoniy shaxslarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar

12521 - Jismoniy shaxslarga maxsus dasturlar bo'yicha berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

12599 - Jismoniy shaxslarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

- 12600 YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 12601 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12605 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan muddati o'tgan kreditlar
- 12609 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12621 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga maxsus dasturlar bo'yicha berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 12699 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 12700 DAVLAT KORXONA, TASHKILOT VA MUASSASALARIGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 12701 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12704 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga yoqilg'i xom ashyosini import qilish uchun berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 12705 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan muddati o'tgan kreditlar
- 12709 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12799 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 12800 TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNI QO'LLAB-QUVVATLASH DAVLAT JAMG'ARMASI KO'MAGIDA TAQDIM ETILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)**

- 12801 - Jismoniy shaxslarga Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi ko‘magida taqdim etilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 12802 - Tadbirkorlik sub’ektlari - yuridik shaxs tashkil etmagan yakka tartibdagi tadbirkorlarga Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi ko‘magida taqdim etilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 12803 - Tadbirkorlik sub’ektlari - yuridik shaxslarga Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi ko‘magida taqdim etilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 12805 - Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi ko‘magida taqdim etilgan muddati o‘tgan kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 12809 - Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi ko‘magida taqdim etilgan qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 12899 - Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi ko‘magida taqdim etilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv) (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 12900 CHET EL KAPITALI ISHTIROKIDAGI KORXONALARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 12901 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12904 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga yoqilg‘i xom ashyosini import qilish uchun berilgan qisqa muddatli kreditlar

(AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

- 12905 - CHet el kalitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan muddati o'tgan kreditlar
- 12909 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar
- 12921 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga maxsus dasturlar bo'yicha berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 12999 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 13000 NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARIGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 13001 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 13005 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan muddati o'tgan kreditlar
- 13009 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar
- 13099 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 13100 XUSUSIY KORXONALAR, XO'JALIK SHIRKATLARI VA JAMIYATLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 13101 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar
- 13104 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga yoqilg'i xom ashyosini import qilish uchun berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 13105 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan muddati o'tgan kreditlar
- 13109 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga

berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar

13121 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga maxsus dasturlar bo‘yicha berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

13199 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

13200 BANK BO‘LMAGAN MOLIYAVIY MUASSASALARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR

13201 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan qisqa muddatli kreditlar

13205 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan muddati o‘tgan kreditlar

13209 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar

13299 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

13300 DAVLAT EHTIYOJLARI UCHUN XARID QILINADIGAN QISHLOQ XO‘JALIGI MAHSULOTLARINI ETISHTIRISH UCHUN BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

13301 - Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan g‘allani etishtirish uchun berilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

13305 - Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan qishloq xo‘jadigi mahsulotlarini etishtirish uchun berilgan muddati o‘tgan kreditlar (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

13309 - Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan g‘allani etishtirish uchun berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan

- 13399 MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini etishtirish uchun berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv) (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 14300 DAVLAT EHTIYOJLARI UCHUN XARID QILINADIGAN QISHLOQ XO‘JALIGI MAXSULOTLARINI ETISHTIRISH UCHUN BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR** (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 14301 - Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan paxta xom ashyosini etishtirish uchun berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 14305 - Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan paxta xom ashyosini etishtirish uchun berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 14399 - Davlat ehtiyojlari uchun xarid qilinadigan qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini etishtirish uchun berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv) (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 14400 - TADBIRKORLIK FAOLIYATINI RIVOJLANTIRISHNI QO‘LLAB-QUVVATLASH DAVLAT JAMG‘ARMASI KO‘MAGIDA TAQDIM ETILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR** (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 14401 - Jismoniy shaxslarga Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo‘llab-quvvatlash davlat jamg‘armasi ko‘magida taqdim etilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son

- bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 14402 - Tadbirkorlik sub'ektlari - yuridik shaxs tashkil etmagan yakka tartibdagi tadbirkorlarga Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi ko'magida taqdim etilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 14403 - Tadbirkorlik sub'ektlari - yuridik shaxslarga Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi ko'magida taqdim etilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 14405 - Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi ko'magida taqdim etilgan qayta ko'rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 14499 - Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi ko'magida taqdim etilgan Uzoq muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv) (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 14500 BOSHQA BANKLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 14501 - Boshqa banklarga berilgan uzoq muddatli kreditlar
- 14505 - Boshqa banklarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar
- 14599 - Boshqa banklarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 14700 HUKUMATGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 14701 - Hukumatga berilgan uzoq muddatli kreditlar
- 14705 - Hukumatga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar

14799 - Hukumatga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontraktiv)

14800 BYUDJET TASHKILOTLARIGA BERILGAN UZOQ MUD-DATLI KREDITLAR (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

14801 - Byudjet tashkilotlariga berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

14809 - Byudjet tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

14899 - Byudjet tashkilotlariga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

14900 JISMONIY SHAXSLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR

14901 - Jismoniy shaxslarga berilgan uzoq muddatli kreditlar

14902 - Aholining kam ta'minlangan qatlamlariga berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

14903 - Jismoniy shaxslarga davlat dasturlari bo'yicha uy-joy xarid qilish uchun berilgan uzoq muddatli ipoteka kreditlari (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

14905 - Jismoniy shaxslarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar

14913 - Jismoniy shaxslarga plastik kartochkalar orqali berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

14921 - Jismoniy shaxslarga maxsus dasturlar bo'yicha berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan

- ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 14999 - Jismoniy shaxslarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15000 YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 15001 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15005 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15021 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga maxsus dasturlar bo'yicha berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 15099 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15100 DAVLAT KORXONA, TASHKILOT VA MUASSASALARIGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 15101 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15104 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga yoqilg'i xom ashyosini import qilish uchun berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 15105 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15199 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15200 NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARIGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 15201 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan uzoq muddatli kreditlar

- 15205 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15299 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15300 CHET EL KAPITALI ISHTIROKIDAGI KORXONALARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 15301 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15304 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga yoqilg‘i xom ashyosini import qilish uchun berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 15305 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15321 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga maxsus dasturlar bo‘yicha berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 15399 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15400 BANK BO‘LMAGAN MOLIYAVIY MUASSASALARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 15401 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15405 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15499 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15500 XUSUSIY KORXONALAR, XO‘JALIK SHIRKATLARI VA JAMIYATLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 15501 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga

- berilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15504 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga yoqilg‘i xom ashyosini import qilish uchun berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 15505 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar
- 15521 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga maxsus dasturlar bo‘yicha berilgan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 15599 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

15600 LIZING (MOLIYAVIY IJARA)

- 15601 - Boshqa banklarga berilgan lizing

(AV 28.07.2007 y. 773-24-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq 15603-hisobvaraq chiqarib tashlangan

- 15603 - Jismoniy shaxslarga berilgan lizing
- 15605 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan lizing
- 15607 - Davlat korxonalar, tashkilot va muassasalariga berilgan lizing
- 15609 - Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan lizing
- 15611 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan lizing
- 15613 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan lizing
- 15615 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan lizing
- 15617 - Muddati o‘tgan lizing
- 15619 - SHartlari qayta ko‘rib chiqilgan lizing
- 15699 - Lizing bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

15700 SUD JARAYONIDAGI KREDITLAR VA LIZING

- 15701 - Yuridik shaxslarga berilgan sud jarayonidagi kreditlar
- 15703 - Jismoniy shaxslarga berilgan sud jarayonidagi kreditlar
- 15705 - Sud jarayonidagi lizing
- 15707 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga taqdim etilgan sud

jarayonidagi kreditlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

- 15799 - Sud jarayonidagi kreditlar va lizing bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15800 QARAM XO'JALIK JAMIYATLARIGA, QO'SHMA KORXONALARGA VA SHO'BA XO'JALIK JAMIYATLARIGA QILINGAN INVESTITSİYALAR**
- 15801 - Qaram xo'jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalar - Moliyaviy institutlar
- 15805 - Qaram xo'jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalar - Boshqalar
- 15809 - Qo'shma korxonalariga qilingan investitsiyalar - Moliyaviy institutlar
- 15813 - Qo'shma korxonalariga qilingan investitsiyalar - Boshqalar
- 15817 - Sho'ba xo'jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalar - Moliyaviy institutlar
- 15821 - Sho'ba xo'jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalar - Boshqalar
- 15827 - Tijorat banklari tomonidan korxonalarini strategik investorlarga bo'lib-bo'lib to'lash bilan sotish (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 15899 - Qaram xo'jalik jamiyatlariga, qo'shma korxonalariga va sho'ba xo'jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 15900 SO'NDIRISH MUDDATIGACHA SAQLANADIGAN QARZ QIMMATLI QOG'OZLARGA QILINGAN INVESTITSİYALAR**
- 15901 - Davlat xazina veksellari
- 15905 - Davlat obligatsiyalari
- 15909 - O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining obligatsiya va boshqa qarz qimmatli qog'ozlari
- 15911 - Evroobligatsiyalar
- 15913 - Korxonalarining qarz qimmatli qog'ozlari
- 15923 - Tijorat banklarining obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli

qog'ozlari (AV 27.12.2017 y. 773-36-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

- 15979 - Boshqa qarz qimmatli qog'ozlar
- 15989 - So'ndirish muddatigacha saqlanadigan qarz qimmatli qog'ozlarni xarid qilish bo'yicha xarajatlar
- 15991 - So'ndirish muddatigacha saqlanadigan qimmatli qog'ozlar bo'yicha diskont (kontr-aktiv)
- 15993 - So'ndirish muddatigacha saqlanadigan qimmatli qog'ozlar bo'yicha mukofot
- 15999 - So'ndirish muddatigacha saqlanadigan qarz qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

16100 BOSH BANK/FILIALLARDAN OLINADIGAN MABLAG'LAR

- 16101 - Bosh bank/filiallardan olinadigan mablag'lar - Naqd pullar
- 16102 - Bosh bank/filiallardan olinadigan mablag'lar - Naqdsiz mablag'lar
- 16103 - Bosh bank/filiallardan filiallar va banklararo hisob-kitoblar bo'yicha olinadigan mablag'lar
- 16104 - Bosh bank/filiallardan olinadigan mablag'lar - Tovar-moddiy qimmatliklar va xizmatlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 16105 - CHet eldagi Bosh bank/filiallardan olinadigan mablag'lar
- 16107 - Bosh bank/filiallardan filiallar va banklararo hisob-kitoblar bo'yicha olinadigan mablag'lar - Overdraft
- 16109 - Bosh bank/filiallardan olinadigan mablag'lar - Float
- 16111 - Bosh bank/filialdan jismoniy shaxslarning plastik kartalaridan berilgan naqd pul mablag'lari bo'yicha olish (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 16113 - Bosh bank/filialdan plastik kartalardan amalga oshirilgan to'lovlar bo'yicha olish (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

16300 AKTIVLAR BO'YICHA HISOBLANGAN FOIZLAR

- 16301 - Markaziy bankdan olinishi lozim bo'lgan hisoblangan foizlar

- 16303 - Boshqa banklardan olinishi lozim bo'lgan hisoblangan foizlar
- 16304 - Bosh bank/filialdan olinishi lozim bo'lgan hisoblangan foizlar
(AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 16305 - Oldi-sotdi qimmatli qog'ozlari bo'yicha hisoblangan foizlar
- 16307 - Sotishga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar bo'yicha hisoblangan foizlar
- 16309 - Kreditlar bo'yicha hisoblangan foizlar
- 16311 - So'ndirish muddatigacha saqlanadigan qarz qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar bo'yicha hisoblangan foizlar
- 16315 - Sotib olingan veksellar bo'yicha hisoblangan foizlar
- 16319 - Mijozlarning akkreditiv va/yoki trast hujjatlari bilan kafolatlangan tratta majburiyatlari bo'yicha hisoblangan foizlar
- 16321 - Bankning to'lanmagan akseptlari bo'yicha mijoz majburiyatlari yuzasidan hisoblangan foizlar
- 16323 - Lizing bo'yicha hisoblangan foizlar (Moliyaviy ijara)
- 16325 - Tadbirkorlik faoliyatini rivojlantirishni qo'llab-quvvatlash davlat jamg'armasi subsidiyalari hisobidan qoplanadigan, olinishi lozim bo'lgan hisoblangan foizlar (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 16377 - SHartnomaga ko'ra hisoblab yozilgan, biroq iuddatida to'lanmagan olinishi lozim bo'lgan foizlar (AV 24.07.2006 y. 773-22-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 16397 - Mijozlarning boshqa majburiyatlari bo'yicha hisoblangan foizlar
- 16400 HISOBLANGAN FOIZSIZ DAROMADLAR**
- 16401 - Hisoblangan vositachilik haqi va ko'rsatilgan xizmatlar uchun to'lovlar
- 16405 - Hisoblangan jarima va penyalar
- 16409 - Operatsion ijara bo'yicha hisoblangan daromad
- 16413 - Hisoblangan boshqa foizsiz daromadlar
- 16499 - Hisoblangan foizsiz daromadlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 16500 ASOSIY VOSITALAR**
- 16501 - Er

- 16505 - Tugallanmagan qurilishlar
- 16509 - Bankning imoratlari - Binolar va boshqa imoratlar
- 16511 - Binolar va boshqa imoratlarning yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16515 - Obʻektlarni ijaraga olish va uni takomillashtirish huquqi
- 16519 - Obʻektlarni ijaraga olish va uni takomillashtirish huquqi boʻyicha yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16529 - Transport vositalari
- 16531 - Transport vositalarining yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16535 - Mebel, moslama va jihozlar
- 16539 - Mebel, moslama va jihozlarning yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16541 - Toʻlov kartochkalari bilan hisob-kitoblarni amalga oshirish uskunalari
- 16543 - Toʻlov kartochkalari bilan hisob-kitoblarni amalga oshirish uskunalarining yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16549 - Boshqalarga operatsion ijaraga berilgan asosiy vositalar
- 16551 - Boshqalarga operatsion ijaraga berilgan asosiy vositalarning yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16561 - Ombordagi asosiy vositalar
- 16563 - Ombordagi asosiy vositalarning yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)

- 16600 NOMODDIY AKTIVLAR**
- 16601 - Nomoddiy aktivlar
- 16605 - Nomoddiy aktivlarning yigʻilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16609 - Oʻrnatish va yaratish jarayonidagi nomoddiy aktivlar
- 16617 - Gudvill
- 16699 - Oʻrnatish va yaratish jarayonidagi nomoddiy aktivlar boʻyicha koʻrilishi mumkin boʻlgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

- 16700 BANKNING BOSHQA XUSUSIY MULKLARI**
- 16701 - Kredit va lizing boʻyicha garov hisobidan undirilgan mulk
- 16703 - Kredit va lizing boʻyicha undirilgan tugatilayotgan bankrot korxonalar mulki (AV 20.07.2005 y. 773-19-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

- 16705 - Bankning boshqa mulklari (AV 28.07.2007 y. 773-24-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 16707 - Bo‘lib-bo‘lib to‘lash uchun sotilgan bankning boshqa mulklari (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 16709 - Ko‘chmas mulkka qilingan investitsiya
- 16713 - Ko‘chmas mulkka qilingan investitsiyaning yig‘ilgan eskirish summasi (kontr-aktiv)
- 16799 - Bankning boshqa xususiy mulklari bo‘yicha ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 16800 MUDDATI UZAYTIRILGAN DEBITOR QARZDORLIK**
(AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 16803 - Bo‘lib-bo‘lib to‘lash uchun sotilgan bankning aktivlari (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 16899 - Ko‘rilishi mumkin bo‘lgan zararlarni qoplash zaxirasi - Muddati uzaytirilgan debitor qarzdorlik (kontr-aktiv) (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 16900 HOSILAVIY INSTRUMENTLARNING REVALVATSIYASI NATIJASIDA O‘ZLASHTIRILMAGAN FOYDA**
- 16901 - Revalvatsiya natijasida o‘zlashtirilmagan foyda Forvard shartnomalari
- 16905 - Revalvatsiya natijasida o‘zlashtirishagan foyda - Opsionlar
- 16909 - Revalvatsiya natijasida o‘zlashtirilmagan foyda - Fyucherslar
- 16913 - Revalvatsiya natijasida o‘zlashtirilmagan foyda - Svoplar
- 17100 VALYUTA SAVDOSI VA VALYUTA POZITSIYALARI**
- 17101 - Valyuta pozitsiyasi hisobvaraqlari
- 17300 TRANZIT HISOBVARAQLARI**
- 17301 - Tranzit hisobvaraqlari
- 17305 - Aniqlanish jarayonidagi transaksiyalar

- 17400 - MIJOZLARNING PLASTIK KARTALARIDAN HISOBDAN CHIQRILISHI LOZIM BO‘LGAN PUL MABLAG‘LARI BO‘YICHA TRANZIT HISOBVARAG‘LARI** (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 17401 - Jismoniy shaxslarning plastik kartalaridan olingan naqd pullar bo‘yicha hisobdan chiqarilishi lozim bo‘lgan pul mablag‘lari bo‘yicha tranzit hisobvarag‘lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 17403 - Jismoniy shaxslarning plastik kartalaridan boshqa plastik kartalar yoki omonatlar hisobvaraqlariga hisobdan chiqarilishi lozim bo‘lgan pul mablag‘lari bo‘yicha tranzit hisobvarag‘lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 17405 - Kommunal to‘lovlar bo‘yicha plastik kartalardan hisobdan chiqarilishi lozim bo‘lgan pul mablag‘lari bo‘yicha tranzit hisobvarag‘lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 17407 - Pulli xizmatlar bo‘yicha plastik kartalardan hisobdan chiqarilishi lozim bo‘lgan pul mablag‘lari bo‘yicha tranzit hisobvarag‘lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 17409 - Qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa to‘lovlar bo‘yicha plastik kartalardan hisobdan chiqarilishi lozim bo‘lgan pul mablag‘lari bo‘yicha tranzit hisobvarag‘lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 17500 HUKUMAT HISOBVARAQLARI**
- 17509 - Hukumat subsidiyalari
- 17515 - Respublika byudjetining maxsus xarajatlari
- 19900 BOSHQA AKTIVLAR**
- 19901 - Mayda xarajatlar
- 19903 - Inkasso qilingan pul tushumlari va cheklar
- 19905 - Qaytarilgan cheklar va boshqa to‘lov hujjatlari

- 19907 - Xizmatlar uchun oldindan qilingan xarajatlar
- 19908 - Bank xodimlari bilan hisob-kitoblardagi olinishi lozim bo'lgan mablag'lar
- 19909 - Tovar-moddiy qimmatliklar uchun to'langan mablag'lar
- 19910 - Bankning mas'ul xodimlariga berilgan korporativ plastik kartalardan hisob-kitoblar uchun pul mablag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 19911 - Olinishi lozim bo'lgan mablag'lar hisobvaraqlari bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 19919 - Pochta va hujjat markalari
- 19921 - Ombordagi kam baholi va tez eskiruvchi buyumlar hamda boshqa qimmatliklar
- 19925 - Oldindan to'langan xarajatlar
- 19929 - Boshqa muddati uzaytirilgan xarajatlar
- 19931 - Muddati uzaytirilgan soliqlar
- 19933 - Muddati uzaytirilgan soliqlar bo'yicha baholangan zaxira (kontr-aktiv)
- 19934 - Pul o'tkazmalari bo'yicha jismoniy shaxslar bilan hisob-kitoblar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 19935 - Naqd pullarni qayta hisoblashda aniqlangan kamomad (AV 24.07.2006 y. 773-22-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi)
- 19939 - Olinadigan dividendlar
- 19941 - Tugatilgan va tugatilish jarayonida bo'lgan banklardagi mablag'lar
- 19945 - Tugatilgan va tugatilish jarayonida bo'lgan banklardagi mablag'lar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)
- 19949 - Harakatsiz aktivlar
- 19983 - "Uz-to'lov" to'lov tizimidagi olinadigan mablag'lar (AV 11.06.2009 y. 773-27-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 19995 - Sud jarayonidagi boshqa aktivlar
- 19997 - Boshqa aktivlar
- 19999 - Boshqa aktivlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni qoplash zaxirasi (kontr-aktiv)

20000 MAJBURIYATLAR

20200 TALAB QILIB OLINGUNCHA SAQLANADIGAN DEPOZITLAR

- 20202 - Hukumatning byudjetdan tashqari mablagʻlari boʻyicha talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20203 - Respublika qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablagʻlari boʻyicha talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20204 - Mahalliy byudjet qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablagʻlari boʻyicha talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20205 - Byudjetdan tashqari fondlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20206 - Jismoniy shaxslarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20207 - Respublika yoʻl jamgʻarmasining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20208 - Xususiy korxonalar, xoʻjalik shirkatlari va jamiyatlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20210 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalarining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20212 - Nodavlat notijorat tashkilotlarining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20214 - Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20216 - Bank boʻlmagan moliyaviy muassasalarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20218 - Yakka tartibdagi tadbirkorlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari
- 20294 - Norezident - yuridik shaxslarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvara)
- 20296 - Boshqa mijozlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari

20400 JAMGʻARMA DEPOZITLAR

- 20402 - Hukumatning byudjetdan tashqari mablagʻlari boʻyicha

- jamg'arma depozitlari
- 20403 - Respublika qaramog'idagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha jamg'arma depozitlari
 - 20404 - Mahalliy byudjet qaramog'idagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha jamg'arma depozitlari
 - 20405 - Byudjetdan tashqari fondlarning jamg'arma depozitlari
 - 20406 - Jismoniy shaxslarning jamg'arma depozitlari
 - 20408 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarning jamg'arma depozitlari
 - 20410 - Davlat korxonalar, tashkilot va muassasalarining jamg'arma depozitlari
 - 20412 - Nodavlat notijorat tashkilotlarining jamg'arma depozitlari
 - 20414 - Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining jamg'arma depozitlari
 - 20416 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalarning jamg'arma depozitlari
 - 20418 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarning jamg'arma depozitlari
 - 20496 - Boshqa mijozlarning jamg'arma depozitlari

20600 MUDDATLI DEPOZITLAR

- 20602 - Hukumatning byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha muddatli depozitlari
- 20603 - Respublika qaramog'idagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha muddatli depozitlari
- 20604 - Mahalliy byudjet qaramog'idagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablag'lari bo'yicha muddatli depozitlari
- 20605 - Byudjetdan tashqari fondlarning muddatli depozitlari
- 20606 - Jismoniy shaxslarning muddatli depozitlari
- 20608 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarning muddatli depozitlari
- 20610 - Davlat korxonalar, tashkilot va muassasalarining muddatli depozitlari
- 20612 - Nodavlat notijorat tashkilotlarining muddatli depozitlari
- 20614 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining muddatli depozitlari
- 20616 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalarning muddatli depozitlari
- 20618 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarning muddatli depozitlari
- 20696 - Boshqa mijozlarning muddatli depozitlari

- 20800 O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI MARKAZIY BANKNING HISOBVARAQLARI**
- 20802 - MBning vakillik hisobvarag‘i - Vostro
- 20806 - Bankning MBdagi vakillik hisobvarag‘i - Nostro, overdraft
- 20896 - MBning hisobvaraqlari - Depozitlar
- 21000 BOSHQA BANKLARNING HISOBVARAQLARI**
- 21002 - Boshqa banklarning vakillik hisobvaraqlari - Vostro
- 21006 - Bankning boshqa banklardagi vakillik hisobvaraqlari - Nostro, overdraft
- 21008 - Boshqa banklarning hisobvaraqlari - Naqd pullar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 21010 - Boshqa banklarning hisobvaraqlari - Depozitlar
- 21012 - Jismoniy shaxslarning plastik kartalaridan berilgan naqd pul mablag‘lari bo‘yicha boshqa banklardan olinishi lozim bo‘lgan mablag‘lar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 21014 - Plastik kartalardan amalga oshirilgan to‘lovlar bo‘yicha boshqa banklardan olinishi lozim bo‘lgan mablag‘lar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 21200 BOSHQARUV (MENEJER) CHEKLARI**
- 21202 - Boshqaruv (menejer) cheklari
- 21400 BANKNING TO‘LANMAGAN AKSEPTLARI**
- 21402 - Bankning to‘lanmagan mahalliy akseptlari
- 21406 - Bankning to‘lanmagan xorijiy akseptlari
- 21600 OLINGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR**
- 21602 - Markaziy bankdan olingan qisqa muddatli kreditlar
- 21604 - Moliya vazirligi huzuridagi Jamg‘armalardan olingan qisqa muddatli kreditlar (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 21605 - Byudjetdan tashqari fondlardan olingan qisqa muddatli kreditlar

- 21606 - Boshqa banklardan olingan qisqa muddatli kreditlar
- 21610 - Hukumatdan olingan qisqa muddatli kreditlar
- 21612 - Aholining kam ta'minlangan qatlamlariga berilgan kreditlarni moliyalashtirish uchun O'zR MBdan olingan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 21613 - Davlat dasturlari bo'yicha berilgan ipoteka kreditlarini moliyalashtirish uchun O'zR MBdan olingan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 21614 - YOqilg'i xom ashyosini import qilish uchun berilgan kreditlarni moliyalashtirish uchun O'zR MBdan olingan qisqa muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 21624 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalardan olingan qisqa muddatli kreditlar
- 21696 - Boshqa kreditorlardan olingan qisqa muddatli kreditlar
- 22000 OLINGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR**
- 22002 - Markaziy bankdan olingan uzoq muddatli kreditlar
- 22004 - Moliya vazirligi huzuridagi Jamg'armalardan olingan uzoq muddatli kreditlar (AV 31.03.2007 y. 773-23-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22005 - Byudjetdan tashqari fondlardan olingan uzoq muddatli kreditlar
- 22006 - Boshqa banklardan olingan uzoq muddatli kreditlar
- 22010 - Hukumatdan olingan uzoq muddatli kreditlar
- 22012 - Aholining kam ta'minlangan qatlamlariga berilgan kreditlarni moliyalashtirish uchun O'zR MBdan olingan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22013 - Davlat dasturlari bo'yicha berilgan ipoteka kreditlarini moliyalashtirish uchun O'zR MBdan olingan uzoq muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22014 - YOqilg'i xom ashyosini import qilish uchun berilgan kreditlarni moliyalashtirish uchun O'zR MBdan olingan uzoq

muddatli kreditlar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

22024 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalardan olingan uzoq muddatli kreditlar

22096 - Boshqa kreditorlardan olingan uzoq muddatli kreditlar

22100 LIZING (MOLIYAVIY IJARA) BO'YICHA MAJBURIYATLAR

22102 - Boshqa banklar oldidagi lizing (moliyaviy ijara) bo'yicha majburiyatlar

22104 - Boshqa lizing beruvchilar oldidagi lizing (moliyaviy ijara) bo'yicha majburiyatlar

22200 BOSH BANK/FILIALLARGA TO'LANADIGAN MABLAG'LAR

22202 - Bosh bank/filiallarga to'lanadigan mablag'lar Naqd pullar

22203 - Bosh bank/filiallarga to'lanadigan mablag'lar - Naqdsiz mablag'lar

22204 - Bosh bank/filiallarga filiallar va banklararo hisob-kitoblar bo'yicha to'lanadigan mablag'lar

22205 - Bosh bank/filiallarga to'lanadigan mablag'lar - Tovar-moddiy qimmatliklar va xizmatlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)

22206 - CHet eldagi Bosh bank/filiallarga to'lanadigan mablag'lar

22208 - Bosh bank/filiallarga filiallar va banklararo hisob-kitoblar bo'yicha to'lanadigan mablag'lar - Overdraft

22210 - Bosh bank/filiallarga to'lanadigan mablag'lar - Float

22212 - Bosh bank/filiallarga jismoniy shaxslarning plastik kartalaridan berilgan naqd pul mablag'lari bo'yicha to'lanadigan mablag'lar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

22214 - Bosh bank/filiallarga plastik kartalardan amalga oshirilgan to'lovlar bo'yicha to'lanadigan mablag'lar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

22300 REPO BITIMLARI BO‘YICHA SOTILGAN QIMMATLI QOG‘OZLAR

- 22302 - REPO bitimlari bo‘yicha MBga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22304 - REPO bitimlari bo‘yicha boshqa banklarga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22306 - REPO bitimlari bo‘yicha hukumatga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22308 - REPO bitimlari bo‘yicha jismoniy shaxslarga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22310 - REPO bitimlari bo‘yicha yakka tartibdagi tadbirkorlarga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22312 - REPO bitimlari bo‘yicha chet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22314 - REPO bitimlari bo‘yicha davlat korxonalar, tashkilot va muassasalariga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22316 - REPO bitimlari bo‘yicha xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga sotilgan qimmatli qog‘ozlar
- 22396 - REPO bitimlari bo‘yicha boshqa kreditorlarga sotilgan qimmatli qog‘ozlar

22400 TO‘LANISHI LOZIM BO‘LGAN HISOBLANGAN FOIZLAR

- 22402 - Talab qilib olunguncha saqlanadigan depozitlar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22403 - Jamg‘arma depozitlar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22405 - Muddatli depozitlar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22406 - Markaziy bank hisobvaraqlari bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22407 - Boshqa banklarning hisobvaraqlari bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22408 - Lizing (moliyaviy ijara) bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22409 - Bosh bank/filialdan olingan resurslar bo‘yicha hisoblangan foizlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 22410 - Olingan kreditlar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22412 - Boshqa majburiyatlar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22414 - CHiqarilgan qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 22476 - SHartnomaga ko‘ra to‘lash uchun hisoblab yozilgan, biroq muddatida to‘lanmagan foizlar (AV 24.07.2006 y. 773-22-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

- 22500 HISOBLANGAN SOLIQLAR**
- 22502 - Hisoblangan daromad(foyda) soliqlari
- 22504 - Hisoblangan boshqa soliqlar
- 22506 - To‘lash uchun ushlab qolingani soliqlar
- 22508 - Muddati uzaytirilgan soliqlar
- 22510 - Nafaqa (pensiya) fondi bilan hisob-kitoblar
- 22512 - Bandlikka ko‘maklashish davlat jamg‘armasi va boshqa fondlar bilan hisob-kitoblar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar)
- 22600 MIJOZLARNING BOSHQA DEPOZITLARI**
- 22602 - Mijozlarning akkreditivlar bo‘yicha depozitlari
- 22604 - Mijozlarning boshqa depozitlari - Jamg‘arma - Maqsadli
- 22606 - Mijozlarning import bilan bog‘liq tratta vayoki trast hujjatlari bilan kafolatlangan akkreditivlar bo‘yicha depozitlari
- 22608 - Mijozlarning qimmatli qog‘ozlar bilan bo‘ladigan operatsiyalar bo‘yicha mablag‘lari
- 22610 - O‘zbekiston pochta" OAJ tarkibiy bo‘linmalari tomonidan to‘lanadigan pensiya va nafaqalar (AV 28.07.2007 y. 773-24-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 22612 - O‘zbekiston pochta" OAJ tarkibiy bo‘linmalari tomonidan amalga oshiriladigan pul o‘tkazmalari va davriy nashrlarga obuna (AV 28.07.2007 y. 773-24-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 22613 - Valyuta bozorida konvertatsiya qilish uchun mijozlarning zaxiralangan mablag‘lari (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 22614 - Mijozlarning valyuta bozorida konvertatsiya qilingan mablag‘lari
- 22616 - Jismoniy shaxslarning bank hisob raqamlaridagi masofadan turib xizmat ko‘rsatish tizimi orqali boshqariladigan mablag‘lari (AV 21.08.2013 y. 773-31-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 22617 - Pensionerlarning plastik kartochkalari bo‘yicha majburiyatlar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro‘yxatga olingan MB

- Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22618 - Jismoniy shaxslarning plastik kartochkalari bo'yicha majburiyatlar
- 22619 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarning plastik kartochkalari bo'yicha majburiyatlar (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22620 - Korporativ plastik kartochkalar bo'yicha majburiyatlar
- 22622 - Yuridik shaxslarning o'z vakolatxonalar va filiallari ta'minoti uchun ajratgan mablag'lari
- 22624 - Ayrim turdagi aksizli tovarlarni sotadigan yuridik shaxslarning maqsadli mablag'lari (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 22626 - Korxonalar va tashkilotlarning maqsadli mablag'lari
- 22628 - Fuqarolarning shaxsiy jamg'arma pensiya hisobvaraq'idagi mablag'lari (AV 14.01.2005 y. 773-18-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22630 - Mahalliy byudjetdan moliyalashtirilayotgan, fuqarolarning o'zini o'zi boshqarish organlari tomonidan tayinlangan ijtimoiy nafaqalar mablag'lari (AV 25.01.2013 y. 773-30-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22632 - Pensiya jamg'armasining tuman (shahar) bo'linmalari tomonidan moliyalashtiriladigan, naqd pul bilan beriladigan pensiyalar, ijtimoiy nafaqalar, kompensatsiyalar va boshqa to'lovlar uchun mablag'lar (AV 04.04.2017 y. 773-32-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22634 - Tabiiy gaz uchun kelib tushadigan pul mablag'larini jamlash uchun yagona maxsus hisobvaraq (AV 14.06.2017 y. 773-33-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22636 - Elektr energiyasi uchun kelib tushadigan pul mablag'larini jamlash uchun yagona maxsus hisobvaraq (AV 14.06.2017 y. 773-33-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 22638 - Suv ta'minoti va suv chiqarish xizmati uchun kelib tushadigan

pul mablagʻlarini jamlash uchun yagona maxsus hisobvaraqlar
(AV 27.12.2017 y. 773-36-son bilan roʻyxatga olingan MB
Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

22696 - Boshqa depozit majburiyatlari

**22800 HOSILAVIY INSTRUMENTLAR BOʻYICHA
REVALVATSIYA NATIJASIDA AMALGA OSHMAGAN
ZARARLAR VA BOSHQA MUDDATI UZAYTIRILGAN
DAROMADLAR**

22802 - Forvard shartnomasi boʻyicha revalvatsiya natijasida amalga oshmagan zararlar

22806 - Opsionlar boʻyicha revalvatsiya natijasida amalga oshmagan zararlar

22810 - Fyucherslar boʻyicha revalvatsiya natijasida amalga oshmagan zararlar

22811 - Svoplar boʻyicha amalga oshmagan zararlar

22812 - Kelgusi davr foizli daromadlari

22896 - Boshqa muddati uzaytirilgan daromadlar

**23100 MIJOZLARNING PLASTIK KARTALARIGA
OʻTKAZILISHI LOZIM BOʻLGAN PUL MABLAGʻLARI
BOʻYICHA TRANZIT HISOBVARAGʻLARI (AV
17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB
Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)**

23102 - Yuridik shaxslarning korporativ plastik kartalariga oʻtkazilishi lozim boʻlgan pul mablagʻlari boʻyicha tranzit hisobvaragʻlari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

23104 - Yakka tartibdagi tadbirkorlarning korporativ plastik kartalariga oʻtkazilishi lozim boʻlgan pul mablagʻlari boʻyicha tranzit hisobvaragʻlari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

23106 - Ish haqi va unga tenglashtirilgan toʻlovlar, shuningdek pensiyalar, kompensatsiyalar va boshqa ijtimoiy toʻlovlar boʻyicha xoʻjalik yurituvchi subʻektlar xodimlarining plastik kartalariga oʻtkazilishi lozim boʻlgan pul mablagʻlari boʻyicha tranzit hisobvaragʻlari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

- 23108 - Ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar, shuningdek pensiyalar, kompensatsiyalar va boshqa ijtimoiy to'lovlar bo'yicha byudjet tashkilotlari xodimlarining plastik kartalariga o'tkazilishi lozim bo'lgan pul mablag'lari bo'yicha tranzit hisobvarag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23110 - Ish haqi va unga tenglashtirilgan to'lovlar, shuningdek pensiyalar, kompensatsiyalar va boshqa ijtimoiy to'lovlar bo'yicha Davlat xavfsizlik xizmati, Ichki ishlar vazirligi, Mudofaa vazirligi, Favqulodda vaziyatlar vazirligi va Davlat bojxona qo'mitasi xodimlari (kontingent)ning plastik kartalariga o'tkazilishi lozim bo'lgan pul mablag'lari bo'yicha tranzit hisobvarag'lari (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)
- 23112 - Ishlamaydigan pensionerlarning pensiyalari bo'yicha jismoniy shaxslarning plastik kartalariga o'tkazilishi lozim bo'lgan pul mablag'lari bo'yicha tranzit hisobvarag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23114 - Ijtimoiy nafaqalar, kompensatsiyalar va boshqa to'lovlar bo'yicha jismoniy shaxslarning plastik kartalariga o'tkazilishi lozim bo'lgan pul mablag'lari bo'yicha tranzit hisobvarag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23116 - Naqd pullar bo'yicha jismoniy shaxslarning plastik kartalariga o'tkazilishi lozim bo'lgan pul mablag'lari bo'yicha tranzit hisobvarag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23118 - Plastik kartalar va omonatlar hisobvaraqlaridan jismoniy shaxslarning plastik kartalariga o'tkazilishi lozim bo'lgan pul mablag'lari bo'yicha tranzit hisobvarag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23120 - Jismoniy shaxslarning plastik kartalariga naqd pulsiz o'tkazilishi lozim bo'lgan boshqa pul mablag'lari bo'yicha tranzit hisobvarag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan

- ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23122 - Xorijiy valyuta sotib olish uchun bank kassalariga naqd pullarni topshirgan jismoniy shaxslarning plastik kartalariga o'tkazilishi lozim bo'lgan mablag'lar bo'yicha tranzit hisobvaraqlari (AV 25.01.2013 y. 773-30-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23200 KLIRING TRANSAKSIYALARI**
- 23202 - Kliring transaksiyalari
- 23204 - Bir martalik o'zaro hisob-kitoblar uchun byudjet mablag'lari
- 23206 - Aniqlanish jarayonidagi transaksiyalar
- 23208 - Moliya vazirligi huzuridagi fond bilan bo'ladigan kliring transaksiyalari (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)
- 23210 - Moliya vazirligi huzuridagi fondan qishloq xo'jalik mahsulotlari uchun ajratilgan maqsadli mablag'lar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)
- 23212 - Moliya vazirligi G'aznachiligi mablag'lari (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 23214 - G'aznachilikning hududiy bo'linmalari mablag'lari (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 23216 - Moliya vazirligi huzuridagi Fond mablag'lari (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)
- 23218 - Moliya vazirligi huzuridagi fondan ajratilgan maqsadli mablag'lar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)
- 23220 - Moliya vazirligi huzuridagi fondan olingan maqsadli mablag'lar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)

- 23222 - Moliya vazirligi huzuridagi fondning maqsadli mablag‘lari (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar) (Oldingi tahririga qarang)
- 23224 - Xo‘jalik yurituvchi sub‘ektlar o‘rtasidagi o‘zaro bir martalik hisob-kitoblar uchun byudjet mablag‘lari
- 23226 - Respublika byudjetining eksportchi-korxonalar bilan bo‘ladigan maqsadli hisob-kitoblar uchun mablag‘lari
- 23228 - Respublika byudjetining pudratchi tashkilotlar bilan bo‘ladigan maqsadli hisob-kitoblar uchun mablag‘lari
- 23400 HUKUMATGA TEGISHLI DAROMAD VA BOSHQA TUSHUMLAR HISOBVARAQLARI**
- 23402 - Respublika byudjetining mablag‘lari
- 23403 - Bojxona to‘lovlarni bo‘yicha Respublika byudjetining daromadlari
- 23404 - Respublika qaramog‘idagi byudjet muassasalarining mablag‘lari
- 23405 - Nobyudjet tashkilotlar va korxonalar uchun respublika byudjetidan ajratilgan mablag‘lar
- 23406 - Hukumat kreditlari bo‘yicha foizli daromadlar
- 23407 - Yagona soliq to‘lovi bo‘yicha Respublika byudjetining daromadlari (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 23409 - Er va yagona er soliqlari bo‘yicha Respublika byudjetining daromadlari
- 23410 - Hukumat subsidiyalari fondi
- 23411 - Davlat bojlari, yig‘imlar va soliq bo‘lmagan to‘lovlar, ma‘muriy va moliyaviy sanksiyalarni to‘lash bo‘yicha mablag‘lar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 23416 - Maxsus maqsadlar fondi
- 23422 - Kapital qo‘yilmalarni respublika byudjetidan moliyalashtirish
- 23424 - Kapital qo‘yilmalarni mahalliy byudjetlardan moliyalashtirish
- 23426 - Mahalliy byudjet mablag‘lari - Tuman/shahar
- 23427 - Nobyudjet tashkilotlar va korxonalarining tuman/shahar byudjetidan ajratilgan mablag‘lari

- 23430 - Mahalliy byudjet mablagʻlari - Viloyat
- 23431 - Nobyudjet tashkilotlar va korxonalarining viloyat byudjetidan ajratilgan mablagʻlari
- 23432 - Mahalliy byudjet mablagʻlari - Qoraqalpogʻiston Respublikasi
- 23433 - Nobyudjet tashkilotlar va korxonalarining Qoraqalpogʻiston Respublikasi byudjetidan ajratilgan mablagʻlari
- 23442 - Oʻzbekiston Respublikasining rivojlanish davlat dasturlarini moliyalashtirish uchun markazlashtirilgan manbalar hisobidan ajratilgan boʻnak mablagʻlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq)
- 23500 MIJOZLARNING PLASTIK KARTALARIDAN KELIB TUSHGAN TUSHUM** (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 23502 - Infokioskalar orqali plastik kartalardan kelib tushgan tushum (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 23504 - Plastik kartalardan berilgan naqd pullar boʻyicha jismoniy shaxslarning plastik kartalari yoki omonatlar hisobvaraqlariga oʻtkazilgan pul mablagʻlari boʻyicha tranzit hisobvaragʻlari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 23506 - Kommunal toʻlovlar boʻyicha xoʻjalik yurituvchi subʻektlarning hisobvaraqlariga oʻtkazilishi lozim boʻlgan plastik kartalardan kelib tushgan tushum (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 23508 - Pulli xizmatlar boʻyicha xoʻjalik yurituvchi subʻektlarning hisobvaraqlariga oʻtkazilishi lozim boʻlgan plastik kartalardan kelib tushgan tushum (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 23510 - Savdo tashkilotlarining hisobvaraqlariga oʻtkazilishi lozim boʻlgan plastik kartalardan kelib tushgan tushum (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 23514 - Qonun hujjatlarida nazarda tutilgan boshqa toʻlovlar boʻyicha

oluvchining hisobvaraqlariga o'tkazilishi lozim bo'lgan plastik kartalardan kelib tushgan pul mablag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

23516 - Xorijiy valyuta sotib olish uchun jismoniy shaxslarning plastik kartalaridan o'tkazilgan pul mablag'lari (AV 25.01.2013 y. 773-30-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

23600 BANK TOMONIDAN CHIQARILGAN QIMMATLI QOG'OZLAR

23602 - Chiqarilgan obligatsiyalar

23604 - Chiqarilgan jamg'arma sertifikatlari

23606 - Chiqarilgan depozit sertifikatlari

23608 - Chiqarilgan veksellar

23610 - Chiqarilgan boshqa qimmatli qog'ozlar

23696 - Chiqarilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha mukofot (premiya)

23698 - Chiqarilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha diskont (kontr-passiv)

23700 SUBORDINAR QARZ (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

23702 - Subordinar qarz (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

23796 - Subordinar qarz bo'yicha mukofot (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

23798 - Subordinar qarz bo'yicha diskont (kontr-passiv) (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

29800 BOSHQA MAJBURIYATLAR

29801 - Mijozlar bilan hisob-kitoblar

29802 - Tovar-moddiy qimmatliklar va ko'rsatilgan xizmatlar uchun to'lanadigan mablag'lar

29803 - Bank xodimlari bilan hisob-kitoblardagi to'lanishi lozim bo'lgan mablag'lar

- 29804 - Boshqa bank mijozlarining inkasso qilingan pul tushumlari va cheklari
- 29805 - Ijara (operatsion ijara) bo'yicha to'lanishi lozim bo'lgan mablag'lar
- 29806 - To'lash uchun hisoblangan boshqa foizsiz xarajatlar
- 29808 - Litsenziya badallari bo'yicha hisoblangan mablag'lar
- 29810 - Bankning mas'ul xodimlariga berilgan korporativ plastik kartalar bo'yicha hisobdan chiqarilishi lozim bo'lgan pul mablag'lari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29814 - Mijozlarning hisobvaraqlariga kirim qilinishi lozim bo'lgan terminallar orqali tushgan tushumlar (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29816 - Naqd pullarni qayta hisoblashda aniqlangan ortiqchalar (AV 24.07.2006 y. 773-22-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi)
- 29822 - To'lanishi lozim bo'lgan dividendlar
- 29824 - Naqd pul mablag'lari bo'yicha jismoniy shaxslarning maqsadli hisob-kitoblari (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29826 - Aksiyapar uchun obuna mablag'ini to'lash - Xususiy kalitalni investitsiya qilish
- 29830 - Aksiyalar uchun obuna mablag'ini to'lash bo'yicha depozitlar
- 29834 - Jismoniy shaxslarning pul o'tkazmalari bo'yicha majburiyatlar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29840 - Moliya vazirligiga o'tkaziladigan talab qilib olinmagan depozitlar
- 29842 - Harakatsiz depozit majburiyatlari
- 29844 - Boshqa banklarning mijozlari bilan naqd pulli hisob-kitoblar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29846 - Boshqa kreditlar - Talab qilib olinmagan qoldiqlar
- 29848 - Ijtimoiy nafaqalar to'lovlari bo'yicha jismoniy shaxslar bilan hisob-kitoblar (AV 25.01.2013 y. 773-30-son bilan ro'yxatga

- olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29849 Pensiya jamg'armasining tuman (shahar) bo'linmalari tomonidan moliyalashtiriladigan, pensiyalar, ijtimoiy nafaqalar, kompensatsiyalar va boshqa to'lovlar uchun boshqa banklardan olingan naqd pul bilan beriladigan mablag'lar (AV 04.04.2017 y. 773-32-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29883 - "Uz-to'lov" to'lov tizimidagi to'lanadigan mablag'lar (AV 11.06.2009 y. 773-27-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 29896 - Boshqa majburiyatlar

30000 XUSUSIY KAPITAL

30300 USTAV KAPITALI

- 30303 - Imtiyozli aksiyalar uchun obuna mablag'ining to'lanmagan qismi (kontr-passiv)
- 30306 - Oddiy aksiyalar uchun obuna mablag'ining to'lanmagan qismi (kontr-passiv)
- 30309 - Ro'yxatdan o'tkazilgan ustav kapitali - Imtiyozli
- 30312 - Ro'yxatdan o'tkazilgan ustav kapitali - Oddiy
- 30315 - CHiqarilgan ustav kapitali - Imtiyozli
- 30318 - CHiqarilgan ustav kapitali - Oddiy
- 30321 - Aksiyadorlardan qayta sotib olingan aksiyalar Imtiyozli (kontr-passiv)
- 30324 - Aksiyadorlardan qayta sotib olingan aksiyalar Oddiy (kontr-passiv)

30600 QO'SHIMCHA KAPITAL

- 30603 - Qo'shimcha kapital - Imtiyozli (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 30606 - Qo'shimcha kapital - Oddiy (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

30900 ZAXIRA KAPITALI

- 30903 - Umumiyzaxira fondi

- 30904 - Kichik biznes korxonalarini imtiyozli kreditlash zaxira fondi
- 30905 - Tekinga olingan mulklar
- 30906 - Devalvatsiya uchun zaxira
- 30907 - Sotishga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlarning haqiqiy qiymati o'zgarishi natijasida hosil bo'lgan o'zlashtirilmagan foyda yoki zararlar (aktiv-passiv)
- 30908 - Boshlang'ich qiymatiga nisbatan baholash qiymatining oshgan summasi
- 30909 - Pul oqimlarini xedjirlash natijasida hosil bo'lgan foyda yoki zararlar
- 30910 - Respublika korxonalariga berilgan investitsion kreditlardan olingan foyda hisobidan xususi kapitalni oshirishga mo'ljallangan zaxira fondi (AV 20.07.2005 y. 773-19-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 30911 - Standart aktivlar bo'yicha zaxira (AV 25.08.2017 y. 773-34-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

31200 TAQSIMLANMAGAN FOYDA

- 31203 - Taqsimlanmagan foyda (aktiv-passiv)
- 31206 - Sof foyda (zarar) (aktiv-passiv)

40000 DAROMADLAR

40200 MBDAGI HISOBVARAQLAR BO'YICHA FOIZLI DAROMADLAR

- 40201 - Markaziy bankning vakillik hisobvarag'i bo'yicha foizli daromadlar - Vostro, overdraft
- 40205 - Markaziy bankdagi depozitlar bo'yicha foizli daromaddar

40400 BOSHQA BANKLARDAGI HISOBVARAQLAR BO'YICHA FOIZLI DAROMADLAR

- 40401 - Boshqa banklardagi vakillik hisobvaraqlari bo'yicha foizli daromadlar - Nostro
- 40405 - Boshqa banklarning vakillik hisobvaraqlari bo'yicha foizli daromadlar - Vostro, overdraft
- 40409 - Boshqa banklardagi depozitlar bo'yicha foizli daromadlar

40600 OLDI-SOTDI QIMMATLI QOG‘OZLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR

- 40601 - Davlat xazina veksellari bo‘yicha foizli daromadlar
- 40605 - Davlat obligatsiyalari bo‘yicha foizli daromaddar
- 40609 - MBning obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli qog‘ozlari bo‘yicha foizli daromadlar
- 40613 - Korxonalarining qarz qimmatli qog‘ozlari bo‘yicha foizli daromadlar
- 40617 - Evroobligatsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar
- 40694 - Boshqa qarz qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha foizli daromadlar

40700 SOTISHGA MO‘LJALLANGAN QIMMATLI QOG‘OZLARGA QILINGAN INVESTITSİYALAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR

- 40701 - Davlat xazina veksellari bo‘yicha foizli daromadlar
- 40705 - Davlat obligatsiyalari bo‘yicha foizli daromadlar
- 40709 - MBning obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli qog‘ozlari bo‘yicha foizli daromadlar
- 40713 - Korxonalarining qarz qimmatli qog‘ozlari bo‘yicha foizli daromadlar
- 40717 - Evro obligatsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar
- 40794 - Boshqa qarz qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha foizli daromadlar

40800 SOTIB OLINGAN VEKSELLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR

- 40801 - Sotib olingan eksport bilan bog‘liq hujjatsiz veksellar bo‘yicha foizli daromadlar
- 40805 - Sotib olingan eksport bilan bog‘liq hujjatli veksellar bo‘yicha foizli daromadlar
- 40809 - Sotib olingan hujjatsiz mahalliy vksellar bo‘yicha foizli daromadlar
- 40813 - Sotib olingan hujjatli mahalliy veksellar bo‘yicha foizli daromadlar
- 40817 - Sotib olingan muddati o‘tgan veksellar bo‘yicha foizli daromadlar
- 40821 - Sotib olingan sud jarayonidagi veksellar bo‘yicha foizli daromadlar

- 41000 MIJOZLARNING MAJBURIYATLARI BO‘YICHA HISOBLANGAN FOIZLAR**
- 41001 - Mijozlarning majburiyatlari bo‘yicha foizli daromadlar - Import bilan bog‘liq vksellar
- 41005 - Mijozlarning majburiyatlari bo‘yicha foizli daromadlar - Trast hujjatlari bilan kafolatlangan import bo‘yicha veksellar
- 41009 - Mijozlarning majburiyatlari bo‘yicha foizli daromadlar - Trast hujjatlari bilan kafolatlangan mahalliy veksellar
- 41013 - Muddati o‘tgan import bilan bog‘liq veksellar va akseptlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41017 - Muddati o‘tgan mahalliy veksellar va akseptlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41021 - Sud jarayonidagi import bilan bog‘liq veksellar bo‘yicha foizli daromaddar
- 41025 - Sud jarayonidagi mahalliy veksellar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41200 BANKNING TO‘LANMAGAN AKSEPTLARI YUZASIDAN MIJOZLAR MAJBURIYATLARI BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 41201 - Mijozlarning mahalliy akseptlar yuzasidan majburiyatlari bo‘yicha foizli daromadlar
- 41205 - Mijozlarning xorijiy akseptlar yuzasidan majburiyatlari bo‘yicha foizli daromadlar
- 41400 MBGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 41401 - MBga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41600 BOSHQA BANKLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 41601 - Boshqa banklarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41605 - Boshqa banklarga berilgan muddati o‘tgan kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41609 - Boshqa banklarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromaddar

- 41800 HUKUMATGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 41801 - Hukumatga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41805 - Hukumatga berilgan muddati o‘tgan kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41809 - Hukumatga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 41900 BYUDJET TASHKILOTLARIGA BERILGAN QISQA MUD-DATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)**
- 41901 - Byudjet tashkilotlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 41905 - Byudjet tashkilotlariga berilgan muddati o‘tgan kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 41909 - Byudjet tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 42000 JISMONIY SHAXSLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 42001 - Jismoniy shaxslarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42005 - Jismoniy shaxslarga berilgan muddati o‘tgan kreditlar bo‘yicha foizli daromaddar
- 42009 - Jismoniy shaxslarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar

- 42100 YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 42101 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42105 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan muddati o‘tgan kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42109 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42200 DAVLAT KORXONA, TASHKILOT VA MUASSASALARIGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 42201 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42205 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan muddati o‘tgan kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42209 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42300 NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARIGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 42301 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42305 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan muddati o‘tgan kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42309 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42400 CHET EL KAPITALI ISHTIROKIDAGI KORXONALARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 42401 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 42405 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan muddati

- o'tgan kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 42409 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 42500 BANK BO'LMAGAN MOLIYAVIY MUASSASALARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO'YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 42501 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 42505 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan muddati o'tgan kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 42509 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 42600 XUSUSIY KORXONALAR, XO'JALIK SHIRKATLARI VA JAMIYATLARGA BERILGAN QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO'YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 42601 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 42605 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan muddati o'tgan kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 42609 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan shartlari qayta ko'rib chiqilgan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli daromadlar
- 43100 RESPUBLIKA KORXONALARIGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI INVESTITSIYA KREDITLARI BO'YICHA FOIZLI DAROMADLAR (AV 20.07.2005 y. 773-19-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvara)**
- 43101 - Respublika korxonalariga berilgan uzoq muddatli investitsiya kreditlari bo'yicha foizli daromadlar (AV 20.07.2005 y. 773-19-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvara)
- 43105 - Respublika korxonalariga berilgan muddati o'tgan uzoq muddatli investitsiya kreditlari bo'yicha foizli daromadlar (AV 20.07.2005 y. 773-19-son bilan ro'yxatga olingan MB

- 43109 Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- Respublika korxonalariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli investitsiya kreditlari bo‘yicha foizli daromadlar (AV 20.07.2005 y. 773-19-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 43600 BYUDJET TASHKILOTLARIGA BERILGAN UZOQ MUD-DATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR** (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 43601 - Byudjet tashkilotlariga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 43605 - Byudjet tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar (AV 17.03.2006 y. 773-21-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 43700 BANK BO‘LMAGAN MOLIYAVIY MUASSASALARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 43701 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 43705 - Bank bo‘lmagan moliyaviy muassasalarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 43900 NODAVLAT NOTIJORAT TASHKILOTLARIGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 43901 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 43905 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar

- 44000 BOSHQA BANKLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44001 - Boshqa banklarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44005 - Boshqa banklarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44100 YAKKA TARTIBDAGI TADBIRKORLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44101 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromaddar
- 44105 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromaddar
- 44200 HUKUMATGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44201 - Hukumatga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44205 - Hukumatta berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44300 JISMONIY SHAXSLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44301 - Jismoniy shaxslarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44305 - Jismoniy shaxslarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromaddar
- 44400 DAVLAT KORXONA, TASHKILOT VA MUASSASALARIGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44401 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44405 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalariga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar

- 44500 CHET EL KAPITALI ISHTIROKIDAGI KORXONALARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44501 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44505 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalarga berilgan shartlari qayta ko‘rib chiqilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44600 XUSUSIY KORXONALAR, XO‘JALIK SHIRKATLARI VA JAMIYATLARGA BERILGAN UZOQ MUDDATLI KREDIT-LAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44601 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan uzoq muddatli kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44605 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan uzoq muddatli, shartlari qayta ko‘rib chiqilgan kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44700 SUD JARAYONIDAGI KREDITLAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44701 - Sud jarayonidagi kreditlar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44800 SO‘NDIRISH MUDDATIGACHA SAQLANADIGAN QARZ QIMMATLI QOG‘OZLARGA QILINGAN INVESTITSIYA-LAR BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR**
- 44801 - Davlat xazina veksellariga qilingan investitsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44805 - Davlat obligatsiyalariga qilingan investitsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44809 - MBning obligatsiyalari va boshqa qarz qimmatli qog‘ozlariga qilingan investitsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44813 - Korxonalarning qarz qimmatli qog‘ozlariga qilingan investitsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44817 - Evroobligatsiyalarga qilingan investitsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar
- 44894 - Boshqa qarz qimmatli qog‘ozlarga qilingan investitsiyalar bo‘yicha foizli daromadlar

44900 BOSHQA FOIZLI DAROMADLAR

- 44901 - Boshqa foizli daromadlar
- 44903 - Jamg'arib boriladigan pensiya tizimi mablag'larini investitsiya qilishdan marja (AV 14.01.2005 y. 773-18-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 44905 - Bosh bank/filialga taqdim etilgan resurslar bo'yicha foizli daromadlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

45000 QIMMATLI QOG'OZLAR BILAN AMALGA OSHIRILGAN REPO BITIMLARI BO'YICHA FOIZLI DAROMADLAR

- 45001 - MBdan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45003 - Boshqa banklardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45005 - Hukumatdan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45007 - Jismoniy shaxslardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45009 - YAkka tartibdagi tadbirkorlardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45011 - Davlat korxonalar, tashkilot va muassasalaridan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45013 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45015 - Xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar
- 45094 - Boshqa qarzdorlardan sotib olingan qimmatli qog'ozlar bilan amalga oshirilgan REPO bitimlari bo'yicha foizli daromadlar

45100 LIZING (MOLIYAVIY IJARA) BO‘YICHA FOIZLI DAROMADLAR

45101 - Boshqa banklarga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq 45103 hisobvaraq chiqarib tashlangan

45103 - Jismoniy shaxslarga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45105 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45107 - Davlat korxonalar, tashkilot va muassasalariga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45109 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalariga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45111 - Nodavlat notijorat tashkilotlariga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45113 - Xususiy korxonalar, xo‘jalik shirkatlari va jamiyatlarga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45115 - Bank bo‘lmagan moliyaviy institutlarga berilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45117 - Muddati o‘tgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45119 - SHartlari qayta ko‘rib chiqilgan lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45121 - Sud jarayonidagi lizing bo‘yicha foizli daromadlar

45200 FOIZSIZ DAROMADLAR

45201 - MBga ko‘rsatilgan xizmatlar va vositachilik uchun olingan daromadlar

45205 - Boshqa banklarga ko‘rsatilgan xizmatlar va vositachilik uchun olingan daromadlar

45209 - Qimmatli qog‘ozlar bilan amalga oshirilgan investitsiyaviy vositachilik operatsiyalari bo‘yicha daromadlar (AV 19.01.2009 y. 773-26-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)

45213 - Bankning qimmatbaho metallar, toshlar va tangalar bilan amalga oshirilgan operatsiyalari bo‘yicha daromatlari

45217 - Sotib olingan debitorlik qarzlari bo‘yicha daromadlar - Faktoring

- 45221 - Bankning trast operatsiyalari bo'yicha daromadlari
- 45225 - Akkreditivlar va akseptlar bo'yicha vositachilik va boshqa xizmatlar uchun olingan daromadlar
- 45229 - Overdraft bo'yicha ko'rsatilgan xizmatlar uchun daromadlar
- 45233 - Kreditlar bo'yicha vositachilik daromadlari
- 45237 - Kredit majburiyatlari bo'yicha ko'rsatilgan xizmatlar uchun olingan daromadlar
- 45241 - Menejment xizmati bo'yicha daromadlar
- 45245 - Sindikat kreditlarda qatnashganlik uchun olingan daromadlar
- 45249 - Mahalliy to'lovlar bo'yicha vositachilik xizmatlari uchun olingan daromadlar
- 45253 - Xorijiy to'lovlar bo'yicha vositachilik xizmatlari uchun olingan daromadlar
- 45257 - Mijozlarning inkasso operatsiyalari bo'yicha ko'rsatilgan xizmatlar uchun olingan daromadlar
- 45261 - Kafolatlar va kafilliklar bo'yicha operatsiyalarni amalga oshirishda ko'rsatilgan xizmatlar uchun olingan daromadlar
- 45294 - Boshqa ko'rsatilgan xizmatlar va vositachilik uchun olingan daromadlar

45400 XORIJIY VALYUTALARDAGI FOYDA

- 45401 - "Spot" bitimi bo'yicha xorijiy valyutalardagi foyda
- 45405 - Hosilaviy instrumentlar bilan tuzilgan bitimlar bo'yicha xorijiy valyutalardagi foyda

45600 TIJORAT OPERATSIYALARIDAN OLINGAN FOYDA

- 45605 - Qimmatbaho metallar, toshlar va tangalar bo'yicha tijorat operatsiyalaridan olingan foyda
- 45609 - Savdoga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlar haqiqiy qiymatining o'zgarishi natijasida olingan foyda
- 45611 - Oldi-sotdi qimmatli qog'ozlari haqiqiy qiymatining o'zgarishi natijasida olingan foyda (Savdoga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlardan tashqari)

45700 QARAM XO'JALIK JAMIYATLARIGA, QO'SHMA KORXONALARGA VA SHO'BA XO'JALIK JAMIYATLARIGA QILINGAN INVESTITSIYALARDAN OLINGAN FOYDA VA DIVIDENDLAR

- 45701 - Qaram xo‘jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalardan olingan foyda - Moliyaviy institutlar
- 45705 - Qaram xo‘jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalardan olingan foyda - Boshqalar
- 45709 - Qo‘shma korxonalariga qilingan investitsiyalardan olingan foyda - Moliyaviy institutlar
- 45713 - Qo‘shma korxonalariga qilingan investitsiyalardan olingan foyda - Boshqalar
- 45717 - Sho‘ba xo‘jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalardan olingan foyda va dividendlar - Moliyaviy institutlar
- 45721 - Sho‘ba xo‘jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalardan olingan foyda va dividendlar - Boshqalar

45800 INVESTITSİYALARDAN OLINGAN FOYDA VA DIVIDENDLAR

- 45803 - Sotishga mo‘ljallangan qimmatli qog‘ozlarni sotish yoki dispozitsiya qilishdan olingan foyda
- 45805 - So‘ndirish muddatigacha saqlanadigan qimmatli qog‘ozlarni sotish yoki dispozitsiya qilishdan olingan foyda
- 45809 - Xususiy kapitalga qilingan investitsiya bo‘yicha olingan dividendlar

45900 BOSHQA FOIZSIZ DAROMADLAR

- 45901 - Bank asosiy vositalarining ijarasidan olingan daromadlar
- 45905 - Bankning boshqa ko‘chmas mulkka qilingan investitsiyalaridan olingan daromadlar
- 45909 - Bank asosiy vositalarini sotish yoki dispozitsiya qilishdan olingan foyda
- 45913 - Bankning boshqa xususiy mulklarini sotish yoki dispozitsiya qilishdan olingan foyda ka
- 45921 - Hisobdan chiqarilgan mablag‘larning qaytarilishi
- 45994 - Boshqa foizsiz daromadlar

50000 XARAJATLAR

50100 TALAB QILIB OLINGUNCHA SAQLANADIGAN DEPOZITLAR BO‘YICHA FOIZLI XARAJATLAR

- 50101 - Hukumatning byudjetdan tashqari mablag‘lari asosidagi talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari bo‘yicha foizli xarajatlar

- 50103 - Respublika qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50104 - Mahalliy byudjet qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50105 - Byudjetdan tashqari fondlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50106 - Jismoniy shaxslarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50107 - Respublika yoʻl fondining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50108 - Xususiy korxonalar, xoʻjalik shirkatlari va jamiyatlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50110 - Jismoniy shaxslarning plastik kartochkalaridagi pul mablagʻlari boʻyicha foizli xarajatlar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan roʻyxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 50111 - Davlat korxonasi, tashkilot va muassasalarining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50114 - CHet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50116 - Nodavlat notijorat tashkilotlarining talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50118 - YAkka tartibdagi tadbirkorlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50121 - Bank boʻlmagan moliyaviy muassasalarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50126 - Boshqa mijozlarning talab qilib olinguncha saqlanadigan depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50600 JAMGʻARMA DEPOZITLAR BOʻYICHA FOIZLI XARAJATLAR**
- 50601 - Hukumatning byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50603 - Respublika qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50604 - Mahalliy byudjet qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarining

byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar

- 50605 - Byudjetdan tashqari fondlarning jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50606 - Jismoniy shaxslarning jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50607 - Respublika yoʻl fondining jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50608 - Xususiy korxonalar, xoʻjalik shirkatlari va jamiyatlarning jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50611 - Davlat korxonalar, tashkilot va muassasalarining jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50614 - Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50616 - Nodavlat notijorat tashkilotlarining jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50618 - Yakka tartibdagi tadbirkorlarning jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50621 - Bank boʻlmagan moliyaviy muassasalarning jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 50626 - Boshqa mijozlarning jamgʻarma depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 51100 MUDDATLI DEPOZITLAR BOʻYICHA FOIZLI XARAJATLAR**
- 51101 - Hukumatning byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi muddatli depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 51103 - Respublika qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarning byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi muddatli depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 51104 - Mahalliy byudjet qaramogʻidagi byudjet tashkilotlarining byudjetdan tashqari mablagʻlari asosidagi muddatli depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 51105 - Byudjetdan tashqari fondlarning muddatli depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 51106 - Jismoniy shaxslarning muddatli depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 51107 - Respublika yoʻl fondining muddatli depozitlari boʻyicha foizli xarajatlar
- 51108 - Xususiy korxonalar, xoʻjalik shirkatlari va jamiyatlarning

- 51111 muddatli depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar
- Davlat korxonalar, tashkilot va muassasalarining muddatli depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar
- 51114 - Chet el kapitali ishtirokidagi korxonalarining muddatli depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar
- 51116 - Nodavlat notijorat tashkilotlarining muddatli depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar
- 51118 - Yakka tartibdagi tadbirkorlarning muddatli depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar
- 51121 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalarining muddatli depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar
- 51126 - Boshqa mijozlarning muddatli depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar

51600 MBNING HISOBVARAQLARI BO'YICHA FOIZLI XARAJATLAR

- 51601 - Markaziy bankning vakillik hisobvarag'i bo'yicha foizli xarajatlar - Vostro
- 51606 - Markaziy bankdagi vakillik hisobvarag'i bo'yicha foizli xarajatlar - Nostro, overdraft
- 51611 - Markaziy bankning depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar

52100 BOSHQA BANKLARNING HISOBVARAQLARI BO'YICHA FOIZLI XARAJATLAR

- 52101 - Boshqa banklarning vakillik hisobvaraqlari bo'yicha foizli xarajatlar - Vostro
- 52106 - Boshqa banklardagi vakillik hisobvaraqlari bo'yicha foizli xarajatlar - Nostro, overdraft
- 52111 - Boshqa banklarning depozitlari bo'yicha foizli xarajatlar

52600 BANKNING TO'LANMAGAN AKSEPTLARI BO'YICHA FOIZLI XARAJATLAR

- 52601 - To'lanmagan mahalliy akseptlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 52606 - To'lanmagan xorijiy akseptlar bo'yicha foizli xarajatlar

53100 QISQA MUDDATLI KREDITLAR BO'YICHA FOIZLI XARAJATLAR

- 53101 - MBdan olingan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar

- 53106 - Boshqa banklardan olingan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 53111 - Hukumatdan olingan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 53125 - Byudjetdan tashqari fondlardan olingan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 53128 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalardan olingan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 53195 - Boshqa kreditorlardan olingan qisqa muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54100 UZOQ MUDDATLI KREDITLAR BO'YICHA FOIZLI XARAJATLAR**
- 54101 - MBdan olingan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54106 - Boshqa banklardan olingan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54111 - Hukumatdan olingan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54115 - Investitsion kreditlar uchun olingan resurslar bo'yicha foizli xarajatlar (AV 28.07.2007 y. 773-24-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvara)
- 54125 - Byudjetdan tashqari fondlardan olingan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54128 - Bank bo'lmagan moliyaviy muassasalardan olingan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54195 - Boshqa kreditorlardan olingan uzoq muddatli kreditlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54198 - Boshqa banklardan olingan lizing (moliyaviy ijara) bo'yicha foizli xarajatlar
- 54199 - Boshqa lizing beruvchilardan olingan lizing (moliyaviy ijara) bo'yicha foizli xarajatlar
- 54200 CHIQRILGAN QIMMATLI QOG'OZLAR BO'YICHA FOIZLI XARAJATLAR**
- 54202 - Chiqarilgan obligatsiyalar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54204 - Chiqarilgan jamg'arma sertifikatlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54206 - Chiqarilgan depozit sertifikatlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54208 - Chiqarilgan veksellar bo'yicha foizli xarajatlar

- 54210 - Chiqarilgan boshqa qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54222 - Subordinar qarz bo'yicha foizli xarajatlar (AV 15.10.2018 y. 773-37-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

54300 QIMMATLI QOG'OZLAR BILAN AMALGA OSHIRILGAN REPO BITIMLARI BO'YICHA FOIZLI XARAJATLAR

- 54302 - REPO bitimlari bo'yicha MBga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54304 - REPO bitimlari bo'yicha boshqa banklarga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54306 - REPO bitimlari bo'yicha hukumatga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54308 - REPO bitimlari bo'yicha jismoniy shaxslarga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54310 - REPO bitimlari bo'yicha yakka tartibdagi tadbirkorlarga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54312 - REPO bitimlari bo'yicha chet el kalitali ishtirokidagi korxonalariga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54314 - REPO bitimlari bo'yicha davlat korxonalar, tashkilot va muassasalariga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54316 - REPO bitimlari bo'yicha xususiy korxonalar, xo'jalik shirkatlari va jamiyatlarga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar
- 54395 - REPO bitimlari bo'yicha boshqa kreditorlarga sotilgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha foizli xarajatlar

54900 BOSHQA FOIZLI XARAJATLAR

- 54902 - Boshqa foizli xarajatlar
- 54904 - Bosh bank/filialdan olingan resurslar bo'yicha foizli xarajatlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

55100 FOIZSIZ XARAJATLAR

- 55102 - MBga to'lanadigan xizmat va vositachilik xarajatlari

- 55106 - Boshqa banklarga to‘lanadigan xizmat va vositachilik xarajatlari
- 55110 - Qimmatli qog‘ozlar oldi-sotdi operatsiyalari bo‘yicha to‘lanadigan xizmat va vositachilik xarajatlari
- 55114 - Qimmatbaho metallar, toshlar va tangalarning oldi-sotdi operatsiyalari bo‘yicha to‘lanadigan xizmat va vositachilik xarajatlari
- 55122 - Sotib olingan veksellar bo‘yicha to‘lanadigan xizmat va vositachilik xarajatlari
- 55126 - Akkreditivlar va akseptlar bo‘yicha to‘lanadigan xizmat va vositachilik xarajatlari
- 55130 - Overdraft bo‘yicha xarajatlar
- 55134 - Kreditlar bo‘yicha vositachilik xarajatlari
- 55138 - Kredit majburiyatlari bo‘yicha xarajatlari
- 55142 - Menejment bo‘yicha xarajatlar
- 55146 - Sindikat kreditlarda qatnashish bilan bog‘liq xarajatlar
- 55150 - Mahalliy to‘lovlar bo‘yicha vositachilik xarajatlari
- 55154 - Xorijiy to‘lovlar bo‘yicha vositachilik xarajatlari
- 55158 - Inkasso operatsiyalarini amalga oshirish bo‘yicha va vositachilik xarajatlari
- 55162 - Kafolat va kafillik operatsiyalarini amalga oshirish bo‘yicha va vositachilik xarajatlari
- 55195 - Boshqa vositachilik va xizmat xarajatlari

- 55300 XORIJIY VALYUTALARDA KO‘RILGAN ZARARLAR**
- 55302 - "Spot" bitimlari bo‘yicha xorijiy valyutalarda ko‘rilgan zararlar
- 55306 - Hosilaviy instrumentlar bilan tuzilgan bitimlari bo‘yicha xorijiy valyutalarda ko‘rilgan zararlar

- 55600 TIJORAT OPERATSIYALARIDAN KO‘RILGAN ZARARLAR**
- 55606 - Qimmatbaho metallar, toshlar va tangalar bo‘yicha tijorat operatsiyalaridan ko‘rilgan zararlar
- 55610 - Savdoga mo‘ljallangan qimmatli qog‘ozlar haqiqiy qiymatining o‘zgarishi natijasida ko‘rilgan zararlar
- 55614 - Oldi-sotdi qimmatli qog‘ozlar haqiqiy qiymatining o‘zgarishi natijasida ko‘rilgan zararlar (savdoga mo‘ljallangan qimmatli qog‘ozlardan tashqari)

55700 QARAM XO‘JALIK JAMIYATLARIGA, KO‘SHMA KORXO-NALARGA VA SHO‘BA XO‘JALIK JAMIYATLARIGA QILINGAN INVESTITSIYADAN KO‘RILGAN ZARARLAR

- 55702 Qaram xo‘jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalardan ko‘rilgan zararlar - Moliyaviy institutlar
- 55706 Qaram xo‘jalik jamiyatlariga qilingai investitsiyalardan ko‘rilgan zararlar - Boshqalar
- 55710 Qo‘shma korxonalarga qilingan investitsiyalardan ko‘rilgan zararlar - Moliyaviy institutlar
- 55714 Qo‘shma korxonalarga qilingan investitsiyalardan ko‘rilgan zararlar - Boshqalar
- 55718 Sho‘ba xo‘jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalardan ko‘rilgan zararlar - Moliyaviy institutlar
- 55722 Sho‘ba xo‘jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalardan ko‘rilgan zararlar Boshqalar

55800 INVESTITSIYALARDAN KO‘RILGAN ZARARLAR

- 55804 - Sotishga mo‘ljallangan qimmatli qog‘ozlarning sotish yoki dispozitsiya qilishdan ko‘rilgan zararlar
- 55806 - So‘ndirish muddatigacha saqlanadigan qimmatli qog‘ozlarning sotish yoki dispozitsiya qilishdan ko‘rilgan zararlar

55900 BOSHQA FOIZSIZ XARAJATLAR

- 55902 - Bank asosiy vositalarini sotish yoki dispozitsiya qilishdan ko‘rilgan zararlar
- 55906 - Bankning boshqa xususiy mulklarini sotish yoki dispozitsiya qilishdan ko‘rilgan zararlar
- 55995 - Boshqa foizsiz xarajatlar

56100 BANK XIZMATCHILARINING ISH HAQI VA ULAR UCHUN QILINGAN BOSHQA XARAJATLAR

- 56102 - Ish haqi
- 56106 - Bank xizmatchilari uchun imtiyozlar
- 56108 - Asosiy rahbar xodimlarga mukofotlar
- 56110 - Tibbiy, stomatologik xizmatlar uchun va shifoxonada davolash xarajatlari
- 56114 - Ijtimoiy sug‘urta bo‘yicha badallar

- 56118 - Ijtimoiy himoya bo'yicha xarajatlar
- 56122 - Bandlikka ko'maklashish davlat jamg'armasi va boshqa fondlar uchun badallar (AV 15.11.2017 y. 773-35-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar)
- 56195 - Bank xizmatchilari uchun qilingan boshqa xarajatlar

56200 IJARA VA TA'MINOT XARAJATLARI

- 56202 - Ijara to'lovi
- 56206 - Suv to'lovi
- 56210 - Elektr energiyasi va isitish tarmoqlari xarajatlari
- 56214 - Ta'mirlash va ta'minot xarajatlari
- 56218 - Qo'riqlash xizmati xarajatlari

56300 XIZMAT SAFARI VA TRANSPORT XARAJATLARI

- 56302 - Xizmat safari xarajatlari
- 56306 - Xizmat safaridagi kunlik xarajatlari
- 56310 - Bank mulkini ko'chirish bilan bog'liq bo'lgan (Fraxt) xarajatlari
- 56314 - YOqilg'i xarajatlari

56400 MA'MURIY XARAJATLAR

- 56402 - Reklama va e'lon xarajatlari
- 56406 - Devonxona, ofis va boshqa buyumlar xarajatlari
- 56410 - Pochta, telefon, faks bo'yicha xarajatlari
- 56414 - Hujjat markalari uchun xarajatlari
- 56418 - Kitob, gazeta va boshqa davriy nashriyotlar bo'yicha xarajatlari

56500 REPREZENTATSIYA VA XAYRIYA

- 56502 - Rerezentatsiya va ko'ngilochar tadbirlar xarajatlari
- 56506 - A'zolik badallari
- 56510 - Xayr-ehson va xayriya xarajatlari

56600 ESKIRISH XARAJATLARI

- 56602 - Bank binosi va boshqa imoratlarning eskirish summasi
- 56606 - Investitsiya qilingan ko'chmas mulkning eskirish summasi
- 56610 - Transport vositalarining eskirish summasi
- 56614 - Mebel va jihozlarning eskirish summasi

- 56616 - To'lov kartochkalari bilan hisob-kitoblarni amalga oshirish uskunalarining eskirish summasi
- 56618 - Nomoddiy aktivlarning eskirish summasi
- 56622 - Operatsion ijaraga berilgan asosiy vositalarning eskirish summasi
- 56626 - Ob'ektlarni ijaraga olish va uni takomillashtirish huquqi bo'yicha eskirish summasi
- 56630 - Ombordagi asosiy vositalarning eskirish summasi

56700 SUG'URTA, SOLIQ VA BOSHQA XARAJATLAR

- 56702 - YUridik va auditorlik xizmati xarajatlari
- 56706 - Maslahatchi(konsalting)lar xizmati uchun to'lov xarajatlari
- 56710 - Sug'urta xarajatlari
- 56714 - Soliq (foyda solig'idan tashqari) va litsenziyalar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi)
- 56718 - Jarima va penya xarajatlari
- 56722 - Sud jarayoni/aktivni sotib olish bilan bog'liq bo'lgan xarajatlar
- 56795 - Boshqa operatsion xarajatlar

56800 KO'RILISHI MUMKIN BO'LGAN ZARARLARNI BAHOLASH

- 56802 - Kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56803 - Investitsion kreditlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash (AV 28.07.2007 y. 773-24-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 56804 - Boshqa banklardagi hisobvaraqlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56806 - Oldi-sotdi qimmatli qog'ozlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56808 - Sotishga mo'ljallangan qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiyalar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56810 - Oldi-sotdiga mo'ljallangan qimmatbaho metallar, toshlar va tangalar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash

- 56814 - Sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56818 - Sotib olingan veksellar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56822 - Import bilan bog'liq va mahalliy veksellar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56824 - REPO bitimlari bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56826 - So'ndirish muddatigacha saqlanadigan qimmatli qog'ozlarga qilingan investitsiya bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56828 - Qaram xo'jalik jamiyatlariga, qo'shma korxonalariga va sho'ba xo'jalik jamiyatlariga qilingan investitsiyalar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56830 - Asosiy vositalar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56832 - Nomoddiy aktivlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56834 - Bankning boshqa xususiy mulklari bo'yicha ko'rilish mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56838 - Lizing (moliyaviy ijara) bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56840 - Hisoblangan foizsiz daromadlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56842 - Sud jarayonidagi kredit va lizing (moliyaviy ijara) bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56895 - Boshqa aktivlar bo'yicha ko'rilishi mumkin bo'lgan zararlarni baholash
- 56900 FOYDA SOLIG'INI BAHOLASH** (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi)
- 56902 - Foyda solig'ini baholash (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi)
- 90000 KO'ZDA TUTILMAGAN HOLATLAR**
- 90100 TO'LOVGA YAROQSIZ VA EKSPERTIZAGA QABUL QILINGAN BANKNOT VA TANGALAR** (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)

- 90141 - Ekspertizaga qabul qilingan banknotlar, tangalar va boshqa boyliklar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 90143 - Ekspertizaga qabul qilingan yo'ldagi banknotlar, tangalar va boshqa boyliklar (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 90145 - To'lovga yaroqsiz banknot va tangalar (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 90149 - Yo'ldagi to'lovga yaroqsiz banknot va tangalar (AV 18.03.2008 y. 773-25-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

90300 HUIJATLI QIMMATLI QOG'OZLAR BLANKALARI VA HUIJATSIZ QIMMATLI QOG'OZLAR (AV 19.01.2009 y. 773-26-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraq nomi) (Oldingi tahririga qarang)

- 90303 - Davlatning qimmatli qog'ozlari blankalari
- 90305 - O'zbekiston Respublikasi Markaziy bankining qimmatli qog'ozlari blankalari
- 90317 - Boshqa tashkilot va muassasalarning qimmatli qog'ozlari blankalari
- 90327 - Bankning qimmatli qog'ozlari blankalari
- 90329 - Bankning hujjatsiz qimmatli qog'ozlari (AV 19.01.2009 y. 773-26-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 90337 - Bankning sotib olingan qimmatli qog'ozlari

90400 BANKNING PLASTIK KARTALARI, TERMINALLARI, BANKOMATLARI VA INFOKIOSKALARI (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

- 90402 - Bank tomonidan muomalaga chiqarilgan jismoniy shaxslarning plastik kartalari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

- 90404 - Bank tomonidan muomalaga chiqarilgan yuridik shaxslarning korporativ plastik kartalari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 90406 - Bank tomonidan muomalaga chiqarilgan yakka tartibdagi tadbirkorlarning korporativ plastik kartalari (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 90410 - Bank tomonidan o'rnatilgan terminallar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 90412 - Bank tomonidan o'rnatilgan bankomatlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 90414 - Bank tomonidan o'rnatilgan infokioskalar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)

90900 SAVDOGA OID MOLIYALASHLAR

- 90908 - To'lovchi tomonidan banklarda ochilgan qoplangan akkreditiv (AV 20.07.2005 y. 773-19-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraq)
- 90909 - Taqdim etuvchiga trattalarni to'lagan holdagi import bilan bog'liq to'lanmagan akkreditivlar
- 90916 - Muddatli trattalarga qarshi qo'yilgan, import bilan bog'liq to'lanmagan akkreditivlar
- 90923 - Muddati uzaytirilgan xorijiy akkreditivlar
- 90930 - Muddati uzaytirilgan mahalliy akkreditivlar
- 90937 - Xorijiy revolver akkreditivlar
- 90944 - Xorijiy zaxira akkreditivlar
- 90951 - Mahalliy zaxira akkreditivlar
- 90955 - Tasdiqlangan import bilan bog'liq akkreditivlar
- 90958 - Tasdiqlangan eksport bilan bog'liq akkreditivlar
- 90960 - Xabar qilingan import bilan bog'liq akkreditivlar
- 90961 - Xabar qilingan eksport bilan bog'liq akkreditivlar
- 90962 - To'lov muddatini kutayotgan hisob-kitob hujjatlari
- 90963 - Muddatida to'lanmagan hisob-kitob hujjatlari
- 90965 - Inkassoga qabul qilingan mahalliy (ichki) veksellar

- 90966 - Sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring
- 90969 - Barter shartnomalari
- 90971 - Eksport shartnomalari
- 90972 - Inkassoga qabul qilingan xorijiy (ichki) veksellar
- 90979 - Inkassoga jo‘natilgan mahalliy (tashqi) veksellar
- 90986 - Inkassoga jo‘natilgan xorijiy veksellar
- 90993 - Kafolat va kafilliklar

91500 AKTIVLAR BO‘YICHA FOIZLAR VA VOSITACHILIK HAQLARI

- 91501 - Berilgan kreditlar va lizinglar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 91503 - Berilgan kreditlar va lizinglar bo‘yicha muddati uzaytirilgan foizlar
- 91505 - Boshqa aktivlar bo‘yicha foizlar va vositachilik haqlari

- 91800** Bankning kredit va lizing majburiyatlari
- 91809 - Bankning kredit va lizing berish majburiyati
 - 91816 - Bankning kredit va lizing olish majburiyati

91900 QARZDORLARNING KREDIT VA LIZING MAJBURIYATLARI

- 91901 - Qarzdorlarning qisqa muddatli kreditlar bo‘yicha majburiyatlari
- 91905 - Qarzdorlarning uzoq muddatli kreditlar va lizinglar bo‘yicha majburiyatlari
- 91907 - Qarzdorlarning Hukumatdan olingan uzoq muddatli kreditlari va lizinglar bo‘yicha majburiyatlari

92700 HOSILAVIY INSTRUMENTLAR BO‘YICHA TRANSAKSIYALARI

- 92701 - Fyuchers bitimi bo‘yicha sotish
- 92705 - Fyuchers bitimi bo‘yicha sotib olish
- 92709 - Forvard bitimi bo‘yicha sotish
- 92716 - Forvard bitimi bo‘yicha sotib olish
- 92724 - Opsion bitimi bo‘yicha sotish
- 92728 - Opsion bitimi bo‘yicha sotib olish
- 92732 - Svop shartlarida sotish
- 92736 - Svop shartlarida sotib olish

- 92800 QIMMATLI QOG‘OZLAR BO‘YICHA MUDDATLI BITIMLAR**
- 92802 - Qimmatli qog‘ozlarni sotib olish bo‘yicha muddatli bitimlar
- 92806 - Qimmatli qog‘ozlarni sotish bo‘yicha muddatli bitimlar
- 93600 SAQLANAYOTGAN QIMMATLI QOG‘OZLAR VA BOSHQA QIMMATBAHO BUYUMLAR**
- 93609 - Saqlanayotgan qimmatbaho buyumlar
- 93616 - Davlatning shartli tarzda saqlanayotgan qimmatli qog‘ozlari
- 93623 - Saqlanayotgan xususiy qimmatli qog‘ozlar/tijorat hujjatlari
- 94500 GAROV SIFATIDAGI QIMMATLI QOG‘OZLAR, MULKLAR VA MULKIY HUQUQ(TALAB)LAR**
- 94501 - Garov sifatida olingan qimmatli qog‘ozlar
- 94502 - Garov sifatida olingan mulklar va mulkiy huquq(talab)lar
- 94503 - Garov sifatida olingan kafolat va kafilliklar
- 94504 - Olingan kreditlar va lizinglar bo‘yicha garov sifatida berilgan qimmatli qog‘ozlar
- 95400 BOSHQA KO‘ZDA TUTILMAGAN HOLATLAR HISOBVARAQLARI**
- 95409 - Qarzdorga bildirilgan da‘volar bo‘yicha olinadigan mablag‘lar
- 95411 - Olinishi lozim bo‘lgan qimmatli qog‘ozlar bo‘yicha hisoblangan foizlar
- 95413 - Hisobdan chiqarilgan kreditlar
- 95497 - Boshqa ko‘zda tutilmagan holatlar hisobvaraqlari
- 96300 KO‘ZDA TUTILMAGAN HOLATLAR KONTR-HISOBVARAQLARI**
- 96303 - Banknotlar, tangalar va boshqa boyliklar harakati bo‘yicha kontr-hisobvaraqa (AV 17.01.2011 y. 773-29-son bilan ro‘yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqa nomi) (Oldingi tahririga qarang)
- 96305 - Davlatning qimmatli qog‘ozlari blankalari bo‘yicha kontr-hisobvaraqa
- 96307 - O‘zbekiston Respublikasi Markaziy bankining qimmatli qog‘ozlari blankalari bo‘yicha kontr-hisobvaraqa
- 96308 - Qoplangan akkreditiv bo‘yicha kontr-hisobvaraqa (AV

- 20.07.2005 y. 773-19-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
- 96309 - Import bilan bog'liq akkreditiv bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96311 - Bank tomonidan muomalaga chiqarilgan plastik kartalar bo'yicha kontr-hisobvaraqlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
 - 96313 - Bank tomonidan o'rnatilgan terminallar, bankomatlar va infokioskalar bo'yicha kontr-hisobvaraqlar (AV 17.05.2010 y. 773-28-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qaroriga muvofiq kiritilgan hisobvaraqlar)
 - 96314 - Bankning qimmatli qog'ozlari bo'yicha kontr-hisobvaraqlar (AV 19.01.2009 y. 773-26-son bilan ro'yxatga olingan MB Boshqaruvi Qarori tahriridagi hisobvaraqlar nomi) (Oldingi tahririga qarang)
 - 96315 - Boshqa tashkilot va muassasalarning qimmatli qog'ozlari blankalari bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96316 - Eksport bilan bog'liq akkreditiv bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96317 - Barter shartnomalari bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96318 - Eksport shartnomalari bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96319 - To'lov muddatini kutayotgan hisob-kitob hujjatlari bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96321 - Muddatida to'lanmagan hisob-kitob hujjatlari bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96323 - Inkassoga qabul qilingan (ichki) veksellar bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96330 - Inkassoga jo'natilgan (tashqi) veksellar bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96331 - Sotib olingan debitorlik qarzlari - Faktoring bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96333 - Olinishi lozim bo'lgan qimmatli qog'ozlar bo'yicha hisoblangan foizlar kontr-hisobvaraqlari
 - 96335 - Aktivlar bo'yicha foizlar va vositachilik haqlari kontr-hisobvaraqlari
 - 96337 - Kafolat va kafilliklar bo'yicha kontr-hisobvaraqlar
 - 96345 - Qarzdorlarning qisqa muddatli kreditlar bo'yicha majburiyatlari kontr-hisobvaraqlari
 - 96349 - Qarzdorlarning uzoq muddatli kreditlar va lizinglar bo'yicha majburiyatlari kontr-hisobvaraqlari

- 96351 - Bankning kredit va lizing berish majburiyati bo'yicha kontr-hisobvaraqa
- 96358 - Bankning kredit va lizing olish majburiyati bo'yicha kontr-hisobvaraqa
- 96361 - Fyuchers bitimi bo'yicha sotish kontr-hisobvarag'i
- 96363 - Fyuchers bitimi bo'yicha sotib olish kontr-hisobvarag'i
- 96365 - Forvard bitimi bo'yicha sotish kontr-hisobvarag'i
- 96367 - Forvard bitimi bo'yicha sotib olish kontr-hisobvarag'i
- 96369 - Opsion bitimi bo'yicha sotish kontr-hisobvarag'i
- 96370 - Opsion bitimi bo'yicha sotib olish kontr-hisobvarag'i
- 96371 - Svon shartlari bilan sotish kontr-hisobvarag'i
- 96373 - Svon shartlari bilan sotib olish kontr-hisobvarag'i
- 96374 - Qimmatli qog'ozlarni sotib olish bo'yicha muddatli bitimlar kontr-hisobvarag'i
- 96376 - Qimmatli qog'ozlarni sotish bo'yicha muddatli bitimlar kontr-hisobvarag'i
- 96379 - Saqlanayotgan qimmatli qog'ozlar va boshqa qimmatbaho buyumlar bo'yicha kontr-hisobvaraqa
- 96381 - Garov sifatidagi qimmatli qog'ozlar, mulklar va mulkiy huquq(talab)lar bo'yicha kontr-hisobvaraqa
- 96397 - Boshqa ko'zda tutilmagan holatlar hisobvaraqlari bo'yicha kontr-hisobvaraqa

2-ILOVA

O‘zbekiston Respublikasida foliyat yuritayotgan tijorat banklari va ularning bosh ofislari joylashgan manzili

Davlat banklari – 5 ta.

O‘zbekiston Respublikasi tashqi iqtisodiy faoliyat milliy banki

100084, Toshkent shahri, Yunusobod tumani, Amir Temur ko‘chasi, 101.
Litsenziya raqami 22, 24.10. 1991 yil.

www.nbu.uz

O‘zbekiston Respublikasi aksiyadorlik tijorat Xalq banki

100096, Toshkent sh., CHilonzor tumani, Qatortol ko‘chasi, 46
Litsenziya raqami 25, 21.10. 1993 yil.

www.xb.uz

“Asaka” aksiyadorlik tijorat banki

100015, Toshkent shahri, Mirobod tumani, Nukus ko‘chasi, 67-uy
Litsenziya raqami 53, 18.01. 1996 yil.

www.asakabank.uz

“ASIA ALLIANCE BANK” aksiyadorlik tijorat banki

100047, Toshkent shahri, YAshnobod tumani, Mahtumquli ko‘chasi,
2A-uy

Litsenziya raqami 79, 15.08. 2009 yil

www.aab.uz

“Poytaxt bank” aksiyadorlik jamiyati

100063, Toshkent shahri, CHilonzor tumani, Islom Karimov ko‘chasi, 55-uy

Litsenziya raqami 84, 29.12. 2018yil.

Aksiyadorlik tijorat banklari – 13ta.

“Madad Invest Bank” aksiyadorlik tijorat banki

150100, Farg‘ona viloyati, Farg‘ona shahri, Mustaqillik ko‘chasi,
312 uy

Litsenziya raqami 82, 22.10. 2016 yil.

www.madadinvestbank.uz

“Ipoteka-bank” aksiyadorlik tijorat ipoteka banki

100000, Toshkent shahri, SHahrisabz ko‘chasi, 30-uy

Litsenziya raqami 74, 30.04.2005 yil.

www.ipotekabank.uz

“O‘zbekiston sanoat-qurilish banki” aksiyadorlik tijorat banki

100000, Toshkent shahri, YUnusobod tumani, SHahrisabz ko‘chasi, 3-uy

Litsenziya raqami 17, 25.06.1991 yil.

www.uzpsb.uz

“Agrobank” aksiyadorlik tijorat banki

100096, Toshkent shahri, Chilonzor tumani, Muqimiy ko‘chasi, 43-uy

Litsenziya raqami 78, 30.04.2009 yil.

www.agrobank.uz

Aksiyadorlik tijorat banki “Qishloq qurilish bank”

100011, Toshkent shahri, Navoiy ko‘chasi, 18A-uy

Litsenziya raqami 77, 30.04.2009 yil. (02.08.1994 y.)

www.qishloqqurilishbank.uz

"Turonbank" aksiyadorlik tijorat banki

100011, Toshkent shahri, SHayxontoxur tumani, Abay ko‘chasi, 4a-uy

Litsenziya raqami 8, 31.12.1990 yil.

www.turonbank.uz

“Mikrokreditbank” aksiyadorlik-tijorat banki

100096, Toshkent shahri, Chilonzor tumani, Lutfiy ko‘chasi, 14-uy

Litsenziya raqami 37, 13.05.2006 yil (28.04.1993y.).

www.mikrokreditbank.uz

Aksiyadorlik tijorat “Aloqabank”

100047, Toshkent shahri, Mirobod tumani, Amir Temur shoh ko‘chasi, 4-uy

Litsenziya raqami 48, 22.03.1995 yil.

www.aloqabank.uz

“Ipak Yo‘li” aksiyadorlik innovatsiya tijorat banki

100017, Toshkent shahri, Yunusobod tumani, Abdulla Qodiriy ko‘chasi, 2-

uy

Litsenziya raqami 10, 31.12.1990 yil.
www.ipakyulibank.uz

“Kapitalbank” aksiyadorlik tijorat banki

100047, Toshkent shahri, Yunusobod tumani, Sayilgox ko‘chasi, 7
Litsenziya raqami 69, 07.04.2001 yil.
www.kapitalbank.uz

“Invest Finance Bank” aksiyadorlik tijorat banki

100029, Toshkent shahri, Mirobod tumani, T.Shevchenko ko‘chasi, 1-uy
Litsenziya raqami 75, 24.12.2007 yil.
www.infinbank.com

Aksiyadorlik-tijorat banki “Universal bank”

150700, Farg‘ona viloyati, Qo‘qon shahri, Shoxruxobod ko‘chasi
Litsenziya raqami 68, 20.03.2001 yil.
www.universalbank.uz

“O‘zagroeksportbank” aksiyadorlik tijorat banki

100212, Toshkent sh., Yunusobod tumani, Amir Temur ko‘chasi, 79A uy
Litsenziya raqami 83, 02.07.2017 yil.
www.uaeb.uz

Xususiy banklar - 6 ta.

“Trastbank” xususiy aksiyadorlik banki

100011, Toshkent shahri, SHayxontoxur tumani, Navoiy ko‘chasi, 7-uy
Litsenziya raqami 44, 21.06.1994 yil.
www.trustbank.uz

“Turkiston” xususiy aksiyadorlik tijorat banki

100208, Toshkent shahri, Uchtepa tumani, Zargarlik ko‘chasi, 48a-uy
Litsenziya raqami 57, 16.03.1998 yil.
www.turkistonbank.uz

“Davr-bank” xususiy aksiyadorlik tijorat banki

100021, Toshkent shahri, Shayxontoxur tumani, Navoiy-Zarqaynar
ko‘chasi,
Blok “A”

Litsenziya raqami 71, 29.09.2001 yil.

www.davrbank.uz

“Ravnaq-bank” xususiy aksiyadorlik tijorat banki

100021, Toshkent shahri, SHayxontoxur tumani, Furqat ko‘chasi, 2-uy

Litsenziya raqami 70, 23.06.2001 yil.

www.ravnaqbank.uz

“HI-TECH BANK” xususiy aksiyadorlik tijorat bank

100060, Toshkent shahri, Mirobod tumani, Taras Shevchenko ko‘chasi, 36A, 36B

Litsenziya raqami 80, 09.01.2010 yil.

www.htb.uz

“Orient Finans” xususiy aksiyadorlik tijorat banki

100052, Toshkent shahri, Mirzo Ulug‘bek tumani, Osiyo ko‘chasi, 5 uy

Litsenziya raqami 81, 19.06.2010 yil.

www.ofb.uz

Chet el kapitali ishtirokidagi banklar – 5 ta.

Chet el kapitali ishtirokidagi “Savdogar” aksiyadorlik tijorat banki

100060, Toshkent shahri, Mirobod tumani, Sayid Baraka ko‘chasi, 78-uy

Litsenziya raqami 42, 12.05.1994

www.savdogarbank.uz

Chet el kapitali ishtirokidagi “HAMKORBANK” aksiyadorlik tijorat banki

170119, Andijon shahri, Bobur-shox ko‘chasi, 85 uy

Litsenziya raqami 64, 29.07.2000 yil (23.09.1991y).

www.hamkorbank.uz

“KDB Bank O‘zbekiston” aksiyadorlik jamiyati

100047, Toshkent shahri, Mirobod tumani, Buxoro ko‘chasi, 3-uy

Litsenziya raqami 5, 20.08.2016 yil.

www.kdb.uz

"Ziraat Bank Uzbekistan" aksiyadorlik jamiyati

100043, Toshkent shahri, Chilonzor tumani, Bunyodkor ko‘chasi,
15 V-uy

Litsenziya raqami 1, 13.05.1993 yil.

www.utbank.uz

Eron “Soderot” bankining O‘zbekiston Respublikasi Toshkent shahridagi sho‘ba banki

100060, Toshkent shahri, Mirobod tumani, Anton Chexov ko‘chasi,
10-uy

Litsenziya raqami 2-D, 21.08.1999

www.saderatbank.uz

3-ILOVA
O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki qayta moliyalash
STAVKASI

Amal qilgan davri	Foizda
2020 yil 11 sentyabrdan hozirgi kungacha	14
2020 yil 4 aprel -2020 yil 19 sentyabr	15
2018 yil 25 sentyabr - 2020 yil 14 aprel	16
2017 yil 28 iyun - 2018 yil 24 sentyabr	14
2016 yil 1 yanvar - 2017 yil 27 iyun	9
2015 yil 1 yanvar - 2015 yil 31 dekabr	9
2014 yil 1 yanvar - 2014 yil 31 dekabr	10
2011 yil 1 yanvar - 2013 yil 31 dekabr	12
2006 yil 15 iyul - 2010 yil 31 dekabr	14
2006 yil 1 yanvar - 2006 yil 14 iyul	16
2004 yil 21 dekabr - 2005 yil 31 dekabr	16
2004 yil 5 iyul - 2004 yil 20 dekabr	18
2003 yil 10 sentyabr - 2004 yil 4 iyul	20
2003 yil 16 iyul - 2003 yil 9 sentyabr	24
2002 yil 1 yanvar - 2003 yil 15 iyul	30
2000 yil 1 iyul - 2001 yil 31 dekabr	24
2000 yil 1 iyun - 2000 yil 30 iyun	27,6
2000 yil 1 may - 2000 yil 31 may	28,8
2000 yil 1 aprel - 2000 yil 30 aprel	30
1998 yil 1 yanvar - 2000 yil 31 mart	36
1997 yil 1 noyabr - 1997 yil 31 dekabr	30
1997 yil 1 yanvar - 1997 yil 31 oktyabr	39,6
1996 yil 1 avgust - 1996 yil 31 dekabr	48
1996 yil 1 iyul - 1996 yil 31 iyul	60
1995 yil 1 avgust - 1996 yil 30 iyun	84
1995 yil 1 iyul - 1995 yil 31 iyul	120
1995 yil 20 mart - 1995 yil 30 iyun	300
1995 yil 1 fevral - 1995 yil 19 mart	250
1994 yil 1 oktyabr - 1995 yil 31 yanvar	225
1994 yil 2 may - 1994 yil 30 sentyabr	1

4-ILOVA

Bank depozitorlari milliy axborotlar bazasida ro'yxatga olingan mijozlar va ular hisobvaraqlarining soni bo'yicha 2019 yil 1yanvar holatiga ma'lumot

Yillar	Mijozlar soni	Hisobvaraqlar soni
1997	187 415	206 514
1998	245 481	291 682
1999	270 434	291 034
2000	313 204	301 861
2001	383 090	416 713
2002	441 786	575 496
2003	515 203	751 175
2004	583 889	1 488 270
2005	656 137	2 007 607
2006	732 944	2 561 658
2007	849 819	3 206 841
2008	1 026 844	3 329 601
2009	1 100 541	3 327 260
2010	1 159 890	3 612 506
2011	1 224 732	3 926 356
2012	1 285 424	4 207 601
2013	1 285 424	4 289 556
2014	1 359 831	4 622 770
2015	1 432 849	5 030 704
2016	1 515 004	5 364 838
2017	1 638 673	5 809 172
2018	1 755 492	6 469 921
2019	1 880 634	7 263 621

5-ILOVA

Shaxsiy hisobvaraqlar orqali amalga oshirilgan operatsiyalarda foydalaniladigan to'lov hujjatlarining turini ko'rsatuvchi shartli raqam BELGILARI (SHIFRLAR YOKI KODLAR)

Shartli raqam belgilari (shifrlar)	Shartli raqam belgilari (shifrlar) nomi
01	To'lov topshiriqnomasi
02	To'lov talabnomasi
03	Kassa hujjatlari
05	Akkreditiv uchun ariza
06	Memorial order
08	Xatoliklarni tuzatuvchi memorial order
11	Inkasso topshiriqnomasi
14	Tijorat banklarning hisob-kitob cheki
21	Masofadan xizmat ko'rsatish tizimi orqali o'tkazilgan to'lov topshiriqnomasi

6- ILOVA

EMITENTNING 2018 YIL BIRINCHI YARIM YIL YAKUNLARI BO‘YICHA HISOBOTI

EMITENTNING NOMI

1	To‘liq:	Aksiyadorlik jamiyati shaklidagi “Qurilishmashlizing” “Respublika ihtisoslashtirilgan lizing kompaniyasi”
.	Qisqartirilgan:	“RILK “Qurilishmashlizing” AJ
.	Birja tikerining nomi: *	KMLZ

ALOQA MA’LUMOTLARI

2	Joylashgan eri:	100170, O‘zbekistan Respublikasi, Toshkent shahar, Mirzo-Ulug‘bek tumani, Mustaqillik shoh ko‘chasi, 105
.	Pochta manzili:	100192, O‘zbekistan Respublikasi, Toshkent shahar, Mirzo-Ulug‘bek tumani, Mustaqillik shoh ko‘chasi, 105
.	Elektron pochta manzili: *	info@qml.uz
.	Rasmiy veb-sayti: *	www.qml.uz

BANK REKVIZITLARI

3	Xizmat ko‘rsatuvchi bankning nomi:	TIF “Milliy bank” Yashnobod filiali
.	Hisob raqami:	20210 000 8003 93443 001
.	MFO:	00847

RO‘YXATDAN O‘TKAZISH VA IDENTIFIKATSIYA RAQAMLARI:

4	ro‘yxatdan o‘tkazuvchi organ tomonidan berilgan:	007814-09
.	davlat soliq xizmati organi tomonidan berilgan (STIR):	303059682

DAVLAT STATISTIKA ORGANI TOMONIDAN BERILGAN RAQAMLAR:

MSHT:	144
KTUT:	25284642
IFUT:	77320
MHOBT:	1726277

AKSIYADORLIK JAMIYATLARI UCHUN BUXGALTERIYA

5	Ko'rsatkichlar nomi	BALANSI (ming so'mda)		
		Satr kodi	Hisobot davri boshiga	Hisobot davri oxiriga
	AKTIV			
	I. Uzoq muddatli aktivlar			
	Asosiy vositalar:			
	Boshlang'ich (qayta tiklash) qiymat (0100, 0300)	010	948 211	1 250 782
	Eskirish summasi (0200)	011	265 804	336 888
	Qoldiq (balans) qiymati (satr. 010-011)	012	682 407	913 894
	Nomodiy aktivlar:			
	Boshlang'ich qiymati (0400)	020	-	-
	Amortizatsiya summasi (0500)	021	-	-
	Qoldiq (balans) qiymati (satr. 020-021)	022	-	-
	Uzoq muddatli investitsiyalar, jami (satr. 040+050+060+070+080)	030	-	-
	shu jumladan:			
	Qimmatli qog'ozlar (0610)	040	-	-
	Sho'ba xo'jalik jamiyatlariga investitsiyalar (0620)	050	-	-
	Qaram xo'jalik jamiyatlariga investitsiyalar (0630)	060	-	-
	CHet el kapitali mavjud bo'lgan korxonalariga investitsiyalar (0640)	070	-	-
	Boshqa uzoq muddatli investitsiyalar (0690)	080	-	-
	O'rnatiladigan asbob-uskunalar (0700)	090	-	-
	Kapital qo'yilmalar (0800)	100	29 317 490	28 192 787
	Uzoq muddatli debitorlik qarzlari (0910, 0920, 0930, 0940)	110	21 578 399	41 667 159
	Uzoq muddatli kechiktirilgan xarajatlar (0950, 0960, 0990)	120	-	-
	I bo'lim bo'yicha jami (satr. 012+022+030+090+100+110+120)	130	51 578 296	70 773 840
	II. Joriy aktivlari			
	Tovar-moddiy zahiralari, jami (satr. 150+160+170+180)	140	25 396	1 485 929
	shu jumladan:			
	Ishlab chiqarish zaxiralari (1000, 1100, 1500, 1600)	150	25 396	1 485 929
	Tugallanmagan ishlab chiqarish (2000, 2100, 2300, 2700)	160	-	-
	Tayer mahsulot (2800)	170	-	-

Tovarlar (2900 dan 2980 ning ayirmasi)	180	-	-
Kelgusi davr xarajatlari (3100)	190	461 592	190 756
Kechiktirilgan xarajatlar (3200)	200	-	-
Debitorlar, jami (sitr. 220+240+250+260+270+280+290+300+310)	210	1 614 958	5 017 257
shundan: muddati o'tgan	211	-	-
Xaridor va buyurtmachilar qarzi (4000 dan 4900 ning ayirmasi)	220	162 487	332 091
Ajratilgan bo'yurtmachilar qarzi (4110)	230	-	-
Sho'ba va qaram xo'jalik jamiyatlarining qarzi (4120)	240	-	-
Xodimlarga berilgan bo'naklar (4200)	250	-	-
Mol etkazib beruvchilar va pudratchilarga berilgan bo'naklar (4300)	260	501 017	3 199 947
Byudjetga soliq va yig'implar bo'yicha bo'nak to'lovlari (4400)	270	30 000	-
Maqsadli davlat jamg'armalari va sug'urtalar bo'yicha bo'nak to'lovlari (4500)	280	-	-
Ta'sischilarning ustav kapitaliga ushushlar bo'yicha qarzi (4600)	290	-	-
Xodimlarning boshqa operatsiyalar bo'yicha qarzi (4700)	300	8 847	4 918
Boshqa debitorlik qarzlari (4800)	310	912 607	1 480 301
Pul mablag'lari, jami (sitr. 330+340+350+360)	320	18 322 927	8 615 960
shu jumladan:			
Kassadagi pul mablag'lari (5000)	330	-	-
Hisob schetidagi pul mablag'lari (5100)	340	6 044 792	3 889 473
CHet el valyutasidagi pul mablag'lari (5200)	350	450 415	3 983 831
Boshqa pul mablag'lari va ekvivalentlari (5500, 5600, 5700)	360	11 827 720	742 656
Qisqa muddatli investitsiyalar (5800)	370	-	-
Boshqa joriy aktivlar (5900)	380	-	-
	390	20 424 873	15 309 902
II bo'lim bo'yicha jami (sitr.140+190+200+210+230+320+370+380)		72 003 169	86 083 742
Balans aktivi bo'yicha jami (sitr. 130+390)	400	72 003 169	86 083 742
PASSIV			
I. O'z mablag'lari manbalari			
Ustav kapitali (8300)	410	17 000 000	17 000 000
Ko'shilgan kapital (8400)	420	-	-
Rezerv kapitali (8500)	430	573 625	1 881

			719
Sotib olingan xususiy aksiyalar (8600)		440	
Taqsimlanmagan foyda (qrplanmagan zarar) (8700)	450	3 008 093	3 300 926
Maqsadli tushumlar (8800)	460	-	-
Kelgusi davr xarajatlari va to'lovlari uchun zaxiralar (8900)	470	2 264 402	1 509 562
I bo'lim bo'yicha jami (satr. 410+420+430-440+450+460+470)	480	22 846 120	23 692 207
II. Majburiyatlar			
Uzoq muddatli majburiyatlar, jami (satr.500+510+520+530+540+550+560+570+580+590)	490	16 649 665	34 741 275
shu jumladan: uzoq muddatli kreditorlik qarolari (satr.500+520+540+560+590)	491	5 397 500	4 445 000
Mol etkazib beruvchilar va pudratchilarga uzoq muddatli qarz (7000)	500	-	-
Ajratilgan bo'linmalalarga uzoq muddatli qarz (7110)	510	-	-
Sho'ba va qaram xo'jalik jamiyatlarga uzoq muddatli qarz (7120)	520	-	-
Uzoq muddatli kechiktirilgan daromadlar (7210, 7220, 7230)	530	-	-
Soliq va majburiy to'lovlar bo'yicha uzoq muddatli kechiktirilgan majburiyatlar (7240)	540	-	-
Boshqa uzoq muddatli kechiktirilgan majburiyatlar (7250, 7290)	550	-	-
Xaridorlar va buyurtmachilardan olingan bo'naklar (7300)	560	-	-
Uzoq muddatli bank kreditlari (7810)	570	11 252 165	30 296 275
Uzoq muddatli qarzlilar (7820, 7830, 7840)	580	-	-
Boshqa uzoq muddatli kreditorlik qarzlilar (7900)	590	5 397 500	4 445 000
Joriy majburiyatlar, jami (satr.610+620+630+640+650+660+670+680+690+700+710+720+730+740+750+760)	600	32 507 384	27 650 260
shu jumladan: joriy kreditorlik qarzlari (satr.610+630+650+670+680+690+700+710+720+760)	601	32 507 384	27 650 260
shundan: muddati o'tgan joriy kreditorlik qarzlari	602	-	-
Mol etkazib beruvchilar va pudratchilarga qarz	610	13 338 957	9 452

(6000)				305
Ajratilgan bo‘linmalarga qarz (6110)	620	-	-	
Sho‘ba va qaram xo‘jalik jamiyatlarga qarz (6120)	630	-	-	
Kechiktirilgan daromadlar (6210,6220,6230)	640	-	-	
Soliq va majburiy to‘lovlar bo‘yicha kechiktirilgan majburiyatlar (6240)	650	-	-	
Boshqa kechiktirilgan majburiyatlar (6250,6290)	660	-	-	
Olingan bo‘naklar (6300)	670	18 775 702	17 980 769	
Budjetga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6400)	680	187 698	118 625	
Sug‘urtalar bo‘yicha qarz (6510)	690	-	-	
Maqsadli davlat jamg‘armalariga to‘lovlar bo‘yicha qarz (6520)	700	60 933	46 376	
Ta‘sischilarga bo‘lgan qarzlar (6600)	710	100 000	-	
Mehnatga xaq to‘lash bo‘yicha qarz (6700)	720	37 207	34 631	
Qisqa muddatli bank kreditlari (6810)	730	-	-	
Qisqa muddatli qarzlar (6820, 6830, 6840)	740	-	-	
Uzoq muddatli majburiyatlarning joriy qismi (6950)	750	-	-	
Boshqa kreditorlik qarzlar (6950 dan tashqari 6900)	760	6 887	17 554	
II bo‘lim bo‘yicha jami (satr. 490+600)	770	49 157 049	62 391 535	
Balans passivi bo‘yicha jami (satr. 480+770)	780	72 003 169	86 083 742	

**AKSIYADORLIK JAMIYATLARI UCHUN MOLIYAVIY
NATIJALAR**

TO‘G‘RISIDAGI HISOBOT (ming so‘mda)

6.	Ko‘rsatkichlar nomi	Satr kod i	O‘tgan yilning shu davrida		Hisobot davrida	
			Daromadlar (foyda)	Xarajatlari (zararlar)	Daromadlar (foyda)	Xarajatlari (zararlar)
1		2	3	4	5	6
	Mahsulot (tovar, ish, xizmat) larni sotishdan sof tushum	010	2 088 530,32	x	4 602 109	x
	Sotilgan mahsulot (tovar, ish va xizmat) larning tannarxi	020	x	-	x	-

Mahsulot (tovar, ish va hizmat) larni sotishning yalpi foydasi (zarari) (sotr. 010-020)	030	2 088 530,32	0	4 602 109	0
Davr xarajatlari, jami (sotr. 050+060+070+080) shu jumladan:	040	x	1 271 506,21	x	2 039 710
Sotish xarajatlari	050	x	331 145,42	x	1 071 944
Ma'muriy xarajatlar	060	x	421 667,08	x	554 616
Boshqa operatsion xarajatlar	070	x	518 693,71	x	413 150
Kelgusida soliqqa tortiladigan bazadan chiqariladigan hisobot davri xarajatlari	080	x	-	x	-
Asosiy faoliyatning boshqa daromadlari	090	88 706,65	x	268 952	x
Asosiy faoliyatning foydasini (zarari) (sotr. 030- 040+090)	100	905 730,76	0	2 831 351	0
Moliyaviy faoliyatning daromadlari, jami (sotr. 120+130+140+150+160), shu jumladan:	110	450 969,44	x	1 204 483	x
Dividendlar shaklidagi daromadlar	120	-	x	-	x
Foizlar shaklidagi daromadlar	130	45 529,32	x		x
Uzoq muddatli ijara (lizing) dan daromadlar	140	-	x	-	x
Valyuta kursi farqidan daromadlar	150	405 440,12	x	449 702	x
Moliyaviy faoliyatning boshqa daromadlari	160	-	x	754 781	x
Moliyaviy faoliyat bo'yicha xarajatlar (sotr. 180+190+200+210), shu jumladan:	170	x	351 539,14	x	2 191 355
Foizlar shaklidagi xarajatlar	180	x	294 102,1	x	1 503 179
Uzoq muddatli ijara (lizing) bo'yicha foizlar shaklidagi xarajatlar	190	x	-	x	-

Valyuta kursi farqidan zararlar	200	x	57 437,04	x	688 176
Moliyaviy faoliyat bo'yicha boshqa xarajatlar	210		x		x
Umumxo'jalik faoliyatining foydasi (zarari) (sitr. 100+110-170)	220	1 005 161,06	0	1 844 479	0
Favqulotddagi foyda va zararlar	230	-	-	-	-
Daromad (foyda) solig'ini to'lagunga qadar foyda (zarar) (sitr. 220+/-230)	240	1 005 161,06	-	1 844 479	-
Daromad (foyda) solig'i	250	x	130 814,21	x	243 553
Foydadan boshqa soliqlar va yig'imlar	260	x	-	x	-
Hisobot davrining sof foydasi (zarari) (sitr. 240-250-260)	270	874 346,85	0	1 600 926	0

Ijroiya organi rahbarining F.I.SH.:

**Abduraximov Farrux
Alaviddinovich**

Bosh buxgalterning F.I.SH.:

Xodus Karina Viktorovna

Veb-saytda axborot joylashtirgan vakolatli shaxsning F.I.SH.:

Davletbaeva Elvira Nailevna

7 - ILOVA

Buxgalteriya apparatini Front-ofis va Bek-ofisga ajratish zaruriyati yuzasidan sharhlar

Tarkibiy bo‘linmalarning asosiy vazifalari

Bank nuqtai-nazaridan Buxgalteriya apparatining Bek-ofis va Front-ofisga bo‘linishining ahamiyati shundaki, Front-ofis mutaxassislari mijozlarga to‘g‘ridan-to‘g‘ri xizmat ko‘rsatadi, Bek-ofis mutaxassislari esa, dastlab Front-ofis xodimlari tomonidan boshlangan, mijoz bevosita qatnashishi va mazkur bosqichni tugatilishini kutishi talab etilmaydigan bosqichda operatsiyalarni qayta ishlab, uni nihoyasiga etkazadi. Natijada, har bir bank operatsiyasi bir-biriga bog‘liq bo‘lmagan ikkita bo‘limda amalga oshiriladi va bank xodimlarini o‘zaro nazorat qilish tizimini yaratadi.

Mijoz nuqtai-nazaridan bo‘linishning ahamiyati shundaki, bankning bitta bo‘limi yoki binosida, ammo lavozimi turlicha bo‘lgan xodimlardan o‘zining barcha masalalarini echish imkoniyatini yaratish. Mijoz operatsiyalar boshlanishidan to uning tugaguniga qadar faqat Front-ofis xodimlari bilan aloqada bo‘lib, Bek-ofis mavjudligi mijoz uchun ahamiyatsiz bo‘lib hisoblanadi.

Bank tarkibiy tuzilmasining mas‘uliyatini belgilash uchun, ular bajaradigan operatsiyalari tavsifidan kelib chiqqan holda, bo‘limlar bo‘yicha vazifalar taqsimlashning taxminiy doirasini aniqlash zarur. SHuni qayd etish zarurki, bo‘linmaga yuklatiladigan vazifalar doirasi qat’iy bo‘lishi shart emas. Bank bo‘linmalarida ko‘rsatilayotgan xizmatlar hajmi va bank operatsiyalarining avtomatlashtirilgan darajasiga bog‘liq ravishda, Bek-ofis yoki Front-ofis tarkibida ayrim bo‘lim/sector bo‘lmasligi mumkin. Bunday hollarda, bir bo‘lim/sector vazifalarini boshqa bo‘lim/sector bajarishi ko‘zda tutilishi lozim.

Vazifalar, bank tarkibiy tuzilmasining har bir bo‘limi uchun alohida taqsimlanadi.

Mijozlarga xizmat ko‘rsatish

Mijozlarga bankning barcha xizmatlar majmuasi faqat Front-ofis bo‘limida ko‘rsatilganligi bois, mazkur bo‘lim bank xizmatlarining barcha turlarini yaxshi biladigan malakali mutaxassislardan tashkil etilishi shart. Bunda, shart-sharoitlar va bank tomonidan mijozlarga ko‘rsatilayotgan

xizmatlar ro'yxati e'lon qilinishi hamda mazkur xizmatlardan bankning mavjud va bo'lg'usi mijozlari xabardor qilinishi shart. Xizmat ko'rsatish jarayonida nostandart - ko'zda tutilmagan holatlar kelib chiqishi ehtimoli mavjudligini inobatga olgan holda, aniq xizmatlar turi (misol uchun, eksport yoki import shartnomalarini ro'yxatga olish va hisobi) bo'yicha paydo bo'lgan savollarni joyida hal qiluvchi va tegishli operatsiyalarni butunlay nazorat qilish salohiyatiga ega bo'lgan yuqori malakali mutaxassislar bilan jamlangan bo'lishi kerak.

Shundan kelib chiqqan holda, operatsiyalarni amalga oshirishda mas'ul ijrochi bilishi lozim bo'lgan qonunchilik doirasi qanchalik kichik bo'lsa, uning ishi tez va sifatli bo'ladi. Shuning uchun, Front-ofis mas'ul ijrochilari o'rtasida mijozlarni taqsimlashda, bir mas'ul ijrochida bir toifali mijozlar bo'lishi maqsadga muvofiqdir. Bunda, mijozning mavjud barcha hisobvaraqlariga bir mas'ul ijrochi tomonidan xizmat ko'rsatilishi shart.

Front-ofis xodimlarini mijozlarning jismoniy va yuridik shaxslar toifasi bo'yicha guruhlash lozim. Qonunchilik bazasi turli (yoki bir) xilligiga bog'liq holda, yuqorida qayd etib o'tilgan mijozlarni yanada kichik bo'lgan quyidagi turlarga bo'lish mumkin:

- faqat milliy valyutada operatsiyalarni amalga oshiradigan mijozlar;
- milliy va chet el valyutasida operatsiyalarni amalga oshiradigan mijozlar.

- Turli qonunchilik ta'sir doirasida bo'lgan mijozlarning quyidagi toifalari bo'yicha guruhlarga bo'lish tavsiya etiladi:

- Korxonalar va tashkilotlar:
 - o'z faoliyatini mamlakat doirasida va xorijda amalga oshiradigan har qanday tashkilotlar, shuningdek, chet el vakolatxonalari, yoki milliy va chet el valyutasida hisobvaraqlari mavjud bo'lgan har qanday tashkilotlar;
 - o'z faoliyatini faqatgina mamlakat doirasida amalga oshiruvchi yirik (korporativ) mijozlar;
 - kichik biznes va tadbirkorlik sub'ektlari hamda boshqa tashkilotlar, shuningdek, yuridik shaxs maqomiga ega bo'lmagan yakka tartibdagi tadbirkorlar.

- Jismoniy shaxslar:
 - milliy va chet el valyutasida hisobvaraqlari mavjud bo'lgan jismoniy shaxslar;
 - faqat milliy valyutada hisobvaraqlari mavjud bo'lgan jismoniy shaxslar.

Bankning Front-ofis bo'limidagi har bir guruh mutaxassisi mijozlarga ko'rsatiladigan to'liq standart xizmatlar ro'yxatini ularga taqdim etadi.

Xodimlar guruhi tomonidan mijozlarga ko'p operatsiyalar turi bo'yicha xizmat ko'rsatilsa, mazkur guruhga kamroq mijoz taqsimlanishi lozim. Chunki, ko'p turli operatsiyalar bajaruvchi mijozning bitta tashrifi bo'yicha unga xizmat ko'rsatish bank xodimining ko'p vaqtini egallaydi.

Nazoratni amalga oshirish

Front-ofis zimmasiga mijoz tomonidan taqdim etilgan hujjatlarning rasmiylashtirilishi va ular tomonidan boshlangan operatsiyalarning to'g'riligini dastlabki nazorat qilish yuklatiladi. Qo'shimcha nazorat zarur hollarda (bank qo'shimcha nazorat qilinishi lozim bo'lgan operatsiyalar ro'yxati va ularni nazorat qilish tartibini ishlab chiqadi) Front-ofis xodimi operatsiyalar bo'yicha hujjatlarni nazoratchi xodimga taqdim etadi.

Bank tomonidan amalga oshiriladigan mijoz operatsiyalarining nazoratini o'z xususiyatlari bo'yicha quyidagi turlarga ajratish mumkin:

1. Mijozning shartnomaga asoslangan harakatini tekshirish;
2. Mijoz o'z operatsiyalarini qonunchilikda o'rnatilgan tartibda bajarayotganligini tekshirish;
3. Hujjatlarning rasmiylashtirilishiga qo'yilgan talablarga rioya qilinishini ta'minlash;
4. To'lovlarni amalga oshirish uchun moliyaviy sharoitlar mavjudligini aniqlash.

Yakuniy nazoratning vazifasi operatsiyalarning yakuniy nazoratini amalga oshiruvchi Bek-ofis xodimlari tomonidan keyingi bank ish kunidan kechiktirmagan holda o'tkazish hisoblanadi.

Mundarija

KIRISH.....	3
I-BOB. “BANK HISOBI, TAHLIL VA AUDIT” FANNING MAQSADI VA VAZIFALARI	6
1.1. “Bank hisobi, tahlil va audit” fanining maqsadi, predmeti va vazifalari	6
1.2. Iqtisodiyotda bank hisobi, tahlil, auditning o‘zaro va boshqa.....	11
1.3. Bank hisobi, tahlil va auditning banklar faoliyatida o‘rni, ahamiyati.	14
II-BOB. BANKNING PAYDO BO‘LISHI VA BANK FAOLIYATINI RIVOJLANISH BOSQICHLARI	20
2.1. Dastlabki banklarning paydo bo‘lishi va ularning operatsiyalari	20
2.2. Tijorat banklarining tashkil topishi va rivojlanishi	24
2.3. Banklarning turlari.	27
III-BOB. BANK TIZIMI VA UNING POG‘ONALARI	31
3.1. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi va uning shakllanishi.	31
3.2. O‘zbekiston Respublikasi bank tizimi va banklar faoliyatining huquqiy asoslari.	36
3.3. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki maqsadi, vazifalari va funksiyalari.	40
IV-Bob. Bank operatsion apparatining tashkil etilishi	44
4.1. Banklarda buxgalteriya hisobini mazmuni va operatsion apparatni tashkil etishning ahamiyati.	44
4.2. O‘zbekiston Respublikasi Markaziy banki va tijorat banklarida buxgalteriya hisobining hisobvaraqlar rejaları va ularning tavsifi.	50
V-Bob. Bank buxgalteriya xodimlarining huquqi va majburiyatlari.....	56
5.1. Bank buxgalteriya xodimlarini malaka talablari.	56
5.2. Bosh buxgalterning vazifalari, huquqlari va javobgarligi	58
VI-Bob. Tijorat banklar faoliyatini tahlil qilish asoslari	66
6.1. Tijorat banklari faoliyatini tahlil qilish va uning uziga xos xususiyatlari.....	66
6.2. Bank majburiyatlarining tarkibiy jihatdan tahlili.....	68
6.3. Bank aktivlari tarkibining tahlili	72
VII-Bob. Tijorat banklari operatsiyalari turlari va tahlili	78
7.1. Bank kapitali va uning tarkibi	78
Qisqa qilib aytganda, tijorat banki kapitali – bu bank faoliyatini moliyalashtirishning barqaror manbasi bo‘lib, bankning operatsion jarayonida kutilmaganda yuzaga keladigan zararlarni qoplash imkonini beruvchi o‘ziga xos himoya vositasidir.....	78

Bank kapitalining quyidagi ikkita funksiyasini ajratib ko'rsatish mumkin:	79
7.2. Bank aktivlarini daromadlilik jihatlari tahlili.....	85
7.3. Bank aktivlarini risklilik darajasi bo'yicha tahlili.	91
VIII-Bob. Bank auditini tashkil qilish asoslari	94
8.1. Bank auditining predmeti va metodi.	94
8.2. Bank auditning maqsadi va vazifalari	97
8.3. Respublikada bank auditini shakllanish bosqichlari va rivojlanish ustiqbollari.	99
IX-Bob. Tijorat banklari operatsiyalarini auditorlik tekshuruvidan o'tkazish tartibi.....	103
9.1. Tijorat banklarini hisob-kitob operatsiyalarini auditorlik tekshuruvidan o'tkazish tartibi	103
9.2. Bankning moliyaviy natijalarini auditorlik tekshuruvidan o'tkazish tartibi.....	108
Golosariy	111
1-Ilova.....	119
2-Ilova.....	188
3-Ilova.....	193
4-Ilova.....	194
5-Ilova.....	195
6-Ilova.....	196
7-Ilova.....	203

**M. G‘. KENJAYEV,
N. S.ERNAZAROV**

BANK HISOBI, TAHLIL VA AUDIT

1-QISM.

**Bank hisobi va audit yo‘nalishini kasbiy
faoliyat asoslari**

(Darslik)

Toshkent – «NIHOL PRINT» OK – 2022

Muharrir: Q.Matqurbonov
Tex. muharrir: A.Tog‘ayev
Musavvir: B.Esanov
Musahhiha: O.Muxammadiyeva
Kompyuterda
sahifalovchi: G.Tog‘ayeva



№ 7439-765f-47f1-7ea1-a683-4648-1314.
Bosishga ruxsat etildi: 3.03.2022. Bichimi 60x841 /16.
Shartli bosma tabog‘i 13,25. Nashr bosma tabog‘i 13,0.
Adadi 100. Buyurtma № 197.

«Nihol print» Ok da chop etildi.
Toshkent sh., M. Ashrafiy ko‘chasi, 99/101.